

**Verne Gyula munkái**

**VERNE GYULA**

# **A BÜSZKE ORINOCO**

**- REGÉNY -**

**FORDITOTTA TELEKES BÉLA**

A „Magyar Kereskedelmi Közlöny” hirlap- és könyvkiadóvállalat kiadása  
Budapesten.

---

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

---

Elektronikus változat:  
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013  
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.  
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya  
ISBN 978-615-5292-02-6 (online)  
MEK-11441

## **TARTALOM**

### **ELSŐ RÉSZ.**

- I. Miguel ur és két társa.
- II. Martial őrmester és unokaöccse.
- III. A „Bolivar Simon” fődélzetén.
- IV. Első értesülés.
- V. A „Maripare” és a „Gallinetta”.
- VI. Szigetről-szigetre.
- VII. Buena Vista és La Urbana.
- VIII. Porfelleg a szemhatáron.
- IX. Három bárka egymás mellett.
- X. A Meta torkolatánál.
- XI. Pihenés Atures falvában.
- XII. Paterne Germain egy-két megjegyzése.
- XIII. Vigyázz, tapir az ott!
- XIV. A chubasco.
- XV. San-Fernandó.

### **MÁSODIK RÉSZ.**

- I. Elmult időkből.
- II. Az első nyom.
- III. Két nap Danacoban.
- IV. Assomption Manuel ur jó tanácsai.
- V. A marha-csorda és a villamos halak.
- VI. Sulyos aggodalmak.
- VII. Pihenő a Maunoir-foknál.
- VIII. A fiatal indiánus.
- IX. A Sierra erdőin keresztül.
- X. A frascaes-i gázló.
- XI. Santa Juana.
- XII. A mentőcsapat.
- XIII. Befejezés.

## **ELSŐ RÉSZ.**

## I. Miguel ur és két társa.

- Nem tudom, uraim, igazán nem tudom, mint érhessen így véget a vitájuk, - szólt Miguel ur, csillapítani igyekeztén a két felhevült ellenfelet.

- Nem is ér az véget, - felelt Felipe Ur, - legalább úgy, semmi esetre sem, hogy én a nézetemet a Varinas urénak fölálldozzam.

- S hogy én az enyémet a Felipe urénak behódoltassam! - erősködött Varinas ur.

Három teljes órája vitatkoztak már, még pedig a legcsekélyebb engedékenységgel, a konok tudósok egy az Orinocóra vonatkozó kérdés felől. Arról volt szó, hogy Dél-Amerikának e híres folyama, Venezuela fő viz-ere a felső futásában megtartja-e vajjon keletnyugati irányát, mint azt a legújabb térképek feltüntetik, nem érkezik-e inkább délkelet felől, amely esetben a Guaviare, vagy az Atabapo nem tekinthetők többé mellékfolyóknak.

- A tulajdonképpeni Orinoco: az Atabapo! - mondta Felipe ur határozottan.

- Nem! A Guaviare az! - állította Varinas ur épp oly erősen.

Miguel ur a modern geográfusok nézetét osztotta, akik azt vallják, hogy az Orinoco forrásai Venezuelának Braziliával és Britt-Guyanával határos részében erednek s így kizárólag csakis Venezuelánál az egész folyam. Erről azonban Miguel ur hiába igyekezett meggyőzni barátait; az urak különben még más, ennél nem csekélyebb jelentőségű kérdésben is ellenkeztek egymással.

- Nem, nem, - ismételte az egyik, - az Orinoco a columbiai Andeszokban ered és a Guaviare, amelyet csak mellékfolyónak méltóztatik elismerni, az bizony maga az Orinoco; e folyam tehát felső futásában columbiai, alsó futásában pedig venezuelai.

- Tévedni tetszik, tévedni, - felelt a másik, - az Atabapo az igazi Orinoco, nem a Guaviare!

- Kedves barátaim, - szólt közbe Miguel ur, - én már csak inkább azt óhajtom hinni, hogy Amerikának ez egyik legszebbik folyama csakis a mi országunk földét mossa, más országnak nincs hozzá köze.

- Nem hazafias önzés kérdése ez, - jegyezte meg Varinas ur, - földrajzi igazságról van szó. A Guaviare...

- Nem! Az Atabapo! - kiáltott közbe Felipe ur.

És a két ellenfél fölpattant ültéből s úgy nézett egymással farkasszemet.

- Uraim, uraim!... Kérem szeretettel! - csillapította őket Miguel ur, e fölötté békés természetű, kitűnő férfiú.

A szoba falán, amely e heves szóharc dörgéseitől visszahangzott, jókora térkép függött. Nagyméretű rajza a kilencszázhetvenkétezer négyzetkilométernyi spanyol-amerikai Venezuelának. Politikai események mennyit változtattak e szép országon 1499 óta, amikor Hojeda, kísérelve Amerigo Vespuccinak, a maracaiboi öböl partján kikötve s ott cölöpökre épített kis falut pillantván meg a lagúnák közepén, azt Venezuelának, azaz kis Velencének nevezte el. E térkép akként ábrázolta az országot, ahogy az «alaptörvény» szerint alakult, vagyis a függetlenségi harc után, amelynek főhőse Bolívar Simon volt, a Caracas alapítását s a Columbia és Venezuela között 1839-ben történt szakadást követő időszakban, - amikor ez elszakadás révén Venezuela független köztársasággá lett. Színes vonalak jelölték az Orinoco-völgy három

tartományának, Varinasnak, Guyanának és Apurenak határait. Hegy- és vízrendszerének rajza, a nagy és kis vizerek hálózata élénken vált rajta ki.

Miguel ur csak nézte, nézegette ezt a térképet, amely Felipe és Varinas urakkal szemben kétségtelenül nekik adott igazat. A Venezuelán végig futó folyamat, a melynek gondos rajza kecses ívben görbült a térképen, úgy első hajlásánál, ahol egy mellékfolyó, az Apure szakad belé, mint a másodiknál, ahol a Guaviare és az Atabapo a Cordillerák felől jövet egyesülnek vele, mindvégig a pompás Orinoco név jelölte.

Valóban érthetetlen, hogy Felipe és Varinas urak mért nyakaskodtak annyira, e hatalmas vízér forrásait Columbia hegyeiben keresván s nem a Sierra Parima bércvidékén, a magas Roraima, e kétezerháromszáz méteres, óriási határkö közelében, ahol három délamerikai államnak: Venezuelának, Braziliának és Britt-Guyánának sarkai érnek össze.

Megjegyzendő különben, hogy e kérdésben nem csak e két tudós táplált véleményt. Bár merész kutatók, mint Diaz de la Fuenta 1760-ban, Bobadilla 1764-ben, Schomburgk Róbert 1840-ben határozottan nyilatkoztak fölé s szintugy Chaffanjon is, a rettenthetlen utazó, aki azt állította, hogy Franciaországnak az Orinoco első csöppjeitől áztatott lobogóját tűzte a Parima szakadékaik fölé, - mind e látszólag végérvényes bizonyságok ellenére is ez a kérdés a tamáskodók szemében, akik - épp úgy, mint ősük a kételkedésben - kétségbevonhatatlan bizonyítékokat követeltek, nem volt eldöntve még.

Hogy azonban e kérdés akkor, 1893-ban az ország népét különösebben foglalkoztatta volna, tulás nélkül aligha mondható. Két évvel előbb persze, amikor Spanyolország perdöntő megbízatásánál fogva Columbia és Venezuela határát megállapította, mindenki élénken foglalkozott vele. S ugyanugy lett volna, ha a Brazília felé eső határ megállapításáról lett volna szó. A kétmilliókétszázötvenezer lakosságának azonban, amelynek háromszázhuszonötezer főnyi része «szelidített»-tekből, vagyis az erdőkben és a szavannákon teljesen függetlenül élő indiánokból áll s a melyhez ötvenezer néger és félvér mesztic, valamint külföldi fehérember, angol, olasz, hollandus, német és francia farango is tartozik, akkor is bizonyára csak igen csekély hányada érdeklődött volna vérmesebben e vízrajzi kérdés iránt. Két ember mégis akadt, két venezuelai, akiknek egyike, a fönnebb említett Varinas a Guaviare, másika pedig Felipe az Atabapo számára vitatta az Orinoco elnevezés jogát s e két tudós mindegyikének volt néhány, alkalomadtán sorompóba állitható hive.

Ne tessék azonban azt hinni, hogy Miguel ur és két társa holmi vén, kopaszkoponyájú, fehér szakállas szobatudósok lettek volna. Nem! Kutatásuk révén országuk határain tul is megérdemelt jó hírnévnek örvendhettek. Miguel ur, a legidősebb még csak negyvenöt éves volt, társai pedig pár évvel még nála is fiatalabbak voltak. Élénk, vitatkozó természetük rávallott baszk származásukra, a Bolívar fajtájára, a melyhez Délamerika köztársaságainak legtöbb fehér embere tartozik s a melynek ereiben egy-egy csöpp corsicai vagy indiánvér is akad, de néger vérnek nyoma sincs.

A három tudós mindennap találkozott egymással a cindad-bolivari egyetem könyvtárában s bár Varinas és Felipe urak százszor is megfogadták már, hogy az Orinoco-eredet kényes kérdését nem érintik többé, mégis minden alkalommal újra kezdték a vitát. S heveskedésüket Miguel ur hasztalan igyekezett csillapítani. Ez a megnyugtató egyéniségű uriember, aki már hatalmas termetével s előkelő megjelenésével is a tekintély hatását keltette mindenfelé, ezeknek ugyan hiába beszélt.

- Ne heveskedjenek már úgy, kedves barátaim, - szólt ma is újra, meg újra, - elvégre akár keleten, akár nyugaton ered, az Orinoco mégis csak venezuelai folyam s öregapja köztársaságunk összes vizeinek.

- Csakhogy nem arról van itt szó, - heveskedett Varinas, - nem arról van szó, hogy minek az öregapja ő, hanem csakis arról, hogy minek a fia, vagyis, hogy a Parima bércei között született-e, vagy a columbiai Andok között.

- Az Andok, az Andok! - gunyolódott vállvonogatva Felipe ur.

Nyilvánvaló volt, hogy itt az Orinoco-eredet kérdésében egyik fél sem akar engedni a másiknak; nézete mellett mindegyik konokul megmarad.

- Nos, kedves kollegáim, - szólalt meg újra Miguel ur, legalább némi engedékenységre óhajtván rábírni társait, - csak egy pillantás e térképre s láthatják, hogy az Orinoco, ha eredetét keletinek vesszük, mily gyönyörű ívet ír le, míg ellenben, ha akár az Atabapót, akár a Guaviaret fogadnók el eredő futásának, mily csunya cik-cakká válnék vonala!

- De hát az csak nem döntheti el a kérdést, hogy a folyam-ág rajza gyönyörű ív-e, vagy sem?  
- mondta Felipe ur.

- Csak a talajviszonyoknak feleljen meg! - szólt Varinas ur.

S valóban közömbös is, hogy egy folyam kanyarodásai szépek-e, vagy sem. Hiszen tisztán földrajzi kérdésről volt szó s nem művészetiről. Érezte ő maga is. Hogy a vitának mégis élet vegye, másra térítette a beszédet.

- Helyes, - mondta engedékenyen, - ne tekintsük hát ily szempontból az ügyet. Ön tehát, Felipe, azt állítja, még pedig mennyire konokul, hogy az Atabapó legkevésbé sem mellékfolyó, hanem maga a folyam...

- Igenis, azt állítom!

- Ön pedig, Varinas, megmarad s mily rendületlenül, a mellett, hogy az Orinoco név a szerencsés Guaviaret illeti meg.

- Ugy van, a mellett maradok!

- Nos, uraim, - folytatta Miguel ur, miközben ujja végig siklott a vitás folyam rajzán, - hátha mindketten csalódnak?

- Mindketten?... - pattant föl Felipe ur.

- Csak egyikünk csalódhatik, - mondta Varinas ur, - és az, és az bizonyára nem én vagyok!

- Hallgassanak hát végig, uraim, - szólt Miguel nyugodtan, - s csak aztán nyilatkozzanak. Hiszen az Atabapon és a Guaviaren kívül más mellékfolyói is vannak az Orinocónak, oly mellékfolyói, amelyek úgy hosszúságuknál, mint vízbőségükénél fogva nem kevésbé jelentékenyek. Itt van például észak felől a Caura, nyugaton az Apure és a Meta, délen a Cassiguiare és az Iquapó. Térképünkön ime pompásan láthatók. Azt kérdelem tehát önöktől, mért ne tekintetnők ezeknek bármelyikét is az Orinocónak, még pedig sokkal inkább, mint az ön Guaviarejét, kedves Varinas, vagy az ön Atabapóját, kedves Felipe?

Ez a nézet most hangzott föl először s a két tudós némán meredt maga elé. Tehát nem csak az Atabapo és a Guaviare kerülhetne szóba? Tudós-társuk véleménye szerint hát egyéb lehetőségek is gondolhatók?

- Óh, kérem, - szólalt meg végre Varinas ur, - komolyan erről nem beszélhetünk, ön, kedves Miguel ur, maga sem mondta azt komolyan.

- Sőt, nagyon is komolyan mondtam. Nagyon természetesnek, logikusnak s így elfogadhatónak is tartom, hogy más mellékfolyó is versenyezessen a szerencséért: az Orinoco eredetének lennie.

- Tréfálni tetszik! - mondta Felipe ur.
- Sohasem szoktam tréfálni, ha földrajzi kérdésről van szó, - felelt Miguel ur komolyan. - A felső folyamrész jobbpartján, ime itt a Padamo...
- Az ön Padamoja az én Guaviaremhoz képest csak patakocska, - vágott közbe Varinas ur.
- Mondjuk hát, hogy patak, de ezt a patakot némely geográfus az Orinocóval egy jelentőségűnek tartja. Bal felől aztán itt a Cassiquiare...
- Az ön Cassiquiareja csak hitvány kis ér az én Atabapomhoz képest, - szólt közbe Felipe ur.
- No, de mindenesetre az a viz-ér, amely a venezuelai folyamvölgyet az Amazon-folyamvidékkel köti össze. Ugyanazon az oldalon torkollik aztán a Meta is...
- Az ön Metájának a torkolata még holmi vízvezetéki cső szájánál sem nagyobb...
- Az ám, csak hogy ezt a vízvezetékét a világforgalom szakemberei a jövő útjának tekintik Európa és a columbiai államok között.

Miguel ur, úgy látszik, sok mindenben volt járatos és minden ellenvetésre meg tudott felelni.

Tétovázás nélkül folytatta:

- Jobb felől aztán itt az Apure, az Ilanók folyója, amelynek hajózhatósága ötszáz kilométer.
- Sem Felipe ur, sem Varinas ur nem szólt ellene. Miguel ur határozottsága, úgy rémlett, lefegyverezte őket.
- A jobb oldalon végül még itt a Chuchivero, a Caura, a Caroni...
  - Majd ha e névsor véget ér, - szólt közbe Felipe ur.
  - Akkor majd hozzászólunk, - egészítette ki tudóstársának közbeszólását Varinas ur, aki türelmesen keresztbefonva karját mosolygó arccal nézte Miguel urat.
  - Már véget is ért, - mondta Miguel ur, - és ha véleményemet kívánják...
  - Nem fölösleges-e vajjon? - kérdezte Varinas ur fölényes-gunyosan.
  - Alighanem! - jegyezte meg Felipe ur.
  - Mégis hadd bocsássam rendelkezésükre, tisztelt kollegáim. Nos, az én véleményem szerint az Orinoco eredetűl e folyók egyike sem tekinthető, de épp úgy nem tekinthető annak Felipe barátom Atabapója sem...
  - És nem tekinthető annak Varinas barátom Guaviare-ja sem!
  - Nagy tévedés! - kiáltott közbe a nevezett.
  - Valóságos istentagadás! - szisszent föl a másik.
  - Mindebből pedig azt következtetem, hogy az Orinoco név csakis azt a virágot illeti meg, a melynek forrásai a Parima hegy tömbön fakadnak. Ez a virág teljes egészében a mi köztársaságunk területén van. A Guaviare és az Atabapo hadd ériék be csak a mellékfolyamság szerepével, hiszen ez a földrajzi szerep is eléggé elfogadható...
  - Én bizony el nem fogadom! - kiáltott Felipe ur.
  - Kereken visszautasítom! - toldotta Varinas ur.

Miguel ur békéltető közbelépése tehát azzal végződött, hogy most már nem ketten, hanem hárman vitatkoztak az Orinoco-eredet felől. A vita még jó egy órán át tartott s tán véget sem ért volna egyhamar, ha egyszerre csak Felipe ur is, Varinas ur is így nem kiáltanak:



- Győződjenek meg hát a helyszínén! Utazzunk oda!
- Odautaznak? - Álmélkodott meglepetten Miguel ur, aki efféle indítványt aligha várt.
- Oda bizony! - mondta Felipe ur. - Utazzunk San-Fernandóba s ha ott be nem bizonyítom, hogy az Atabapo az Orinoco...
- Ha én kétségbevonhatatlanul ki nem mutatom, - vágott közbe Varinas ur, - hogy az Orinoco eredetének csakis a Guaviare tekinthető...
- Nos akkor, - fejezte be a mondatot Miguel ur, - az én föladatomban lesz önöket arra a beismerésre kényszeríteni, hogy az Orinoco nem más, mint csakis az Orinoco!

Ily körülmények közepett, ily szóharc után szánta rá magát erre az utazásra a három férfi. Expedíciójuknak talán sikerül valaha véglegesen megállapítania Venezuela hatalmas folyamának eredetét, ha ugyan már az eddigi kutatások meg nem állapították.

Különben mindössze arról volt szó, hogy San-Fernandóig hajókázzanak, ahol a Guaviare és az Atabapo egymástól csak néhány kilométernyi távolságban a főfolyóba ömlenek. Ha ott a partalakulás révén megállapítható, hogy mindkét víz-ág csak mellékfolyó, akkor az Orinoco büszke venezuelai származásához többé szó sem fér.

Nem csoda, hogy a három tudós elhatározása, mely vitájuk hevében oly hirtelen fölmerült, csakhamar tetté is vált. Még kevésbé csodálható, hogy vállalkozásuk úgy az egész tudományos világban, mint Ciudad-Bolivar értelmiségének köreiben élénk feltűnést keltett s csaknem az egész venezuelai köztársaságot eléggé lázas érdeklődésre villanyozta fel.

Némely város úgy jár, mint sok ember: nehezen tud megállapodni, nem találja meg mindjárt a helyét. Guyana-tartomány fővárosának is kijutott e sorsból, miután 1756-ban az Orinoco jobb partján megalapult. Akkor a Caroni torkolatánál épült és San Tomé volt a neve. Tíz év múltán már körülbelül ötven lieu-nyivel lejjebb áll. 1764-ben miután az angolok a híres Raleigh Walter parancsára porig égették, százötven kilométernyire följebb került a folyam mentén oly helyre, ahol a folyam szélessége alig négyszáz toise. Azért volt akkoriban Angostura - szűk - a neve, a melyet aztán később a Ciudad-Bolivar névvel cserélt el.

A tartománynak eme fővárosa körülbelül száz lieue-nyire (450 kilométernyire) van az Orinoco torkolatától, a melynek vizállása - mint az a Piedra del Midion, egy a folyam közepéből kimeredő sziklán látható, - az esztendő (januártól májusig tartó) száraz időszakának és az esős időszaknak hatása szerint igen jelentékenyen változik.

A fővároshoz, amelynek lakosságát a legutóbbi számlálás tizenegy-tizenkétezer főnyire teszi, elővárosul még a balparton fekvő Soledad is hozzátartozik. Ez az előváros az Alameda-promenadetől a Chiensec (száraz kutya) városrészig terjed. (Meglehetősen alaptalan elnevezés, mert épp ezt a részt fenyegeti leginkább az árvíz veszedelme, amely az Orinoco hirtelen duzzadásai révén eléggé gyakori.) A középületek, ragyogóan, diszes kirakatok és nyílt oszlopcsarnokok változatosságával pompázó főutca; - az egymás fölött huzódó házsorok, amelyek a városon uralkodó domboldalt ékesítik; a falusias családi házak, amelyek zöldelő kertek keretéből szanaszerte előkandikálnak; a különös tavak, amelyeket itt-ott a folyamiágy kiszélesedései támasztanak; a kikötői élet eleven mozgalmassága; a gőzösök és vitorlások sűrű sokasága, amely a közlekedés élénkségéről s valóban jelentékeny kereskedelmi forgalomról is tanuskodik - mindez elbűvölő képpé egyesülve gyönyörködteti itt a szemet.

Solidad révén, ahova vasutat építenek, Ciudad-Bolivar nemsokára összeköttetésbe kerül Caracas-szal, Venezuela fővárosával. Marhabőr-, szarvas irha-, kávé-, pamut-, indigó-, cacaó- és dohánykivitele akkor még annál az üzleti lendületnél is jelentékenyebbé válhatik, amelyet az 1848-ban fölfedezett Yuruauri-völgybeli aranyérces ková-bányák kiaknázásával máris elért.

Ama vállalkozás híre tehát, hogy a venezuelai Földrajzi Társaság három tudós tagja az Orinoco és két délnyugati mellékfolyója vitás kérdésének eldöntése végett földerítőutra indul, országszerte élénk visszhangra lelt. A ciudad-bolivariak meglehetősen tüzesvérűek s szívük, lelkük fogékony minden iránt. A sajtó fölkapta az ügyet s részint az Atabapo-párt, részint a Guaviare-, vagy az Orinoco-párt mellett kardoskodott. A tömeg lázra gyult. Azt hihette volna az ember, hogy a nevezett vizek medrűkből kilépni s a köztársaság területét elhagyni készülnek, hogy az új világ valamely más államában honosodjanak meg, ha itt a tudomány igazságát nem szolgáltat nekik.

Veszélyesnek ígérkezett-e vajjon ez az út? Bizonyos mértékig annak; legalább oly utazók részére, akik csak magukrautaltan vállalkoznak rá. Valószínű volt ugyan, hogy a bátor vállalkozókat a kormány is támogatni fogja. Pompás alkalom íme fölhasználására a katonaságnak, amely papíron kétszázötvenezer emberből áll Venezuelában, valósággal azonban tizedrésznyi csupán. Mért ne bocsáthatta volna a kormány legalább egy szakaszát ez állománynak a kutatók rendelkezésére, csak egyetlen szakaszát ama «hadsereg»-nek, amelyben átlag hatezer közlegényre hétezer generális esik, nem is számítva a többi, kisebb rangú tisztet, mint azt már Reclus Elisée, aki annyi néprajzi furcsaságot szellőztetett, kimutatta már.

Ilyesmire azonban Felipe, Varinas és Miguel urak egyáltalán nem számítottak. Saját költségükön akartak utazni s kíséretüket csak az Illanerók parasztjai és a partvidéki hajósok megvezetők köréből óhajtották összeválogatni. Különböző volt szándékuk utjukat San-Fernandón, az Atabapo és a Guaviare torkolatainak vidékén túl is folytatniok. Támadástól legfőljebb a legfelsőbb folyamvidéken kell vala tartaniok, ama független indián-törzsek részéről, amelyek oly nehezen hódoltathatók meg s amelyek nem ok nélkül állnak a legveszedelmesebb rablógyilkosok hírében, ami egyébként e még nemrégiben carail-lakta vidékeken nem is csoda.

Valóban nem tanácsos az embernek San-Fernandón túl, a Meta torkolatának táján, a folyam tulsó partján holmi guahibo-népséggel megismerkednie, akikben bizony semmiféle törvénytisztelet nem él, vagy ama kvidákkal, akiknek kegyetlenségétől egész Columbia rettegett, míg át nem szorították őket az Orinoco tulsó partjaira.

Ciudad-Bolivarban épp akkortájt két franciának sorsa miatt is nagy volt az aggodás, akik körülbelül két hónap előtt keltek utra onnan. Arról, hogy e két utazó szerencsésen elérte a Meta vidékét, még érkezett hír, de hogy aztán a kvivák és guahibók földén mi történt velök, azt nem sikerült megtudni már.

Az Orinoco még kevésbé ismert felső vidéke, amelyet már a nagy távolság is csaknem teljesen kivon a venezuelai hatóságok felügyelete alól s amelynek kereskedelmi forgalma sincs, bizony az ide-oda kóborló benszülöttek bandáinak kiszolgáltatva számos veszedelmet rejtget. A nagy folyam északi és nyugati vidékein megtelepedett indián-törzsek, amelyek ott nagyobbára földműveléssel foglalkoznak, eléggé szelid természetűek, de a szavannák belsejében, az Orinoco-járásban élőkről ilyesmi már egyáltalán nem mondható. Szükség és kapzsiság egyaránt készteti rablásra ezeket, semmiféle gáztól, gyilkolástól nem riadnak vissza.

Nagyon kétséges, hogy sikerül-e majd valaha is rendes életmódra fogni e vad, hajthatatlan lelkeket; a hogy az Ilanók ragadozó állatait bajos volna megszelidíteni, épp úgy alig remélhető ez ama benszülöttekről, akik az Alto-Orinoco síkjain barangoznak. Minden misszionárius eddig még hiába kísértette meg ezt.

Egyikük, valami francia térítő-társaság kiküldötte, már évek óta időzött ama vidéken. De nem hallatszott híre, hogy bátorságát s áldozatkészségét siker koronázta volna, hogy e vad szépséget csak valamennyire is sikerült volna megnyernie a polgáriasodásnak és a kereszténységnek, vagy hogy a Santa-Ivanai Térítő Társaság eme lelkes apostola azok közül az indiánok közül,

akik minden civilizációnak oly makacsul ellenszegültek, legalább csak egyet is hiveül birt volna hódítani.

De - hogy Miguel ur és két társa dolgára visszatérjünk - most nincs szó olyasmiről, hogy a három kutató a Roráima hegyvidéken túl fekvő tájakig hatoljon. Persze, ha tudományos céljuk kívánná, semmiféle veszély sem riaszthatná vissza őket, akkor bizony elmennének akárhová is. Barátaik nem ok nélkül várták tőlük az Orinoco-eredet kérdésének végleges eldöntését. Általános volt a nézet, hogy e döntés az Orinocot fogja diadalra juttatni, ezt a háromszáz mellékfolyóból táplálkozó folyamóriást, amely kétezeröt száz kilométernyi hömpölygés után ötven ágba szakad az Atlanti Óceánba.

## II. Martial őrmester és unokaöccse.

A tudós-hármasnak - oly hármas volt ez, a mely valószínűleg sohasem fog összhangot adni, - augusztus 12-én, az esős időszakban kellett utra kelnie.

E nap előestéjén nyolc óra tájban Ciudad-Bolivar egyik fogadójának szobájában két odaszállt utas beszélgetett egymással. Üdítő hűs szellő csapott be az ablakon, a mely az Alameda-sétátérre nyílt.

Egyike az idegeneknek, a fiatalabbik, fölállt s így szólt francia nyelven a másikhoz:

- Vigyáznod kell, kedves Martiálom; mielőtt aludni térnénk, még egyszer figyelmedbe ajánlom mindazt, a miben elutazásunk előtt megállapodtunk.

- Parancsára, Jean...

- Teringettét! - kiáltott föl Jean, - hiszen máris, mindjárt a legelső szavaddal elejtetted a szerepedet!

- Elejtem a szerepemet?

- Persze... Hiszen nem tegezted!

- Igaz!... Hogy az ördög vigye azt a tegezést!... De hát kérem, azaz kérlek... a megszokás...

- A megszokás?! Ejnye, kedves őrmesterem, azt a tegezést csak megszokhattad volna már, hiszen teljes egy hónapja, hogy Franciaországban hátat fordítottunk s Saint-Mazaire-től Caracasig az egész uton tegeztük már egymást.

- Igaz, igaz! - dörögte Martial őrmester.

- Most pedig, hogy Bolivarba érkeztünk, utazásunk tulajdonképeni kiindulópontjához, a honnan oly édes örömmel, - vagy Isten tudja, tán keserves csalódásnak, tenger fájdalomnak megyünk majd elébe...

Jean mély megindulással mondta mindezt. Sóhajtott és szeme megtelt könnyel. Mégis erőt vett érzelmein, mikor látta, hogy Martial őrmester arcán mekkora nyugalanság tükröződik e miatt.

Hirtelen más, barátságosabb hangba csapott át.

Igen, most hogy Bolivarban vagyunk, egyszerre csak elfelejtetted, hogy nagybátyám vagy és hogy én unokaöcséd vagyok...

- Oh vén csacsi, én! - szólt Martial őrmester s tenyerével homlokára csapott.

- Dehogya is... Azonban - mintha aggodalmaskodnál... S ahelyett, hogy te vigyáznál én rám, úgy látszik, nekem kell... De hát mondd csak kedves Martiálom, nem szokták-e a nagybácsik mindig és mindenütt tegezni unokaöccseiket?

- Dehogya is nem szokták...

- S én nem szoktattalak-e erre eleget?

- Igen, igen... csakhogya... csakhogya, mivel azt nem tetted mindjárt... már régebben... hogy is mondjam...

- Kiskoromtól fogva! - szólt közbe Jean, különösen hangsúlyozva a szót.

- Persze, hogy... kiskorod óta!... - mondta Martial őrmester, akinek szeme, ahogy most állítólagos kisöccsére pillantott, csupa gyöngédségtől sugárzott.

- Aztán meg ne feledd, hogy «kicsi» spanyolul pequeno.

- Pequeno, - ismételte Martial őrmester, - csinos szó, ismerem és tudok még vagy ötvenet... no de többet aligha fogok megtanulni.

- Az ám, hiszen már eddig is legalább tizszer annyit mondtál föl nekem napról-napra a «Pereire» födélzetén...

- Csak hogy amit egyik nap tanultam, másnapra már el is felejtettem... Hiába, francia ember nyelvének az az andaluziai beszéd már csak sehogy sem izlik.

- No majd csak megbarátkozol vele.

- Elég az, amit tudok. Hiszen tudom, hogy kell ennivalót kérnem: Deme usted algo de comer; innivalót: Deme usted de beber; éjjeli szállást: Deme usted una cama; kocsit: Enseueme usted el camins; mi az ára valaminek: Cuánta vale esto? Köszönetet is tudok mondani: Gracias! Jónapot is tudok kívánni: Buenos días; jó éjt is: Buenos noches; Azt is megtudom kérdezni, hogy a kedves felebarátunk hogy van? - Comó esta usted? A mi pedig a földolog, úgy tudok káromkodni, hogy még az az ajóniai, vagy kasztíliai bennszülött is megirigyelhet érte: Carambi de carumbo de carambo!...

- Elég, elég! - vágott közbe Jean kissé elpirulva. - Káromkodni nem tanítottalak és jó lesz, ha nem is fittogtatod előttem ezt a tudományodat.

- Pedig hát bajos lesz megállnom; már az ilyen magamfajta vén fickó, aki őrmesteri rangban öregedtem meg és a ki egész életemben majdnem mindig csak káromkodtam, mert átkozottul buta fajankókat kellett dressziroznom, az ilyen vén fickó csak akkor érzi jól magát, ha káromkodhatik. Aztán meg, bizony Isten, az egész spanyol nyelvből a káromkodás tetszik legjobban nekem.

- Azért is tanultad meg hát oly hamar.

- Nem tagadom, Jean, és értem, hogy neked az ilyesmi nem kedves; de Kermor ezredes, az én régi jó ezredesem, mondhatom, sohasem vette rossz néven, ha néhány mennydörgős ménkűt megeresztettem a kaszárnya udvarán.

Az ezredes nevének említésekor a fiatal ember arca elkomolyodott, Martial őrmester szeme pedig mintha könnyelábadt volna.

- Látod, Jean, - szólalt meg újra az öreg katona, - ha az Uristen most így szólna hozzám: «Őrmester, egy óra múlva szemtül-szemben állhatsz az ezredeseddel, ámde oly föltétellel, hogy másik óra multán a villámom csap beléd», - hát biz én azt mondanám az Uristennek: Uram, hát csak vedd elő azt a villámodat, de hamar!

Jean odalépett az öreg katonához, letörölte a könnyet pillájáról s meghatottan nézett a derék, bár kissé érdes, de nyílt szivű és minden önfeláldozásra kész bajtárs szemébe. Az őrmester átkarolta unokaöccsét, ez azonban kibontakozott s mosolyogva szólt rá:

- No annyira azért nem szabad elérzékenyülnöd, a nagybácsik az unokaöccseiket nem szokták ennyire gyöngéden megölelni.

- De ha én már csak ily gyöngéden szeretlek...

- Jó, jó, de az emberek előtt...

- S ha senki sem lát minket?

- Akkor nem bánom; ámbár mégis csak legjobb volna leszoknod e gyöngédeskedésről...
- Bajos lesz.
- Semmi sem bajos, ha célunkat tekintjük. Nem szabad feledned, hogy nagybátyám vagy s én unokaöcséd vagyok. Bánj hát szigoruan velem.
- Szigoruan? - Uram Istenem! - sóhajtott Martial őrmester, égnek tárva karját, - szigoruan?!
- Persze, hogy szigoruan; elvégre azért hoztad magaddal unokaöcsédet, mert attól féltél, hogy ha otthon magára hagyod, még valami bolondságot találna elkövetni.
- Bolondságot?
- No és mert unokaöcsédet, a kitől te, a katona szintén katonát akarsz faragni...
- Katonát?!
- Azt; és éppen azért állandóan katonai szigorúsággal óhajtod nevelni s bizony erősebb hangon is beszélsz vele, ha okot ad reá.
- S ha nem ad okot?
- Majd meglátjuk; aligha lesz valami jeles rekruta...
- Rekruta? No hiszen...
- S ha az emberek füle hallatára egyszer-másszor amugy isten igazában megleckézteted...
- Négy szem közt majd szépen megkövetem érte! - mondta nevetve Martial.
- Ha úgy tetszik, azt is megteheted, - szólt Jean, - de csakis négy szem közt, kedves nagybácsikám.
- Előre is megkövetlek hát, minden gorombaságomért, - szólt Martial és megölelte a fiatal embert, - most itt csakugyan senki sem lát minket.
- Most pedig, - szólt Jean, - aludni térünk. Menj át szobádba, én itt az enyémben majd jól elzárkózom.
- Ne álljak-e őrt éjjel az ajtód előtt? - kérdezte az őrmester.
- Fölösleges. Itt ugyan semmiféle veszély sem fenyeget.
- Nem, nem, de hátha...
- Nos hiszen még csak az kellene, hogy valóságos őrangyal szerepét játszd itt, hogyan bírnád akkor a szigoru nagybácsi szerepét?
- Ejnye mindig csak az a szigoru nagybácsi-szerep! Hát hogy lehessenek én irántad szigoru?
- Kell, hogy az légy, mert különben el nem kerüljük a gyanut.
- Nos, Jean, minek is jöttél te velem?!
- Kellett!
- Mért is nem maradtál otthon, akár a chantenay-i, akár a nantes-i házban?
- De hiszen kötelességem volt utra kelni...
- Hát én egymagam nem tudtam volna tán megfelelni minden kötelességnek?
- Nem!
- Én, a kinek hivatásom volt veszélyekkel szembe szállni, hiszen egész életemben nem tettem egyebet, már csak inkább és könnyebben érhettem volna célt...

- Hiába! Bele kell nyugodnod, hogy én, a te kisöcséd, veled tartsak minden veszedelmek között.

- Igen ám, de ha megkérdezhettük volna az én jó ezredesemet... - kesergett Martial.

- Hát aztán! - vágott közbe hetykén a fiatal ember.

- Sajnos, azt nem tehetjük. Ha azonban Fernandóban sikerül megtudnunk róla valamit s ha aztán az Uristen megengedi, hogy rátaláljunk, hajh-hajh, mit fog ő mondani akkor?!

- Hát köszönetet fog mondani, az ő hűséges őrmester bajtársának, hogy kérésemnek engedve engem is magával hozott. Keblére fog szorítani s azt mondja majd, hogy épp oly hiven teljesítetted kötelességedet, mint a hogy én is teljesítettem az én kötelességemet.

- No látom már, mindenképen csak elbánsz velem, - szólt Martial, - hiába zsörtölődöm veled.

- Rendben vagyunk, bácsikám, - felelt mosolyogva az ifju, - a nagybácsiknak kötelességük is, hogy engedelmeskedjenek unokaöccsüknek... persze csak négy szem között.

- Remek parancs.

- Most pedig, kedves Martial, jó éjszakát. Reggel korán kell fölkelnünk, hogy le ne késsünk az Orinoco-gőzösről.

- Jó éjszakát, Jean!

- Jó éjszakát, barátom, - egyetlen jó barátom... Holnap reggel tehát... A jó Isten segítsen meg minket!

Martial őrmester kiment a szobából, az ajtót jól betette s odakünn még azt is megvárta, míg Jean megfordítja a kulcsot a zárban. Az ifju még a reteszt is betolta. A vén katona pár pillanattig ott állt még s fülét a kulcslyukhoz nyomván hallotta, hogy «unokaöccse» halkan imádkozik. Aztán sarkon fordult, bement a maga szomszédos szobájába s ott öklével jó néhányszor fejbe vervén magát, meglehetősen dörmögő hangon mondta el a maga imádságát, így:

- «No, uram istenem, kell is hogy megsegíts, mert bizony nem gyerekjáték, a mire vállalkozunk!»

Vajjon miféle két francia ez? Honnan jöttek? Mi hozta őket Venezuelába? Miért ez az unokaöcs- és nagybácsi-szerep? Mi cél viszi őket az Orinoco-gőzösre és mennyire akarnak eljutni a hatalmas folyamon fölfelé?

Mind e sok kérdésre egyelőre lehetetlen kielégítő feleletet nyernünk. A jövő majd felel és mindegyre csak is a jövőnek áll módjában felelnie.

Az előző beszélgetés révén különben ennyi mégis megállapítható:

Ez a két utas kétségtelenül francia. Bretagne-iak, Nantesből valók. A mennyire világos ez, annyira rejtélyes ama kapcsolat, amely közöttük fönnáll, valamint ismeretlen ama Kermor nevű ezredes is, a kit oly sűrűn emlegettek és a ki miatt lelküket akkora megindulás és izgalom töltötte el.

A fiatal ember aligha lehetett több tizenöt-tizenhat évesnél. Középmagas termetű és korához képest eléggé erőteljesnek látszó ifju volt. Arca komoly, sőt bánatos, különösen ha gondolataiba merült; vonásait azonban csaknem leányosan bájosakká varázsolta szelid nézésű szeme, kicsi szája, a melyből gyöngy-fogainak sora ragyogón csillant elő s hamvas pirosságu arcának, amelyet a friss levegő és a napfény a hosszu uton kissé megbarnított.

Az idősebbik francia, a ki mintegy ötven éves férfiú lehetett, igazi őrmester-alak volt, mintapéldánya a kiszolgált hadfinak, aki addig ette a hadsereg kenyerét, a míg éveinek száma

csak engedte. Mikor elbocsátották, beszegődött Kermor ezredeshez, egykori főlebbvalójához, a ki az 1870/71-i francia-porosz háborúban az életét mentette meg. Ama hűséges öregek egyike volt, a kik ha dörmögnek is olykor, régi gazdájukhoz mindhalálig ragaszkodnak, valóságos családtaggá válnak, gyönyörködnek a gyermekek növekedésében, nevelik is őket, kényeztetik, térdükön nyargaltatják a jövőbeli katonát és dudorászva, füttyörészve avatják be a trombita jelek rejtelseibe.

Martial őrmester ötven esztendősen is erős, katonás tartású férfiú volt. A hosszú katonáskodás hideghez, meleghez egyként hozzászoktatta, megedzette úgy, hogy a Szenegal vidékén sem lett volna melege, Oroszországban sem fagyott volna meg. Szervezete vas-szilárdságú, bátorsága kipróbált. Semmitől-senkitől sem fél, legföljebb csak önmagától, mert mindig nagy lelkiismeretességgel latolja saját vállalkozásait. Dörmögő vén medve volt ugyan, de szíve csupa jóság s kész lett volna bármely pillanatban életét áldozni azokért, a kiket szeretett. Ugy látszik azonban hogy ilyen lény csak kettő volt e világon: Kermor ezredes és Jean, a kinek ime most nagybátyjaként szerepel.

Mekkora aggódással, gyöngédséggel őrzte ezt a fiatal embert! Mennyire becézi, akárhogy föltette is magában, hogy szigorúan fog bánni vele. Pompásan játszotta e zord szerepet s bizony senkinek sem lett volna tanácsos kérdőre vonni őt, miért oly szigorú. Mig az óvilágból az ujba érkeztek, a Pereire fedélzetén sokszor volt rá eset, hogy az utasok valósággal részvétet érezve a szegény ifjú iránt, a kinek ily mord nagybátyja van, beszélgetésbe szerettek volna elegyedni vele s vigasztalni óhajtották volna, - csakhogy az éberszemű nagybácsi minden ily szándékot megghusított, meglehetősen nyers őszinteséggel tanácsolván az illetőknek, hogy azt bizony ne tegyék.

Mig az öccs kényelmes utazó ruhát, lenge vászon kabátot és bő nadrágot viselt s egészen kurtára nyírt hajú fején angol sisakot, lábán pedig vastagtalpu cipőt, addig a nagybácsi oly feszes ruhában kényelmetlenkedett, a mely csak annyiban különbözött a katonai egyenruhától, hogy nem volt rajta zsinórzat meg fényes gomb. Az öreg katona sehogy sem akarta belátni, hogy a forró égőv alatt a kissé pongyolább öltözet sokkal ajánlatosabb. Csoda még, hogy öccse rábeszélésének engedve legalább a feje sorsán könnyített s nem valami katona-sapka-félét, hanem szintén angol vászon sisakot viselt.

Martial őrmester különben ennek a parancsnak is csak nagyon kelletlenül engedelmeskedett, hiszen mit bánta ő a délővi nap hevét, az ő rövid-sörtés feje kibírja azt, akár a vas.

A bácsi és az öcs podgyásza, ha nem is volt valami nagy éppen, de minden szükségest és a mit utközben nem lehetne kapni, magában foglalt. Fehérnemű, ruhanemű, cipőn; csizmán, szappanon, takarókon kívül fegyvert és lőszert is eleget hoztak magukkal. Mindegyiküknek volt egy-egy pár forgópisztolya, Martialnak pedig még egy kurtacsövű puskája is, a melynek ő a kitűnő lövő, alkalomadtán majd bizonyára jó hasznát veheti.

Alkalomadtán?... Oly veszedelmes vidék hát az Orinoco völgye, hogy védekezésre az embernek minden pillanatban készen kell állnia, akárcsak Afrika belsejében? Vérszomjas indián rablóbandák, tán még emberevők is, még mindig annyira veszélyeztetnék e partvidékeket?

Igenis, meg nem is.

Már Miguel, Felipe és Varinas urak beszélgetéséből tudjuk, hogy az Orinoco alsó vidéke Ciudad-Bolivartól egészen az Apure torkolatáig veszélytelen. A középső folyam vidékén azonban már vigyázni kell, nehogy a hirhedt Quivas-indiánokkal gyűljék meg az embernek a baja. A felső részen aztán megszűnik minden közbiztonság, ott oly törzsek laknak, a melyek még megőrizték ősi vadságukat.



Mint tudjuk, a három tudós különben csak San-Fernandóig készült. Hogy Martial és Jean mennyire merészkednek, hogy vajjon előre nem látható események nem ragadják-e őket sokkal tovább is, egészen az Orinoco forrás-vidékéig, ugyan ki tudná megmondani; azt ők maguk sem tudhatták.

Annyi bizonyos, hogy Kermor ezredes, ezelőtt tizennégy évvel elhagyta hazáját, hogy Venezuelába utazzék. Mi birta rá e hirtelen utazásra, mi dolga lehetett Venezuelában, s mért titkolta úgy célját, terveit mindenki előtt, hogy még az ő hűséges meghittjének, Martial őrmesternek sem árult el belőle semmit, mindezt a fejlemények folyamán bizonyára meg fogjuk tudni. Martial és a fiatal ember beszélgetéséből erre vonatkozólag mi sem derült ki.

A mi a két franciát illeti, róluk megállapítható, hogy ezelőtt három héttel hagyták el chatenay-i lakásukat s Saint-Nazaireban a «Pereire»-transatlanti-hajóra szálltak, a mely az Antillákhoz indult. Onnan, másik hajón utaztak tova s úgy érkeztek Caracas kikötőjébe La-Guayrába, honnan vasuton jutottak el végül Venezuela fővárosába.

Caracasban csak egy hétig maradtak. Ám nem igen nézegették a város nevezetességeit, a felső meg alsó városrészek ezerméteres magasságkülönbsége sem nagyon érdekelte őket, még a Kalváriás hegyet sem mászták meg, ahonnan pedig gyönyörű kilátás nyílik Caracas fehér házaira, a melyek a földrengés veszélyével való tekintetből nagyrészt igen könnyedén épültek. Az elnök palotája és a gyönyörű székesegyház, a melynek terrasszairól messze ellátni az Antillák tengerére, Caracasnak, igazi nagyvárosi élete épp oly kevésbé érdekelte őket. Csakis a saját céljuk, a nagy utakészülés foglalta el minden idejüket. Nyolc napjukat itt folytonos előkészülettel, tudakozódással, tájékozódással töltötték. Caracasban ugyan Kermor ezredes felől mit sem sikerült megtudniok, remélték azonban, hogy majd San-Fernandóban mégis csak kapnak valami utbaigazítást, a mely szerint utitervüket véglegesen megállapíthassák s ha kell egészen az Orinoco-forrásokig elhatoljanak.

Martial őrmester még ekkor is megkísérelte a fiatal embert a veszélyes utról lebeszélni, fáradozása azonban hiábavalónak bizonyult.

A két francia tehát, bár csak előző este érkeztek volt Ciudad-Bolivarba, elhatározta, hogy a reggeli hajóval, a mely az Orinoco alsóvidékén közlekedik, haladéktalanul megkezdik tulajdonképeni nyomozó utjukat.

- Isten segítsen minket, - mondta Jean, - segítsen, hogy szerencsésen érkezhessünk oda és szerencsésen térhessünk vissza majd.

### III. A „Bolivar Simon” földézetén.

«Az Orinoco a földi paradicsomban ered» - írja egyik jelentésében Columbus. Mikor Jean a genuai nagy tengerjáró eme mondását említette Martial előtt, az őrmester fölényesen jegyezte meg:

- No, hiszen majd meglátjuk!

És tán igaza is volt, a mikor Amerika fölfedezőjének e véleményét némi bizalmatlansággal fogadta.

Mert hiszen ama legendaszerű nézet, a melyet oly utazók, mint Hajeda, Pinzon, Cabrul, Magelhaens, Baldivia, Sarnunto s mások vallottak, a kik nem is járták volt be Délamerika területeit, hogy tudniillik a nagy Orinoco valahol Eldorado államban ered, már régen megdöntötnék tekinthető.

Annyi bizonyos, hogy a nagy folyam e köztársaságban hatalmas félkört ír le az északi szélesség harmadik és nyolcadik foka között s ez iv egyik vége a nyugati hosszúság hetvenedik fokáig ér. A venezuelaiak fölötté büszkéek is az ő hatalmas folyamukra, s természetes, hogy Miguel, Felipe és Varinas urak e tekintetben ugyancsak kitétek magukért. Még Elisée Reclus is meg akarták cáfolni, a ki Egyetemes Földrajzának tizedik kötetében az Orinocoról a világ legnagyobb folyamainak sorában csak a Congo, a Panama-Uruguau, a Niger, a Yang-cse-kiang, a Brahmaputra, a Mississippi és a Szent-Lőrinc folyamok után. Fölemlíthették volna Reclus ellenében már egy tizenhatodik századbeli tudósnak, Diego Ordarnak az adatait is, hogy az indiánok e folyamot Paragúának, azaz «a nagy víz»-nek nevezték. Mindazonáltal óvakodtak a hevesebb cáfolgatástól, mert hiszen a híres francia tudós állításai egyébként nagyon megbízható forrásokból valók.

Augusztus 12-én a «Bolivar Simon»-nevű gőzös utra készen állt. A gőzhajó közlekedés Ciudad-Bolivar és az Orinoco alsó vidékének helységei között csak néhány év óta áll fönn és csak az Apur torkolatáig terjed ki. Az Apuron egészen San Fernandóig (nem tévesztendő össze az Orinoco melléki San Fernandóval) a venezuelai gőzhajós-társaság jóvoltából évenként csak két hónapon át van személy- és áru-forgalom.

Az Apur torkolatánál, azaz már néhány mérföldnyivel alább, Caicara község táján az Orinoco felsőbb vidékeire igyekvő utasoknak a «Bolivar Simon»-ból ki kellett szállniuk és utjukat meglehetősen hiányos felszerelésű indián csónakokon folytatniuk.

Ciudad-Bolivar négyszázhusz kilométernyire fekszik az Orinoco torkolatától; a folyamnak arrafelé eléggé magas a vízállása, de rendes körülmények között, még az esős évszakban sem igen könnyíti meg a gőzösöknek a folyamon fölfelé való haladásukat. Az Orinoco, a melynek magassága a főváros közelében ilyenkor tizenkét-tizenöt méternyivel szokott növekedni, leginkább augusztus közepéig árad és legmagasabb vízállása körülbelül szeptember végéig változatlan marad. Az apadás időszaka november közepéig tart s azontul áprilisig a vízállás nem igen változik.

A három tudós e szerint a legkedvezőbb időszakban szándékozott utrakelni.

A ciudad-bolivari hajóállomáson az indulás napján a három tudósnak rendkívül sok barátja, ismerőse sereglett össze. Ha már indulásukkor is ekkora érdeklődés és lelkesedés környezte őket, képzelhető, mint fogadják majd visszatérésükkor őket. A közönség csoportokba verődve nagy zajjal tárgyalta a nevezetes földrajzi kérdést s úgy az Orinoco, mint az Atabapo és a

Quariare hivei tulkiáltozták még a hajókazán fűsüketítő zugását és a biztonsági szelepekből kiáradó gőz süvítését is:

- Viva el Guaviare!

- Viva el Atabapo!

- Viva el Orinoco!

Itt-ott annyira heves vita indult meg egyes csoportok között, hogy a helyzet csaknem veszélyessé fajulhatott volna, ha Miguel ur nem csendesíti a szenvedélyeket.

Martial és Jean a hajó fedélzetéről, a hol idejekorán elhelyezkedtek, ámulva hallgatták, nézték a lármás jeleneteket s nem bírták elképzelni, mi lelte ezeket az embereket.

- Ugyan mi bajuk lehet, - dörögte Martial őrmester, - hiszen ez már valóságos forradalom.

Forradalomnak persze csak ő nézhette ezt a lármás mozgalmat, nem tudván, hogy Spanyol-Amerikában forradalom katonaság nélkül soha sincs. Ebben a tömegben pedig ama bizonyos hétezerfőnyi generális állományból egyetlen egy generális sem volt látható.

Jean és Martial azonban bizonyára nem maradhatnak soká bizonytalanságban, mert hiszen Miguel ur és társai utközben kétségtelenül állandó vitát fognak folytatni a vitás kérdés felől.

A hajó kapitánya most már osztogatni kezdte induláselőtti utolsó parancsait, legelőször is leszólt a gépésznek, hogy készen álljon, aztán a hajó személyzetének parancsolta meg, hogy a hajó orrán s farán felvonják a horgonyokat. Hirtelen sürgés-forgás támadt a hajón, a kíváncsi népet, a mely a három tudós nyomába még a földélzetre is föltolakodott, hol szép szóval, hol néhány oldalbalökéssel sikerült viasszorítani a partra, a bejáróhid korlátja lezárult, a hajó lapátkereke paskolni kezdte a vizet, a kormányos fordított egyet a nyekergő kormánykereken s a hajó szép lassan eltávolodván a parttól, a folyó közepe felé kanyarodott. A tömeg lármája ekkor még szilajabbá nőtt, ám egy negyedóra multán csillapulni kezdett az izgalom, a Bolivar Simon az Orinoco kanyarulatában eltűnt a szemek elől.

Venezuelának ötszázezer négyzetkilométer területe s nagyrészt csupa síkság. Csak itt-ott emelkednek kisebbfajta dombok, ezeket b a n c o-knak nevezik; nagyobb halmok, a melyeknek meglehetősen meredek a lejtőjük, a «m e r á»-k még ritkább jelenség e vidéken. A lapály csak közvetlenül a szomszédos hegyvidék közelében kezd emelkedni vízszintes síkjából. A «bajo» nevű rétségek mind egészen a folyam partjáig huzódnak. Ez óriási területen, a melyet az esős időszakban üde-zöld színű fűtenger borít, a száraz időszakban pedig sárgává, sőt szintelen-fakóvá aszal a forróság, méltóságos hömpölygéssel folyik hatalmas ívet írva az Orinoco.

A «Bolivar Simon» utasai, a mennyiben akár vizrajzi, akár földrajzi szempontból érdeklődtek volna a folyam és vidéke iránt, bő és részletes fölvilágosítást nyerhettek a velük utazó három utastól, a kik bárkinek, bármikor a legszivesebben voltak hajlandók elmondani, micsoda községek fekszenek utjuk mentén, micsoda folyó vagy patak szakad itt, vagy ott a nagy folyamba, micsoda néptörzsek lakják a partvidékeket.

Persze az utasok legnagyobb része már nem volt minderre kíváncsi, mert legtöbbje ezt az utat sokszor megfutotta már. Többnyire venezuelai kereskedők voltak, a kik mindenféle árut szállítottak ide-oda a folyamon, cacaot, prémeket, marha- és szarvasbőrt, rezet, fa- és festék-árut, tonkát, kaucsukot, szasszaparillát és legfőképen vágó-marhát; a venezuelai síkokon ugyanis leginkább marhatenyésszel foglalkoznak az ilanérok.

Venezuelának csaknem egész területe a forró égöv alá esik. Közép-hőmérséke 24-30° Celsius. Egyébként nagyon változó a meleg, amint ez már hegységek közelében lenni szokott. Az Andések tövében és egyáltalán nyugaton, legnagyobb a bőség. Errefelé az északról és keletről fújó passzát szelek sem hatolhatnak el s a hőmérséklet itt állandóan rekkenő.

Az indulás napján az ég kissé felhős volt s az utasoknak nem kellett a hőségtől szenvedniök, A szél nyugat felől fújt, a hajó irányával szemben s így a hajó fedélzetén kellemes volt a tartózkodás.

Martial és Jean ott álltak a fedélzeten s figyelmesen nézegették az illanó partokat. Utitársaikat nem érdekelte annyira a táj. Csak a három tudós fürkészett élénken mindenfelé; ezek minden csekélységet megfigyeltek s nyomban meg is vitatták észleleteiket.

Jean sok mindent a legkörülményesebben megtudhatott volna, ha e tudósokhoz fordul; de egyrészt a féltőn szigorú nagybácsi, a ki nem engedte, hogy öcsce bárkivel is, vagy öccsével bárki is szóba álljon, megfosztotta ettől a szerencsétől, másrészt tulajdonképpen fölösleges is volt az összes községek, szigetek, mellékfolyók nevét és nevezetességét megtudnia. Egyébként nem is szorult rá a tudósok fölvilágosításaira, hiszen ott volt a kezében Chaffanjon könyve, a mely megbízható pontossággal számol le ama két utról, a melyet ez a kutató a francia kormány megbízásából tett ezen a vidéken; először 1884-ben, amikor az Orinoco alsó vidékén járt, Ciudad-Bolivartól a Caura torkolatáig s a mikor ezt a mellékfolyót is megvizsgálta; másodszor pedig 1886-ban és 87-ben, a mikor Ciudad-Bolivartól egészen a forrásvidékig hatolt. A francia kutatónak ez a könyve csupa föltétlenül megbízható leírás és Jean nem ok nélkül remélte, hogy e tájékoztatónak jó hasznát veszi majd. Már otthon is tanulmányozta e könyvet, a minthogy egyáltalán minden tekintetben jól igyekeztek fölkészülni e nagy utra. Martial nem csak teli zsebbel, vagyis megfelelő mennyiségű piaszterrel, - hanem azonkívül még sok mindenféle csereáruval, kelmékkel, késekkel, tükrökkel, üvegholmival, csecsebecse-tárgyakkal, nagyrészt csupa igen csekély értékű, de annál mutatósabb dolgokkal is jónak látta fölszerelkezniök, hogy az ilano-k indián népeivel e réven könnyebben s előnyösebben értethessék majd meg magukat. Két jókora ládát töltött meg e holmi s ezek a ládák a többi cók-mókkal együtt a nagybácsi fülkéjében voltak, a mely közvetlenül a Jeané mellett nyílt.

Jean most kezében a könyvvvel nagyon figyelmesen kísérte a tovasurranó vidékeket. Tudós honfitársa persze annak idején csak vitorlás hajón s nem ily gyorsjárású gőzösön utazott erre-felé. De hiszen ők is csak az Apur torkolatáig surranhatnak így, onnan pedig kényelmetlenebb és lassabb utazásra kell majd ráfanyalodniok.

Már korán reggel elsuhantak Orocopille szigete mellett, a mely valóságos veteményes és gyümölcsös kertje a fővárosnak. Itt az Orinoco medre mind szűkebbé szorul, mintegy kilencszáz méternyire, de valamivel feljebb már megint háromszor akkorává szélesedik.

A délelőtt folyamán a hajó utasai, - körülbelül huszan lehetnek, - a hajó főtermébe gyülekeztek reggelizésre. Miguel ur és társai voltak az első, nyomban utánok Martial őrmester vonult be öccsével s e közben oly kiméretlen nyerseséggel szólt rá a fiatal emberre, hogy Miguel ur valósággal megbotránkozott rajta.

- De goromba egy fickó ez a francia, - mondta a mellette ülő Varinasnak.

- Afféle katona fajta, - vélekedett a Guaviare rendíthetetlen hive.

Az öreg őrmester külseje, viselkedése annyira katonás volt, hogy nem csoda, ha valaki már első pillantásra is katonának nézte.

Martial már reggeli előtt megemlékezett a torkáról, egy pohárka Aniszádó-t, cukornádmézzel és ánizsszal izesített pálinkát hörpintvén le. Jean, a ki legkevésbé sem volt barátja az effélének, étvágygerjesztő szer nélkül is jó étvágygyal nézett a reggeli elé.

Nagybátyja mellett, a terem végében ült asztalhoz. Az őrmester arca oly barátságatalanná komorodott, hogy melléjük senki sem mert leülni.

A tudósok az asztalfőn foglaltak helyet s nagy garral vitatkoztak reggeli közben is. A többi utas persze, tudván a tudósok vállalkozásáról, nagy tisztelettel hallgatta a vitatkozást. De Martial is oda-odafigyelt s nem bánta, hogy unokaöccse érthető kíváncsisággal lesi a tudósok szavát.

Az étrend ugyan dus és változatos volt, de nem éppen élvezetes. Egy orinocoi hajón azonban nem finnyáskodhatik az ember. Vigasztalódásul franciáink arra gondolhattak volna, hogy majd odafönn az Orinoco vadonabb vidékein beh kívánatos is lehetne majd egy-egy ilyen bisteca, - ha még oly kaucsukszerű lenne is; - vagy az ilyen ragou, ha még oly sáfrányos is a leve; az ilyen lágy tojás, ha még oly kevésbé friss; vagy ilyenfajta csirkepecsenye, ha még oly fölmelegített. Legjobb volt a gyümölcs. Nagyrészt banán, frissen is, cukorban is. A kenyér ellen sem eshetett kifogás; annál rosszabb volt a méregdrága bor.

Délután a «Bolivar Simon» Bernavelle szigete mellett haladt el. Ezen a tájon számos apró sziget szűkítette az Orinoco medrét s a hajó kerekének nem csekély fáradságába került az ár sodrával megbirkózni. A kapitány azonban ügyes ember volt s hajóját a szigetek között bizton vezette át.

A balparton sűrű erdőség borította szakadékos hegyvidék mutatkozott s feltűnt Almacen falva, a mindössze harminc lakost számláló községecske, a mely ma is csak olyan volt, a milyennek ezelőtt nyolc évvel Chaffanjon látta volt. Itt-ott kisebb folyócskák szakadtak a nagy árba, a Bari, a Lima, stb. Torkolataik táját konifera-ligetek és pálmafák szegélyezték. S mindenfelé csak úgy hemzsegték a majmok, a melyeknek husát a bennszülöttek igen izletesnek mondják.

Ám nem csak a szigetek nehezítik meg e tájon a hajó járását. Sziklás zátonyok is meredeznek ki itt-ott a vízből. A Bolivar Simonnak azonban szerencsésen sikerült mind e veszedelmeken keresztül surrannia s estefelé mintegy huszonöt-harminc lieu-nyi ut megfutása után Moitaco falvához érkeznie.

Itt éjszakára horgonyt vetett a «Bolivar Simon», mert az ég felhős volt s különben sem világított volna a hold, a nagy sötétségben pedig veszedelmes vállalkozás lett volna folytatni az utat.

Kilenc óra tájban Martial lefekvést javasolt s Jean legkevésbé sem ellenezte nagybátyja óhaját.

Mindketten tehát átmentek a hajó második emeletére, ahol fülkéik egymás szomszédságában voltak. Nagyon egyszerű berendezésű szobácskák voltak ezek, nem is volt bennök egyéb butor csak egy-egy ágy, annak a takarója is csak a forró égőv alatt számíthatott takarónak.

Jean vetkőzni kezdett, Martial pedig mielőtt elbucsuzott volna tőle, még rendbehozta az ablak «toldo»-rámáját, azt a szunyoghálót, amely nélkül az embernek a moszkítóktól bizony pillanatnyi nyugta sem lehetne itt. A vén katona nem akarta, hogy kedves kisöccsének a bőréhez csak egyetlen egy ily vérszopó szörnyetegecske is hozzáférhessen. A saját bőrével nem igen törődik, úgy gondolta, sokkal edzettebb, vastagabb bőr az, semhogy ezek a szemtelen szunyogok figyelmökre méltassák. Jó éjszakát kívánt kisöccsének s a maga fülkéjébe zárkózott.

Jean nyugodtan aludt másnap reggelig, a toldó-hálót hiába ostromolták a moszkitók.

Hajnal tájban a «Bolivar Simon», amelynek katlana alatt éjen át is égett a tűz, újra elindult, miután a hajó legénysége a parti erdőségből jó sok tüzelőfát szállított reá.

Nemsokára eltűnt Moitaco falva, ez a kis községecske, amely valamikor a spanyol térítő-társaság egyik tanyája volt s ahol nyolc évvel ezelőtt Chaffanjon hiába kereste Crevaux doktor

kísérőjének, Francois Bourbonnak sirját; Moitaco temetőjében ez a sir már nem volt feltalálható.

Az nap haladtak el Santa-Cruz telepe mellett is, mely mindössze husz kunyhóból állott; aztán Guanaren szigete mellett, ahol valaha a ténitők székhelye volt s ahol a folyam hirtelen délnek kanyarodik, hogy utóbb nyugatnak vegye útját és végül Muerto szigete mellett.

Közben egész sor zátonyos, örvényes helyet kellett kikerülniök, ami különben a «Bolivar Simon»-nak távolról sem esett annyira nehezére, mint holmi evezős, vitorlás alkalmatosságoknak. Az ár hevesebb sodrát a hatalmas lapátkerék könnyűszerrel győzte le s hamarosan négy-öt ily örvényes helyen is tuljutottak, áthaladtak a «Pokol torka» nevű sodrón is, amelyet Jean, mikor a Matopalo-szigetet elhagyták, már előre pontosan bejelentett.

- Teringettét! - kiáltott föl Martial őrmester, - hát az a fránya könyv mindent előre meg tud mondani?

- Meg bizony, kedves bátyám, - felelt mosolyogva Jean; - azt az utat, amelyet mi most huszonnégy óra alatt megfutunk, ennek a könyvnek az írója három-négy napig járta s így kényelmesen jegyezhetett föl mindent, ami szemébe tűnt. No de hiszen, majd haladunk mi is lassabban még, mielőtt csónakon utazunk s nem gőzösön. Bár csak ott tartanánk már! Hajh, csak ott volnánk már San-Fernandóban, hogy végre-valahára már megtudhatnánk valamit!

- Bizonyára megtudunk egyet-mást, - mondta Martial, - lehetetlen, hogy az én ezredesem észrevétlenül, nyomtalanul tűnhetett volna onnan tova. Majd kifürkésszük ott, merre vette útját... s hejh, ha aztán ráakadunk... s te a karjába veted magadat és ő megtudja, hogy te...

- Hogy én a te unokaöcséd vagyok, - vágott közbe Jean oly hirtelenséggel, mintha attól tartana, hogy az öreg Martial valami nagy titkot talál elárulni most.

Estefelé a «Bolivar Simon» a Barrancához ért, amelyen a kis Mapipe község emelkedik.

Miguel, Felipe és Varinas urak elhatározták, hogy az esti szürkületben partra szállanak s megtekintik ezt a meglehetősen jelentékeny helyet.

Jean nagyon szeretett volna velök menni, de az őrmester veszélyesnek vélte az ilyen vállalkozást és a fiatalembernek minden ellenvetés nélkül szót kellett fogadnia.

A három tudós azonban ezt a kis kirándulást nem bánta meg.

A Mapipe melletti magaslatról pompás kilátás nyílik a folyamnak úgy felső, mint alsó vidékére s északfelé, az ilánókra, ahol az indiánok az erdőkoszorúza nagy sikokon ösvéreket, lovakat s szamarakat szelidítenek.

Kilenc óra tájban már megint aludni tért mindenki a hajón.

Másnap irtózatos zápor szakadt s valósággal elárasztott mindent. A födélzeten egyetlen lélek sem birt megmaradni. Martial és Jean a hajó társalgójában töltötték ezt az unalmas időt, ahol Miguel, Felipe és Varinas urak is megbujtak a zápor elől. Bajos lett volna itt most tudomást nem szerezni az Orinoco-Guaviare-Atabapo-kérdés felől, mert hiszen a tudós urak egyébről sem beszéltek és méreteiket meglehetősen hangos szóval szerették nyilvánítani. Egyik-másik utitárs bele is szólt ez alkalommal a vitába, a társaság pártokra szakadt, noha senkinek sem volt szándéka a három tudóssal San-Fernandóig, vagy azon túl is elkalandoznia, hogy e tudományos kérdés eldöntésében segítségükre legyen.

- Micsoda bolondos érdek az, - mondta Martial őrmester, miután Jean a vitás kérdésről tájékoztatta, - hogy az emberek ilyesmin hajbakapjanak?! Hát nem mindegy, hogy ezt, vagy azt a folyót minek nevezzük? A víz elvégre mindig a maga útján halad fölülről lefelé...

- Az ám, kedves bátyám, - jegyezte meg Jean, - csakhogy, ha ily kérdéseket nem tisztáznának, mivégre lennének geográfusok, és ha geográfusok nem volnának...

- Legalább nem kellene geografiát tanulnunk, - vágott szavába az őrmester, - no hiszen hallgathatjuk most már egészen San-Fernandóig ezeknek az uraknak a pörpatvarát...

Az esős idő miatt nem is láthatták Tigritta szigetét. Kárpótlásul azonban pompás hal-ebédben volt részük, az Orinoco ugyanis erre felé rendkívül gazdag a legjobb ízű halakban, a morocotokban, amelyek besózottan óriási mennyiségben kerülnek Ciudad-Bolívar és Caracas piacaira.

Déltájban a «Bolívar Simon» a Caura torkolata előtt haladt el. Ez a folyó az Orinocónak legjelentősebb jobbparti mellékfolyója, délnyugat felől a Panarek, az Inaók, Arebatók és Taporitók vidékein fut át és Venezuela legszebb völgyeit öntözi. Az Orinoco közelében fekvő helységeket spanyol eredetű meszticek lakják. A távolabbiakban indiánok tanyáznak, állattenyésztők, akiket gomeróknak is neveznek, mert orvosi használatra való gummifajok gyűjtésével is foglalkoznak.

Jean közbe-közbe újra elolvasta honfitársának észleleteit e vidékről, amelyet az 1885-ben, első utazásakor járt volt be, hogy a Caura-menti ilanókban lakó törzsekkel, az ariguákkal és a kvirikviripákkal megösmérkedjék. Ama veszélyek, amelyek a francia tudóst annak idején ezeken a vidékeken fenyegették, ugyanoly mértékben is fenyegethetik ma a mi utasainkat, ha az Orinoco felsőbb vidékeire jutnak. Jean nagyrabecsülő csodálattal adózott a tudós kutató hősiességének, de magában is érzett elegendő elszántságot és erőt.

Igaz, hogy ama kutató akkor javakorabeli férfi volt, míg ő ime egészen fiatal ember, csaknem gyermek; de Isten segítségével bizva mégis szinte bizonyosra vette, hogy előbb-utóbb szerencsésen célhoz ér.

Az Orinoco a Caura torkolatán túl is még eléggé széles, csaknem három kilométernyi. Az esős időszak három hónapja persze a sok mellékfolyó révén jelentékenyen megduzzasztotta már. De a «Bolívar Simon» kapitányának mégis nagy elővigyázattal kellett haladnia, hogy Tucuragua szigetén túl, ott ahol az ugyanoly nevű Rio szakad az Orinocoba s ahol a meder a legtöbb veszélyt rejt, valahogy zátonyra ne jusson. Néha-néha a hajó még úgy is horzsolta a feneket, ami a földélzeten ácsorgó utasokat meglehetősen aggasztotta, mert noha laposhasú hajó volt a így léket nem igen kaphatott, de könnyen érhetne volna valami baj a hirtelen elakadás miatt, magát a gépezetet.

Ezuttal azonban baj nélkül sikerült a veszélyes helyeken áthaladniok és estefelé a «Bolívar Simon» Las Bonitas helység közelében horgonyt vethetett.

#### IV. Első értesülés.

Las Bonitasban, hivatalos fővárosában a hozzátartozó kerületnek, lakik a Caura-vidék katonai kormányzója. A helység a folyó jobb partján fekszik, körülbelül ugyanott, ahol valamikor az Altagracia nevű spanyol hittérítőség telepe volt. Az amerikai spanyol uralomnak tulajdonképpen e hittérítők vetették meg alapját s bizony nem nagy örömmel nézték, hogy angolok, németek s franciák is fáradoznak az indiánusok megtérítésén. S ez oknál fogva még manapság is gyakoriak a surlódások a keresztény tanok terjesztői között.

A kormányzó azidőtájt Las Bonitasban tartózkodott. Személyes ismerőse volt Miguel urnak. Már előzőleg értesülvén a három tudós utitervéről, mihelyt a gőzös kikötött, a földéltre sietett.

Miguel ur bemutatta társait. A kormányzó a legszívélyesebb barátsággal üdvözölte őket. S mivel a «Bolivar Simon»-nak másnap délután egyóráig kellett Las Bonitas mellett vesztegelnie, meghívta a három tudóst másnapra magához reggelire. Másnap délig bizvást pihenhetett a «Bolivar Simon», estére még mindig idejében érhet vala Caicarába, a hol az utasok közül azok, a kik nem szándékoztak San Fernandoig, vagy az Apure vidékének valamely más helysége felé, ki fognak szállni.

A három tudós tehát másnap, augusztus 15-én a kormányzó lakása felé vette útját, jóval korábban azonban már a mi két franciánk is partra szállt, mivelhogy a szigorú Martial-bácsi kiadta a «parancsot» a helység megsejmlélésére s így ők ketten már korán reggel ott csatagoltak Las Bonitas utcáin.

Senki se higgye azonban, hogy ezek az utcák amolyan igazi városi utcák lettek volna; Venezuela eme vidékén a kormányzói székhely is csak apró kunyhószerű házikókból álló falu s ezek a házikók kis délvi növényzet közepette meglehetősen szétszórtan tarkállanak. Itt-ott hatalmas fák gyönyörű csoportjai pompáznak, egymásba fonódó törzsű, chaparók, óriási, legyezőslevelű copernicia pálmák és a morichal-pálmák, a melyeknek az a sajátságuk, hogy a talaj vizét fölszívják és aztán tövük körül ismét kiszivárogtatják, úgy, hogy egész pocsolják keletkeznek egy-egy ily pálma körül.

Copayferák, sauran-ok is voltak itt szép számmal és messzire elágazó mimózák, a melyeknek gyöngéderedetű és halványrózsaszínű levélzete oly tetszetős.

Jean és Martial gyönyörködve sétáltak pálmaligetéről-pálmaligetre s gyönyörűségüket csak az az egy körülmény zavarta meg olykor, hogy egy-egy csapat majom rohant, bukdácsolt át előttük egyik facsoportról a másikra. Venezuelában, ahol mintegy tizenhat majomfajta él, az ilyesmi már föl sem tűnik. Kellemetlen hangú, szemtelen állatkák ezek, különösen az alnaták, vagy aragnatók, a melyeknek rikácsolása oly irtóztos, hogy az utast, aki a délvi erdők e különben legkevésbé sem veszedelmes szörnyecskéit nem ismeri még, alaposan meg szokta ijeszteni.

Rendkívül sok volt a madár e tájon. Szép tenorhangú trupiálok röpködtek fáról-fára s tündek el egy-egy hórihorgas liána ághegyéről alá függő fészükben; guarhárók, a melyeket manócskáknak nevez a nép s a melyek fáról-fára úgy pattannak át, mintha valami rugó lökné fel őket a levegőbe.

A két francia mindbeljebb hatolt a pálmás sűrűségbe.

- Jó lett volna elhoznom a puskámat, - mondta az őrmester.

- Talán bizony majmot akartál löni? - kérdezte Jean.



- Majmot? Azt nem. De hátha másfajta, veszedelmesebb állattal is találkozunk?!

- Az ugyan ne aggasszon, kedves bácsikám, - jegyezte meg mosolyogva Jean; - ragadozó vadakra csak jóval lakatlanabb vidéken bukkanhatnánk. Máshol majd lehet még részünk afféle mulatságban is!

- Mindegy. Katonaember sohase járjon fegyvertelenül. Én most tulajdonképpen szigorú büntetést érdemelnék.

Mulasztásáért azonban az őrmesternek ezuttal nem kellett bűnhődnie.

A kisebb-nagyobb macskafajok: a jaguár, a tigris, az oroszlán, az ocelot és a vadmacska csak a felső folyamvidék őserdeiben otthonos. Arrafelé medve is akad, de az is csak jámbor fajta, amelynek csupán hal és méz az elege.

Sétájuk közben csupán kisebb, ártatlan rágszáló vadat láttak itt-ott, néhány cabiait, afféle vízimacskafajtát, s néhány chinigui párocskát. Ez utóbbi állatkák nagyon ügyes uszók, búvárok, de szárazon annál esetlenebbek.

A helység lakói nagyobbára meszticek voltak és néhány indián-család, de ezek - különösen az asszony- és a gyereknépe - szalmakunyhóikból ritkán bujnak elő.

Vad indiánusokra csak a felső folyamvidéken akadnak majd utasaink s Martial őrmester ott jól teszi majd, ha puskáját sohasem hagyja el.

Majdnem háromórai, meglehetősen elfárasztó séta után franciáink visszatértek a «Bolivár Simon»-ra, hogy megreggelizzenek.

Ugyanez órában ültek Miguel, Felipe és Varinas urak a kormányzó asztalához.

Csak egyszerű reggeli volt ez, hiszen elvégre a las-bonitási kormányzótól nem is várható, hogy olyan lakomát csapjon, amelyet esetleg a venezuelai köztársaság elnöke csaphatna, de a fogadtatás annál szívélyesebb volt.

Természetesen a tudósok vállalkozásáról folyt a szó. A kormányzó tapintatos ember léte persze őrizkedett minden állásfoglalástól, sem az Orinoco, sem a Guaviare, sem az Atabapo javára nem nyilatkozott, ellenben, hogy a már-már tulhevessé váló vitának elfajulását megakadályozza, más irányba térítette a beszélgetést.

- Nem tudják, uraim, van-e a «Bolivár Simon» utasai között más is, olyan, aki San-Fernandóig, vagy esetleg még tovább is utazik?

- Bizony nem tudom, - felelt Miguel ur, - az utasok legnagyobb része Caicarában száll ki, néhányan pedig az Apureon folytatják útjukat Columbia felé.

- Ha csak az a két francia nem igyekszik szintén az Orinoco felső vidékére, - szólt közbe Varinas ur.

- Ugyan? Két francia? - lepődött meg a kormányzó.

- Ugy van, egy idősebb és egy egészen fiatal francia, - erősítette Felipe ur, - Ciudad-Bolivárban szálltak földéltre.

- S hová igyekeznek?

- Azt bizony nem tudjuk, - mondta Felipe ur, - csöppet sem közlékeny természetűek. Különösen az idősebbik, akinek külsője katonaviselt emberre vall, rendkívül zord viselkedésű s ha az ember a fiatalabbikkal, aki barátságosabb hajlamu, beszélgetést kezdene, rögtön vasvilla szemmel mered az emberre s ha valaki attól még nem ijedne meg, rászól az unokaöccsére, -

mert a fiatal, úgy látszik, az unokaöccse neki - és a kabinjába küldi. Afféle nagybácsi, a ki szigorúan gyámkodik a kisöccse fölött...

- Valóban sajnálom azt a szegény fiatalembert, - jegyezte meg Varinas ur, - sokat szenvedhet, olykor mintha már könnyet is láttam volna szemében.

A derék Varinas csakugyan láthatott már ilyesmit. Csakhogy amikor Jean szeme néha könnybe lábadt, az bizony azért volt, mert a fiatalember a jövőjére gondolt, a célra, a melyet maga elé tűzött és a csalódásokra, a melyek esetleg érni fogják, nem pedig az öreg Martial szigorúsága miatt. Idegen megfigyelőt persze megtéveszthetett az a könny.

- Különben, - folytatta Miguel ur, - még ma este bizonyosan megtudjuk, hogy a két francia, meddig utazik. Valószínűnek tartom, hogy szintén a felső folyamvidékre igyekeznek; a fiatalabbik ugyanis, úgy láttam, folyton annak a honfitársának az Orinoco vidékéről írt könyvét tanulmányozza, akinek néhány évvel ezelőtt sikerült a legfelsőbb vidékekig, az Orinoco forrásáig elhatolnia...

- A mennyiben az a forrás a Parima-hegységben fakad - jegyezte meg Felipe ur, az Atabapoért kardoskodó.

- S ha nem az Andeszekben keresendő, - vágott közbe Varinas ur, - ott, a hol a mellékfolyónak félreismert Guaviare ered.

A kormányzó észrevette, hogy a szóharc újra elmergesedhetik.

- Uraim, - szólt vendégeihez, - az a nagybácsi meg a kisöccse valóban felkeltik érdeklődésemet. Ha nem szállnak ki Caicarában s ha céljuk nem San Fernando, de Apura, vagy de Nutrias, vagyis ha csakugyan az Orinoco felső vidékeire igyekeznek, igazán kíváncsi volnék megtudni, mi cél vezeti őket oda. A franciák, tudom, merész kutatók, - Délamerika területén azonban már csakugyan elriasztón sok francia pusztult el ily utakon; Crevaux doktort a bolivari síkon verték agyon az indiánok, szintugy kísérijét is Barban Francois-t, a kinek Moitacóban, a hol eltemették, már a sirja sem található. Valami Chaffanjon nevű honfitársuk ugyan eljutott az Orinoco forrásvidékéig...

- Ha persze az volna az igazi! - pattant föl Varinas ur, aki nem birta eltűrni, hogy az ő meggyőződésével ellenkező nézetet említsenek.

- Nos, föltéve, hogy az igazi, - engedékenykedett a kormányzó, - és hát ezt a földrajzi kérdést önök már nemsokára el tudják dönteni... És csak azt akarom mondani, hogy az a Chaffanjon az egyetlen, a ki, bár szintén sok veszedelemben jutott, mégis a legszerencsésebben birkózott meg föladatával. Ugy rémlik, hogy ez a mi büszke folyamunk ujabban valóságos varázserővel vonzza ezeket a franciákat, nem éppen a «Bolívar Simon» utasait értem...

- Valóban, - szólt közbe Miguel ur, - csak nem régiben is megint két francia vágott neki az ilanóknak...

- Két fiatal ember, - folytatta a kormányzó, - huszonöt-harmincévesek; az egyik Helloch Jaques kutató; a másik Paterne Germaine természettudós...

- S azóta semmit sem hallottak róluk? - kérdezte Felipe ur.

- Semmit. Csak annyit tudok, hogy Caicaraban csónakot béreltek, Buen a Vista és La Urbána mellett elhaladtak s aztán állítólag valamelyik jobbparti mellékfolyón folytatták útjukat fölfelé. Azóta semmit sem hallottunk felőlük s bizony nem ok nélkül aggódunk sorsuk miatt.

- Talán csak nem jutottak a rabló kviva-indiánok kezére, akiket Columbia Venezuelába kergetett s akiknek most valami Alfonir nevű Cayenne-ből megszökött fegyenc a vezérük.

- Ugyan?!

- Bizony, nem kívánom nekik, hogy azzal a népséggel összeakadtak legyen. Lehet különben, hogy sikerült elkerülniök ezt a veszedelmet s hogy most is vigan és szerencsésen barangolnak céljuk felé s maholnap itt, vagy ott valamely faluban felbukkannak megint. Adja Isten, hogy úgy legyen. Sokat beszélnek itt még valami spanyol hittérőről is, Esperante páterről, aki még Chaffanjonnál is merészebb utazó, mert San-Fernandóból kiindulva az Orinoco forrásvidékén is tul jutott...

- Az ál-Orinoco forrásvidékén... - vágott közbe Felipe ur izgatottan.

Miguel ur, hogy élet vegye társa harciasságának, így szólt a kormányzóhoz:

- Én is hallottam róla. S nemde a jámbor szerzetesnek valami telepet is sikerült alapítania?

- Ugy van, - mondta a kormányzó, - a Santa Juana-telepet, a Roraima közelében s mint halljuk ez a telep szépen fejlődik is.

- Vakmerő vállalkozás, - jegyezte meg Miguel ur.

- Valóban az, - mondta a kormányzó, - nem csekély föladat éppen a legvadabb indiántörzset, a déli vidékeken tanyázó guaharibókat, ezeket a teljesen elmaradt teremtéseket a művelődés és a kereszténység számára meghódítani. Mekkora türelem, hősiesség, önmegtagadás, szóval apostoli lélek kell ilyesmihez! Nagy ideig semmit sem hallhattunk Esperante atyáról, sőt Chaffanjon sem akadt nyomára 1888-ban, pedig a Santa Juana-telep nincs messze ama forrásvidéktől, amerre járt.

A kormányzó, nehogy megint izgalomba ejtse a tudós társaságot, nagy-óvatosan nem is említette most már az Orinocót.

- Két év óta azonban - folytatta - mindgyakrabban kapunk híreket felőle s ezek mind arról szólnak, hogy Esperante atya buzgósága ama vad guaharibók között valóságos csodát művel.

Azontul az Orinoco vitás kérdése nem is került szóba már. Inkább csak ama vidékekről folyt a beszélgetés, amelyek a nagy folyam középső része mentén terülnek el s az indián törzsekről, amelyeknek egy része már békés életre adta magát, míg másik része minden polgáriasodásnak állhatatosan ellene szegül.

A kormányzó sok oly különösséget tudott és mondott el e törzsekről s e vidékekről, amit a tudós urak, bármennyire képzett geográfusok és etnográfusok voltak is, nem ismertek s aminek kétségtelenül hasznát vehetik majd. A beszélgetés, mivel Felipe és Varinas urak legfőbb érzékenységének tárgyát, az Orinoco eredet kérdését, elkerülte, most már mindvégig zavartalanul nyugodt maradt.

Déltájban a kormányzó vendégei fölkeltek az asztal mellől s elbucsuzván kedves vendéglátójuktól, visszatértek a «Bolívar Simon» fődélzetére, ahova a kormányzó elkísérte őket.

Martial őrmester és Jean azóta, hogy sétájokról az almuerrohoz, vagyis reggelihez a hajóra megjöttek volt, az egész délelőttöt ott töltötték s a hátsó fődélzetről nézegették a tájat. Martial kurtaszáru pipából pöfékelve állt Jean mellett, amikor a tudósok a kormányzóval a hajóra érkeztek.

Az őrmester odasugott Jeannak:

- Ez a kormányzó bizonyára legalább is generális; meglátszik a tartásán, ha polgári ruhát visel is egyenruha helyett.

- Biz az meg lehet - hagyta rá Jean.

- Afféle generális, akinek egyetlen katonája sincs, ami itt Amerikában nem ritkaság, - folytatta az őrmester gunyosan.

- Nagyon értelmesarcu ember, - jegyezte meg Jean.

- Lehet, ámbár én inkább csak kíváncsiságot olvasok le az arcáról, úgy néz ide ránk, hogy az már igazán... valóban nem tetszik nekem.

A kormányzó csakugyan nagy érdeklődéssel nézte a két franciát, akikről tudós vendégei beszéltek volt neki. Mi célja lehet utazásuknak, kiszállnak-e majd Caicarában, vagy pedig feljebb utaznak, akár az Apureon, akár magán az Orinocon, e kérdések izgatták a kíváncsiságát. Sehogy sem birta korukkal megegyeztetetőknek tartani, hogy a folyamvidék felkutatása lenne céljuk, ily vállalkozásra az egyiket tulfiatalnak, a másikat tulidősnek vélte.

Azonfelül kötelességszerűen is érdeklődhetett irántok, hiszen valamely vidék kormányzójának kétségtelenül meg van a joga, hogy a területére érkező idegenek szándékai felől tájékozódjék s eziránt meg is kérdezhesse őket.

A kormányzó tehát Miguel urral, Felipe és Varinas urakat hátrahagyván, a két francia felé vette útját.

Martial rögtön észrevette szándékát.

- Vigyázat! - szólt Jeanhoz, - a generális földerítő utra indul az ellenség felé s bizonyára kérdést intéz hozzánk, tudni kívánja majd, kik-mik vagyunk, miért vagyunk itt és hova igyekszünk?

- Nos, kedves Martial, - felelt Jean, - hisz nincs okunk titkolózni.

- Csakhogy én nem vagyok barátja az efféle tolakodásnak, - mondta az őrmester, - és el fogom utasítani.

- Ugyan minek szereznénk magunknak kellemetlenséget, kedves bácsikám, - szólt engesztelő hangon Jean s kezét az őrmester karjára tette.

- Nem tűröm, hogy bárki is kérdőre vonjon minket, megszólítson téged, - indulatoskodott Martial.

- Én pedig nem akarom, hogy gorombáskodással fölösleges botrányt okozzunk, - mondta Jean határozottan, - ha Caura kormányzója kérdést intéz hozzánk, én felelni fogok neki, sőt örülök is, hogy tőle utbaigazítást, tanácsot kérhetek.

Az őrmester morgott s hatalmas füstfelhőket fújt maga elé.

Ekkor már eléjük érkezett a kormányzó Miguel urral s mivel Martial éppen elfordult volt, Jeant szólította meg.

- Ön nemde francia? - kérdezte a kormányzó spanyolul.

Jean eléggé járatos lévén a spanyol nyelvben szintén spanyolul felelt s tiszteletteljesen emelte meg sisakját a kormányzó előtt.

- Francia vagyok, - mondta udvariasan.

- S társa?

- Nagybátyám... szintén francia, nyugalmazott őrmester különben.

Martial, bár spanyol tudománya nem volt valami nagy, mégis megértette, hogy róla van szó. Fesztes tartásba vágván magát odafordult ő is a társasághoz, szent meggyőződéssel gondolván, hogy a 72. gyalogezred egykori őrmestere is csak van akkora ur, mint holmi amerikai generális, még ha az a Caura kormányzója is.

- Remélem, nem veszi rossz néven, ha megkérdem, - szólalt meg újra a kormányzó, - hogy Caicaráig vagy azon is tul utaznak-e?

- Caicaran is tul, kormányzó ur, - felelt Jean készségesen.
- Az Orinocon, vagy az Apure folyón?
- Az Orinocon.
- San Fernando de Atabapóig?
- Odáig, de lehet, még tovább is, ha ottani értesüléseink arra indítanak.

A kormányzót épp úgy, mint Miguel urat is mindjárt meghódította Jean szerény és mégis határozott egyénisége; leplezhetetlen rokonszenvvel töltötték el a fiatal ember őszinte, értelmes feleletei.

Martial őrmester azonban csöppet sem örült e rokonszenvnek. Sehogy sem tetszett neki, hogy Jean szeretetreméltósága oly közel enged magához bármi idegen kíváncsiskodást. Különösen Miguel ur miatt aggodalmaskodott. A kormányzó elvégre, a ki Las-Bonitasban marad, nem igen számít; de Miguel ur, a ki utitársuk és a kivel egészen San Fernandoig együtt kell utazniok, ezekután már aligha lesz mellőzhető.

Vajjon, mi oka lehetett az őrmesternek, hogy fiatal utitársát a másokkal való megismerkedéstől annyira féltse?

Mogorva hallgatással tűrte, mert hiszen Jean előbbi határozott kívánsága értelmében tőrnie is kellett, hogy a kormányzó Jeánnal tovább beszélgessen.

- Tehát mindenekelőtt San Fernandóba igyekezzenek? - kérdezte a kormányzó.
- Oda, kormányzó ur.
- S mi a céljuk ott, kedves barátom?
- Bizonyos értesüléseket óhajtanánk szerezni ott.
- Értesüléseket? Kiről? Kiről?
- Kermor ezredes felől.
- Kermor ezredes? - ismételte a kormányzó. - Most először hallom ezt a nevet, pedig ha San Fernandóban tudnának felőle, nekem is ösmernem kellene. Chaffanjon ur átutazása óta azonban francia ember itt meg nem fordult.
- Kermor ezredes már néhány évvel korábban járt ott, - jegyezte meg Jean.
- Van önnek erről valami bizonyos adata? - kérdezte a kormányzó.
- Van. Az ezredes utolsó levele, a melyet onnan egyik nantesi barátjának irt.
- Ön tehát azt hiszi, kedves fiam, - folytatta a kormányzó, - hogy Kermor ezredes néhány évvel ezelőtt San Fernandóban tartózkodott?
- Az kétségtelen. Levele 1879. április 12-én kelt San Fernandóban.
- Csodálatos.
- Miért, kormányzó ur?
- Mert akkor én San Fernando kormányzója voltam s ha Kermor ezredes akkor ott tartózkodott volna, az idegenek bejelentése révén nekem okvetlenül tudnom kellett volna róla. Az ő nevére azonban egyáltalán nem emlékezem.

A kormányzónak ez a határozott kijelentése a fiatal emberre mély hatást gyakorolt. Arca el-sápadt, szeme könybe lábbadt s össze kellett szednie minden erejét, hogy meg ne roskadjon.

- Köszönöm, kormányzó ur, - mondta, - hogy érdeklődésével minket kitüntetni sziveskedett. De bármily biztosra is veszi, hogy Kermor ezredes nevét sohasem hallotta, mégis bizonyos az, hogy az ezredes akkoriban San Fernandóban volt, mert hiszen levele Franciaországba onnan érkezett.

- S mi dolga lett volna San Fernandóban? - kérdezte most Miguel ur.

A tudósnek ez a beleszólása Martial őrmestert majdnem kizökkentette önuralmából, a dühös nagybácsi azonban mégis türtőztette magát annyira, hogy egy megvető pillantással is beérte csak úgy a fogai között mormogván:

- Hát még ez is? A kormányzót még csak nem bánnám, de hogy holmi efféle szőrszálhasogató is...

Jean azonban nem késett a felelettel, szívesen válaszolt a «szőrszálhasogatónak» is:

- Hogy mi dolga lehetett ott Kermor ezredesnek, uram, azt nem tudom. Oly titok ez, a melyről, ha a jó Isten is úgy akarja, le fogjuk lebbenteni a fátyolt, mihelyt az ezredesnek nyomára jutunk.

- S micsoda vonatkozásban áll ön Kermor ezredessel? - kérdezte a kormányzó.

- Kermor ezredes az én édesapám, - felelt Jean, - s én azért jöttem Venezuelába, hogy megtaláljam őt.

## V. A „Maripare” és a „Gallinetta”.

Caicara pompás helyen fekszik, akárcsak valami két országot kereszteződése mellett épült csárda, amelybe minden arra járó utas betér. Az Orinoco és az Apure egybetorkolásának közelében a csinos helységnek könnyű volt fölvirulnia.

Az Apure termékeny völgye az a közlekedési vonal, amelyen Columbia kereskedelme Venezuelába, Venezueláé Columbiába árad.

A «Bolívar Simon» a caicarai kikötőbe csak esti kilenc órakor érkezett. Déli egy órakor indulván el Las Bonitasból s a Rio Cuchiverot, a Maniparet és Taruma szigetét megállás nélkül elhagyván, végre horgonyt vethetett.

Az utasok nagy része itt kiszállt. Természetesen csak azok hagyták el a hajót, akiknek nem az Apure-folyón kellett folytatniok útjukat.

A három tudós, Martial őrmester és Kermor Jean ezekhez tartoztak.

Másnap a «Bolívar Simon»-nak már hajnalban indulnia kellett, hogy az Orinoco legtekintélyesebb mellékfolyóján fölfelé egészen a columbiai Andeszek lábáig vigye utasait.

Miguel ur a két társának körülményesen elmondta már mindazt, amit a kormányzó és a fiatal ember beszélgetéséből megtudott.

Azok is tudták tehát, hogy Jean az őrmesternek, vagy mint ő mondja nagybátyjának oltalma alatt az édesapja fölkeresésére indult, aki tizennégy évvel ezelőtt elutazván Franciaországból Venezuelába vetődött, s akiről sem azt nem tudni, hogy mért fordított hátat hazájának, sem azt, hogy az új világban mit keresett és hova tűnt; s mindössze annyi bizonyos, hogy 1879-ben San-Fernandóból egyik nantesi barátjához irt levelével adott hirt magáról.

Kermor Jean mégis bizik abban, hogy apjának nyomára talál. Egy tizenhat-tizenhétéves ifjunak ily bátor vállalkozása, nem csoda, ha általános rokonszenvet kelt s Miguel, Felipe és Varinas urak el is határozták, hogy a derék fiunak, amennyire csak lehetséges lesz, célja elérésére a legszivesebben nyújtják segítő kezöket.

Más kérdés volt azonban, sikerül-e majd a derék fiu mogorva kísérőjét, a vasvillaszemű kiszolgált őrmestert barátságosabb érzületre rábirniok, hogy unokaöccsével közelebbről megismerkedhessenek, sikerül-e a zord katona oly alaptalan bizalmatlanságát megostromolniok? Bizonyára nagy föladat lesz a vén Cerberuszt megszelidíteniök, ám talán még sem lehetetlen, ha majd a csónakos utazás amugyis közelebb hozza őket egymáshoz.

Caicara lakossága körülbelül ötszáz főnyi csupán, de rendkívül sok átutazó idegen fordul meg benne. Azért is oly sok itt a vendégfogadó, ámbár a legtöbb csak egyszerű kunyhócskának mondható.

A tudósok is, a két francia is a legjobb fogadóba szálltak s így megint csak együvé kerültek.

Másnap Martial őrmester és Jean bejárták Caicarát, hogy tovautazásukra megtegyék az előkészületeket s mindenekelőtt megfelelő vizi alkalmatosságot béreljenek.

Caicara nagyon csinos, barátságos kis helység. A Parima-hegylánchoz tartozó dombvidék kezdetén, az Apuritó jobb partján terül el, szemben a balparton épült Cabruta faluval. Közvetlenül előtte buja növényzetű kis sziget zöldel. Kikötőjének partja a folyóból meredeken kiemelkedő gránitsziklafal. Maga a község mindössze százötven kunyhó, vagy mondjuk: ház. Többnyire kőből épültek, de tetőzetük csak pálmalevél. Csak imitt-amott piroslik egy-egy

cserépfödél. A helység közelében mintegy ötven méternyi magasságu domb emelkedik, amelynek tetején egy már Miranda és a szabadságharc ideje óta lakatlan kolostorépület áll. Hittéritők laktak benne s itt játszódtak le a caraibok kegyetlenségének véres bizonyságaként a kannibalizmus legborzalmasabb jelenetei.

Ősi caraib hagyományok különben mai napig is fönmaradtak Caicarában, csodálatos módon beleolvadva a kereszténység szokásaiba. Ilyen például a Velório, a halottvirrasztás, amelyet egy francia kutató leírt. Nagy ünnepség az, amelyre meghívják az összes ismerősöket. Kávét, dohányt s különösen pálinkát, az ugynevezett aguardinte, óriási mennyiségben fogy ily alkalmankor... A férj, vagy a gyermek teteme körül valóságos táncmulatságot rendez az özvegy, avagy a szülő... S táncolnak a vendégek, a míg csak a tulságos szesz élvezése következtében le nem roskadnak. Az ilyen halottvirrasztás valóban megható.

Mint Martialnak és Jeannak, épp úgy a három tudósnak is legfőbb és legsürgősebb érdeke az volt, hogy jó csónakot szerezzenek ama nyolcszáz kilométernyi utra, a melyet San Fernandóig meg kell majd futniuk.

Miguel ur arra gondolt, hogy legjobb volna a két franciával közösen bérelniök egy bárkát, a milyen itt elég volt akkora, hogy nem csak őt, de sokkal több utas is kényelmesen utazhassék rajta. Az evezősök dolgában is legjobban jártak volna így. Mert evezősökben ugyan nem volt hiány, de jó, megbízható embereket mégis csak könnyebb találni egy bárkára, mint kettőre valót. Ekkora és ilyen utra föltétlenül a legügyesebb emberek kellenek, a kik az Orinocot mind végig jól ismerik s örvényeit, zátonyait elkerülni tudják. S mert Miguel ur azonfelül rendkívül rokonszenvezett a fiatal franciával, mindjárt, a mint Martialt és Jeant a parton meglátta, a hol azok már javában nézegették a bárkákat, feléjük sietett.

Az öreg katona összeráncolta homlokát s bizony meglehetősen barátságtalan pillantással fogadta a közeledőt.

- Őrmester ur, - szölitotta meg Martiált Miguel ur kifogástalan francia beszéddel, - szerencsénk volt a «Bolivar Simon» hajón együtt utaznunk...

- És tegnap este itt kiszálltunk a hajóból, - mondta Martial, katonás állásba vágván magát, mintha valamit hivatalosan jelentene.

Miguel ur a legjobb értelemben vette e mondást és így szólt:

- Két kartársam s én még Las Bonitasban ama beszélgetésből, a melyet az ön unokaöcscse és...

Az őrmester félrehuzta a száját, a mi rossz jel volt s közbe vágott:

- Mit mond az ur? Miféle beszélgetés az?

- Azt a beszélgetést emlitem, a melyet az ön unokaöcscse és a kormányzó folytattak a Bolivar Simon földézetén s a melyből megtudtuk, hogy önök Caicarában partra szállnak.

- Azt hiszem, ott szállhatunk partra, ahol nekünk tetszik, - mordult közbe Martial megint türelmetlenül.

- Kétségtelenül, - felelt Miguel ur, akit az őrmester nyersesége, úgy látszik, nem riasztott meg, - nos mivel megtudtuk, hogy önök hova igyekeznek...

- Egy! - mordult meg újra Martial őrmester, a mivel jelezni kívánta, hogy az udvarias tudósnek hány felelettel tartozik.

- S hogy az ön unokaöcscse mily uton-módon kívánja nyomozni Kermor ezredest...

- Kettő! - mondta az őrmester.



- S mivel tudjuk, hogy az Orinocon San Fernandóig szándékoznak, épp úgy, mint mi is...

- Három!

- Bátorkodom tehát megkérdezni, nem tartaná-e célszerűnek, sőt biztonságosabbnak is, hogy Caicarától San Fernandóig közösen, egy bárkán tegyük meg az utat?

Ez valóban elfogadható ajánlat volt s szinte lehetetlennek látszott, hogy Martial elutasítsa.

Alapjában véve maga Martial sem birt ellene érvelni, de azért meg sem kérdezve Jeant, nagy fölényességgel, mint a kinek elhatározása már rég szilárdan áll, így felelt:

- Köszönöm, köszönöm szives figyelmét, uram; ajánlata sok tekintetben igen előnyös lehet, de mégsem; elfogadható... nem, nem, legalább mi el nem fogadhatjuk.

- S mért nem, ha szabad kérdezni, - szólt Miguel ur elcsodálkozva e váratlan elutasításon.

- Hát csak azért... csak azért nem, uram, - felelt Martial, - mert nekünk úgy tetszik, hogy ne fogadjuk el.

- Bizonyára valami különös oka lehet, hogy így feleljen, őrmester ur, - mondta a tudós, - de minthogy mi tulajdonképpen segítségükre akartunk lenni, ajánlatom ily sértő visszautasítást talán még sem érdemelt.

- Sajnálom, nagyon sajnálom, tisztelt ur, - válaszolt némileg megzavarodva az őrmester, a ki a beszélgetés ily terén nem igen érezte otthonosnak magát, - de én csak visszautasítással felelhettem.

- Csakhogy e visszautasításnak mégis valamennyire enyhébb formája lehetett volna; a hires francia udvariasságot legkevésbé sem tapasztalhattam az ön válaszában.

- Oh, uram, - felelt az őrmester, a ki most már barátságosabb hangba csapott át, - csakhogy ez nem éppen udvariasság dolga volt ám; ön ajánlatot sziveskedett tenni s nekem volt okom ezt az ajánlatot el nem fogadnom. És ezt őszintén megmondtam önnek, úgy, ahogy éppen a nyelvemre jött. Ha ön sértve érzi magát...

Miguel urnak most már rideg magatartása Martialt, a ki nem volt éppen a türelem embere, nem igen nyugtathatta meg. Jean, a ki eddig tartózkodott a közbeszólástól, látván ezt, hirtelen beavatkozott.

- Kérem, ne vegye zokon, uram, hogy nagybátyám oly hangon beszélt; ő semmiképpen sem akarhatta megsérteni önt. Az ön szives ajánlata valóban nagy előzékenységre vall s ha a körülmények megengednék, hálás örömmel kapnánk rajta. De a mi körülményeink között okvetlenül külön csónak kell nekünk, a melylyel minden pillanatban szabadon rendelkezhetünk, mert lehetséges, hogy az utközben szerzendő értesülések jelenlegi utitervüket megváltoztatja s hogy egyik vagy másik helyen meg kell állanunk... szóval teljesen függetlenek kell hogy legyünk.

- Értem, Kermor ur, - felelt Miguel, - Isten ments, hogy alkalmatlankodjunk és bármely ridegen viselkedett is velünk szemben az ön nagybátyja...

- Ejh, az ilyen vén, kiszolgált katona, uram, - vágott közbe Martial.

- Nem baj, - folytatta Miguel ur, - a mennyiben barátaim s én esetleg segítségükre lehetünk, bármikor szívesen állunk szolgálatukra majd...

- Köszönöm, uram, mindkettőnk nevében, - mondta a fiatal francia, - s higgye meg, hogy szükség esetén a legőszintébb bizalommal fordulunk majd önökhöz.

- Hallotta, őrmester ur, - szólt a tudós félig tréfás, félig komoly hangon az öreg katonához.

- Hallom, hallom, tisztelt tudós ur! - mordult vissza Martial, a ki bár belátta Miguel ur igazát, mégsem akart végképen behódolni neki.

Miguel ur kezét szorította a fiatal franciával, a mitől a nagybácsi szeméből újból néhány dühös villám cikázott elő.

Mikor aztán Martial és Jean megint magukra maradtak, az őrmester így szólt a fiuhoz:

- No ezt a csodabogarat ugyancsak megrökönytettem!

- Bizony meg is rökönyödhett igazságtalan viselkedéseden.

- Igazságtalanul bántam volna hát vele?

- Ugy bizony.

- Hát azt kellett volna tennem, hogy elfogadjam ajánlatát s három bolivárral egy bárkába szoruljunk?

- Nem éppen. Hogy az ajánlatot el nem fogadtad, az helyes. De udvariasan kellett volna elhárítanod.

- Tolakodókkal szemben mit udvariaskodjék az ember?!

- Miguel ur nem tolakodott, sőt nagy szivességgé lett volna, amit följánlott s ajánlatát a legnagyobb örömmel kellett volna fogadnunk, ha körülményeink megengednék. Amikor el nem fogadtad, egyben meg is kellett volna köszönnöd. Ki tudja, hogy őt és társait nem azért küldte-e utunkba a jó Isten, hogy vállalkozásunkban segítségünkre legyenek? Hátha San-Fernandóban éppen az ő révükön, az ő ismeretsegeik révén sikerül majd megtudnunk egyet-mást, hátha nekik köszönhetjük még, hogy te a te ezredesedet s én az én édesapámat viszontlátjuk majd?

- Igazságtalan voltam hát!

- Az bizony, kedves bácsikám!

- Köszönöm, kedves öcsém!

A kisebb fajta orinocoi csónakokat egy-egy fatörzsből, rendszerint a cachicamo-fa törzséből vágják. A nagyobbak dongából rovtottak.

Az ilyen nagyobb fajta csónakok közepén kis árbóc mered föl, amelyre vitorla vonható. A csónak elülső része, az árbóctól az orrig fedetlen. Itt szoktak napközben tartózkodni az utasok s éjszaka itt alszik a csónak legénysége.

A hátsó rész, az árbóctól a hajlásig fedett. Bambuszbotokra erősített pálmalevelekből készül e kosárszerű tetőzet, amely az utasokat nap és eső ellen óvja s amelynek oltalmában éjszaka egyszerű szalmaágyaikon alszanak. Ott tartják főzéshez és étkezéshez való edényeiket, a kis takaréktűzhely is ott áll, amelyen halat, vadat, amit utközben beszerezhetnek, sütni-főzni szoktak. Ez a kis helyiség, amely a tiz-tizenegy méter hosszú bárka öt-hat méternyi részét foglalja el, függönyökkel még külön szakaszokra is osztható.

Az ilyen bárkákat a venezuelaiak *falcák*-nak nevezik.

Kedvező szélben vitorla segítségével haladnak, szélcsöndben evező, csáklya, vontatókötél az előremozdítójuk. Lassu járásu alkalmatosságok ezek, de az Orinoconak ama részein veszedelmes is lenne gyorsabban haladni.

Csáklya kétféle is van, az egyik a *palanea*, amely inkább szigonyformájú s amelyet a csónak elő részének irányítására használnak; a másik a *garapalo*, hosszabb és erősebb bambusznyelű, amelylyel a hátsó részen kormányoznak.

A vontató, az eszpilla, könnyű pányvaszerű, száz láb hosszú kötél, amely a csikvicsikvipálma nagyon erős rostszálaiból készül. A vízben el nem merül. Egyik végét valamely parti fához kötik s aztán bárkástul úgy huzózkodnak rajta mindelőbbre a vizen fölfelé.

Ilyen a falca s ehhez, az eszpilla használhatása végett, még egy egészen kis csónakot is csatolnak, amelynek indiánul: *curiare* a neve.

Egy-egy ily bárka kibérlése fölül a vezetővel kell megegyezni. A bérösszeg nem az ut nagysága arányában, hanem a használat ideje szerint fizetendő. Az árat egy napra eső összegben állapítják meg.

Az időjárás és a folyam szeszélyes változásai miatt lehetetlen előre megmondani, hogy egyik, vagy másik helyre mekkora idő alatt juthat el a bárka. Három hétre tervezett ut néha hat hétre is elhúzódhatik.

Mind e körülmények tekintetbe vételével úgy franciáink, mint a tudósok is a legjobb bárkák közül válogattak. Jó sokáig tárgyaltak az indián *banivákkal*, míg végre egyik fél is, a másik is megszerezte a maga bárkáját.

Miguel ur nagyon ügyes vezetőt kapott. Valami Martosz nevű indián volt az, mintegy negyven éves, erőteljes és igen értelmesnek látszó ember, a ki legényeiről, a palanca, garapato és enpilla kezelésében járatos kilenc benszülöttről becsületszavával állt jót. A napibér, a melyben megegyeztek, eléggé nagy ár volt, de ki sokallaná a költséget, a mikor a Guaviare-Ormoco-Atabapo-kérdés eldöntéséről van szó.

Jean és Martial is jó bárkát és ügyes embereket béreltek. A Valdez nevű vezető, a kinek kilenc *baniva* leste a parancsait, félvér spanyol mesztic volt és kitűnő bizonyítványokat tudott fölmutatni. Amennyiben utasaink San Fernandón tul is óhajtanának utazni, szívesen viszi őket, azt mondta bármeddig is, mert ismeri és már nem egyszer járta azt az utat.

Miguel, Felipe és Varinas urak bárkájának az Orinoco egyik szigetéről: «*Maripare*» volt a neve, a két franciáé pedig egy másik szigetről: «*Gallineta*». Mindkét bárka felső része fehér, alsó része fekete volt.

Magától értetődik, hogy a két bárka egymás közelében fog haladni s egyik sem igyekszik a másikat megelőzni, elhagyni. Hiszen az Orinoco nem Mississippi és a bárkák nem gőzhajók. Aztán meg egyiknek sem volt oka a másikkal versenyre kelnie. Sőt közös érdekük volt a barátságos közelség, már csak azért is, hogy esetleges indiántámadásokkal szemben hathatósabban védekezhessenek.

A Maripare és a Gallineta akár mindjárt aznap is indulhattak volna, ám előbb élelmiszerek beszerzése s egyéb előkészületek foglalták el az utasokat. Caicarában mindent kaphattak, a mire még szükségük lehetett.

Orinocoi hajósok élelem dolgában különben sem juthatnak zavarba. A partvidék dus vadállománya és a folyó hal-bősége elegendő biztosíték a koplalás ellen. Miguel ur épp úgy, mint Martial ügyes vadászemberek voltak, sőt Jean is pompásan értett a fegyverhez. Halászni pedig nem nagy mesterség.

Csakhogy csupa vadat, halat sem ehetik folytonosan az ember. Mindenesetre ajánlatos volt teával, cukorral, szárított hussal, cassare-liszttel, a mit manioból örölnek, aztán meg egy-egy hordócska tafiával és aquarediente-vel ellátniok magukat. A hűvösebb idő, azaz inkább a nedvesség ellen jó meleg takarókat vásároltak. Az ilyesmi bármelyik venezuelai faluban is kapható.

Mind e dolgok beszerzésével megint eltelt pár nap. De különben sem utazhattak volna el, mert huszonnégy órán át óriási vihar dühöngött. Az a rettenetes erejű szélvész dühöngött Caicara

fölött, a melyet az indiánok Ambasco-nak neveznek. Délnyugatról jött s zuhogó felhőszakadást hozott, a mitől a folyam erősen megdagadt.

Martial őrmester és Jean látták, micsoda veszedelmet zudíthat a természet az Orinoco csónakosainak nyakába. Ha ez a vihar s ez a zápor utközben éri őket, ki tudja ép bőrrel menekülhettek volna-e belőle.

Miguel, Felipe és Varinas urak egyébként bölcs nyugalommal törődtek bele sorsukba. Nekik elvégre nem kellett sietniök. Akár hetekig is várakozhattak volna még.

Martial őrmestert ellenben ette a méreg. A derék őrmester francia és spanyol káromkodással szidta, átkozta az időt és a folyamot, úgy, hogy Kermor Jean alig bírta csillapítani.

- A pusztá bátorság nem minden ám, kedves Martiálom, - türelem is kell, még pedig jócskán, mert bizony, azt hiszem, nem egyszer ráutal majd a sors!

- Hát hiszen majd megállom én abba is a helyemet, - felelt Martial, - de azért ez a fránya Orinoco már csak mégis kedvesebbnek mutatkozhatott volna, legalább most eleinte még!

- Jobb lesz, ha majd ezután kedveskedik nekünk. Ki tudja, nem kell-e a forrásáig mennünk!

- Ki tudja, - hagyta rá az őrmester és mogorván nézett maga elé, - ki tudja, még mi minden vár reánk?!

Augusztus 20-án végre enyhült a chubasco. Kedvező szél támadt s remélhető volt, hogy a bárkák pompásan vitorlázhatnak majd a folyam megduzzadt árján fölfelé. A víz különben hirtelen apadni kezdett s a két vezető, Martosz és Valdez kijelentették, hogy másnap délelőtt indulni lehet.

Ugy is volt. Másnap délelőtt tíz óra tájban a tudósok és a két francia bárkáikba szálltak. A parton sok bámészkodó sereglett egybe s még mielőtt a két bárka, melyeken Venezuela lobogóját lengette a szél, elindult volna, bucsut integettek nekik.

A «Maripare» elő részén ott állt a három tudós és szívélyesen viszonzta a bucsuköszönéseket.

Aztán a «Gallinetta» felé fordult Miguel ur és mosolyogva kiáltott át a franciákhoz:

- Szerencsés utat, őrmester ur!

- Szerencsés utat, Miguel ur! - viszonzta a köszöntést Martial eléggé barátságosan, - hiszen, ha az önök útja szerencsés...

- Akkor valamennyiünké az lesz! - mondta Miguel ur, - hiszen együtt utazunk!

A legénység a palancákat neki feszítette a partnak, a vitorlákat föl vonta s a két bárka a parton ácsorgók éljenzésétől kísérve könnyedén siklott a folyam közepe felé.

## VI. Szigetről-szigetre.

A közép-orinocoi ut megkezdődött tehát.

Beh sok unalmas órát meg napot kell majd e bárkákon eltölteniök! Mennyi késedelemmel jár majd ez az utazás e szeszélyes folyón!

Miguel ur és társai persze sohasem unatkozhatnak; az ő vitatkozásaik számára minden idő rövid; aztán meg, mihelyt a Guaviare és az Atabapo torkolatához érnek, meg kell kezdeniök tudományos vizsgálódásukat, meg kell állapítaniök a vízrajzi viszonyokat, tanulmányozniök kell a számtalan mellékfolyócska és sziget fekvését, meghatározniök az örvények és zátonyok helyét és egyáltalán minden eddigi tévedést a térképen kiigazítaniök. Tudósok, akik mindig gyarapítani akarják tudásukat, sohasem unatkozhatnak.

Martial és Jean talán sajnálták is már, hogy nem utaznak közös bárkán a három tudóssal, idejük úgy bizonyára kellemesebben telt volna, de hát helyzetükbe már csak bele kellett törödniök.

A fiatal francia beérte azzal is, hogy újra meg újra tanulmányozza honfitársa könyvét, amely valóban igen körülményes és megbízható leírása az Orinoco vidékeinek s amelynél jobb tájékoztatót kívánni sem lehet.

Amint a «Maripare» és a «Gallinetta» a folyam közepére értek, a távolból mindjárt szembe-tűntek ama cerro nevű halmok, amelyek itt-ott megtördelik a síkságot. Tizenegy óra tájban a balparton fekvő és mintegy ötven szalmafedelű viskóból álló Cabruta falvát pillantották meg, amelynek lakossága a viskók számánál legföljebb ha nyolcszorta több.

Valamikor guamo-indiánok laktak e helyen, akiket aztán meszticek kergettek el innen s akik most szanaszerte tanyáznak e vidéken. A mulattokénál fehérebb a bőrük s igen békés a természetük. Fakéregből készült kis csónakjaikon szelidesik a folyót s halászatnak. Jeannak most módjában volt néhányat egész közlelről megfigyelnie.

A «Gallinetta» indián kormányosa tudott spanyolul és Jean egészen jól elbeszélgetett vele. Sok mindenfelől kikérdezgette s Valdez szívesen felelt kérdéseire.

Este, mikor a falca a jobbparthoz közeledett, így szólt Jeanhoz a kormányos:

- Az ott Capuchino, valamikor hittérítők telepe volt, most már lakatlan.

- Kikötünk itt, Valdez? - kérdezte Jean.

- Ki kell kötnünk, mert a szél is eláll majd és ránk is sötétedik. Különben is errefelé csak nappal hajózhat az ember, annyi a veszedelmes hely, amelyek között csak világosságban lehet valahogy eligazodni.

A «Maripare» is a part felé igyekezett. Mindkét bárka kikötött s az utasok és a legénység vacsorához ültek.

A cabratói halászsoktól vásárolt halak pompásan ízlettek.

Vacsora után csakhamar mindenki aludni tért.

Mint Valdez előre megmondta, a szél nemsokára elállt. Hajnaltájban azonban megint fujni kezdett, még pedig északkelet felől.

A vitorlákat azonnal felvonták s a falcák nagy-gyorsan és minden baj nélkül suhantak a vizen fölfelé.

Capuchinóval szemben megpillantották az Apurite torkolatát. Ez az Apurite egyik mellékága az Apurenak. Az Apure hatalmas deltájának felső csücskéhez csak jó két óra múltán értek el. A «Bolívar Simon» ekkor az Apureon már ki tudja, hol haladt.

Miguel ur ez alkalommal nem mulasztotta el megkockáztatni a kérdést, hogy tulajdonképpen mért ne lehetne inkább ez a hatalmas Apure-folyó az igazi Orinoco, semmint a Guaviare, vagy az Atabapo?

- Teringettét! - pattant föl Felipe. - Hát lehet-e az Apure egyéb mint mellékfolyója az Orinoconak, amely itt csaknem háromezer méter széles?

- Jó, jó, - engedékenykedett Miguel ur, - az Apuret tehát kizárjuk a versenyből. Utközben majd akad még versenytárs elég.

Miguel ur megemlithette volna még, hogy az Apure sokkal dusabb ilanókat táplál, mint az Orinoco s természetesebb folytatásnak látszik nyugat felé mint amaz, mely dél felől, San-Fernandótól érkezvén, éles szögletbe törik. Az Apure azonfelül körülbelül ötszáz kilométernyire, föl egészen Palmiritóig hajózható, míg az Orinocon gőzhajó csak az Apure torkolatáig mehet. Aztán meg nem ok nélkül nevezik az Apuret az «ilanók folyamá»-nak, hiszen a legtermékenyebb területek tenyésztét táplálja, ama mindenféle művelésre alkalmas óriási lapályt, amelynek erős és szorgalmas lakossága Venezuela belsejét a legjobb terményekkel látja el.

Az Apure és az Orinoco egybetorkollásának táján igen sok a «kaimán». Jean csakhamar meggyőződhetett erről. A meglehetősen zavaros árban csak úgy nyüzsögtek ezek az állatok. Pizkos vizet szeretnek, hogy észrevétlenül közelithessék meg zsákmányukat.

A «Gallinettá»-tól alig pár méternyire bukkant föl egy ilyen krokodilus. Hatalmas példány volt, mintegy hat méter hosszú.

- Nem éppen veszedelmes állat, - mondta Valdez mikor Jean ez iránt megkérdezte, - legalább nem minden fajtája. A «bává»-k például még a fürdő gyermeket sem bántják. A «cebadó»-k már gonosz fickók; amelyik egyszer már evett emberhúst, mihelyt csónakot lát, mindjárt feléje törtet s még bele is másznék, hogy szőröstől-bőröstül elnyelje az embert.

- No hiszen csak jöjjenek ide! - kiáltott Martial.

- Nem, nem! Csak sohase jöjjenek, kedves bátyám! - tiltakozott Jean, borzadva mutatván egy éppen arra igyekvő kaimánra, amelyik különös neszszel tátogatta óriási száját.

És nem csupán krokodilusfajták veszélyeztetik a biztonságot az Orinoco és mellékfolyói vizein. Veszedelmesek a carib-halak is, amelyek oly erősek, hogy még a csáklját is eltörik egyetlen ütésükkel. Valóságos vizi kannibálok. Félelmesek a trembladórok is, amelyeket villamos erővel áldott meg a természet. Ezek a villamos ráják egy-egy ily villam-ütéssel ölik meg zsákmányukat, a náluk kisebb halakat; de ütésük ereje az embernek is megárt.

Az nap számos sziget mellett haladtak el a falcák; az ár sodra nagyon erős volt s így csak nagy bajjal s többnyire csak az eszpilla segítségével juthattak előbbre.

Verija de Mono szigete mellett evezvén, egyszerre csak öt-hat puskalövést hallottak a «Malipare» felől. Féltucat vadkacsa hullott a vízbe. Miguel ur és társai jó célzóknak bizonyultak.

És Miguel ur a kis csónakon, a curiarén mindjárt oda is evezett a «Gallinettá»-hoz.

- Hadd legyen az önök étlapja is kissé változatosabb, - mondta mosolyogva és az izletes husu szárnyasokból kettőt átnyújtott Jeannak.

Kermor Jean nagyon szépen megköszönte a kedves figyelmet, Martial csak úgy foghegyről morgott valamit.

Miguel ur még megkérdezte, mint töltötték az első két napot s megnyugtató választ kapván, ajánlotta magát, jó éjt kívánt s a curiarén visszasurrant a Maripare felé.

Éjszakára a Pajaral szigeténél kötöttek ki. A parton sok erraticus kötömb van s mint Chaffanjon írja, e köveken számos név és mondás olvasható, a mit erre járt kereskedő utasok véstek be késükkel.

A vacsora pompás volt. A kacsák husa - Martial sütötte a kacsapecsenyét, mint egykori katonai kázin tulajdonos ilyesmihez is értett, - kitűnő ízűnek bizonyult.

Kilenc órákor lefeküdtek. Jean végig nyújtózott a szalmazsákon s Martial még szunyoghálóval is gondosan betakarta.

A nélkül bizony nem is alhatott volna a fiu. Mennyi és micsoda moszkító röpködött itt! Chaffanjonnak igaza volt, a mikor azt írta, hogy «az Orinoco megjárásának» legnagyobb nehézsége mégis csak a szunyog. Milliő meg milliő mérges fulánk fenyegeti itt szüntelen az embert s egy-egy csipés helye még tizennégy-tizenöt nap múltán is fájdalmas, ha ugyan még heves lázat is nem okoz.

Martial azonban megóvta az ő kedves kisöcscsét minden bajtól. Nem csakhogy a szunyoghálót a leggondosabban borította rá, de egész éjszaka ott pipázott mellette, marón erős dohányának hatalmas füstfelhőivel riasztva el a vérszomjas szunyoghadat. Közbe-közbe még a kezével is közéjük csapott.

- Kedves bátyám, - szólalt meg olyankor Jean, - még kificamitod a karodat! Ne fáradj már, kérlek, hiszen ugyanis nyugodtan alhatom.

- Nem! - felelt az őrmester, - nem tűröm, hogy ott zümmögjenek a füled körül!

És folytatta az öldöklést, míg csak Jean nyugodtan nem aludt. Akkor aztán, hajnaltájban végre ő is lefeküdt. Bár a maga bőrét sokkal edzettebbnek hitte, sem hogy holmi szunyogcsipés megárhathatna neki, a moszkitók mégis csak viszketőssé csípték őt is, álmában úgy vakarózott, hogy még a bárka is megrezdült belé.

Másnap reggel megint kedvező széllel vitorlázhattak tova. Később aztán el-elállt a szél. Nagy felhők lógtak az égen. S csakhamar hatalmas zápor szakadt. Utasainknak a pálmaleveles tető alá kellett menekülniök.

A bárkáknak most a part mentén kellett haladniok, a hol a víz sodra csekélyebb.

Mocsaras, iszapos partvidék volt errefelé; az ilyet szeretik a vadkacsák.

No hiszen lőttek is utasaink eleget.

- A kacsák is majdnem annyi itt, mint a moszkító, - mondta Martial, - de hát mégis csak kedvesebb állat ám!

Ezt senki kétségbe nem vonta. Hogy pedig a vadkacsák e vidéket mekkora rajokban lepik el, azt Reclus érdekes adattal világítja meg. Sachs Károly nyomán említi, hogy egyszer a lagunák mentén egész lovasregiment tizennégy napig táborozván, az egész idő alatt mást sem evett, csak kacsapecsenyét s e hatalmas fogyasztás még csak meg sem látszott a madárállományon.

A «Gallineta» és a «Marapare» vadászai természetesen még kevesebb kárt tettek e kacsalégiókban. Megelégedtek pár tucatnyival.

Jean is elejtett néhányat, nagy büszkeségére Martialnak, a ki különben ez alkalommal nem állotta meg, hogy Miguel ur múlt napi ajándékát ne viszonozza s több vadkacsát haladéktalanul átküldött a Maripare utasainak, akik persze már alig tudták hová tegyék, annyi kacsájuk volt magoknak is. De hát Martial őrmester senkinek sem akart adósa maradni.

Másnap ugyancsak alkalmuk nyílt a kormányosoknak, hogy ügyességüket a sziklák és zátonyok kerülgetésében bebizonyítsák. Rendkívül sok fatörzs is uszott az áron, hatalmas szálfák, a néhány év óta málladozó s lassankint végkép széjjel eső Zamuro-szigetről valók.

Az utasok nemsokára láthatták magát a szigetet is, a mely csakugyan utolsó napjait élte már.

Éjszakára a két Falca Casamiritó szigetének felső csucsánál kötött ki. Itt eléggé védett helyük volt s szél ellen, a mely borzalmas erővel kezdett tombolni most.

A parton néhány üres kunyhó volt; teknősbéka-vadászok tanyáznak bennök. A tudósok ott tértek éji pihenőre; a «Gallinetta» utasait hiába hívták; Martial nagybácsi parancsára ezuttal bárkájukon maradtak. És az őrmesternek ezuttal valamennyire igaza is volt, mert e szigeten rakoncátlan majmokon kívül még puma-macskák és jaguárok is veszélyeztetik az ember biztonságát.

Reggelre az öreg arca barátságosabbá derült. A felhők oszladoztak s csak néha-néha szitált még egy kis permeteg. Aztán kisütött a nap, friss északkeleti szél feküdt neki a vitorlának s vitte a bárkákat az itt előbb nyugatnak, majd délnek kanyarodó folyamon fölfelé.

Az Orinoco ezen a helyen rendkívül elszélesedik; a nantesi franciákat méltán ámulatba ejtette ez a kép.

- Nézd csak, öcsém, nézd, hova jutottunk! - kiáltott Martial.

- Valóban, - szólt Jean csodálkozóan nézván körül, - mintha csak a bretgei partvidék volna ez.

- Az Orinoco itt egészen olyan, mint a Loire Nantes táján. Nézd, ott azok a sárga homokbuckák a parton... Mintha csak a saint-Florent, vagy Mauves felé huzódó partvidéket látnám.

- Igazad van, kedves Martial, - mondta Jean, - a hasonlóság bámulatos. De azok a távoli terjedelmes síkságok mindkét oldalán a folyónak, engem még inkább a Pellerin és Paimboeuf táján elterülő rétségekre emlékeztetnek.

- Csakugyan, kedves öcsém, - mondta Martial, - én is úgy vagyok vele s szinte várom, hogy a saint-Maraire-i gőzös, a melyen Amerikába jöttünk, bármely pillanatban feltünjék...

- Most ugyan hiába tűnnék föl, - szólt elszomorodva Jean, - úgy sem szállnánk át rá; Nantes most a mi számunkra ott van, a hol szegény jó édes apám...

- Az én jó ezredekem! No, de hiszen nemsokára megtaláljuk s akkor aztán... akkor aztán előbb itt ezen a bárkán, majd a «Bolivar Simon»-on s végül a saint-nazaire-i hajón, a Pyroscaph-on, utazunk vele vigan Nantes felé.

- Adj a Isten, hogy úgy legyen! - sóhajtott Jean és tekintete a messzeségbe révedt.

Némi hallgatás után megint csak az Orinoco e részének a Loire-val való bámulatos hasonlóságáról beszélgettek.

- Igen ám, - mondta a fiatal francia, - csak hogy van itt valami, a mit a Loire-nak sem alsó, sem felső vidékén nem láthatsz...

- Mi az?

- A teknősbéka karaván... minden esztendőben egyszer idemásznak a teknősbékák százai meg ezrei, hogy tojásaikat a homokba rakják és beássák...

- Ugy? És annyi volna itt a teknősbéka?

- Sok-sok ezer. Annak a folyónak ott, a melyet most Rio-Chaffanjonnak neveznek, azelőtt épp azért Rio-Tortuga volt a neve. Teknősbéka-folyó.



- No meg is érdekelte ezt a nevet, ha csak ugyan annyi itt ez az állat... Csakhogy én eddig egyet sem láttam.

- Csak türelem kedves bátyám, majd láthatsz még eleget; sőt eszünk is. A teknősbéka tojása is, husa is egyformán pompás eledel. Remélem, hogy kormányosunk majd gondoskodik efféle csemegéről.

- Hejh, teknősbéka levest eszünk akkor! - mondta Martial s csettintett nyelvével.

- Azt bizony. S azt errefelé nem borjufejrészekkel főzik, mint Franciaországban...

- Hát hiszen nem is volna érdemes oly messzire fáradnia az embernek, hogy egyszerű borjuragout-t egyék.

Jean a Chaffanjon könyve alapján egészen pontosan jelölte meg a teknősbékák vidékét, csakhamar láttak is néhány száz ily állatot. Valamikor nagy indián-harcok folytak e partvidék birtokáért, a taparitók, a panaré, a yaurók, a guamók, a mopogók elkeseredetten küzdöttek érette egymással; ezt a dus, teknősbéka-termő vidéket mindegyik magának szerette volna biztosítani.

Ezek az indián törzsek különben nem csak a teknősbéka husért rajongtak. Szívesen, sőt szenvedélyesen eszik ezek a földet is. Agyag-galacsinokat nyeldesnek s úgy élvezik ezt a különös eledelt, akár csak a chinaiak az ópiumot. Chaffanjon olyanokra is akadt a kik a kunyhójuk agyag tapasztékát rágicsálták le.

Délután nagy nehézségekkel kellett a falcáknak megküzdenniök.

Az árnak e helyütt igen erős volt a sodra s az evezősöknek ugyancsak meg kellett feszíteniök minden erejüket.

Az égen sötét felhők tornyosultak, a levegő villamossággal telt meg, távolból menydörgés morajlott és a szél mind bágyadtabbá lankadt.

Ajánlatosnak látszott mielőbb alkalmas kikötőhelyet keresni, hogy a bárkák biztonságban várhassák meg a vihar elvonulását.

Védett hely azonban, sajnos, sehol sem kínálkozott. Az Orinoco mindkét partvidéke végeláthatatlan síkság errefelé, a melyen egyetlen fa sem látható; a vihar akadálytalanul söpörheti végig e buja füvel benőtt területeket, a melyek a folyó tükrével csaknem egy szintbe esnek.

Miguel ur azt kérdezte Martosz kormányostól, nem volna-e legjobb a folyam közepén horgonyt vetniök.

- A világért sem! - felelt Martosz. - Horgonyunk nem birna megtartani, a vihar valami zátonyra sodorna s bárkánk összezuzódnék...

- Mitévők legyünk hát?

- Sikerül talán elérnünk a legközelebbi falut s ha az lehetetlen, visszausztatunk Casimirito szigetéhez, oda, a hol a múlt éjszakát töltöttük.

- Micsoda falu van legközelebb?

- Buena Vista, a balparton.

Ugy látszik, nem csak Martosz vélekedett így, hanem a Gallinetta kormányosa is, a ki a nélkül, hogy a Maripare kormányosával értekezett volna, ugyanabban az irányban terelte bárkáját.

A vitorlák ráncosan csüggték alá. A legénység be is vonta egészen, nehogy valami hirtelen támadó szélroham bajt okozzon.

Az evezősök erősen dolgoztak, de csekély eredménnyel.

A bárkák a balpart közelébe igyekeztek, hogy esetleg az eszpilla segítségével juthassanak majd előre. Óriási erőfeszítésbe került ez s Martial és Jean az egyik bárkán, Felipe, Varinas és Miguel urak a másikon szintén segédkeztek a munkában. Nemsokára aztán mégis csak közelébe férkőztek a partnak s most már az eszpillára kerülhetett a sor.

Valdez kormányos tanácsára a bárkákat egymáshoz kötözték, azután a legények egy része partra szállott és eszpillával vontatta a két bárkát, amíg a partviszonyok ezt megengedték. Oly helyeken, ahol a part járhatatlan volt, úgy segítettek a bajon, hogy az eszpillát egész hosszágában kifeszítvén végével valami parti sziklához, vagy gyökérhez erősítették, visszacsónakáztak a bárkákhöz s ott aztán társaikkal valamennyien mindig egy-egy fogásnyival feljebb és feljebb belekapaszkodva az eszpillába, lassan bár, de mégis jókora távolságokra vontatták a bárkákat fölfelé.

Igy haladtak el Sciba, Cururuporo és Estillera szigetei mellett, a melyek a balpart közelében vannak s aztán Passo Redondo szigete előtt, a mely a jobbparthoz esik közel.

Közben a vihar mindközelebb vonult. Az ég alján hatalmas villámok lobogtak. A dörgés csaknem szüntelenül reszkettette a levegőt. A bárkák azonban, mielőtt még az égiháboru egész borzalmasságával rájuk csaphatott volna, szerencsésen biztonságba értek, kikötvén az Orinoco balpartján fekvő Buena Vista előtt.

## VII. Buena Vista és La Urbana.

Egész éjjel tombolt a vihar s iszonyuan pusztított e vidéken, föl egészen a Rio Arauca torkolatáig. Másnap augusztus 26-án az Orinoco temérdek mindenféle roncsot hömpölygetett agyagsárgává szennyesedett vizében, a mely másszor oly tiszta szokott lenni. Ha a két bárka nem jut idejekorán biztos menedékbe, szerteszéjjel tépte, zuzta volna a vihar s az összes utasok s az egész legénység menthetetlenül odavesztek volna.

Szerencsájukra a chubasco dűhe nem nagyon érte Buena Vistát; a vihar nyugat felé vonult.

A Gullinetta és a Maripare eléggé védett helyen vesztegeltek a falu előtt.

Nyomoruságos egy falu volt ez. Százötven vagy legföljebb ha kétszáz indiánus a lakossága. Ezek az indiánusok teknősbékatojázt gyűjtögetnek s abból olajat csinálnak, a melynek a venezuelai piacokon nagy kelete van. Augusztus közepe táján a néhány kunyhóból álló falu csaknem egészen lakatlan. Most is mindössze ha tíz, tizenkét indiánus volt ott, a kik jámbor vadász-halásznép létükre nagyon barátságosan fogadták a falcák utasait.

A kormányosok tanácsára ugyanis az utasok partra szálltak, hogy az éjszakát valamely indián-kunyhóban töltsék.

Az indián család, a melyeknek kunyhójában szállást kaptak, három tagból állt. Az apa, a yarno indiánusok törzséből való, erőteljes szép szál ember volt, felesége még eléggé fiatalos, leánykájuk pedig mintegy tizenkét éves lehetett. Vendégeik ajándékokkal kedveskedtek nekik, a házigazdának tafia-italt és szivart, az asszonynak meg a leánykának üveg gyöngyöt és tükröt adtak, a minek azok nagyon megörültek.

A kunyhó nagyon kezdetleges tákolmány volt s belseje majdnem egészen üres. Csak pár kosár állt benne, a miket az indiánok kanasztosznak neveznek s a mikben legértékesebb holmijukat tartják.

Mivel a többi kunyhó még ennél is kellemetlenebb és szurtosabb volt, Martialnak kénytelen-kelletlen belekellett törődnie, hogy a tudósokkal egy fedél alatt töltsé az éjszakát.

Miguel ur nagyon előzékeny volt a két francia iránt, barátai azonban kissé tartózkodóan viselkedtek.

Kermor Jean azonban, bármennyire villogtak is rá nagybátyjának haragos pillantásai, szépen megbarátkozott velök.

Az indiánusok, különösen a kis indiánus leány, valóságos rajongással környékezték nyájas fiatal vendégüket.

A kunyhóban vidám csevegés folyt, míg odakünn zugva bömbölve dühöngött a vihar.

A vendégeknek ugyan néha-néha egy-egy erősebb csattanásra elakadt a szavuk, hiszen némelyik menydörgés iszonyu robajában meg sem is érthették volna az egymás szavát, de az indiánusokat, akik az ilyesmihez régen hozzászoktak, legkevésbé sem zavarta meg a zivatar.

Másnap reggel egy-egy szilánkokra hasított fán borzongva láthatták az utasok, hogy egy-egy villám mennyire közel csapott le hozzájuk.

A beszélgetés különben majdnem éjfélig elnyult s bizonyára még Martialt is szórakoztatta volna, ha az öreg katona a spanyol nyelvben valamennyire járatosabb.

Miguel, Felipe és Varinas urak főképen az e vidéken lakó indiánusok foglalkozásáról beszélgettek, a teknősbéka-vadászatokról, a mik minden esztendőben a távolabbi indián-törzseket is errefelé vonzzák.

Teknősbéka ugyan akad elég az Orinoco más vidékein is, de sehol akkora mennyiségben, mint éppen itt a Rio Cabullare és La Urbána között.

Mint az indián házigazdától megtudták, a ki a chelidon-törzs minden szokását is apróra elmagyarázta nekik és a ki maga is kiváló halász és vadász ember lehetett, a teknősbékák itt februártól kezdve sok százezer szám találhatók a partokon.

Az indiánus természetesen nem sokat törődött azzal, hogy tulajdonképen mi fajta teknősbékák ezek, ő megelégedett azzal is, hogy mennél többet összefoghasson belőlük. E tekintetben a többi indián-törzs, az otomakók, a guarihibók sem vélekedtek tudományosabban a dologról, sőt a hozzájuk csatlakozó meszticek sem.

A teknősbékák fogásait szépen összeszedetik és aztán rendkívül egyszerű, eljárással, akárcsak az olajbogyóból, kiválasztják belőle az olajat.

Még pedig mindjárt ott a parton s a tojásokat kosarakba gyűjtve, beleállítja ebbe a kanoéba. Aztán bottal összezuza, elkavarja a tojásokat, a melyeknek vizenyős tartalma a kanoéba folyik. Egy óra múltán kiveszik a héjj-törmelékkel teli kosarakat s a kanoét eltöltő folyadék felszínén uszó olajat edényekbe merik, megforralják, hogy a víz elgőzölögjön belőle s az olaj megtisztuljon és ezzel az olajgyártás már véget is ért.

- Chaffanjon azt írja könyvében, - mondta Jean, - hogy ez kitűnő olaj legyen.

- Bizony nagyon jó olaj, - erősítette Felipe ur.

- S mifajta teknősbékák ezek? - kérdezte a fiatal francia.

- A skorpioidák cinosternon fajtájához tartoznak, - válaszolt Miguel ur. - S egy-egy ily állatnak a sulya néha százötven font is; hát-pajzsa egy-egy méter hosszú.

Varinas ur, a ki kartársának tudományát, ugylátszik, ki akarta egészíteni, megjegyezte még, hogy Miguel barátjának skorpioidait tulajdonképen «podacnemis dumerilianus» névvel jelöli a természetrajz. Az indiánust persze mindez nagyon kevésbé érdekelte.

- Még valamit kérdeznék, - szólalt meg újra Jean Miguel urhoz fordulva.

- Talán elég is volna már, kedves öcsém, - szólt rá most hirtelen Martial őrmester és mérgesen pödörte bajuszát.

- Őrmester ur, - vágott közbe Miguel, mért akarná megakadályozni kedves öccsét ismereteinek gyarapításában?

- Miért? Ugyan kérem, hiszen én is meg vagyok az efféle ismeretek nélkül, mért ne lehetne meg ő is?!

- Jó, jó, kedves nagybátyám, - felelt az öcs, - de hát mégis csak szeretném tudni, hogy ezek az állatok veszélyesek is lehetnek-e?

- Bizony, ha nagy tömegben, sok százezer szám törtetnek végig valamely vidéken, nem volna ajánlatos az utjukba kerülni, - felelt Miguel ur.

- Százezerszám!!

- Hát hiszen legalább is ötven millió tojás kell akkora olajmennyiség előállítására, amennyit minden esztendőben piacra szállít e vidék népe. Mivel pedig egy-egy teknősbéka átlag száz tojást tojik és mivel tekintetbe kell venni, hogy e tojásmennyiséget ragadozó állatok pusztítása

is apasztja s hogy továbbá a faj fönmaradására is elég tojás marad, számításom szerint az Orinoconak ezen a vidékén legalább is egymillió teknősbéka lehet.

Miguel ur nem tulzott. Reclus állítása szerint a teknősbékák myriádjai élnek itt. Valami titokzatos hatás vonja őket a partvidékre, a melyet néha mint óriási eleven áradat öntenek el lavinaszerű mindent elsodró erővel hömpölyögven rajta tova.

A teknősbékavadászok és tojásgyűjtők természetesen jókora kárt tesznek bennök s lehet, hogy valamikor kipusztul majd e faj, a hogy némely helyen, a hol az előtt szintén nagy mennyiségben hemzsegték, ma már az arrafelé lakó indián törzsek nagy szomorúságára egyetlen példány sem található.

Az indián házigazda a teknősbékákról sok mindenféle érdekes apróságot mondott még el. Így például, hogy hogyan helyezik el tojásaikat. Március közepe táján a partvidék homokjába hosszú barázdákat huznak, a barázdákba két láb mélységű gödröket vájnak, aztán ezekbe a gödrökbe rakják tojásaikat, homokkal gondosan betakargatják s rábizzák a nap melegére, hogy kiköltse.

Az indiánok azonban nemcsak e tojásokat gyűjtik, magát az állatot is vadászszák, mert husa nagyon izletes.

Vizben a teknősbéka meg nem fogható. A parton könnyen elbánnak vele. Meglesik s ruddal a hátára fordítják. Végzetes teknősbéka sors ez, mert ez az állat a maga erejéből nem bir talpra állni.

- Némely embernek a sorsa is csak ilyen, - jegyezte meg Varinas ur, - ha valami szerencsétlenség feldönti, többé nem bir lábra kapni már.

Ezzel a megjegyzéssel aztán az Orinoco teknősbékáiról folytatott beszélgetés véget is ért.

Miguel ur az indián házigazdához fordulva más térre vitte át a szót.

- Nem látta-e úgy négy-öt héttel ezelőtt azt a két francia utazót, a kik bizonyára megfordultak Buena Vista táján, mert hiszen az Orinocon fölfelé igyekszenek.

Ez a kérdés Kermor Jeant is fölöttébb érdekelte, hiszen honfitársairól volt szó s így érthető kíváncsisággal várta a feleletet.

- Két európaít?... - kérdezte az indián.

- Ugy van, két franciát.

- Öt hete? Igen, láttam. Falcájuk huszonnégy óráig vesztegelt ugyanazon a helyen, a hol most az uraké.

- Semmi bajuk sem volt akkor? - kérdezte a fiatal francia.

- Semmi bajuk sem lehetett, mert hiszen nagyon jókedvűek voltak. Derék két ember volt. Az egyik vadász volt, akárcsak én és olyan gyönyörű fegyvere volt, a melyet én is szeretnék. Egész rakás jaguárt meg pumát puffantott le. Beh jó is lehet olyan fegyverrel vadászni, a melyiknek a golyója ötszáz lépésnyiről úgy bele talál a tigrismacska vagy a hangyászmedve koponyájába.

Az indián szeme csak úgy csillogott, mikor ezt mondta, a mi nem is csoda, hiszen ezeknek az embereknek a vadászat a legnagyobb gyönyörűségük; de hát mit ér az ő gyerekpuskájuk, ijjuk és nyiluk oly kitűnő fegyverhez képest, a milyennel az a francia vadászhatott.

- S a társa? - kérdezte Miguel ur.

- A társa?... - ismételte az indián elgondolkodva, - igen, igen, az valami növény gyűjtögető volt, füveket gyökereket szedgetett...

Az indiánus felesége most indián nyelven mondott valamit az urának, a mit az utasok természetesen nem érthettek. De a házigazda nyomban elárulta, miről van szó.

- Igaz, - mondta, - adtam neki én is egy növényt, a minek úgy megörült, hogy nem győzte köszönni. Valami gépecskével, üveglapra lekapta a képünket aztán...

- Fényképet csinált, - magyarázta az indiánnak Felipe ur.

- Megmutatná nekünk azt a képet? - kérdezte Miguel ur.

A kis indián leány felugrott Jean mellől, a hol mindeddig áhitatos figyelemmel hallgatta volt a beszélgetést s az egyik kanasztoszból előkereste a «kis képet» s a fiatal franciának adta át.

Érdekes fénykép volt. A házigazda nagy karimás kalappal a fején s a kobijá-val a vállán; a háziasszony hosszú ingszerű ruhában s üvegyöngy-sorral a nyakán; előttük pedig ott kuporgott a leánykájuk, mint valami kis majom.

- S nem tudja, mi történt aztán a két franciával, - kérdezte az indiántól Miguel ur.

- Csak annyit tudok róluk, hogy La Urbánába hajózáztak, a bárkájukat ott hagyták s a fölkelő nap vidékei felé vették utjukat az ilanókon át.

- Csak ők ketten vágtak neki annak az utnak?

- Nem. Vezetőjük is volt és még három napoyo-indián is ment velük.

- S elutazásuk óta mit sem hallott felőlük?

- Azóta semmi hirt sem hallottunk.

Ki tudja, mi sors érte Helloch Jacques és Paterne Germaine urakat. Bizony nagyon könnyen megeshetett, hogy ama keleti ilanókon valami kegyetlen indián csapat kezére kerültek s ma már nem is élnek talán. Bizonyos, hogy ott, azokon a csaknem teljesen ismeretlen vidékeken sok mindenféle veszedelem fenyeget. Jean a Chaffanjon megpróbáltatásaira gondolt. Mily borzalmas lehetett a helyzete a bátor kutatónak, mikor utban a Caura felé a saját vezetői összeesküdtek ellene. Életét csak úgy menthette meg, hogy egyik vezetőjét lelőtte. Jean csaknem bizonyosra vette, hogy honfitársai immár elpusztultak.

Éjfél tájban elcsöndesedett a vihar, a zápor is elállt s kitisztult az ég. Egyes csillagok fénye is mintha egy-egy könybe lábbadt szem ragyogna le az égről, oly nedvesen csillanónak látszott. Nem is voltak azok csillagok, hanem villamosfény jelenségek csupán, a milyenek itt egy-egy nagyobb zivatar után a villamossággal terhes levegőben eléggé gyakoriak.

- Holnap gyönyörű időnk lesz, - jósolta az indián, - a mikor vendégei e jelenséget bámulták.

Utasaink, - mivel az éjszaka most már egészen nyugodtnak ígérkezett, - megköszönvén a szíves vendéglátást elbucsuztak az indián-családtól s falcáikra tértek vissza, a hol még is csak több kényelemben lehetett részük, mint a kis indián viskóban.

Másnap csakugyan jó idő volt. A szél is kedvezően fújt s a két bárka vigan siklott tova.

La Urbána már nem volt messze ide. Ugy gondolták, hogy délután odaérkezhetnek. Ott aztán huszonnégy órai pihenőt kell tartaniok.

A Gallinetta és a Maripare duzzadt vitorlákkal surrantak végig a temérdek apró, zsombékos sziget között, a melyeket csak alighogy el nem öntött a víz. Ha az ár még pár arasznyival nő és elárasztja e zsombékokat, az Orinoco szélessége itt több kilométernyi lett volna.

Martial és Jean a bárka elő részén ültek s teli tüdővel szítták a tiszta reggeli levegőt. A vitorla árnyékában, a múlt éjszaka viharáról és az indiánus családról beszélgettek.

- Mondd csak, öcsém, - kérdezte Martial, - te elhiszed, a mit tegnap azaz indiánus beszélt?

- Mit?

- Hogy százezzrel nyüzsgött itt a teknősbéka. Százezer patkányt - még csak el tudok képzelni, de százezer, sőt több százezer akkora állatot, a mely méternyire is megnő, - egy csomóban - ugyan ki látott volna már?

- Azt is láttak már elegenden.

- Kicsoda?

- Hát az az indiánus is.

- Eh! Tóditott az öreg.

- Utazók, kutatók is írják könyveikben...

- No bizony! Mintha minden könyv szentírás volna!

- Azok az utalások teljesen megbízhatók, bácsikám.

- Hát nem bánom! De azt már csak mégsem hiszem el, a mit Miguel ur mondott, hogy tudniillik az olyan teknősbéka áradatnak útjába kerülni oly szörnyű veszedelem volna.

- Pedig, hihető. Hiszen mit csináljon az ember, ha közibök kerül?

- Teringettét! Hát végig szaladnék a hátukon.

- Az ám! Csakhogy ha elcsuszik az ember s közibök esik, bizonyos, hogy halálra gázolják.

- No, szeretném én azt látni. De hiszen most még csak néhány teknőst is alighogy láttunk.

- Most késő már. De négy hónappal ezelőtt olyan áradatot is láthattunk volna itt.

- Lári-fári! Az csak afféle utazgatók meséje; azok teszik úgy bolonddá az otthon üldögélő embertársaikat.

- Hohó! Kedves Martiálom, vannak ám föltétlenül szavahihető utazók!

- Megengedem hát azt is! De legalább hadd ehetném már egy kis teknősbékalevest. Hiszen annyi millió teknősbéka közül mégis csak juthatna legalább egy a mi fazekunkba is. Igazán kár, hogy azok a teknősbékák valószínűleg csak annak az indiánnak és azoknak az utazóknak a koponyájában mászkálnak...

Mig Martial így tamaskodott, a bárkák gyors iramlással siklottak fölfelé a folyón. Elérték és elhagyták már az Aranca torkolatát is, amely folyó meglehetősen nagy vízmennyiséget hőmpolyget az Orinocoba az Andeszek felől, holott neki magának egyetlen egy mellékfolyója sincs.

Egész délelőtt a bal part közelében haladtak fölfelé. Tizenegyóra tájban aztán átkormányoztak a folyón, mert La Urbána a jobb parton fekszik.

Nem volt könnyű dolog. Nem csak a folyam rejtett szikláitól kellett óvakodniok, de a szél is oldalba érte a bárkákat, úgy, hogy a vitorlát be kellett vonniok és a palankák segítségével boldogulniok.

Az ár oly erős volt, hogy az utasoknak is segédkezniök kellett az evezésben; még úgy is csak nagyon lassan juthattak céljuk felé, mert a víz sodra néha erősebbnek bizonyult.

Délután két óra volt, a mikor a Gallinetta és a Maripare ahhoz a szigethez ért, a mely szintén a La Urbána nevét viseli. Ez már nem volt oly pusztasziget, mint az eddigiek; gyönyörű erdők és szépen művelt szántóföldek is voltak rajta, a mi erre felé, a hol az indiánok nagyjából csak halászával-vadászával, no meg teknősbékafogással foglalkoznak, ritkaságszámba megy.

Mivel a legénység a délelőtti nehéz evezésben nagyon elcsigázódott, a kormányosok elhatározták, hogy a szigetenél kikötnek s egy órai pihenőt tartanak.

Mindenekelőtt azonban ebédelniük kellett, hogy aztán nyugodtan pihenhessenek. La Urbánát, úgy gondolták, estére mindenesetre elérik, hiszen csak ezt a szigetet kell megkerülniök. A Közép-Orinoco mentén ez az utolsó helység, a melyen túl csak kétszáz kilométernyire, a Felső-Orinoco vidékén ott, a hol a Meta torkollik, található a legközelebbi falu: Cariba.

A falvak tehát kikötöttek a kissé meredek part mellett, az utasok és a legénység is partra szálltak, a hol dúsan lombos fák árnyékában kellemes pihenő kínálkozott.

A két falu utasai között, a mint ez ily közös célú utazáskor nagyon természetes is, mind barátságosabbá s mind meghittebbé vált a viszony. És ebbe Martial őrmesternek szépen bele kellett törődnie, ha még oly kevésbé tetszett is neki. Szelidebb perceiben ugyan maga is röstelte már néha önmaga előtt, hogy olykor annyira bárdolatlanul mutatkozott.

A szigeten, a hol kissé körülnéztek, úgy látszott semmiféle vad nem található. A szántóföldek fölött néhány vadgalamb és vadlud röppent át; fegyverüket a tudós vadászok tehát nem is használták s le kellett mondaniok arról, hogy valami újabb zsákmány révén változatosabbá tegyék legközelebbi lakomájukat.

Ez különben fölösleges is volt, mert hiszen La Urbánában majd alkalmuk nyílik élelmiszerkészletüket kiegészíteniök.

Jókedvű beszélgetéssel töltötték el a pihenő órát, miközben a legénység egy kis alvással frissítette föl erejét s aztán háromóra tájban visszatértek bárkáikra valamennyien.

A bárkák csakhamar elindultak, de a sziget déli csucsáig csak az eszpillá segítségével haladhattak előre. Onnan aztán megpillantották a távolban La Urbánát s átkelven a folyam másik felén is, még alkonyodás előtt szerencsésen megérkeztek a kis város elé s ott horgonyt vetettek.



## VIII. Porfelleg a szemhatáron.

La Urbána a Közép-Orinoco vidékének fővárosául tekinthető. Caicara és San-Fernando de Atabapo között ez a legjelentékenyebb helység. Alacsony domb, vagyis cerro emelkedik a folyam jobb partján. Ennek is Urbána a neve és tövében terül el a város.

Akkoriban háromezerötszáznyolcvan lakosa volt ennek a pár száz házikóból, azaz inkább kunyhókból álló városkának, nagyobbára mulattok és spanyol meg indián meszticek.

Tulajdonképpen sem földműveléssel, sem marhatenyésztéssel nem foglalkoznak szívesen. A sarrapia learatásának és a teknősbéka-tojás szedésének idején tul, ami különben az esztendő igen csekély része, leginkább halászattal s vadászattal töltik napjaikat. Legjobban pedig lustálkodni szeretnek.

Egyébként eléggé jól élnek. Banánfák árnyékában épült kunyhóik tetszetősek és minden jel arra vall, hogy lakóiknak derüs megelégedésben telnek napjaik.

Miguel, Felipe és Varinas urak, valamint Martial őrmester és Jean azt tervezték, hogy csak egy éjszakát töltenek La Urbánában.

Öt óra tájban érkeztek is így bőven ráérték még a város megtekintésére és arra, hogy egyet-mást, amire további útjukon szükségök lehet, bevásároljanak.

Hust és egyéb élelmiszert is olcsón szerezhettek be itt.

Utasaik nem mulasztották el, hogy a város előljáróját meg ne látogassák.

Az előljáró ur nagyon szívesen fogadta őket, följánlotta szolgálatait s szállásul rendelkezésükre bocsátotta lakását.

Ez az előljáró mulatt ember volt, mintegy ötvenéves derék férfiú, akinek főnhatósága alá nemcsak a szomszédos ilanók tartoztak, hanem aki errefelé a folyam-rendőrségi hatalmat is gyakorolta.

Felesége mesztic nő volt s a jó Isten féltucat gyermekkel áldotta meg a jeles házastársakat. Viruló egészségű gyermekeik voltak, a legfiatalabbik hat, a legidősebbik tizennyolc esztendő.

Megtudván, hogy Miguel ur és társai Ciudad-Bolivar legkiválóbb polgárai közül valók, nagy tisztelettel meghívta őket vacsorára.

Természetesen a két franciát is meg kellett hívnia s Kermor Jean annál is inkább örült e megtiszteltetésnek, mert remélte, hogy ez alkalommal megtud majd egyet-mást két honfitársa felől, akik csak nemrégiben fordulhattak meg La Urbánában, s akiknek sorsa nagyon a szívéen feküdt.

Valdez és Martosz kormányosok magokra vállalták, hogy a szükséges élelmicikkeket bevásárolják.

A két falca kikötőszerű kis öbölben horgonyozott, ahol több mindenféle csónak és halászladi is volt.

Azonkívül még egy jókora falca, amelynek indián kormányosa egymagában gubbasztott a bárka-padon.

Ez ama két francia kutatónak, Helloch Jacques és Paterne Germaine falcája volt. A kormányos már hat hete várta őket vissza itt s mivel semmiféle hír sem érkezett felőlük, nagyon aggodalmaskodott.

A kitűzött időben utasaink az előljáró ur lakására mentek. A házigazda a családjával a ház legnagyobb szobájában várta őket, ahol tiszteletükre ekkor már La Urbána előkelőségei is egybegyűltek.

Egy telepítvényes is volt ott, aki épp az nap La Urbánában járván, mint a házigazda régi jó-barátja, amugy is ott töltötte volna az estét. Marchalnak hívták s Kermor Jean, mihelyt a nevét hallotta, rögtön mint jó ismerőst üdvözölhette, mert hiszen Chaffanjon az ő könyvében, erről az urról, akinek egykor vendégszeretetét élvezte, hálás sorokkal emlékezik meg.

«Marchal ur, - írja a francia kutató, - venezuelai ember, javakorabeli férfit, mintegy másfél évtizeddel ezelőtt La Urbánától néhány mérföldnyire följebb eső helyen, Tigrában telepedett meg. Ez a Marchal ur valóban igen okos ember. A politikától visszavonult, hogy baromfi-tenyésztéssel foglalkozzék s néhány paraszt segítségével oly mintagazdaságot alapított, hogy mesze földön nincs hozzáfogható. Csordái, rizsföldei, manioc és cukornád termelése, banánfái mindazt megadják, ami az ő csendes, boldog világában csak kell neki.»

Nagyon természetes, hogy az előljáró ur «estélye» nem lehetett oly fényes és nagyszabású, amilyenek az európai előkelő körök estélyei szoktak lenni.

Pástétomok, torták, drága borok és más ritka italok helyett itt egyszerűbb dolgok várták a vendégeket: pompás lepény, amit a háziasszony a leányaival sajátkezűleg készített és remek ízű bruquilla-kávé, a Marchal ur saját terméséből való. Mindenekfölött azonban rendkívül kedves fogadtatás örvendeztette a vendégeket.

Marchal ur egészen boldog volt, hogy Jeánnal Chaffanjonról beszélgethetett. Elmondta, hogy az a francia öt évvel ezelőtt, sajnos csak igen rövid ideig, mily kedves vendége volt neki.

- Néhány napot töltött nálam, künn a pusztámon, - mondta, - csakhogy nem volt maradása, minden gondja csak az volt, hogy utját mielőbb folytathassa. Merész kutató az, kedves fiatal barátom. Megvetve minden veszélyt s nem ismerve semmiféle akadályt, csakugyan el is hatolt a mi nagy folyónk forrásáig. Igazi francia-vér. Hazája büszke lehet reá!

Marchal ur és az előljáró értesülvén Miguel, Felipe és Varinas urak céljáról, kissé csodálkozva néztek a tudósokra, hiszen ők az Orinoco-eredet kérdését rég elintéztnek hitték már, még pedig oly értelemben, ahogy Miguel ur vallotta.

Bár Marchal ur San-Fernando vidékét jól ismerte és véleményét az Atabaporól és a Guaviare-ról már megalkotta volt, mégis csak elismeréssel és buzditó szóval adózott a tudósok ama tervének, hogy e folyam-vidéket keresztül-kasul fürkészszen.

- A tudománynak az csak hasznára lehet, - mondotta, - ki tudja, uraim, mily váratlan fölfedezések adataival térnek majd vissza kutató-utjokról!

- Reméljük is, - felelt Miguel ur, - hogy vállalkozásunk üdvös eredményü lesz. Hiszen csaknem teljesen ismeretlen vidékre megyünk. És ha utunkat San-Fernandón is tul folytatnunk kellene...

- Hát folytatjuk... - vágott közbe Felipe ur.

- Mindaddig, amig csak bizonyosságra nem jutunk, - fejezte be a mondatot Varinas ur.

Martial édes-keveset értett e spanyol nyelven folytatott beszélgetésből. Jean tehát időnkint tolmácsolta neki az elmondottakat.

Az őrmester csodálatos dolognak vélte, hogy egyébként épeszü emberek akkora érdeklődést tanusithassanak afféle kérdés iránt, hogy «milyen lyukból bugygyan elő egy folyam».

- Hát persze... persze - dünyögte - ha minden embernek helyén volna az esze, nem is kellene annyi bolondokházát építeni.

A beszélgetés azután ama két franciára tért át, akiknek visszaérkezését La Urbánában oly aggodva s oly hiába várták.

Az előljáró annak idején a jelentkezésük révén ismerkedett meg velök, Marchal ur pedig, amikor pusztáján átutaztak, egy napig vendégeiül látta volt őket.

- S azóta mi hirt sem hallottak az urak felőlük? - kérdezte Miguel.

- Kukkot sem! - felelt az előljáró, - az ilanérók, akik kelet felől jöttek helyiségünkbe, s akiket kikérdeztünk felőlük, mind csak azt mondták, hogy nem találkoztak velök.

- Nem tetszik tudni, - kérdezte Jean, - mi volt utjuk célja; nem igyekszenek-e ők is az Orinoco forrásvidéke felé?

- De bizony oda igyekszenek - mondta Marchal ur, - de a mellett az összes partmenti falvakat is meglátogatják. Aztán meg azt is mondták, hogy nem utaznak éppen valami sietve. Az egyik, Paterne Germaine ur szenvedélyes növénygyűjtőgető, aki napokig is vizsgálgatna egy rétet, nem talál-e rajta valami újfajta fűszálat. A másik, szenvedélyes vadász, de a mellett földrajzi kérdések is izgatón érdeklik s vidékek és folyók meghatározásában nagy öröme telik. Az efféle kedvtelések messzire, mindmesszebbre csalogatják az embereket s amikor aztán a visszatérésre derülne a sor...

- Reméljük, - szólalt meg Varinas ur, - hogy a két franciának még sem esett baja?

- Hiszen igaz, mindig a legjobbat kell remélni, - mondta az előljáró, - de azért hosszas elmaradásuk mégis aggasztó már.

- Határozott tervük volt az, hogy La Urbánába visszatérnek? - kérdezte Felipe ur.

- Természetesen, hiszen itt a bárkájuk s abban mindaz, amit eddigi utjukon gyűjtöttek, valamint összes készleteik.

- Vezetővel, kísérettel mentek el innen? - kérdezte Jean.

- Néhány jaurót vittek magukkal, - felelt az előljáró, - akiket én magam szemeltem ki nekik.

- Tehát megbízható emberek voltak? - kérdezte Miguel ur.

- Megbízhatók, amennyire csak indián megbízható lehet.

- S a két francia nem mondta meg, hogy merre, mily vidékekre rándulnak?

- Annyit elárultak, - mondta Marchal ur, - hogy mindenekelőtt a Sierra Matapey felé igyekszenek, az Orinocótól keletre, ahol csak a yaruro- és a mapoyo-indiánok kóborolnak. A két francia és a vezetőjük lovon indultak, a többien körülbelül féltucat indián, gyalog cipelték nyomukba a podgyászt.

- Árviz nem szokott-e pusztítani arrafelé? - kérdezte Jean.

- Nem. - Felelt Miguel ur, - azok az ilanók már jókora magasságban terülnek a tenger színe fölött.

- Miguel urnak igaza van ugyan, - szólalt meg újra az előljáró, - ámde más veszedelem annál gyakoribb ott. A földrengés. A mi különben Venezuela más vidékein sem ritkaság.

- S oly folytonos ez a veszedelem? - kérdezte Jean.

- Kisebb-nagyobb időközökben ismétlődik, - felelt Marchal ur, - egy hónapja már, hogy eléggé erős lökéseket érzünk még a tigris pusztámon is.

Annyi bizonyos, hogy Venezuelában, bár működésben lévő tűzhányója nincs, nagyon gyakoriak a vulkánikus talajmozgások. Humbold ezt a földet épp azért nevezte el a «földrengések

hazájá»-nak. S igazolja ezt a jellemzést Kuma városának gyászos pusztulása is a tizenhatodik században. Kétszer dőlt romba e város; az első pusztítás után ötven évvel újra megrendült alatta a föld és teljes tizenöt hónapig meg nem pihent. Az Andeszek vidékének egyik városát is, Mesidat, szinte borzalmas erővel rázták meg a földalatti erők. 1812-ben pedig Caracas omlott porba és romjaiban tizenkétezer lakosa vesztette életét.

Az amerikai spanyol tartományokban állandóan fenyeget a veszély, hogy ezren meg ezren eshetnek efféle szerencsétlenség áldozatául. Ime a föld rengése már a tigrái pusztán is érezhető.

Miután a két franciáról már eleget beszélgettek, Marchal ur oda fordult Martial őrmesterhez s így szólt hozzá:

- Miguel, Felipe és Varinas urak utazásának célját ismerjük már. Nos és önök, uraim, tán ugyanazt a célt tüzték ki maguknak?

Martial őrmester, alig értvén meg a kérdést s azt gondolván, hogy megint a forrás-vidékről van szó, türelmetlen kézmozdulattal nemet intett.

Helyette Jean sietett udvariasabban felelni s elmondta, miért kelt utra s meddig szándékozik utazni.

Marchal ur egészen elérzékenyült.

Szemébe köny szökött, megölelte Jeant s homlokon csókolta; egyetlen szót sem szólt, mégis úgy érezhette mindenki, mintha áldás hangzott volna el, vagy fohász, hogy Kermor ezredes fia bárcsak mielőbb megtalálná édesapját.

- És hát sem Marchal ur, sem ön, előljáró ur, soha egyikök sem hallott Kermor ezredes felől, - kérdezte a fiatal francia.

Mindketten tagadólag feleltek.

- Az ezredes bizonyára mégsem fordult La Urbanában, - mondta az előljáró, - a min különben nagyon csodálkozom, mert alig van rá eset, hogy San Fernando felé utazók itt ki ne kötnének, partra ne szállnának, ha másért nem, hát élelem beszerzése végett... 1879-ben lett volna hát?

- Akkor. És előljáró ur már akkor is itt lakott?

- Itt, itt. De igazán mit sem tudok róla, hogy ily nevű és ily rangú ur itt átutazott volna.

Jean mélyen elszomorodott.

Miguel ur vigasztalón így szólt hozzá:

- Elvégre az, hogy itt nem tudnak Kermor ezredes felől, mit sem jelent. Lehetetlen azonban, hogy ön San Fernandoban ne tudna a nyomára akadni. Ott bizonyára kap oly értesüléseket, a melyek célhoz vezetnek.

A társaság majdnem tíz óráig maradt az előljáró ur házában, aztán utasaink elbucsuzván a vendégszerető családtól, visszatértek bárkáikra, a melyeknek hajnalban indulniuk kell vala.

Martial is, Jean is nemsokára elaludtak, de csakhamar fölriadtak álmukból.

Éjfél utáni két óra volt.

Valami távoli, egyre erősödő moraj hallatszott.

Tompa, menydörgésszerű hang volt az, úgy rémlett eleinte, mintha valami távoli zivatar hangja volna.

Martial és Jean fölkeltek s nagy csodálkozva vették észre, hogy a folyam hullámai mily erősen ringatják a bárkát.

Valdez és emberei már mind talpon voltak s izgatottan fürkésztek a sötét messzeséget.

- Mi az? - kérdezte Jean.

- Nem tudom, - felelt a kormányos.

- Égiháboru közeledik?

- Nem valószínű, hiszen az ég egészen felhőtlen s enyhe keleti szél fujdogál.

- Mért háborog úgy a víz?

- Igazán nem tudom, mi az oka - felelt tétovázva Valdez.

Lehet, hogy valami zápor okozta hirtelen áradás nyugtalanítja a folyamot, gondolták az utasok. Elvégre ezen a szeszélyes Orinocon mindenféle meglepetés érheti az embert.

A Maripare fődélzetén izgalommal tárgyalták az esetet.

Miguel ur és társai épp oly tájékozatlanok voltak a jelenség oka felől.

A két bárka utasai át-átszóltak egymáshoz, de sehogy sem találtak elfogadható magyarázatot.

De nem csak a bárkákon uralkodott nyugtalanság, a parton is csakhamar meglátszott a különös tünetek hatása.

La Urbána lakói is fölriadtak volt álmukból s izgatottan siettek házaikból s kunyhóikból a part felé.

Az előljáró és Marchal ur is ott voltak a tömegben, a melyen nem csekély ijedelem vett erőt.

Hajnali fél ötre járt az idő, világosodni kezdett.

Mindkét bárka utasai átcsónakáztak a partra, hogy az előljárótól megkérdezzék a különös jelenségek okát.

- Mi történik itt? - kérdezte Miguel ur.

- Valószínűleg földrengés van valahol a közelben, tán a Sierra Matapey vidékén s annak a lökései remegtetik meg a folyam medrét és vizét.

Miguel ur is osztotta ezt a véleményt. Kétségtelennek látszott, hogy az egész vidéket szeizmikus remegés járja át, a mi az ilanókon meglehetősen gyakori dolog.

- De az a távoli moraj mintha mégsem földrengéstől eredne, - mondta Miguel ur, - figyeljék csak meg, uraim.

Valamennyien hegyezték a fülüket, a sajátos moraj egyre erősödött, de senki sem tudta magyarázatát.

- Mindazonáltal azt hiszem, - mondta Marchal ur, - hogy La Urbánát semmiféle veszély nem fenyegeti.

- Magam is azt hiszem, - mondta az előljáró, - mindenki nyugodtan visszatérhet hajlékába.

Lehet, hogy az előljárónak igaza volt, de az emberek nem nagyon bíztak a megnyugtatóban.

Most azonban már egészen kivilágosodott s remélhető volt, hogy a mit pusztá hallásból nem bírtak megérteni, annak majd a szemök segítségével még is csak meglelik a magyarázatát.

A moraj már teljes három órája tartott s mindegyre erősödött.

Mintha földrétegek esnének dübörögve egymásra, vagy valami hadsereg menetelésének dobogása volna, olyan volt ez a moraj.

Az előljáró Marchal urral és a két bárka utasaival a La Urbana Cerro tetejére ment. Onnan nagyobb környékre nyílt kilátás.

A nap korongja, mint valami izzó, léggömb emelkedett a szemhatár fölé, az ég egészen tiszta volt. Zivatarnak sehol semmi jele.

Alig jutottak mintegy harminc méternyi magasságba, mikor különös látvány tárult szemök elé.

A meddig csak elláthattak, mindenfelé zöldelő sikság, «hallgatag fü-tenger», a hogy Reclus Elisée e területeket oly költőien nevezi.

Csak hogy ez a tenger most nem látszott éppen valami nyugodtnak. A földrengés erősen megrázhatta, mert öt-hat kilométernyi távolságban hatalmas porfelleg gomolygott fölötte.

- Mily sűrű az a porfelhő! - szólalt meg Marchal ur, - s mily alacsonyan hömpölyög.

- Ezt nem a szél kavarja föl, - jegyezte meg Miguel ur, - mert akkor magasabbra csapna és sem oly egyenletes nem volna, sem annyira sűrű.

- S az a különös moraj mintha azzal a porfelhővel közelednék, - mondta az előljáró, - talán csak nem maga a rengés harapózik el így felénk.

Ekkor valami puffogás hallatszott a távolból, egészen olyan, mintha puskaropogás lett volna s visszhangot vert a domboldalon és La Urbana egyes házainak falán.

- Mi az? - kiáltott Felipe ur.

- Bizony ez puskaropogás! - böföntette ki Martial őrmester, - én csak tudom!

- Vadászok járhatnak ott a pusztán, - vélekedett Jean.

- Vadászok? - szólt mosolyogva Marchal ur, - de hát azt a hatalmas porfelhőt, ezt csak nem veri föl egy pár vadász, néhány ezer vadász sem talán.

Egyébként újabb dörrenések hangzottak megint s bármily nagy messzeségben estek is, a szél idáig hozta hangjukat.

- Amondó volnék, uraim, - szólt Miguel ur, - hogy oda kellene sietnünk, hadd lássuk közelebbről azt a csodát.

- S néhány embert vihetnénk magunkkal, hogy esetleg segítségünkre legyenek.

- Ki tudja nem az én honfitársaimnak van-e ott valami bajuk, - jegyezte meg Jean.

- No hiszen akkor bizonyára valami nagy hadsereggel viaskodnak ott, - mondta Marchal ur, - akkora porfelhőt csak egy hadsereg ha verhet. De Miguel urnak igaza van. Siessünk arra felé.

- De fegyvert is vigyünk! - jegyezte meg Miguel ur.

Ez ajánlatos is volt. Mert hátha Jean nem téved és talán éppen az ő honfitársai viaskodnak ott valami indián csapattal...

A társaság egyik része haza, másik része a bárkáira szaladt fegyverért s néhány perc múlva a kis csapat néhány laurtánai polgárral is gyarapodva utban volt a titokzatos porfelhő felé.

Mivel a porfelhő mindközelebb gomolygott s ők is gyors léptekkel siettek feléje, azon a két-három kilométernyi uton, a melyet meg kellett futniok, csakhamar tullestek.

Ha a porfelhő nem lett volna annyira sűrű, már feleuton észre vehették volna, hogy két emberi alak viaskodik ott a sikságon. Egyelőre csak lövések villanását látták, a melyek időnkint meg-megismétlődtek. A durranások persze mind közelebb hangzottak.

A moraj is egyre dübörgőbbé erősödött s úgy rémlett valami lomha tömeg hömpölygött a sikon La Urbána felé, de hogy mi az, most még nem volt megismerhető.

Körülbelül egy kilométernyire a jelenségtől, Miguel ur, a ki az előljárával előre sietett volt, fegyverét lövésre készen tartva, hirtelen megállt.

Valóban csodálatos látvány kínálkozott. Ha emberi kíváncsiság valaha kielégülhetett, halandónak ha valaha alkalma nyílt kigyógyulnia a hitetlenségéből, hát Martial őrmester most mind e két szerencsében bőségesen részesült.

A vén katona, a ki sehogy sem akarta elhinni, hogy az Orinoco partvidékén az Auraca torkolata és a carib zátonyok közé eső területen százezrével vannak teknősbékák, most beadhatta a derekát.

- Teknősök! Teknősök! - kiáltott Miguel ur s csakugyan nem csalódott.

Valóban legalább százezer teknősbéka törtetett sűrűn egymás mellett nyüzsögve az Orinoco felé.

- Vajjon mért ez a nagy vándorlás - most, a mikor tojás-rakás ideje már elmúlt?

Marchal ur rögtön megmagyarázta a dolgot.

- Az állatokat, úgy látszik, megriasztotta a földrengés. A Tortuga és Suapure folyók bizonyára kicsaptak medreikből s teknősöknek menekülniök kellett. Az életmentés ösztöne viszi most őket, a merre nem éreznek veszélyt, az Orinocoba, vagy még azon is tul.

Ez kielégítő magyarázat volt. De honnan ered a puskaropogás?

Vajjon kik azok, a kik a teknősbéka áradatban vergődnek s golyóval védekeznek, holott a teknősök páncélját a legjobb golyó sem furhatja keresztül?

A porfelhő egyes szakadásainak résein csakhamar beleláthattak utasaink a nagy kavarodásba.

Borzalmas látvány volt. Teknősök milliói nyüzsögtek a sikon. Meg-meg csillanó páncéljaik sokasága óriási pikkelytakaróként remegett végeláthatatlanul a lapályon.

Ezen az eleven talajon pedig mindenféle állat ugrált, bukácsolt, menekülő bögönc-majmok, jaguárok, pumák, tigrisek igyekeztek áttörtetni a hullámozó páncéltömegben, a melyről ha a nagysulyu állatoknak közibe buknak, menthetetlenül elgázolja őket a sok milliónyi talp.

És ezek a ragadozó állatok most szinte veszetté dühödve még a rendesen is nagyobb veszedelmet jelentettek.

S egy-egy teknősbéka hátán állva ime két vadász védekezett puska- és revolvergolyókkal ellenök.

Vajjon kik azok? Sem Marchal ur, sem az előljáró nem ösmerhették meg a távolság és a por miatt a két alakot. Öltözetükről azonban azok sem yauróknak, sem mapoyóknak, sem egyáltalán indiánusoknak nem voltak tekinthetők.

Kermor Jeannak, úgy látszik, mégis csak igaza volt. Bizonyára az a két francia az, a kiknek visszaérkezését La Urbánában már oly aggodalmasan várták az emberek.

Marchal, Miguel, Felipe és Varinas urak, az előljáró és kísérőik most már valamennyien együtt voltak s úgy vélekedtek, hogy nem tanácsos már előbbre haladniok.

A két viaskodóhoz ugysem érhetek volna el s a teknős-áradat vesztükbe sodorta volna őket.

Csak Jean akart minden áron segítségükre sietni.

- Lehetetlen, - mondta Marchal ur, - lehetetlen és céltalan. Halálos veszedelemnek tennők ki magunkat, a nélkül, hogy azoknak segítséget nyújthatnánk. Legjobb, ha megvárjuk, míg a teknősök az Orinocoig érnek, ott aztán úgy is szerteszélednek...

- Igaz, - szólalt meg most az előljáró, - csakhogy La Urbánát is nagy veszély fenyegeti.

- Micsoda veszély?

- Ha ez a teknősáradat neki megy La Urbánának, ha időközben félre nem kanyarodik a folyam felé, vége a városunknak.

Sajnos, úgy látszott, hogy ez a szerencsétlenség elkerülhetetlen.

A cerrónál elhőmpölyögve ez a lassan, de ellenállhatatlanul előrenyomuló veszedelem egyenest La Urbána felé vette útját. A városból már csak kétszáz méternyire volt.

- Hamar tüzet!... - kiáltott Marchal ur, - föl kell gyújtani a mezőt a város körül.

S csakugyan ez volt, és csakis ez lehetett egyetlen módja a városka megmentésének, amelyet ez az irtózatoss tömeg a maga súlyos előretolódásával tönkregázott volna.

Már egész La Urbána csupa jajveszékeléstől hangzott, a város határába sietett mindenki, ahol már föllobbant az első tűzvonal.

A lakosság megértette e mentő intézkedést és csakhamar lángban állt a mező a várostól mintegy száz méternyire mindenfelé.

Fekete füstfelhő csapott rá a porfelhőre, pattogott a láng, hullt a pernye.

A teknősáradat azonban még mindig a városnak tartott.

Mi lesz, ha az állatok meg nem ijednek a tüztől, hanem elgázolják azt is?

Szerencsére nem úgy esett.

Martial őrmester és Miguel ur mindenekelőtt a ragadozók pusztításához fogtak, hamarosan lepuffantottak néhány jaguárt. Jean is kitett magáért, tigrist lőtt. A társaság többi fegyveres tagja is, miután a tűz körül nem akadt már dolga, a vadak lödözésével igyekezett ama két idegen helyzetén segíteni.

Ezek különben most már nem is használták fegyverüket, inkább azon igyekeztek, hogy teknőshátról teknőshátra lépve, ezen az ingadozó talajon valahogy az áradat szélére érjenek, mielőtt az még a tűzvonalhoz ér.

A veszedelmes vállalkozás sikerült. Utasaink örvendve látták, hogy a két ide-oda ingadozó alak végül kiugrik a porfelhőből s feléjük rohan.

Csakugyan a két francia volt: Helloch Jacques és Paterne Germaine; - pár perc múlva már ott álltak Marchal ur előtt, s megösmékedtek a társaság összes tagjaival.

A félkilométernyi területben lobogó tűzöv elől visszahökölve a teknőstömeg oldalt szorult s nyakra-főre tolongott, hömpölygött a part felé, ahol aztán eltűnt az Orinoco hullámaiban.



## IX. Három bárka egymás mellett.

A különös kaland következtében utasaink csak huszonnégyórai késedelemmel indulhattak el La Urbánából.

A két franciának ki kellett pihennie borzalmas fáradsalmait s felszerelésüket is ki kellett egészíteniök.

Mivel Helloch és Paterne urak is az Orinoco forrásvidéke felé igyekeztek, célszerűnek látszott, hogy a három bárka együtt tegye meg ezt az utat. És ebben Martial őrmester duzzogása ellenére is megállapodtak utasaink.

- Hiszen honfitársaink ők, - mondotta Jean Martialnak, mikor magukra maradtak.

- Hát hiszen igaz, hogy honfitársaink, - morfondírozott az őrmester, - csakhogy... csakhogy... no, hogy is mondjam... még nagyon fiatal legénykéek.

Martial nem tulzott, mert a két francia még csakugyan eléggé fiatal volt, ha nem is legényke éppen, az egyik, Helloch Jacques huszonhatéves, a másik, Paterne Germaine huszonnyolcéves, mint azt ők maguk megvallották, amikor megtudván, hogy két honfitársukkal hozta össze őket a sors, általános érdeklődés közepett elmondták életük történetét.

Helloch Jacques Brestben született. Tudományos vizsgálódásaival szép sikereket ért el s a francia közoktatásügyi miniszter tanulmányutra küldte az Orinoco partvidékeire. Hat héttel ezelőtt érkezett a nagy folyam deltájához.

A fiatal férfi nem csak jónevű tudós volt, de rendkívül megnyerő modoru ember is. Külseje is, szép szálas alakja, fényes szeme, fekete haja, piros arca, egész megjelenésének előkelősége rokonszenvet ébresztettek iránta már az első látáskor is.

Társa, Paterne Germain, akit a miniszter hasonló megbízással küldött ki, szintén bretón volt; Rennesben született, igen előkelő családból származott. Apja a törvényszék elnöke, anyja és két testvére, valamennyien éltek még; Helloch Jacques ellenben egészen egyedül állt már a világon s csak a tudománynak és vadászszenvetének élt, amit könnyen tehetett, mert szüleitől s rokonaitól tekintélyes vagyont örökölt.

Helloch és Paterne már diákkoruk óta jóbarátok voltak s különösen Paterne valóságos rajongással csüggött barátján, akit vakon követett volna a legveszedelmesebb utakra is. Paterne természetvizsgáló volt s főleg a növénytant szerette no és a fényképezést. Akár kartácszáporban is hajlandó lett volna fölvételeket csinálni s egy arcizma is épp oly kevésbé rándult volna meg, mint fényképezőgépének objektívja.

Nem volt szép ember, de csunya sem s eszessége és szelid humora rendkívül szeretetreméltóvá tették. Hellochnál kisebb termetű volt, de semmivel sem gyöngébb. Fáradhatatlanul birt gyalogolni s szervezete a legnagyobb megpróbáltatásokat sem sinylette meg.

Ez a két jóbarát különösen a Közép-Orinoco vidékeinek átkutatására szövetkezett. Megérkezvén Ciudad-Bolivarba, bárkát béreltek, fölhajókáztak La Urbánáig, s mint tudjuk, bárkájukat s cókmojkjuk nagyrészt hátrahagyva, onnan a Sierra Matapey felé vették útjukat. Erre a kirándulásra csak a legszükségesebb felszerelést, térképet, növénygyűjtődobozt s néhány fegyvert vittek magukkal. Indián vezetőjük s podgyászcipelő kísérik társaságában minden baj nélkül el is értek a Matapey-hegy lábáig, háromszáz kilométernyire az Orinoco partjaitól.

Kirándulásuk célpontját elérvén, miután a Snapure déli folyását kifürkészték, északfelé pedig a Rio Tortuga, vagy Rio Chaffanjon vidékét is átkutatták és nagyon sok hegy- meg vízrajzi térképet rajzoltak meg, rengeteg növényt gyűjtöttek, ezelőtt tizennégy nappal visszafordultak.

S akkor aztán igen komoly és váratlan veszedelmek sodrába kerültek.

Először is megtámadta őket az arrafelé tanyázó bravó-indiánok egyik csapata. Hősiesen megvédték magukat, de már a következő napon más csapás érte őket: míg térképeikkel bibelődtek, vezetőjük és kísérőik a lovaikat s podgyászuk legnagyobb részét ellopván, cserben hagyták őket.

Nagy szerencse még, hogy műszereik és fegyvereik, amiket mindig magukkal cipeltek, megmaradtak.

La Urbánától még nagyon messze voltak, de azért nem csüggedtek el s haladéktalanul neki-vágtak gyalog a nagy utnak.

Ha megéheztek, egy-egy vadat lőttek, megsütötték s jóízűen falatoztak belőle. Éjszaka egy-egy fa tövében huzódtak meg s fölváltva az egyik aludt, a másik őrködött.

Negyvennyolc órával ezelőtt történt, hogy a földrengés miatt fölkerekedett teknősbékák borzalmas áradata körülözlötte őket. S ráadásul a sok menekülő vadállat...

Nem tehettek egyebet, mint hogy egy-egy hatalmas teknősbékának a hátára kuporodván, vitették magukat s közbe-közbe golyóval riasztották el maguktól a fenevadakat.

Utolsó töltéseiket durrogatták már, mikor La Urbána közelébe ért a teknősáradat.

Szerencsére komolyabb bajuk nem esett s mivel La Urbána is megmenekült a veszélytől, általános volt az öröm mindenfelé.

Helloch és Paterne urak további utiterve miben sem változott.

Kijelentették, hogy veszteségeiket helyreépítolván, mintha mi sem történt volna, vigan utaznak San Fernandóig.

- San Fernandóig?! - kérdezte megütközve Martial.

- Odáig, de tovább semmiesetre sem.

- Tovább nem?! - S ez a mondás úgy hangzott az őrmester szájából, mintha azt dörmögte volna, hogy no még ott sem szabadulunk meg tőletek!

Egyáltalán Jean ideiglenes nagybátyja ismét a lehető legkellemetlenebb férfiuvá alakult.

Jeannak pedig honfitársai kérésére szintén elkellett mondania terveit s mikor ezek a fiatalember bátor vállalkozásának okáról értesültek, nem csoda, ha még erősebb rokonszenvet kezdtek érezni iránta; különösen Helloch Jacques dicsérte meg lelkesen a fiatal embert bátorságáért. Ő és társa ugyan nem ismerték volt Kermor ezredet, de sokat hallottak róla és titokzatos eltűnéséről. Most pedig ime itt áll előttük az ezredes fia.

- Kermor ur, - mondta Helloch, miután a fiatal ember elbeszélte volt, mi járatban vannak, - igazán nagyon örülünk e véletlen találkozásnak s mivel mi is San Fernandóba utazunk, nagyon örvendénk, ha önöknek; valamiképen szolgálatukra lehetnénk.

Jean megköszönte honfitársai szives ajánlatát, de Martial őrmester mogorván bámult maga elé.

- Teringettét, - morfondírozott magában, - először az a három geográfus, most meg ez a két honfitárs, - ennyi támogató - kissé sok a jóból!.. Őrség, vigyázz!

A délután folyamán a harmadik bárka is utra készen állt.

Ennek a bárkának, a franciák falcájának «M o r i c h e» volt a neve. Kormányosa egy Parchal nevű baniva volt, a kinek kilenc derék indián leste parancsait.

A Moriche utasai bevásárolván mindazt, a mire szükségük lehetett, éppen csak Sierra Matapey-nál tolvajkézre került táborozó készletüket nélkülözték. Helloch ur ezt a veszteségét La Urbánában nem pótolhatta. Paterne Germain urat pedig semmiféle veszteség nem érte, növényes dobozát nem lopták el a tolvajok.

Másnap, augusztus 28-án reggel utasaink elbucsuztak La Urbána előljárójától, valamint Marchal urtól és la urbánai ismerőseiktől.

Marchal ur megölelte Jeant s ama reményének adott kifejezést, hogy nemsokára Kermor ezredes oldalán láthatja majd viszont, a mikor is nagyon örülne, ha figrai birtokán meglátogatnák s ott töltenének néhány napot.

- Csak bátran előre, kedves fiam, - mondotta bucsuképen - a jó Isten oltalmazza és segítse céljának eléréséhez!

A három falca szépen egymásután elindult. A szél kedvező volt, duzzadtak a vitorlák s a falcák a La Urbánaiak szerencsekivánataitól kísértén gyorsan suhantak a jobb part felé, ahol a víz árja nem volt oly erős.

La Urbánától San Fernandóig az Orinoco csaknem egyenes vonalban húzódik északról dél felé. A két helység a folyam két kanyarulatában csak nem ugyanazon délkörön fekszik.

A mennyiben a szél irányt nem változtat, vagy meg nem szünik, remélhető volt, hogy gyorsan és baj nélkül futhatják meg ezt az utat.

A három falca egyenlő sebességgel haladt, még pedig oly helyeken, a hol a folyam medre csak szűkebb pályát kínált, sorjában egymás után, szélesebb utrészeken pedig szépen egymás mellett.

A folyam medre ugyan errefelé nagyon széles, de sokhelyen apró szigetcskék emelkednek ki a vízből, a melyeket buja zöld fű takar.

E szigetcskék között a falcáknak nagy vigyázattal kellett haladniok.

Olykor csak egy-két méternyi köz volt a bárkák között s ilyenkor az utasok egész közelben egymáshoz úgy beszélgethettek, mintha ugyanegy hajón utaznának.

Többnyire Kermor ezredes föltalálásának lehetőségeiről volt szó és Helloch Jacques mindenképen biztatni igyekezett Jeant.

Paterne Germain, a ki fényképező gépét a bárka elő részén állította föl, pillanat-fölvételeket csinált közben, a mikor egy-egy érdekesebb partrészlet mellett suhantak el.

Ám nem csak a Moriche és a Gallinetta utasai beszélgettek így bárka-széléről egymással, a két francia kutató Miguel, Felipe és Varinas urak földrajzi vitájában is részt vett.

A három tudós természetének különbözőségét hamarosan kiösmerték s legtöbb rokonszenvvel és bizalommal Miguel ur iránt viseltettek.

Utasaink egyáltalán valamennyien jó barátságban éltek egymással és Helloch ur még a Martial őrmester dörögéseit és mogorvaságát is derűs türelemmel fogadta.

Martial felől különben mindjárt eleinte gyanuba fogó gondolata támadt s azt közölte is Paterne Germainnel:

- Nem gondolod-e különösnek, hogy ez a vén morgó medve Kermor ezredes fiának a nagybátyja legyen?

- Mi különös lenne abban, hiszen az ezredes és az őrmester sógorok lehettek.
- Meglehet, de - mégis... miért az a nagy rangkülönbség? Az egyikből ezredes lett, a másik őrmester maradt.
- Megesik az akárhányszor, Jacques.
- Hiszen igazad van, Germain, és különben is ha ő nekik ily rokonságot tetszik tartaniok, hát kinek mi köze hozzá!

Helloch Jacques nem ok nélkül találta különösnek ezt a rokonságot s magában továbbra is megmaradt ama véleményében, hogy ez csak afféle alkalmi rokonság lehet és csupán az utazás könnyebbségének kedvéért való.

Reggel a bárkák a Capanaparo és nemsokára ennek mellékága, az Indabaro torkolata előtt haladtak el.

Miguel és Helloch Jacques urnak persze közbe-közbe vadászszenvedélyüknek is áldoztak, lelepuffantottak néhány vizi szárnyast; s így pompás vad-kacsa meg vadgalamb-pecsenye tette változatossá étkezésüket.

Érdekes látvány volt errefelé az Orinoco jobb partja: csaknem függőlegesen emelkedő sziklafal. S a folyam szélessége itt ezernyolcszáz méter is lehetett. Feljebb, a Mina torkolata felé szűkült a meder s a víz sodra oly erős volt, hogy a bárkák csak lassan haladhattak fölfelé. Szerencsére kedvező szél fújt s oly erős, hogy a duzzadt vitorlájú árbócok - egyszerű, csaknem egészen háttatlan szálfák - meghajlottak belé.

Meghajlottak, de meg nem roppantak és a három bárka délután három óra tájban megérkezett a Marchal birtokának, a tigrái pusztának partvidékéhez, a hol ki is kötöttek volna, ha a kedves házigazdát a városban nem tartóztatják ügyei.

De ha már ez a látogatás a visszatérés idejére maradt is, most legalább a csinos vidék fényképét szerezték meg, Paterne nem mulasztotta el, hogy e tájat le ne kapja.

Innen kezdve nagyon nehézzé vált az utjuk s ha a szél meg nem tartja kedvező irányát s erejét, alig juthattak volna előbbre. A folyam medre e tájon mindössze ezerkétszáz méter széles és közbe-közbe sziklák, meg zátonyok veszélyeztetik az utat.

Az ügyes kormányosok és a legénység azonban minden nehézséget leküzdöttek és a három bárka fél hat óra tájban az éjjeli szállásul előre kijelölt helyre, a Sinaruco torkolatának közelébe érkezett.

E torkolat közelében van Macujuna szigete; óriási fák zöldelnek rajta és a fák tövében csaknem áttörhetetlen a bozót.

Itt nőnek amaz ilanéra-pálmák, amelyeknek egy-egy levele három-négy méternyi is. Ilyen levelekkel földik kunyhóikat az indiánok.

Néhány indiáncsalád volt a part közelében, amikor a bárkák kikötöttek. Miguel és Helloch urak beszédbe ereszkedtek velök, mert az volt a szándékuk, hogy partra szállnak vadászni. A sziget erdősége szép zsákmánnyal kecsegtetett.

Az asszonyok, akik épp úgy, mint a férfiak ruha helyett csak övet viseltek, mindjárt a bárkák megérkezésekor elszaladtak s csak néhány perc múlva tértek vissza, szintén bő, ingszerű köntöst öltöttek magukra.

Ezek a mapoyo-indiánok Dél-Venezuela legderekabb törzsei közül valók. Erőtelmes, izmos, szép szál emberek és nagyon jóindulatauk.

Készséggel ajánlkoztak vadászainknak vezetőiül, megmutatták, merre hatolhatnak be a nagy sűrűségbe legkönnyebben. Nemsokára eldőrdült az első két lövés, két bizám-malac volt az áldozat. A következő lövések egy csapat kapucinus-majomnak szóltak, csak hogy eredménytelenül, egyetlen példányt sem sikerült eltalálniuk.

- Uccu, de elszaladtak ezek a huncut kapucinusok! - kacagott Helloch.

- Hányszor vadásztam már ilyen huncutokra, mennyi golyót pazaroltam már rájuk és még soha egyetlen egyet sem tudtam elejteni, - mondta Miguel ur.

- Pedig a husuk, jól elkészítve, pompás pecsenye, - jegyezte meg Helloch.

Chaffanjon is említi könyvében, - mint azt Jean később felolvasta, - hogy ennek a majomnak a husa rendkívül izletes. Az indiánok le szokták pörkölni a szőrét, felbontják, megtisztítják s nyársra huzva lassu tűzön szép aranysárgaszínűvé sűtik.

Ez estén azonban meg kellett elégedniük utasainknak két bizám-malac husával. Az is pompás pecsenye volt. Még Martialnak is izlett, ha nem is köszönte meg, mint Jean.

- Honfitársunk különben nemcsak a kapucinusmajom-pecsenyét dicséri, - mondta Jean, - a bizám-pecsenyének is csaknem ugyanakkora elismeréssel adózik.

- Igaza is van neki, kedves Jean urfi, - szólt közbe Helloch, - különösen ha az ember kapucinusmajmot nem ehetik...

- Persze, ha nincs tuzok, jó a veréb is, - jegyezte meg Martial, - s ez a pár szó, mintegy köszönetül mordult elő a bajsza alól.

Jeannak különben később meg is mondta, hogy bár kedvére volt a bizám-pecsenye, ám ezentul majd csak abból eszik, amit ő maga lő.

- De hát az ilyen kedvesen kínált ajándékot nem utasíthatja vissza az ember, - mondta Jean, - Helloch ur oly előzékeny irántunk...

- Sőt tulságosan is előzékeny, kedves öcsém! Teringettét! Hát minek vagyok én itt?! Csak le tudok puffantani még én is egy-egy bizám-malacot. No de legjobban annak örülök majd, hogy San Fernandóban végre megszabadulunk ezekből az előzékeny uracskáktól.

Másnap korán reggel indultak. Utasaink még aludtak, a mikor a legénység a falcákat el-kötötte.

Mivel a szél még mindig észak felől fújt, Valdez, Martosz és Parchal kormányosok ki akarták használni ezt a kedvező körülményt, hogy estére Caribá-ba érkezhessenek, a mely a Meta torkolatától körülbelül negyven kilométernyire fekszik.

Az egész nap minden különösebb esemény nélkül mult el. A vizállás még eléggé magas volt s a bárkák a szorosabb helyeken is könnyedén juthattak tova. Különösen Paraguay szigete táján sok a szikla-torlasz, ott a hol az ugyanily nevű folyó szakad az Orinocoba, de itt sem volt baj.

A száraz időszakban, a mikor a vizállás alacsonyabb, nagyon nehéz errefelé előre jutni, most az Atures-menti még veszélyesebb helyeken is akadálytalanul siklottak át, a bárkákat még vontatni sem lehetett.

A partvidék képe megváltozott. Eddig végeláthatatlan rónaság terült a jobb oldalon s csak itt-ott kékllett a szemhatáron valami hegység rajza.

Itt már hullámos volt a talaj s helyenkint magányos dombok emelkedtek, banco-k; kelet felé pedig hegyláncok mutatkoztak. A baloldali partvidék ellenben itt is síkföld volt.

Délután, a mikor a jobb part mentén a víz már nagyon sekélynek bizonyult, a bárkáknak át kellett fordulniok a bal part felé, hogy a caribai viz-szoroson följussanak.

Kelet felé nagy homokpuszta huzódott; valamikor ez is épp úgy, mint most La Urbana vidéke teknősbékáktól hemzsegett. Az indián vadászok telhetetlensége azonban lassankint egészen kiirtotta ezeket az állatokat, vagy legalább is elriasztotta őket e vidékről.

Ezért aztán a Meta-folyó közelében fekvő Carita helység is elvesztette jelentőségét s a helyett, hogy várossá fejlődött volna, ma már falunak is alig nevezhető s bizonyára a közép Orinoco vidékének legkisebb telepévé fog törpülni még.

A mikor a Piedra del Tigre-sziget közelébe értek, érdekes természeti jelenség, Venezuela egyik nevezetessége, a zengő szirtcsoport vont a magára figyelmüket.

Tisztán hallható zenei hangok sora csendült fülükbe, valósággal összhangzatos zene.

Mivel a falvak szorosan egymás mellett haladtak, utasaink valamennyien jól hallhatták Martial őrmester csodálkozó kiáltását:

- Teringette! Micsoda karmester muzsikál itt nekünk?!

Bár mennyire is divik Venezuelában épp úgy, akár csak Castiliában, vagy Andalusiában muzsikáltatás, az utasok inkább azt hitték, hogy Thebaban és a memnuszobrok közelében vannak.

Miguel ur mindjárt meg is magyarázta a dolgot.

- Napkeltekor - ugymond - ez a zengés még erősebb lehetett, a minek ez az oka: ezeken a sziklákon nagy mennyiségű csillámpala van s e csillám lapocskák alól a nap fokozódó melegének hatása alatt kitágul s kitódul a kőhasadékokból a levegő s megremegteti a csillám lapocskákat...

- No lám, mily kitűnő karmester a nap! - mondta Helloch.

- De a mi bretagne-i visszhangukhoz képest mégis csak semmiség ez! - fitymálódott Martial.

- Igaz, igaz, - mondta Paterne Germain, - de ezen a rónaságon ily természetalkotta orgona mégis csak szép dolog!

- Hát hiszen szép, szép, - hagyta rá Martial s úgy magában még hozzá dörögte: - csak ne hallgatnók ennyire!

## X. A Meta torkolatánál.

Miután átkanyarodtak a folyam bal partjához és a Cariba sodrán is szerencsésen átjutottak a nélkül, hogy a bárkák rakományát a szárazföldön kellett volna továcipelniök, hat órájában egy kis öbölben kötöttek ki.

Valamikor népes, forgalmas telep állt e parton, a mely telepről hihető volt, hogy még nagyot fog fejlődni.

Azóta, a már említett okoknál fogva, minden elhanyaglott itt és Cariba már Chaffanjon utazása idejében is már csak öt-hat indián kunyhóból állt.

Az itt lakó néhány yaruro-indiánnal egészen fölösleges lett volna érintkezésbe lépniök, hiszen e pusztulásnak indult helyen amugy sem egészíthették volna ki élelmikészletüket.

S mivel utközben egy-egy kis vadász-kirándulás mindig hozott valamit a konyhára, La Urbánában bőségesen beszerezett élelmiszereikből maradt még annyijok, hogy Aturesig beérhessék vele.

Másnap, augusztus 31-én már hajnalban indultak. A szél még mindig északi s így nagyon kedvező volt, a bárkák tehát gyorsan haladhattak San Fernandó irányában a La Urbánától egészen odáig csaknem egyenes vonalban délnek huzódó folyamon. Cariba ez egyenes vonalnak körülbelül a közepetáján van.

Később az északi szél el-elállt s csak egyes rohamokban kapott bele időnkint a vitorlákba, a melyek néha negyedóraszám petyhüdten lógtak alá.

A palankák és garapatók segítségéhez kellett tehát folyamodni, annyival is inkább, mert e helyen, a hol a folyam árját a Meta vizének beleszakadása is erősíti, a víz sodra könnyen elkaphatta volna a falcákat.

Az Orinocon itt jó sok indián csónak is siklott ide-oda, de a bennszülötteknek, úgy látszott, nem voltak gonosz szándékaik.

Ezek a bennszülöttek quiva-indiánok voltak, a kik nagy számmal kalandoznak a Meta torkolata táján. Meglehetősen rossz hírű nép.

Tizenegy óra felé, a mikor a szél már csaknem teljesen elült, Valdez bevonatta a vitorlát s példáját a másik két kormányos is követte.

A bárkák most már csak a palankák segítségével haladtak előre.

Az idő barátságatalanná vált, eső is kezdett esni s az ut lassan fogyott.

Délután öt órakor még is horgonyt vethettek a Meta torkolatánál, a jobb part kiszögellése mögött, a hol a bárkák csendes vizen pihenhettek.

Estefelé megint kiderült az ég. Teljes szélcsönd uralkodott.

A nyugati szemhatár felől a nap vörös fénye árasztotta el a Meta és az Orinoco szeliden összeömlő hullámain.

A bárkák szorosan egymás mellé vonulva vesztegeltek. Középen a Gallinetta.

Olyan volt a helyzet, mintha az utasok egy háromszobás lakásban egy födél alatt élnének, olyan szobákban, a melyeknek nincsen ajtajok.

Nagyon örültek, hogy végre-valahára, miután a rossz időben a szűk kosármenedékben kellett kuporogniok, most üde, szabad levegőn üldögélhetnek s elhatározták, hogy barátságos csevegés közepett közös asztalnál költik el vacsorájukat.

S e kellemes együttlét miatt ezuttal még a morózus őrmesternek sem volt oka panaszkodnia.

A négy francia a három venezuelaival már pompásan összebarátkozott. Élénk beszélgetés folyt és Helloch, hogy még élénkebbé villanyozza a hangulatot oly térre terelte a szót, hogy a tudósok csakhamar parázs vitába elegyedtek.

- Végre hát itt volnánk, - mondta a hamis Helloch, - a Meta torkolatában, nemde, Miguel ur?

- Ugy van, Helloch ur, itt vagyunk.

- A Meta nemde egyik mellékfolyója az Orinoconak?

- Az, még pedig egyik legjelentékenyebb mellékfolyója, mert hiszen másodpercenként négyezer köbméter vizet önt bele.

- És ez a Meta nemde a Columbia felső Cordillerákban ered?

- Ott, ott - vágott közbe Felipe ur, a ki rögtön pedzette, hogy e kérdésekkel mit akar a francia.

- És nemde számos mellékfolyója is van?

- Van bizony, - sietett megfelelni Miguel ur, - legnevezetesebb az Upia és a Humadra; csak ezeknek az egyesülésétől kezdve vesztí a Meta nevet. Aztán a Casanare ömlik beléje, amelynek nevét a mellette elterülő óriási ilánó-terület is viseli.

- Kedves Jeanom, - szólalt meg újra Helloch, - ha ugyan megengedi, hogy így nevezzem...

A megszólított ifju elpirult; Martial őrmester pedig oly hirtelen pattant föl helyéből, mintha valami rugó vetette volna föl.

- Mi lelte, őrmester ur? - kérdezte Miguel.

- Semmi, semmi, - szabadkozott a vén katona s kissé röstelkedve, megint csak leült.

Helloch Jacques tehát folytathatta:

- Nos, kedves Jeanom, úgy lehet, sohasem lesz többé oly kedvező alkalmunk a Metáról beszélni, mint épp most, amikor itt ülünk előtte...

- S ki kell jelentened, - szólt közbe Paterne Germaine, - hogy oly kiváló mestereink sem akadnak többé, mint akik most e folyót megismertethetik velünk.

- Nagy tisztesség ez nekünk, uraim, - mondta Varinas ur, - de őszintén megvallva, mi sokkal kevesebbet tudunk a Meta felől, mintsem gondolnák. Már hogyha a Guaviare felől kérdezősködnének...

- Vagy az Atabapo felől, - szólt közbe Felipe ur.

- Hiszen majd eljutunk azokhoz is, - jegyezte meg Helloch Jacques zavartalanul. - De mivel azt hiszem, hogy Miguel ur a Meta vizrajzi viszonyait alaposan ismeri, legyen szabad megkérdezni, hogy ennek a mellékfolyónak a szélessége helyenkint nem válik-e meglepően nagyméretűvé?

- Valóban... helyenkint kétezer méter szélességű is.

- S a mélysége?



- Most, ahogy járhatóságát kijelölték, hat lábnyira merülő vizi alkalmatosságok egészen az Upia torkolatáig hatolhatnak föl rajta az esős időszakban, a szárazság idején pedig ennek az utnak mintegy harmadrészig.

- A Meta tehát, ezek szerint, természetes összekötő utja Columbiának az Atlanti Oceánnal, - vélekedett Helloch Jacques ur.

- Ugy van, - mondta Miguel ur, - sőt egyes geográfusok véleménye szerint ez a legrövidebb ut Bogotától Páris felé.

- Nos hát uraim, - szólalt meg újra, még pedig emelt hangon Helloch, - mért lenne a Meta csak mellékfolyója az Orinonak, mért ne lehetne maga az Orinoco?

Erre lyukadt ki hát a francia!

Képzeltető, hogy e kijelentésének micsoda hatása volt. Jóformán be sem fejezhette még mondatát, amikor az Atabapo és Guaviare tudós pártolói már heves kézmozdulatokkal, nagy hadonászással tiltakoztak ellene.

A tudósok fölpattantak és bizonyítékok záporával estek neki a vakmerő fiatalurnak, aki az Orinoco eredetének kérdésében ily könnyelmű véleményt mert kockáztatni velök szemben.

Ez kellett a franciának. Nagy gyönyörűséggel hallgatta a szenvedélyes érvelést; nem mintha az Orinoco eredetének kérdése nagyon érdekelte volna, hanem, mert sikerült a két tudóst, Felipe és Varinas urakat ennyire fölvilanyoznia.

Ámbár, amit a maga vélekedése mellett fölemlített, semmivel sem volt a Varinas és Felipe urak érveinél jelentéktelenebb, sőt ama körülmény, hogy a Meta forgalmi szempontból, úgy a Guaviaret, mint az Atabapot kétségtelenül fölülmulja, még határozottan neki adhatott volna igazat; de csakhamar nem is az ő vélekedéséről vitatkoztak már a tudósok, hanem egymást támadták és vitájuk bizonyára belenyult volna a késő éjszakába, ha Kermor Jean oly kérdéssel, amely az előbbinél nem volt érdektelenebb más irányba nem tereli a beszélgetést.

Chaffanjon szerint e vidéken az utasok biztonságát igen gonosz természetű indiántörzsek veszélyeztetik.

Jean tehát efelől kérdezte meg Miguel urat.

- Bizony jó, hogy erre is gondolunk, - mondta Miguel ur, aki örült, hogy a földrajzi vitának most már vége szakad.

A két tudós csakugyan megszeppent és elhallgatott.

- A quiva-indiánok tanyáznak errefelé a minden San-Fernando felé igyekvő utas méltán félhet ezektől a vad rablóbandáktól. Hire járt, hogy egyik csapatuk átkelt a folyamon a keleti vidékekre s gyilkolásra is vetemedett.

- Hallottam én is arról, - mondta Helloch Jacques, - de annak a bandának a vezére, azt hiszem, már nem él.

- Ugy van. Az meghalt, - válaszolt Miguel ur.

- A nevét is tudtam...

- Egy Sarapin nevű néger volt az, igen vakmerő fickó, akinek halála után a banda valami szökött fegyencet választott vezéréül.

- S azok a quivák, akik a jobb partvidéken maradtak? - kérdezte Jean.

- Azok épp oly veszedelmesek. - Felelt Miguel ur. - Curiareikon ide-oda cikáznak a folyón, mint Caribától kezdve láthattuk is... Mindenesetre jó lesz állandóan résen állnunk, amíg csak az ő vidékeik köréből ki nem jutunk.

Az utóbbi időben is nagyon sok rémes hír keringett a quivák garázdálkodásáról. Venezuela elnöke és tanácsa tervbe is vették már az Alto-Orinoco e rémeinek kiirtását. Columbia-állam már régebben kiszorította volt e rablóbandákat területeiről s ha most Venezuela is elüldözi, már csak Braziliát választhatják garázdálkodásaik szinteréül.

A quivák tudván, micsoda hadjárat készül ellenük, elkeseredésükben annál kegyetlenebb dühvel estek neki áldozataiknak, különösen azóta, hogy az a szökött fegyenc volt a vezérük.

- A három falca utasainak tehát csakugyan ajánlatos volt éber szemmel őrködniök.

- Elégge sokan vagyunk, hála Istennek, - mondta Helloch Jacques, - legalább ha a legénységet is számítjuk, amely azt hiszem megbízható. Fegyverünk és lövészerünk is elég van. Maga, kedves Jean, nyugodtan alhatik majd, megőrizzük mi többien.

- Már az csak az én dolgom, - jegyezte meg Martial őrmester fölényesen.

- De azért némiképpen valamennyiünk dolga is, - felelt Helloch, - az ön kedves unokaöccse csak hadd aludjék nyugodtan, az ő korában a nyugodt alvás nagyon fontos dolog.

- Köszönöm szives figyelmét, Helloch ur, - mondta Jean mosolyogva, - de azt hiszem, ha fölváltva őrködünk, majd csak szabad nekem is kissé virrasztanom.

- Fölváltva őrködünk hát, uraim! - szólt vezénylő hangon az őrmester. Magában persze azt gondolta, hogy mire Jeanra kerül majd a sor, semmiesetre sem ébreszti föl kisöccsét, hanem őrködik majd helyette ő.

Megállapodtak tehát abban, hogy nyolctól tizenegyig a két francia kutató tartja az őrseget, tizenegyől kettőig Miguel ur és társai váltják fel őket, aztán pedig reggelig Martial őrmester és Kermor Jean őrködnek.

Helloch és Paterne urak tehát elfoglalták helyüket, míg a többiek s a legénység is, a mely a napi fáradságtól elcsigázottan rá is szolgált a pihenésre, aludni tértek.

A két francia a bárka hátulján huzódott meg, onnan úgy az Orinoco, mint a Meta tükreén minden irányban elláthattak. A part felől mitől sem kellett félniök, mert az arra felé pár kilométernyi hosszúságban áthatolhatatlan lápvidék volt.

Egymás mellett szivarozgattak és suttogva beszéltek sok mindenféléről.

A szél csaknem teljesen elállt. Csak néha-néha suhant egy-egy szellő át a folyamon. A déli keresztcsillagzat a szemhatár fölött alig egy-két foknyira csillogott.

A nagy csöndben a legcsekélyebb nesz is hallható volt; csónak nem surranhatott volna a folyón, hogy észre ne vegyék.

Meghitt beszélgetés közben gyorsan telt az idő.

Kermor Jeanról is beszélgettek. Helloch Jacques érdeklődését nagy mértékben felköltötte a derék, bátorlelkű fiu, a kinek sorsa nem csekély aggodással töltötte el. Bármennyire, méltányolta is e vállalkozás okait, mégis félelemmel gondolt azokra a veszedelmekre, a melyek ezt a fiatalembert oly messze, ki tudja, meddig vívó útján fenyegetik.

Paterne Germainnel már nem egyszer beszélgetett Kermor ezredesről s tudós társa, a ki tizenötévvel ezelőtt hallott volt egyet-mást a Kermor-családról, igyekezett visszaidézni emlékeztébe az akkor hallottakat.

- Szinte hihetetlen, - szólalt meg némi tünődés után ez este Helloch, - hogy ez a gyermek, - mert hiszen csak gyermek ez még - a felső Orinoco vidékeire akar eljutni. S annak a vén, kiszolgált katonának az oltalmában! Hiszen az öreg bizonyára nagyon szíven viseli kisöccse sorsát, de hát még sem látszik nagyon alkalmasnak arra, hogy igazi nagy veszedelemben megvédője legyen.

- Kérdés, hogy egyáltalán nagybátyja-e neki? - szólt közbe Paterne Germain. - Én nem hiszem.

- Hogy Martial őrmester igazán nagybátyja-e vagy sem Kermor Jeannak, - folytatta Helloch Jacques, - az igazán mellékes; csak ereje teljében levő férfiú lenne s járt volna már ilyen veszélyes utakon! Valóban nem értem, hogyan egyezhetett bele...

- Igen, igen az ő beleegyezése, - vágott közbe Paterne, - ezen fordul meg a dolog, mert hiszen világos, hogy a terv a fiatalember lelkében szülemlett s erre az utra a nagybácsi csak öcscsének rábeszélése bírta rá. Azaz mit is nevezem nagybácsinak azt a vén morgó medvét, hiszen úgy rémlik, mintha hallottam volna annak idején, hogy Kermor ezredesnek, a mikor Nantesből eltűnt, nem volt gyermeke.

- S mit hallottál felőle akkor, hova utazott volna el?

- Arról soha semmit sem hallottam.

- Kivéve azt a kicsi hirt, a melyet a fia közölt velünk az ezredesnek San Fernandóból érkezett levele felől. S ez a kis adat elég volt nekik, hogy ekkora utra elinduljanak...

- Hát hiszen majd szereznek ott újabb adatokat. Annyi még is csak bizonyos, hogy tizenkét, vagy tizenhárom évvel ezelőtt ott járt az ezredes.

- Éppen e miatt aggódom, Germain. San Fernandóban Jean olyan értesüléseket szerezhet esetleg, hogy még tovább, tulságosan is messzire, Columbiába s tán az Atabapo vagy a Guaviare vidékeire, sőt meg az Orinoco forrásáig is el akar majd menni. S ekkora vakmerőség jó véget nem érhetne.

Paterne Germain ekkor megakasztotta társát a beszédben.

- Nem hallasz valami neszt, Jacques? - kérdezte sugva.

Helloch fölkelt, végig osont a bárkán s fürkészve nézett körül mindenfelé.

- Semmit sem látok, - sugta Germainnak, a ki nyomába ment, - és mégis... csakugyan... mintha amott meg-megcsobbanna a víz...

- Jó lesz tán felébresztenünk a legénységet...

- Várjunk csak... nem, nem hiszem, hogy az a nesz csónaktól származnék... Talán csak a Meta és Orinoco egybefolyása okozza ezt a hangot.

- Vigyázz... Nézz csak oda... Ott... ott... - mondta Paterne s a part irányába mutatott.

Néhány fekete folt mozgott ide-oda ott a vizen.

Helloch kezébe kapta a fegyverét, a mely eddig mellette pihent s a bárka orra fölött előre-hajolva fürkészte ama foltokat.

- Nem csónak az, - mondta, - nem... és mégis úgy rémlik...

Már vállához kapta a fegyvert, midőn Germain rászólt:

- Ne lőjj!... Ne lőjj!... Nem rabló quiva-indiánok azok, hanem jámbor, becsületes kéthoni állatkák, akik levegőt nyelni bukkannak föl a víz alól.

- Igazán?

- Három-négy lamantin, vagy tonino; az Orinoco vizében igen gyakoriak.

Paterne ur nem csalódott, csakugyan néhány viziborju (lamantin) és vizimalac (tonino) fickándozott arrafelé.

Az ártatlan állatkák lassan-lassan mindközelebb usztak a bárkákhoz, de csakhamar, bizonyára megijedvén, eltűntek nyomtalanul.

A két francia visszatért őrhelyére s ott megint rágyujtván, az egyik szivarra, a másik pipára, folytatták a beszélgetést.

- Azt mondtad, - kezdte Helloch Jacques, - hogy Kermor ezredesnek, ugy emlékszel, nem volt családja...

- Ugy emlékszem... de várj csak, most jut eszembe valami. Valami pörről volt szó akkoriban, amelyet Kermor ezredes nejének valamelyik rokona indított és amelyet az ezredes a rennesi felsőbb bíróság előtt meg is nyert, miután a nantesi alsófoku bíróság őt pervesztesnek ítélte volt. Igen, igen erre most határozottan emlékszem. Négy-öt évvel később pedig Kermorné, egy martiniquei kreolnő, a francia gyarmatokról való visszautaztában hajótörést szenvedett s ottveszett... még pedig egyetlen leánygyermekével együtt. Ugy hallottam, hogy ez a csapás teljesen megtörte az ezredest. A hadseregből kilépett s nemsokára hire terjedt, hogy eltűnt Franciaországból. Hogy hova vette útját, arról mit sem tudtak az emberek. Az előzményekre azonban most már világosan emlékszem; furcsa, hogy mindez csak most jutott eszembe... Jean, vagy Martial bizonyára többet is mondhatnának, ha megkérdeznők őket...

- Nem. Azt nem tehetjük, - mondta Helloch, - magánügy ez és annyira tolakodók nem lehetünk.

- Igazad van, Jacques, csak azt akarom még megjegyezni, hogy Martial őrmester semmiképpen sem lehet nagybátyja Kermor Jeannak, mert hiszen az ezredest - erre is határozottan emlékszem - eltűnésekor mindenfelé nagy részvéttel úgy emlegették, mint akinek immár semmiféle rokona nem maradt.

Helloch Jacques a tenyerébe hajtotta fejét s úgy gondolkozott el mindazon, amit barátja imént elmondott neki.

Paterne nem igen tévedhetett, hiszen Rennesben lakott, amikor az ezredes pöre napirenden volt. Mindebből pedig mi következik.

- Ha Kermor ezredesnek semmiféle rokona nem maradt, akkor hát Martial őrmester sem lehet a rokona s Jean még kevésbbé a fia, - mondta Helloch Jacques.

- Természetes, - felelt Paterne Germain, - ez a fiatalember semmiképpen sem lehet fia az ezredesnek.

- S mégis annak vallja magát! - jegyezte meg indulatosan Helloch.

Homályos, sőt titokzatos pont volt ez. Föltehető-e vajjon, hogy ez a fiatalember valami tévedés áldozata volna, oly tévedésé, amely ennyire veszedelmes vállalkozásra ösztökéli? Nem. Martial őrmester és állítólagos unokaöccse Kermor ezredeshez való vonatkozásukat bizonyára oly adatok alapján tartják fenn, amelyek mindazzal, amit Paterne az ezredesről hallott, merőben ellenkeznek.

Helloch Jacques érdeklődését egyébként az ügy titokzatossága csak még inkább növelte.

A két jó barát még jó soká elbeszélgetett e dologról, mindaddig, míg Felipe és Miguel urak, a kik a Guaviare hajthatatlan hívét föl sem ébresztették, az őrség átvételére nem jelentkeztek.

- Semmi gyanusát nem vettek észre? - kérdezte a Maripare orráról Miguel ur.
- Semmit, - felelt Helloch Jacques, - vizen és szárazon egyként csendes minden.
- Remélhetőleg az önök őrsege is oly nyugodt lesz, mint a mienk volt, - mondta Paterne.
- Nos hát jó éjt, uraim! - szólt Miguel ur és áthajolva a bárka peremén kezét szorított velök.

Miguel ur és társai is halk beszélgetéssel töltötték az időt, de ők persze más tárgyról csevegtek. Felipe ur fölhasználván Varinas ur távollétét, alaposan lecáfolta ellenfelének érveit s Miguel ur jóindulatu türelemmel hallgatta szavait.

Mi sem zavarta őrségüket s mikor két óratájban Martial őrmester felváltotta őket, nyugodt lélekkel fekhettek le megint.

A vén katona vállára vetette fegyverét s leült a bárka hátsó peremére. Az éjszakai csöndben mindinkább belemerült gondolataiba. A múlt és a jövő kérdésein eltöprengve észre sem vette az idő múlását. S amint így az ő jó ezredeséről meg Jeanról s ezekről a tulszives utitársakról, a kiktől annyira szeretett volna szabadulni, elgondolkozott, azt sem vette észre, hogy ime kelet felől halk, ütemesen ismétlődő nesz támad s mindjobban közeledik.

Az őrmester a fejét tenyerébe hajtva csak töprengett, töprengett s nem látta, mint surrannak a Meta felől apró csónakok a bárkák felé.

Körülbelül husz főből álló quiva-csapat közeledett azokon a curiarékon s a bárkáktól már alig kétszázméternyire voltak.

Minthogy Martial őrmester nagy elmerültségében sem hallott, sem látott, a bárkák utasait bizony óriási veszedelem fenyegette. Mielőtt még fölébredhetnének, már áldozatul is eshetnek az indiánok fegyverének.

A curiarék és a bárkák között már csak mintegy hatvan lábnyi köz volt, a mikor lövés dörrent a csöndben.

Nyomban a lövés után hörgő kiáltás hangzott az egyik csónakon.

Helloch Jacques volt az, a ki rálőtt a közelgő veszedelemre s most eldőrdült Paterne Germain fegyvere is.

A két francia - fél ötre járhatott az idő - fölébredt volt és döbbenve hallotta a halkan közeledő neszt. A Moriche hátsó része felé kuszván, megpillantották az indián csónakokat is rögtön golyóval köszöntötték a hivatlan látogatókat.

Az első két lövés felébresztette nem csak Martialt a töprengéseiből, de az összes utasokat és a legénységet is álmából. Ki-ki mindjárt fegyveréhez kapott.

Miguel, Felipe és Varinas urak voltak legelsőkül talpon. Majd Jean is ott termett Martial mellett, a ki iszonyu elkeseredéssel tüzelt most az indiánokra.

- Szégyen, gyalázat! Hogy így meglephettek engem!

A quivák nem maradtak adósok a felelettel. Husz nyíl süvitett a bárkák felé s koppanva furódott a deszkákba és tetőfonatokba. Embert szerencsére egyik sem talált.

Utasaink sortüzet lőttek a vakmerő rablókra s golyóik nem igen tévesztvén célt, nagy riadalmat és kavarodást okoztak a quivák között.

- Jean, kérem, menjen vissza, menjen be a sátorba! - kiáltott Helloch Jacques, a mint észrevette, hogy a fiatal francia is ott áll a nyilzáporban.

A nyilak eléggé sűrűn röpödtek és az egyik most vállon érte Martial őrmestert.

- Ugy kell nekem! - mordult meg a vén katona, - őrmester létemre így örködtem én!... Ugy kell nekem!... Ugy kell nekem!

Harmadszor dörrent most sortüz a falcákról s a curiarék immár nagy sietve menekültek a folyamon lefelé.

Néhány quiva már holtan feküdt a csónakjában, mások súlyos sebekből vérezve igyekeztek gyors evezéssel megmenteni életüket.

Az Orinocon a hajnali derengésben nemsokára egyetlen curiare sem volt látható.

## XI. Pihenés Atures falvában.

Szeptember elsején, reggel hat órakor indultak tova e veszélyes vidékről a falcák.

Utasaink és a legénység határozottan halálos veszedelemből szabadultak a két francia ébersége révén. Akárhányszor megesett már, hogy a quiva-indiánok így hajnaltájban rajt ütöttek egy-egy az éjszakai őrökösbe már belefáradt utastársaságon s felkoncolták.

Miguel ur megigérte, hogy mihelyt visszatérnek kutató utjukról, meg fogja sürgetni azokat az erélyes intézkedéseket, a melyeket az országtanács legutóbb az indiánok garázdálkodása ellen elhatározott.

- No én megérdemeltem a sorsomat! - morgott Martial őrmester, mikor a nyilat kihuzta vállából.

Sebét nem nagyon bánta, százszor fájóbb volt megszegyenülése, hogy őrségén oly hanyagnak bizonyult. Hejh, ahelyett, hogy a multon és jövőn töprengett, jobb lett volna a jelennel törődnie.

Szerencsére nem került emberéletbe ez a hanyagsága és sebesülése is csak őt érte, a vén katonát, a kit az ellenség úgy meglephetett, ám ez a seb - ha csak mérgezett hegyü nem volt a nyíl - bizonyára nem lehet halálos, úgy remélték valamennyien.

Mihelyt a quivák csónakai eltűntek, Martial őrmestert Jean lefektette a Gallinetta gyékénysátrában s megvizsgálta sebt.

Csak hogy az ilyesmihez nem elegendő a rokon szeretet; orvosi hozzáértés kell s az ifju persze azzal nem rendelkezett.

Ott volt azonban Paterne Germain a természettudós, a kinek a gyógyító erejü növények révén az orvosi tudomány is tanulmányai körébe tartozott s a kinek a Moriche-on kézi gyógyszerára volt.

Paterne megvizsgálván a sebet, kijelentette, hogy a sebesültnek első segélyt nyújtson. Természetesen Helloch Jacques is vele tartott, hogy segédkezzék neki.

A Gallinettán tehát két utassal többen voltak most, mint eddigelé s e két utas őszinte megindultsággal nézte, látta, mily szeretetteljesen ápolja Jean a vén katonát.

Paterne megvizsgálván a sebet, kijelentette, hogy a nyíl három centiméternyire hatolt az őrmester vállába, de oly ferdén, hogy az izomzatot s az ér- és idegrészeket meg sem sebesítette, hanem csak a bőrt és az alsó kötőszövetet sértette meg.

A mennyiben tehát a nyíl nem volt mérgezett hegyü, valószínűnek látszott, hogy a seb nem veszélyes.

Az Orinoco-menti indiánok azonban többnyire méregbe, a curare nevü folyadékba mártják nyilaikat, a mit a mava-care-növény nedvéből s pár csöpp kigyó-méregből kevernek. Ezt a fekete, csaknem enyvszerű folyadékot a bennszülöttek majdnem mind használják. Humboldt szerint az otomákok hajdanában a mutató ujjuk körmét mártották ily méregbe s egyetlen kézszerítással is megmérgezték az embert.

Ha Martial őrmestert ily curaréval mérgezett nyíl sebezte meg, a hatásnak hamarosan mutatkoznia kellett.

Az ilyen sebesült először is elveszti hangját, aztán megbénulnak végtagjai, majd arca és mellkasa is, - és ebben az állapotban mind egészen az elkerülhetetlen halál pillanatáig tiszta, teljes marad az öntudata.

Most hát be kellett várni, nem jelentkeznék-e ily tünetek a legközelebbi órák folyamán.

Martial kénytelen-kelletlen köszönetet mondott Paterne urnak s csak úgy magában szidta ama szerencsétlen véletlent, a mely a szomszéd falca utasait hozzájuk még közelebb hozta.

Aztán lethargikus álomba merült, a mi nem kevésbé aggasztotta környezetét.

Jean ijedten fordult Paterne Germainhez s úgy kérdezte:

- Válságos az állapota?

- Még nem tudom, - felelt Paterne, - hiszen ez a seb egy-kettőre begyógyul, ha a nyíl nem volt mérgezett hegyű... Ez éppen a kérdés... Eddig még semmi olyan tünet nem mutatkozik.

- Kedves Jeanom, - szólt közbe Helloch, - reméljük a legjobbakat! Martial őrmester fel fog épülni, még pedig hamarosan. Ha mérgezett lett volna a nyíl, most már jelentkeznék a hatása.

- Én is azt hiszem, - mondta Paterne, - majd ha kötést változtatunk, megtudjuk, hányadán állunk. Remélem, hogy az ön nagybátyja, azaz Martial őrmester...

- A jó Isten óvja és tartsa őt meg! - sóhajtott föl az ifju és szeméből könny pergett alá.

- Ugy lesz, kedves Jean, - szólt Helloch vigasztalón, - Isten meg fogja tartani. Az ön ápolása és a mienk nem fog kárba veszni. Ismétlem, remélje a legjobbat.

S megszorította Jeannak a kezét, a mely e szorítás közben megremegett.

Miguel, Felipe és Varinas urak mivel a három falca most is egymás közelében haladt - mindenről értesültek s őszintén kívánták az őrmesternek, hogy mielőbb meggyógyuljon.

A quivák ugyan rendszerint mérgezték nyilaikat, de nem mindig. Mivel a curare készítése specialisták dolga volt, ha ugyan szabad így nevezni a savannák méregkeverőit, s mivel ezek a jeles férfiak néha nem voltak éppen megtalálhatók, megesett, hogy egyik-másik indián csapatnak végkép elfogyott a curaréja s nem mérgezhette nyilait.

A mennyiben Martial őrmester állapota hosszabb pihenőt kívánna és kényelmesebbet, mint a milyen a Gallinettán kínálkozott, elhatározták, hogy a Meta torkolatától körülbelül hatvan kilométernyire fekvő Atures falvában vesztegelnek majd mindaddig, míg a javulás be nem áll.

Ott amugy is legalább egy hetet kell majd tölteniök. Most ugyanis nem sokára másképp kell utazniok, mint utaztak eddig. Mihelyt a folyamnak ama több kilométernyi hosszúságban csupa örvénynyel kavargó részéhez érnek, a hol evező és vitorla helyett már csak kinos-keserves vontatással boldogulhat a legénység, az utasoknak partra kell szállniok s a podgyászt is a szárazföldön cipeltetniök Aturesig és ott türelmesen megvárniok, míg a bárkák megérkeznek.

Most még a szél is kedvező volt, a folyam vize is hajózható. A falcák könnyedén suhantak fölfelé.

A délelőtti folyamán Helloch és Paterne még három izben látogatták meg a sebesültet. Lélekzése rendes, álma nyugodt volt.

Délután egy órakor fölébredt Martial s a közelében üldögélő Jeant mosolyogva köszöntötte. Persze mihelyt a két franciát is meglátta, mindjárt savanyu arcot vágott.

- Nagy fájdalmat érez? - kérdezte Paterne.



- Én?... szólalt meg az őrmester kissé méltatlankodó hangon, mintha a kérdés a katonai önértetében sértette volna meg, - én kedves Paterne ur semmiféle fájdalmat nem érzek. Karcolás az egész! Szót sem érdemel! Elvégre nem vagyok én valami kis leány, a kinek a gyöngye bőre oly érzékeny... Holnap már egészen rendben lesz a dolog s akár vállamra is kaphatom önt... Most pedig fel akarok kelni...

- Csak hogy nem szabad még, őrmester uram, - mondta Helloch Jacques, - az orvos pihenést rendelt.

- Fogadj szót, kedves bácsikám, - kérte Jean is - majd holnap talán fölkelhetsz és megköszönheted az urak szives segítségét.

- Jól van no! - mordult meg Martial s helyén maradt.

Paterne ur megujította a kötést s kijelentette, hogy mérgezésről szó sincs.

- Na, őrmester ur, hiszen a seb már hegedni kezd - mondta Paterne.

- S egy-két nap múlva már nem is fog emlékezni rá, - szólt mosolyogva Helloch.

Mikor aztán a két francia visszament a saját bárkájára, Martialból kitört az elkeseredés:

- Csak ez kellett még! Most már mindig a nyakunkon fog ülni ez a két... ez a két francia.

- Hja, kedves bácsikám, - szólt Jean csillapító hangon, - persze jobb lett volna, ha nem sebesültél volna meg...

- Teringette! Az csakugyan egészen fölösleges volt!.. No hiszen szépen viseltem magamat!... Akár csak valami nyolc napos rekruta!... Dicső katona, a ki még csak örködni se tud!

Estefelé Vivoral szigetéhez érkeztek. A sziget alsó csucsa közelében horgonyt vetettek, hogy ott töltsék az éjszakát.

Esetleges indián támadások ellen minden óvóintézkedést meg kellett tenniük. Valdez kijelölt néhány embert, a kik örködni fognak. Martosz és Parchal ugyanugy intézkedtek. Azonkívül a fegyvereket is megvizsgálták s megtöltötték.

Az éjszaka csöndjét azonban semmi sem zavarta meg és Martial nyugodtan alhatott reggelig.

Reggel Paterne megujítván a kötést, nagy örömmel jelentette, hogy a seb pompásan gyógyul s az őrmester állapota teljesen veszélytelen.

Az idő derült maradt, a szél kedvező. A távolban mindkét part mentén sziklás hegyek kéklettek. Arra felé már a folyó medre is csupa szikla lesz és örvény.

Már itt Vivoral szigete közelében is, a mely sziget két meglehetősen szűk ágra osztja a folyamot, zugó sodra volt a víznek s alacsony vízállás idején a bárkákról már itt partra kell szállítani minden terhet. Most azonban a víz eléggé magas volt s a bárkákat az espilla segítségével fölvontathatta a legénység a sziget felső csucsáig, a honnan megint kényelmesen vitorlázhattak tova.

Mire a nap a Cataniapo cerrón fölkel, a három bárka már a sziget felső csucsán is tuljutott.

Egész délelőtt magas sziklapart mentén vitorláztak fölfelé s déltájban Puerto Real falva elé érkeztek. Ennek a kis kikötőnek, amelyhez csak néhány szalmafedelű viskó tartozik, bizony meglehetősen nagyralátó neve van.

Itt a bárkáknak ki kellett kötniök, mert az utasok és a podgyász innen kezdve már csak szárazföldön juthatnak a mintegy öt kilométernyire fekvő Atures falváig.

A puerto-reali bennszülöttek, a guaharibók nagy örömmel is lesték az alkalmat, hogy néhány piasztert kereshessenek. Utasaink csakhamar megegyeztek velük és megkezdődött a podgyászcipelés.

A guaharibók hátukra kapták a terhet s elindultak. Utasaink elbucsuzván a kormányosoktól és a legénységtől, akiknek most már keserves munkájuk lesz a bárkák vontatásával, szintén utra keltek a málhacipelők nyomába Atures felé.

A folyam medre itt szakadékszerű mélységbe szűkül s az óriási víztömeg mindenfelé kiálló sziklacsoportokon és sziklalépcsőkön zuhog tajtékzón alá; valóságos zuhatagok mindenfelé.

Istenkisértés itt még az üres bárkák útja is. A kormányosok és a legénység rendkívüli ügyességére vall, hogy e zuhogó, tomboló vizen mégis csak fel tudják vontatni bárkáikat.

A guaharibo-indiánok, akik a podgyász elszállítását vállalták, aránylag eléggé olcsó teherhordozók. Megelégszenek fizetségül némi kelmével, vászonnal, szivarral s pálinkával is, de a pénzt is elfogadják. Rendszerint az utasokkal együtt indulnak, mert bár a jámborabb fajta indián-törzsek közé tartoznak, még sem volna ajánlatos a becsületességüket próbára tenni s a podgyászt velük előre küldeni Aturesig.

Atures Puerto-Realtól csak öt kilométernyire van s ez az út még a temérdek podgyászszal is csak néhány óra; de most Martial őrmester állapota nehezítette a helyzetet. Utasaink legalább azt hitték.

De az őrmester megtudván, hogy őt szállítani akarják, hetykén kihuzta magát s ismételten kijelentette, hogy hiszen nem valami nyápic leányka ő és ha a vállán kötést visel is, azért attól még egészen jól rakosgathatja egyik lábát a másik elé. Sebe nem is fájt már és midőn Helloch ur udvariasan föl kérte, hogy támaszkodnék reá, a vén katona büszkén jelentette ki:

- Köszönöm, nem szorulok segítségre, lépést tartok majd az urakkal akármily uton is.

Jean kérlelően pillantott Hellochra s az megértette, hogy legokosabb az őrmestert magára hagynia.

Féltizenkettő volt, mikor utasaink Puerto-Realból elindultak.

Sietésre nem volt okuk, bár Martial nagy-hetykén egyre gyorsabb menetelést indítványozott.

Valamennyien reggeliztek volt már s ebédelni, úgy gondolták, ráérnek majd, ha Aturesbe érkeznek.

Az út, azaz inkább csak ösvény, folyton a part mentén vezetett; helyenkint oly keskeny volt, hogy a málhaszállítók és az utasok csak hosszú libasorban haladhattak rajta.

Legelől mentek a guaharibók, nyomukba Miguel ur a két társával, aztán Helloch, Kermor Jean és Martial őrmester. Paterne Germain utolsónak maradt s egy-egy növény miatt néha el is maradozott.

A hol az út eléggé kiszélesedett, kettesével, hármasával is haladhattak utasaink s ilyenkor Jean a Helloch Jacques és Martial őrmester társaságában gyalogolt.

Jean és Helloch nagyon jó barátok voltak már s senki sem nézhette rossz szemmel ezt a barátkozást, ha csak oly zsémbes, vén ember nem, amilyen Martial őrmester volt néha.

Az idő vidám beszélgetéssel telt.

Miguel ur vadászni is szeretett volna, de a végett igen nagy meredek magaslatokat kellett volna megkusznia.

A tudós férfiúnak azonban véletlenül mégis nagy vadászszerencséje akadt.

Az egyik szakadéknál Miguel ur hirtelen lekapta válláról fegyverét, szinte célzás nélkül lőtt és a következő pillanatban egy bögönc-majom pottyant le a szakadék peremére.

- Üdv! üdv! Miguel ur! - kiáltott Helloch Jacques, - remek lövés volt! Fogadja őszinte bámulatomat!

- Köszönöm, - felelt Miguel ur, miközben az egyik guaharibo már elibök is tette az elejtett majmot, - valóban szép példányt sikerült most csak úgy kapóra lőnöm; azelőtt pedig hányszor lestem órákhozat efféle fickókra, mennyi golyót is elpazaroltam már és soha egyetlen egyet sem sikerült leterítenem. No, de ennek a bőrét hazavisszük ám, kitömetem a Természet-tudományi Múzeum számára is ott fog büszkélkedni ezzel a fölirással: «Lőtte Miguel ur, a ciudad-bolivari földrajzi társaság tagja...»

- Magától értetődik... - jegyezte meg Felipe ur.

- Szegény állat! - sajnálkozott Jean a kiterített majmon, amelynek éppen a szivét furta keresztül a golyó.

- Szegény... de nagyon izletes pecsenye lesz... legalább úgy mondják, - gunyolódott mosolyogva Paterne.

- Bizony izletes! - mondta Varinas, - és ma este Aturesben meggyőződhetik róla saját szájulag; ez a majom lesz vacsoránk fénypontja.

- Majdnem emberevés az már! - tréfálkozott Helloch Jacques.

- Oh, Helloch ur! - kiáltott Jean, - ember és majom között mégis csak...

- Nem is oly nagy a különbség! - folytatta a tréfálkozást Helloch, - nemde, őrmester ur?

- Hát hiszen mindkettő ért az arcfintorgatáshoz, - felelt az őrmester és mindjárt el is finto-ritotta az arcát.

Szárnyas vad is volt errefelé elég: vadkacsa, vadgalamb, vizityuk. De hiábavaló lett volna rájuk löni, a mélységben zuhogó árba pottyantak volna ugys.

Érdekes látvány volt errefelé az Orinoco... amint háborgó, tajtékzó vize Atures felől a szirtes akadályokon átzuhogott. A vizesések menydörgésszerű morajlása; a felporzó viznek fölöttük lebegő felhői; a torlaszokba verődő, majd ismét szerteszökkenő, a sziklákba bele-beleütődő s néha szilánkokká roppanó fatörzsek az árban; a széditő sziklapart, amely itt-ott még ki is könyököl a folyóra s bármely pillanatban beleszakadhatna, - mindez borzongással vegyes gyönyörűséggel tölti el a szemlélőt s a Gallinetta, a Moriche és a Maripare utasai élvezték is e gyönyörűséget, de egyben aggódva gondoltak bárkáik sorsára, amelyeknek ily borzalmasan szép vizeken kell Aturesig hánykódniok.

A kis társaság útját semmiféle baj nem zavarta meg. Délután kétórájában Atures falvába érkeztek.

Ez a kis falu most is olyan volt, amilyennek Chaffanjon, aki ezelőtt öt évvel járt itt, könyvében leírja.

Ezek a közép-orinocomenti falvacskák egyáltalán nem fejlődnek s így utasaink egészen San-Fernandóig egyetlen jelentékenyebb helysége sem akadhatnak.

Hét-nyolc kunyhó - ennyi az egész falu. Népsége pedig mintegy harminc indián, akik leginkább marhatenyésztéssel foglalkoznak.

A felsőbb vidékeken aztán már hiába keresnénk marhatenyésztést, az ottani ilanérók nem bibelődnek ilyesmivel.

Miguel ur és két társa szálltak elsőkül a partra, nyomukban Martial őrmester és Kermor Jean, végül pedig Helloch Jacques én Paterne Germain. A kis társaság azonnal láthatta, hogy itt szállásban nem igen válogathat.

De ha kényelem dolgában ez a falu mit sem is nyújthatott s utasaink bármennyire sajnálhatták is, hogy nem alhatnak bárkáikon, - egy megbecsülhetetlen előnye mégis volt Aturesnek: itt egyetlen moszkító sem akadt.

Mért nem találhatók itt ezek az iszonyuan alkalmatlan rovarok, azt senki sem tudta, még Paterne Germain sem, a természettudós.

Martial őrmesternek nagy idő óta most először nem kellett kedves kisöccsét éjszakára a toldofátyollal betakarnia.

No, de kárpótlásul a szunyogok helyett annál több volt itt a nigua, vagyis homoki bolha, melyektől e vidék indián lakóinak ugyancsak volt mit szenvedniök.

A bennszülöttek mezitláb járnak s bizony a niguák csipése eléggé fájdalmas. Ezek a rovarok befurakodnak a bőr alá s erős daganatot okoznak. Ugy kell őket tüvel kipiszkálni s ez a műtét meglehetősen nehéz és kinos.

Mondanunk sem kell talán, hogy a vacsorának, a mit egy terebélyes fa tövében költötték el, fő fogása az a majom volt, a melyet Miguel ur lőtt és a mely most pompás pecsenyévé sülve került utasaink elé.

- Nos, - kérdezte Felipe ur, - kell-e ennél izletesebb pecsenye?

- Pompás! - mondta Miguel ur, - valóban kár, hogy európai asztalon nem ismerik.

- Bizony kár, - mondta Helloch Jacques, - küldhetnének néhány tucatot valamelyik párisi vendéglőnek!

- Hát hiszen mért is ne lenne ennek az állatnak a husa oly jó, mint a borju-, marha- és bárányhus, - jegyezte meg Paterne Germain, - az ilyen majom csupa jó illatu növénynyel táplálkozik.

- Csak ne volna oly nehéz megközelíteni! - sóhajtott Varinas ur.

- Hejh, mesélhetnék én arról sokat! - mondta Miguel ur, - ez volt az első!

- No majd elkövetkezik a második és a többi is, - szólt közbe Helloch, - ha már itt kell töltenünk pár napot ebben a nyomoruságos faluban, legjobb lesz majom-vadászattal szórakoznunk. Remélem, ön is velünk tart majd, kedves Jean.

- Nem tartom magamat eléggé jó vadásznak, - felelt a fiatal francia, - és nagybátyám sem engedné meg... különösen most, mikor ő nem kísérhetne el...

- Persze, hogy nem engedem meg, - sietett öccse válaszát megerősíteni Martial.

- De hát miért nem? - kérdezte Helloch, - hiszen az ilyen vadászat teljesen veszélytelen.

- Ezek az erdők itt, - mondta az őrmester, - azt hiszem, nem csak majmokat rejtegetnek s így az efféle kirándulás bizony ezer veszedelmet jelent.

- No hiszen igaz, hogy ezekben az erdőkben egy-egy medve is találkozik, - jegyezte meg Felipe ur.

- Az is csak nagyon jámbor medve, - mondta Paterne Germain, - csak hangyászmedve, az pedig emberben sohasem tesz kárt, méz és hal az eledele.

- De a tigrisek... az oroszlánok... azok is mézen élnek? - heveskedett Martial őrmester, attól tartván, hogy tilalmát még tán visszavonatják vele.

- Ily ragadozók nem igen találhatók erre felé s különösen lakott helyek közelében nem, míg ellenben a majmok egészen a kunyhóig is elmerészkednek, - magyarázta Miguel ur.

- Nagyon egyszerűen is lehet ám majmot fogni, - szólalt meg most Varinas ur, - az Orinocómenti telepek lakói nem igen fáradnak holmi majomvadászattal, még csak ki sem mozdulnak a kunyhóikból s mégis fognak majmot.

- Hogyan? - kérdezte Jean.

- Kemény héjú tökébe akkora lyukat vágnak, a melyen keresztül a majom be tudja dugni az üres kezét, de nem bírja kihuzni belőle, ha van a markában valami. Nos az ilyen kilyukasztott tököt szépen kivájják s a belsejébe gyümölcsöt dognak, a mit a majom szeret. Ezt a majom fogót aztán jól megerősítve kikötik az erdő szélére. A majom nagy kíváncsian oda megy a tökhöz, látja benne, vagy szagolja a kedves gyümölcsöt, a szűk lyukon bedugja a kezét, megmarkolja a gyümölcsöt és mivel azt a világért sem eresztene el, nem bír szabadulni.

- Ugyan? Hát nem jut eszébe, hogy a gyümölcsöt eleressze? - Álmélkodott Martial.

- Nem, - válaszolt Varinas, - az nem jut eszébe.

- S még azt mondják, hogy a majom eszes és ravasz állat!

- Az is, csak hogy mindig inkább nyalánkabb, mint a milyen eszes.

- Micsoda bolond fajzat!

- Bizony nagy bolondsága hogy ez a fürge állat olyan otromba fogóba szalad bele. De hát így van ez.

Mindenesetre ki kellett most eszelni valamit, hogy a bárkák megérkezéseig hogyan teljék-muljék az idő. Jean elmondta, hogy Chaffanjonnak tizenegy napot kellett itt töltenie, míg falcája az aturesi örvényeken feljutott. Most azonban magasabb a vízállás és így valószínű, hogy a három bárka rövidebb idő alatt fog megérkezni.

A három venezuelai és a két francia minden nap ki-kirándultak a környékre, de Jean és Martial őrmester egyszer sem kísérték el őket:

A vadász urak nagyobb fajta ragadozókat is szerettek volna löni, de erre nem nyílt alkalom. Szarvast, vizidisznót, bizam-malacot jó sokat elejtettek s azoknak a husával bőségesen kiegészíthették élelmikészletüket. Amit meg nem ettek, azt megszáritották, vagy indián szokás szerint megfüstölték.

Néha az urak jó messzire is elkalandoztak, így például meglátogatták a Punta Cerro melletti barlangokat, kirándultak Cucuritale szigetére, a hol egykor szerencsétlen végű Crevaux doktor működött, vagy a los muertos-i cerró-ra, a melynek barlangjaiba a piaroa-indiánok temetkeznek.

Miguel ur és társai még arra is rászánták magukat, hogy fölkeressék a körülbelül tizenkét kilométernyire délkelet felé fekvő Cerro Pintadót. Mintegy kétszázötven méter magasságu porfir szikla ez, a melynek közepetáját az indiánok valamikor rejtelmes értelmű rajzzal díszítették; bizonyára nagy fáradtsággal egy sklopeudron (ezerlábu féreg) egy emberi alak, egy nagy madár s egy csaknem háromszáz méter hosszúságu kigyó rajzát vésvén bele.

Paterne Germain bizonyára jobban örült volna, ha ily ábrák helyett inkább néhány még ismeretlen növényre bukkanhatott volna e vidéken, - de bizony ott csak egészen közönséges növényzetet talált.

Ily nagy kirándulásokról az urak természetesen nagyon fáradtan érkeztek tanyájukra.

A hőség állandóan tikkasztó volt s a gyakori viharok sem enyhíthették.

Nap-nap után telt.

Az étkezés ideje közös asztalhoz gyűjtötte az egész társaságot s ilyenkor mindenki elmondta élményeit, tapasztalatait.

Jeant különösen Helloch Jacques vadászkalandjai érdekelték s a francia kutató mindent elkövetett, hogy fiatal utitársát fölvidítsa és gondolatait a jövő bizonytalanságairól másfelé terelje.

Esténként Jean a Chaffanjon könyvéből olvasott föl részleteket; olyanokat, a melyek Atures környékére vonatkoznak. Miguel ur és társai ámulva hallgatták e megbízható, pontos és minden apróságra kiterjedő megfigyeléseket, a melyekkel a francia kutató az Orinoco vidékeiről, a különféle indiántörzsek erkölceiről, szokásairól és az ilanérok életviszonyairól számot ad.

Ha Jeannak csakugyan egészen az Orinoco forrásvidékéig kell hatolnia, ez a könyv kétségtelesen nagy szolgálatot tehet neki.

Szeptember 9-én déltájban Paterne Germain, a ki az Orinoco partján növényeket keresgélt, nagy lelkendezve szaladt föl a partról társaihoz.

A kis társaság, mivel aznap pihenni szándékoztak, együtt volt a falu legnagyobb kunyhója előtt.

Helloch Jacques meghallván barátja kiáltását, azonnal a part irányába rohant. A többiek utána. Hiszen Paternének bizonyára valami baja eshetett, valami fenevad törhetett rá, vagy a quiva-indiánok egy csapata támadta meg.

Csakhamar megpillanthatták a kiáltozó tudóst, a ki növényes dobozát a hátára csapva s kezével nagyban integetve egyedül jött a falu felé.

- Mi történt? - kiáltott feléje Helloch.

- Jönnek a bárkák!

- A bárkák?... - Ismételte kétségkedő hanglejtéssel Miguel ur.

- Már?! - Kétségkedett Felipe ur.

- Fél kilométernyire lehetnek... - mondta Paterne.

Valamennyien leszaladtak a partra s csakhamar megpillanthatták ők is bárkáikat, a melyeket a legénység az eszpillák segítségével vontatott fölfelé.

Nemsokára annyira fogyott a távolság, hogy szóba állhattak a kormányosokkal, a kik a bárkák farán állva irányították alkalmatosságaikat.

- Hohó, Valdez!... - Orditott alá Martial őrmester.

- Hahó, őrmester ur! - hangzott a felelet. - Jövünk, jövünk!

- Nem esett bajuk? - kérdezte harsány hangon Miguel ur.

- Bajunk nem esett, - válaszolt Valdez, - de nem is mulattunk valami nagyon jól.

A bárkák most már gyorsan közeledtek s a társaság eléjük sietvén, nem sokára közvetlen közelből üdvözölhette a megérkezetteket.

- Hát hiszen meglepő gyorsan tették meg azt a borzalmas utat! - mondta Helloch a Moriche kormányosának.

- Hét nap alatt, uram; - felelt az büszkén, - s bizony nem mindig sikerül így a dolog!

Parchalnak igaza volt. Ezeket a derék banivákat méltán megdicsérhették utasaink, nagy ügyességük és buzgólkodásuk valóban megérdemelte, hogy néhány piaszternyi külön borra-való üsse markukat.

## XII. Paterne Germain egy-két megjegyzése.

Másnap, mihelyt a nap első sugarai fölcillantak, a három bárka utra kelt megint.

Előző délután persze az összes podgyászt vissza cipelték a bárkákra s a legénység kipihente fáradalmait.

Atures és San-Fernandó között utasaink természetesen már aligha remélhettek oly kedvező körülményeket, a milyenek között idáig jutottak. A szél, a mely lankadóban volt, semmiesetre sem röptheti a bárkákat valami gyorsan fölfelé, még jó lesz, ha megakadályozza vissza siklásukat.

Mivel a szél még mindig északról fujt, a vitorlákat nem vonatták be a kormányosok, de valószínű volt, hogy nemsokára rákerül a sor az eszpillákra és a palankákra.

A három falca, a mig csak a folyam medre megengedte, egy vonalban haladt egymás mellett.

A Moriche csaknem oda simult a Gallinettához, úgy, hogy Jeannel - Martial őrmester nem csekély boszuságára - a két francia kényelmesen beszélgethetett.

A délelőtti folyamán mindössze öt kilométernyi utat tettek meg. A folyam árjából ugyanis mindenféle sziklák meredtek elő, a melyek között vad háborgással tört át a víz s bizony a legénységnek derekasán kellett eveznie, hogy elkerülhessék a veszedelmeket.

Mikor a kis hajóhad a Cerro Pintado elé ért, kissé szabadabbá vált a vizipálya s a folyam jobb oldalán, a hol a víz sodra gyöngébb volt, a bárkák megint gyorsabban vitorlázhattak fölfelé.

Csakhamar elmaradt a Cerro Pintado is, a melyet Miguel ur és társai nem régiben meglátogatták volt s a melynek különös alaku sziklatömege az egész környéken oly büszkén uralkodott.

Mennél alább szállott a nap, annál inkább fordult északkeletnek a szél s délután öt óra tájban egészen el is ült.

A bárkák most a garcитай örvény közelébe értek. Valdez tanácsára utasaink elhatározták, hogy ezen a veszélyes helyen csak másnap reggel kelnek át s most horgonyt vetnek.

Mai utjuk mindössze tizenöt kilométernyi volt. Másnap reggel friss erővel indultak el.

A garcитай örvényen minden különösebb nehézség nélkül jutottak át. Podgyászuikat sem kellett a partra felcipelniök, az esős időszakban e helyütt megrakott bárkák is közlekedhetnek. Szeptember közepén tul persze, a mikor már a szárazság ideje következik, bajosabb lett volna az átkelés.

Esőből eddig is bőven kijutott utasainknak s bizonyára bőven lesz még benne részük, mig San-Fernandóba érkeznek.

Ma is csakugy szakadt a zápor s az utasoknak fedél alá kellett huzódniok. Kárpótlásul azonban újra föléledt s fujt, még pedig kedvező irányban, a szél.

Estefelé a bárkák a folyam nyugat felé kanyarodó részén, Rabo Peladó szigete közelében jó, védett helyen horgonyt vetettek.

Hat és hét óra között a társaság vadásztagjai végigkutatták a sziget bozótos partját s néhány gabióta-madarat lőttek, féltucat galambnagyságu viziszárnyast, a melyeknek jó izü husából pompás vacsora készült.

Visszajövet Helloch egy fiatal kaimánt is leterített. Az indiánok ezt az állatot, a melynek az ő nyelvükön bába a neve, pompás falatnak vallják s szankocsó nevűeledelt készítenek belőle.

Utasainknak azonban ez a fogás nem ízlett. Átengedték a legénységnek.

Csak Paterne evett belőle, mert neki, mint természettudósnak - ugymond - nem illik váltogatónak lennie s elvégre a tudomány szempontjából is meg kell ismernie az ilyeneledelt.

- Nos, hogyan ízlik? - kérdezte Helloch Jacques.

- Hát bizony az első falat nem valami jó, - felelt Paterne, - hanem a második...

- Nos, a második?...

- Az már határozottan undok.

A szankocsó-nak tehát ezzel végkép eldőlt a sorsa.

Másnap: indulás Rabo Pelado szigete mellől és folytatása az utnak délnyugat felé - a quahibók sodrójáig. Az eső folyton szakad. Ki-kimaradozó szél észak-kelet felől. A vitorlák hol csapzottan lógnak alá az árbócon, hol hirtelen léggömb módjára felfuvódnak.

Este Guayabo szigeténél kötöttek ki, miután mindössze tizenkét kilométernyi utat tettek aznap, mivel a szél az erős áramlás ellenében gyöngének bizonyult.

Másnap nagy megerőltetéssel elvergődtek a quahibók zuhatagáig s a Carestia torkolatánál vetettek horgonyt, egy hosszukás sziget közelében.

Megvacsorálván - e vacsorájukat néhány huco nevű vizimadár tette változatossá - korán lefeküdtek s nyugodt éjszakájuk volt.

Innen kezdve az Orinoco csupa kanyarulat, eléggé széles ugyan, de sok sziget van benne. Egy helyütt pedig egész szélességében zuhatag. Hatalmas víztömege ott tájtéckön omlik alá. A vadregényes vidék köröskörül oly szép látvány, a melyhez fogható nincs is több a Közép-Orinoco mentén.

A bárkákról itt sem kellett kirakni a podgyászt s a legénységnek még könnyebben sikerült a vontatás, mint Garcitánál.

Délután három óra felé a balparton haladván, Carestia falvához érkeztek, a hol az utasoknak megint partra kellett szállniok és a podgyászt is kicipeltetniök, hogy a bárkák a maipuresi zuhatagon átkelhessenek.

Ugyanugy jártak el, mint Puerto Realban. A málhát indiánokkal vitették maguk előtt Maipuresig, a hol öt óra tájban bevonultak.

Maipures különben Carestiától csak tíz kilométernyire van s a partmenti ösvény eléggé jónak bizonyult.

A Mariparet, a Gallinettát és a Moriche-ot, a melynek a vizén három-négy napig is elvergődhetnek, míg idáig jutnak, utasainknak tehát megint szép türelmesen kell majd megvárniok.

A maipuresi kapaszkodó ugyan nem oly hosszú, mint az aturesi, de több és komolyabb nehézséggel akadékoskodik.

A viznek szintkülönbsége itt ugyanis sokkal nagyobb: kilométerenkint két méternyire rug, vagyis Maipuresnél az Orinoco szintje a tíz kilométernyire fekvő Carestia melletti szintjénél husz méterrel magasabb. Jókora kapaszkodó, de a derék kormányosok és az ügyes legénység bizonyára ki tesz majd magáért, hogy minél rövidebb idő alatt megtegye ezt az utat is.

A maipures-indiánok, a kiktől e falu a nevét kapta, híres régi törzsből valók, a mely most már nem valami népes és vérkereszteződés révén már meglehetősen elvesztette ősi jellegét.



A kis falu, a mely az Orinoco meredek gránit partja mellett fekszik, mindössze tiz-tizenkét kunyhóból állott.

Itt kellett tehát utasainknak néhány napra megszállniok. A helyzet hasonló volt az aturesihez.

Vigasztalásukul szolgálhatott, hogy San-Fernandóig aztán már nem kell bárkáiktól így megválniok. Odáig már az Orinoco medre szabadon hajózható, nem meredeznek belőle sziklák, nem tördelik meg folyását zuhatagok.

Mindenesetre bele kellett törődniök a helyzetükbe s türelmesen várniok, a mi persze Martial őrmesternek, a ki szinte lázas vágyakozással gondolt ama napra, a melyen San-Fernandóban megszabadulhat venezuelai és francia utitársaitól, sehogy sem volt inyére.

Maipures környéke bizony nem volt olyan, hogy utasaink, úgy, mint a Cerro Pintado vidékén, élvezetes kirándulásokkal tölthették volna el a várakozás idejét. Miguel ur és társai - mindazonáltal el-elkalandoztak ide-oda, hogy egy-egy pecsényének való vadat, madarat lőjjenek s Paterne Germain is elbarangolt remélve, hogy mégis csak talál majd valami érdekes növényt. Jean a nagybátyja kíséretében néha elkísérte a tudóst. A fiatal francia nagy érdeklődést tanusított honfitársainak tudománya iránt. A vadászok pedig az élelmi készlet gyarapítására törekedtek.

Hasznos, sőt szükséges is volt ez, mert a La Urbánában beszerzett készlet, valamint az utközben gyűjtött élelem már elfogyóban volt s San-Fernandóig még hátha oly helyen is kell majd vesztegelniök, a hol élelem szerzésre nem nyílik alkalom.

Maipurestől San-Fernandóig még körülbelül százharminc, száznegyven kilométernyi utjuk volt.

Szeptember 18-án délután végre megérkeztek a falcák. A folyam bal partján vonultak föl, a mely tulajdonképen már Columbiához tartozik, egyelőre ugyan még csak mint semleges terület, 1911-től kezdve azonban már ténylegesen.

Valdez és társai tehát ugyancsak kitettek magukért, mert a bárkákat öt nap alatt vontatták föl a zuhatagos folyam részeken.

A bárkák itt sem pihentek soká. A málhát még a délután folyamán fölrakták rájuk s másnap korán reggel a társaság megint utra kelhetett.

Kellemetlen esős nap volt s a bárkák egyelőre még mindig nagyon sok kiálló szikla és szigetcske között csak lassan haladhattak előre.

A szél nyugat-felől fujt, de még a legerősebb északi szél sem ért volna sokat, mert a bárkáknak folytonosan irányt kellett változtatniok, hogy kikerülhessék a szirtes helyeket.

A Sipopo torkolatán tul még egy kisebb fajta zuhatagon kellett átkelniök. Ezen azonban málhá kirakás nélkül könnyen jutottak át.

Aznap csak a Vichada folyóig birtak felhatolni s ott éjszakára horgonyt vetettek.

Az Orinoco két partja itt feltűnően különböző. Kelet felé hullámos a talaj, szabályos bancó-k, kisebbszerű halmok lepik el egyenletes elmélkedéssel csatlakozva a távoli hegylánchoz, a melynek ormai a lemenő nap fényében ragyogtak.

Nyugaton ellenben végeláthatatlan síkság terül el, a melyet a Vichada sötétes árja szel át. Az Orinocoba ez a Columbiában eredő jelentékeny folyó hatalmas víztömegeket önt.

Helloch Jacques azt gondolta, hogy a három venezuelai tudós majd ezen a folyón is hajba kap, hiszen a hogy az Atabapo, vagy a Guaviare, elvégre ez is lehetne eredő ága az Orinocónak. A tudósok azonban békésen viselkedtek. Felipe és Varinas urak, a két ellenfél, most már

mindközelebb érezvén magukat az ő folyóikhoz, minden vitatkozó kedvüket arra az időre tartogatták, a mikor majd az Atabapo és a Guaviare folyókat saját szemükkel látva a helyszínén mérhetik össze érveiket.

Másnap husz kilométernyivel jutottak közelebb a céljukhoz.

A folyam medre most már rendes volt, sziklák, szigetek nem álltak az utban.

Néhány órán át a vitorlák is használhatók voltak s a bárkák eléggé rövid idő alatt értek a balparton fekvő Matavéni falvához, a melynek közelében ugyanily nevű folyócska fut.

Tíz, tizenkét indián-kunyhóból áll ez a kis helység, quahibó-indiánok lakják.

Ha utasaink a Matavéni folyóra tértek volna át, annak a partvidékén még néhány és ennél nagyobb indián-falut is találhattak volna, a melyeknek lakói szintén eme jámbor, szorgalmas és értelmes indián-fajtához tartoznak és a san-fernandoi kereskedőknek főként manioc-árut szállítanak.

Helloch Jacques és Paterne Germain, ha csak maguk lettek volna, bizonyára nagy időt szenteltek volna a Matavéni-völgy bebarangolására, épp úgy, mint La Urbána környékét is bebarangolták. Igaz, hogy póru is jártak akkor.

Helloch és Paterne a Moriche-on, a mely szorosan a Gallinetta mellett horgonyzott Matavéni előtt, épp arról beszélgettek.

- Bizony, kedves Jacques, úgy áll a dolog, - kezdte Paterne, - hogy minket a minister az Orinoco-vidék tudományos felkutatására küldött s ha nem csalódom...

- Ugyan mire akarsz kilyukadni? - kérdezte Helloch elámulva a bevezető beszéden.

- Ha nem csalódom, - folytatta Paterne, - e megbízás értelmében nem csupán magát az Orinocot kellene tanulmányoznunk...

- Az Orinocot és mellékfolyóit...

- Nos, mi pedig, úgy látom, teljesen elhanyagoljuk e büszke folyam mellékfolyóit legalább La Urbánától kezdve...

- Azt hiszed?

- Bizony azt hiszem, kedves barátom; avagy megnéztük-e a Suapure, a Pararuma, és a Paraguaza folyók völgyeit?

- Ugy rémlik, nem.

- Hát a balparton, a Meta vizén föleveztünk-e? A Metán, a mely Venezuela egyik legjelentékenyebb vizére.

- Hát bizony elhaladtunk a Meta torkolata előtt a nélkül, hogy különösebb figyelmünkre méltattuk volna.

- S a Sipopo?

- Igaz, a Sipopót sem tüntettük ki érdeklődésünkkel.

- Hát a Vichadát?

- A Rio Vichadával szemben igazán botrányos közömbösséget tanusítottunk.

- S te még tréfára is veszed mindezt?

- Persze, hogy tréfára veszem aggodalmaskodásodat, kedves Germain, hiszen elvégre tudhatnád, hogy a mit fölfelé menet elmulasztunk, azt visszajövet még mindig ráérünk megcsele-

kedni. Azok a mellékfolyók, azt hiszem, addig nem fognak eltűnni a föld színéről, a forráság sem fogja őket egészen kiszáritani; bizonyosra veszem, hogy valamennyit a helyén találjuk, a mikor majd a büszke főfolyamon visszafelé jövünk.

- Hejh, Jacques, Jacques!... Hogyan állunk mi majd a ministerünk elé?!...

- Nos, ha majd előtte állunk, egyszerűen ezt mondjuk majd neki: kegyelmes ur, ha egyedül lettünk volna, vizsgálódásainkat mindenesetre fölfelé való utunkban ejtettük volna meg; de hát társaságban voltunk, - még pedig jó társaságban - s kíváncsnak látszott ezzel a társasággal egészen San-Fernandoig utaznunk...

- A hol is, úgy sejtem, megint elvesztegelünk majd valamelyes ideig, - vágott közbe Paterne Germaine.

- Mindenesetre, legalább is addig, míg az Atabapo és a Guaviare ügye el nem dől, - felelt mosolyogva Helloch Jacques, - ámbár előre tudom, hogy csak Miguel urnak lehet igaza. Egyébként akkor, ott pompás előnyünkül szolgál, hogy ama két folyóvölgyet oly kiváló tudósok társaságában tanulmányozhatjuk. Beláthatod, hogy tanulmányutunk e révén csak nyer jelentőségében s a minister nem fogja elmulasztani, hogy ezért még külön is ne nyilvánítsa köszönetét...

A véletlen úgy akarta, hogy a két jó barát eme beszélgetését Jeannak is hallania kelljen, a ki épp akkor egyedül üldögélt a Gallinetta kosártetője alatt s mivel a beszélgetés oly tárgyról folyt, a mely egyáltalán nem titkos jellegű, nem tartotta illetlenségnek a végighallgatását.

S tagadhatatlan, hogy ama rokonszenvnél fogva, melyet Helloch iránta oly sok mindenféle előzékenységgel s szolgálatkészséggel tanusított s ő viszont már csak hálából is Helloch iránt érzett, nagy érdeklődéssel is hallgatta a két honfitárs beszélgetését. Jól esett hallania, hogy Helloch a társaság kedvéért módosította eredeti utitervét s San-Fernandoig holmi mellékfolyók tanulmányozása végett nem szakad el tőlük. Jean, bár nem csak Martial őrmester kívánságára, de saját természetének kissé félénk, tartózkodó voltánál fogva is csak igen kevésbé barátkozott össze Helloch-hal, most, mikor arra gondolt, hogy San-Fernandóban szétválnak majd utjaik, mégis nagyon elszomorodott. Elgondolta, mennyivel bátrabban s nagyobb bizalommal törhetne kitűzött célja felé, ha Helloch kísérné.

S ekkor Helloch Jacques így szólt:

- Aztán meg, kedves Germain, ne feledd, hogy az a fiatal honfitársunk is itt van ám, a kit a véletlen az utunkba hozott és a kinek a sorsa iránt én igazán nagyon érdeklődöm. Te talán nem rokonszenvezel vele?

- De hogy is nem!

- Minél többet gondolkodom felőle, hogy gyermeki érzelmeinek engedve, a melyek erre az utra ösztökélték, helyesen cselekedett-e, annál nagyobb az aggodalmam, hogy előbb-utóbb akkora nehézségeknek és veszedelmeknek fog neki menni, a melyeket lehetetlen lesz legyőznie. Ha San-Fernandóban olyan értesüléseket szerez majd, a melyek az Orinoco felső vidékeire, sőt talán a Rio Negro vidékeire utalják, bizonyos, hogy még oda is elmerészkedik. Bizonyos, hogy mihelyt azt mondhatja magának: ott van az édes apám, - mitől sem retten vissza s oda megy. Óh nagyon férfias lélek lakozik e gyermekben. Figyeld meg csak, hallgasd beszédét s be kell majd látnod, hogy gyermeki szeretete s kötelességérzete már valóságos hősiességgé fokozódott. Nem gondolod, Germain?

- Teljesen egyetértek veled, Jacques, a fiatal Kermort illetőleg és igazat adok neked, ha aggódol...

- S lásd, kije van, a ki tanácsosul segítse, a ki megoltalmazza? - folytatta Helloch. - Igaz, hogy kíséri az a vén kiszolgált katona, a ki bizonyára az életét is szívesen föláldozná érte, de hát olyan kísérő-e az, a milyenre neki van szüksége?... Nem, Germain. S tudod-e, minek örülnék legjobban? Nos hát őszintén szólva, annak, ha az a szegény fiu San-Fernandóban semmiféle értesülést sem szerezhetne apja felől...

Láthatta volna csak Helloch Jacques e pillanatban Jeant, mint rezzent az föl ültéből, fejét mint vetette föl, szeme mint gyult lángra s aztán mint roskadt vissza a szegény fiu ama gondolat sulya alatt, hogy talán mégis célt tévesztett s hogy ugy kell majd eredménytelenül hazatérnie.

Ez azonban csak pillanatnyi gyöngeség volt. Bátorsága nyomban visszatért, a mikor hallotta Jacques újabb szavait:

- Nem! Mégsem! Ily kegyetlen sors ne érje a szegényt! Reméljük inkább, hogy célhoz ér. Annyi bizonyos, hogy Kermor ezredes tizenhárom évvel ezelőtt ott járt San-Fernandóban, nos lehetetlen, hogy a fiatal ember ott egyet-mást meg ne tudjon apja felől, a mi majd nyomra vezeti. Hidd meg, nagyon, de nagyon szívesen kísérném utjain.

- Értelek Jacques. Annak a fiunak csakugyan olyan kísérő kellene, a milyen kísérője te lehetnél neki. Az a vén medve őrmester, a ki különben épp oly kevésbé a nagybátyja, mint a hogy én a nagynénije nem vagyok, valóban nem igen illik hozzá. De hát be kell látnod, hogy a mi utunknak mégis csak el kell térnie az övékétől, gondolj az Orinoco mellékfolyóira is...

- Ej, hiszen az Orinocónak elvégre San-Fernandón túl is vannak mellékfolyói, - jegyezte meg Helloch.

- Igaz, még pedig nem is holmi jelentéktelen folyók; ott van a Cunucunuma, a Cassiquiare, a Mavaca... csak hogy akkor egészen az Orinoco-forrásokig kellene elmennünk...

- Hát aztán?! Legalább annál több és érdekesebb tapasztalatunkról számolhatnánk be a miniszternek, a mit, azt hiszem, nem venne rossz néven.

- A miniszter... a miniszter, Jacques! Ugy ráncigáld ezt az urat, a hogy éppen kedved tartja. De hátha Kermor Jean nem is az Orinoco vidékén keresi majd édes apját? Hátha Columbiába kell mennie, vagy a Rio Negro völgyébe, sőt az Amazon-folyam vidékeire? Mi lesz akkor?

Helloch erre a kérdésre nem felelt. Mit is felelhetett volna. Az Orinoco forrás vidékének fölkeresése még csak hagyján; megbízatásának körébe ez még csak beleilleszthető, de a venezuelai medencét elhagynia és Columbiába, vagy Braziliába csapnia át: nagy önkényesség lenne már.

A szomszéd bárkában Jean végighallgatta mindezt. Megtudta, hogy honfitársai őszinte részvétet éreznek iránta, de megtudta azt is, hogy sem Helloch, sem Paterne nem tekintik Martial rokonának őt. Vajjon miből merítették kétségüket s mit mond majd az ő öreg barátja, ha erről értesül?!

S a nélkül, hogy a jövő eshetőségeit latolgatná s számba venné, hogy Helloch Jacques áldozatkészsége támogatja-e, segíti-e majd, buzgón adott hálát az égnek, hogy e derék nemes-lelkű honfitársával megismerkedhetett.

### **XIII.**

#### **Vigyázz, tapir az ott!**

Midőn az utasok másnap, szeptember 21-én reggel a matavéni-i kis kikötőt elhagyták, már csak negyedfél napi utjuk volt San-Fernandóig. Ha tehát valami különös akadály nem tartóztatja fel őket, még kedvezőtlen idő esetén is, nemsokára célhoz kell érniök.

Rendes körülmények közt folytatták utjukat, a mig a szél kedvező volt, vitorla segítségével, majd a partmenti csöndes vizen a palankákkal és a garapatókkal s a hol a víz sodra tulerős volt, az espilla segítségével haladtak előre.

A meleg még mindig igen nagy volt. Lomha felhők usztak az égen s olykor megeredt a zápor. Majd megint izzó napsütés következett s utasainknak a kosárháritók árnyékába kellett menekülniök. A szél nagyon lanya volt s a rekkenő hőséget nem birta enyhíteni.

Számos rió szakadt a balparton az Orinocoba, ismeretlen folyók, a melyeknek medre a szárazság időszakában egészen ki szokott száradni. Paterne Germain ügyet sem vetett rájuk s ezek valóban nem is érdekelhették a geográfusokat.

Időnkint néhány csónak tünt föl a jobb part mentén; piarao-indiánok ültek bennök, a kik errefelé az Orinoco jobb oldalai vidékeit lakják.

Az indiánok barátságosan közeledtek a bárkákhoz s a vontatás nehéz munkájában segítőkül ajánlkoztak.

Segédkezésüket a kormányosok szívesen fogadták. Ezek az indiánusok is ügyes hajósok s pompásan értenek az örvényes vizek megjárásához. Jutalmul megelégedtek üveggyönggyel, szövettel, szivarral.

Féltucat curiare kíséretében a bárkák szerencsésen elértek a jobb parti Augusztius falváig.

Chaffanjon nem említi ezt a falut, az ő utazásának idejében annak még hire sem volt.

A piarao-indiánok tulajdonképen kóbor népség, nem telepszik meg, csónakon és gyalog ide-oda kószál és legföljebb csak rövid időre épít sátoryszerű kunyhókat, a melyek aztán csak-hamar lakatlanul pusztulnak el.

Augusztius falva azonban, bár csak nem régiben épült, mégis úgy látszott, mintha marandónak ígérkezne. Fekvése az Orinoco egyik hajlásánál igen kedvező volt. Előtte a parton és mögötte a halmosodó vidéken óriási fák zöldeltek. Balra nagy kaucsukfa-erdő terült el, a melyből a gomerók temérdek és igen értékes kaucsuk-gyantát nyernek.

A falu mintegy negyven szalmaviskóból állt, lakóinak száma kétszáz is lehetett.

Utasaink kikötván, azt gondolhatták volna, hogy Augusztinóban sem asszonyok, sem gyermekek nincsenek.

Az indián nők és gyermekek ugyanis a mint meglátták, hogy idegenek közelednek, valamennyien a közeli erdőbe menekültek.

Megjelent azonban egy hatalmas termetű piarao-indián, körülbelül negyvenéves, erőteljes, széles vállu férfiú, a kinek testét a szokásos guayuco fődte, hosszú haja a válláig lógott, homloka fölött ellenben már gyermekkora óta mindig le szokta pörzsölni fürtjeit, térde és könyöke táján karikákat viselt. Ez a férfiú tiz indiánnal nagy méltóságosan elébe jött az utasoknak.

A falu feje volt. Ő alapította Augusztinót.

Miguel ur, a ki a kis társaság élén haladt, tiszteletteljesen köszöntötte, mire az indián főnök, a ki a venezuelaiak nyelvén egészen jól beszélt, így üdvözölte a jövevényeket:

- Szívesen látott vendégeink vagytok, úgy te, mint társaid! - szólt és kezét nyújtotta Miguelnek.

- Csak néhány óráig maradunk, - felelt Miguel ur, - holnap már hajnalban tovautazunk.

- Addig hát, - mondta a piaraók feje, - szálljatok meg kunyhóinkban s pihenjétek ki fáradságotokat.

- Köszönjük szíveségteket, - felelt Miguel ur, - Téged, jó ember, meglátogatunk hajlékodon, de az éjszakát majd csak falcáinkban töltjük.

- A hogy tetszik!

- Te úgy-e bár főembere vagy ennek a csinos községnek? - kérdezte Miguel ur feljebb haladva a meredek parton.

- Az vagyok. A község pedig csak most kezd majd fejlődni, ha ugyan számíthat a san-fernandói kormányzó támogatására. Azt hiszem - hogy a köztársaság elnökének nem lehet ellenére, ha az Orinoco partján egygyel több faluja lesz.

- Beszélünk majd vele érdeketekben, - mondta Miguel ur, - s megmondjuk neki, hogy Augusztino falvának feje...

- Caribal, - mutatkozott be az indián, még pedig oly büszkén mintha legalább is valami nagy város megalapítójának, vagy Bolivar Simonnak a nevét mondaná.

- Hogy tehát Caribal kapitány megérdemli a támogatást. Caribal kapitány számíthat rá, hogy úgy San-Fernandóban a kormányzó előtt, mint Caracasban az elnök előtt igaz szószólói leszünk.

Szerencsésebb módot kívánni sem lehetett a piaraók jóindulatának megnyerésére.

Miguel ur és társasága most már az indiánusok nyomában szépen bevonultak a faluba.

Helloch Jacques és Jean egymás mellett haladtak Martial őrmester előtt.

- Az ön vezetője, híres honfitársunk könyve - kedves Jean, - mondta Helloch, - bizonyára elmond egyet-mást a piaraókról s ön bizonyára többet tud róluk, mint mi többiek.

- Chaffanjon azt írja, - felelt Jean, - hogy ezek az indiánok szelid természetű és minden háboruszkodástól irtózó teremtések. Leginkább az Orinoco-vidék távolabbeső erdőiben élnek. Hogy ez a néhány család itt a folyam közelében falut alapított, úgy látszik valami kivételes eset.

- És nagyon örvendetes eset. Ugy látszik, kapitányuk eléggé okos ember. A venezuelai kormánynak csakugyan minden erejéből támogatnia kellene az ilyen telepéseket s ha még néhány hittérítő is jönne Augusztinóba, valószínű, hogy ezek a piaraók is csakhamar a civilizált indiánok sorába emelkednének.

- Igaza van, Helloch ur, - felelt Jean, - egy-egy hittérítő nagy sikert érhetne el itt. Micsoda bátor, önfeláldozó emberek is azok a hittérítők! Mindig csodálva tiszteltem ezt az apostoli hivatást. Mekkora hős egy-egy ily hittérítő! Gondtalan életről, családi örömről, mindenféle kellemességről, a miben pedig része lehetne, lemondva még életét is kész föláldozni nagy hivatásának... Micsoda lelkesedéssel olvastam mindig például a santa-juanai Esperante atya sikereiről, az ő áldásos működése hány hittérítőt serkenthet hasonló buzgalomra.

- Ugy van, úgy van! - Helyeselte az ifju lelkes kijelentéseit Helloch.

Jean gondolkodásának nemessége és lelkesége mindig ámulatba ejtette Helloch Jacques-ot. Az ifju szellemének fejlettsége, úgy látszik, jóval meghaladta korát.

- Kedves Jean, - szólt Helloch Jacques, - ezek mind oly dolgok, a mikre ily fiatalon vajmi ritka ember gondol...

- Oh, hiszen én már nem is vagyok oly nagyon fiatal, - felelt Jean kissé elpirulva.

- Már nem oly fiatal... Már tul van a tizenhatodik évén is, nemde?! - gunyolódott Helloch.

- Két hónap és kilenc nap hijján tizenhét éves vagy öcsém, - vágott most közbe Martial őrmester, - és valóban nem értem, mért akarod úgy öregbiteni magadat?!

- Bocsánat, bocsánat, kedves bácsikám, - szólt mosolyogva Jean, - többé hát nem teszem.

S megint Helloch Jacques-hoz fordult.

- Hogy a hittérítésre térjünk vissza, - mondta, - azt hiszem, itt Augusztinóban nem volna éppen könnyű dolga egy-egy hittérítőnek, mert csak a piarao-indiánok - mint Chaffanjon írja - a legbabonásabb törzsek egyike.

Utasaik nemsokára meg is győződhettek erről.

Az indiánfőnök kunyhója gyönyörű fák árnyékában állt. Pálma levelekből volt a mennyezete s e fölött kupszerű tető emelkedett, a melynek hegyiben virágbokréta tarkállott.

Egyetlen ajtaja volt a kunyhónak. Belseje, a melyben csak egy-két kosár, egy asztal s néhány kezdetleges ülőke, takarók s nagyon egyszerű gazdasági eszközök, és az indián fegyverei voltak, az egész berendezés mintegy tizenöt láb széles lehetett.

Ez a kunyhó csak nem régiben készült s csak előző napon avatták föl nagy ünnepélyesen. Ezt az ünnepélyt a gonosz szellem kiűzése végett rendezték.

A gonosz szellem - úgy tartja az indián babona - nem tűnik el, mint a pára, nem foszlik el, mint a köd. A szalmafalak megkoppintgatása, végig veregetése, a hogy valami babonás európai vénasszony üzné az ördögöt, itt bizony mit sem ér. A gonosz szellem nem olyan, mint a por, hogy porolóval, seprővel lehetne megszabadulni tőle. Testetlen lény a gonosz szellem, belehelhető és kilehelhető. Valami állattal kell tehát belehelteni e azt az állatot ki kell kergetni a házból, hogy ott künn aztán ki lehelje a gonoszt. Erre a szerepre rendszerint madarat választanak.

Többnyire a borsevő tucan madár végzi ezt a tisztet. Ide-oda röpködött a csukott szobában, miközben a háznép ünnepi diszben ősi énekeket üvölt, ősi táncokat lejt, áldoz és számtalan csésze bruquilla-kávét fogyaszt, sőt jó sok aquaredante, vagy tafia-szeszt is iszik.

Mivel a törzsfőnök urnak ez alkalomra nem sikerült tucan-madarat kapnia, a «tisztítás»-t egy közönséges papagályra bízta.

Miután az ördögűző madár a kunyhó belsejében kellő ideig ide-oda röpködött, kieresztették az erdő felé. Most már bátran beköltözhetett az új házba a törzsfőnök ur, sőt ime vendégeket is vezethetett be, nem mulasztván el megnyugtatóni őket, hogy a gonosz szellemtől immár csöppet sem kell tartaniok.

Mikor utasaik megint Isten szabad ege alá jutottak Caribal kapitány házából, Augusztino falvának csak nem egész lakossága egybegyülekezett már a ház előtt.

Az apák, testvérek, férjek megnyugtatták és vissza csalogatták az erdőbe menekült nőket és gyerkőcöket.

A népség egy része most már a falák megbámulására is lemerészkedett a partig.

Paterne Germain megjegyezte, hogy az asszonynép itt, noha eléggé formás termetű és nem kellemetlen arcu, a férfiaknál sokkal értelmetlenebb és mindenképpen alantasabb fejlődési fokon áll.

A piaraok biztonságban érezvén magukat, mindjárt cserebere üzleteket igyekeztek kötni, mint már szokták, valahányszor kutatók, turisták, vagy kereskedők vetődnek Augusztinóba.

Friss fűszert, cukornádat, banánát, kínáltak szivarért, késért, baltáért, üveggyöngyért, szalagért.

A cserebere úgy látszott, nagyon kedvükre volt, meglegedetten pislogtak utasainkra.

Ez az ide-oda szaladgálással járó kereskedelmi művelet körülbelül egy teljes óráig tartott.

Naplementéig a társaság vadásztagjai még vadászni is szándékoztak. Miguel, Paterne és Helloch urak rögtön elindultak hogy a közeli erdőségben szerencsét próbáljanak.

Varinas és Felipe urak, Kermor Jean és Martial őrmester nem tartottak velők. A tudósok a parton és a falucska kunyhói között őgyelegtek, Jeanék pedig a bárkájukon maradtak.

Vadászaink csakhamar eltűntek a cukornád- és maniok-földek mögött és már az első órában kedvezett nekik a szerencse: Miguel jókora bizam-sertést lőtt, Helloch Jacques pedig egy szarvast terített le.

Elég lett volna ez a két állat is, de a sors úgy akarta, hogy még harmadikat is lőjenek. A miből pedig nagy baj kerekedett.

Bizony jó lett volna, ha vadászaink néhány bennszülött társaságában indultak volna el a faluból, a kik az elejtett állatok cipelésében is segítségükre lettek volna. De hát a piaraok közül senki sem akarta követni őket. Egyedül jöttek, maguknak kellett most a zsákmányt is elcipelniök. Három kilométernyire lehettek a falutól, a mikor vissza fordultak. Miguel ur a bizam-sertést kapta a vállára, Helloch Jacques és Paterne Germain a szarvast vitték. Így érték öt-hat puskalövésnyire Augusztino-falvához, a mikor már annyira elfáradtak, hogy pihenniök kellett.

Nagyon meleg volt s a sűrű lombsátor alatt nem is áramlott a levegő, úgy tikkadt meg mozdulatlanul.

A mint ott üldögéltek egy hatalmas pálmatorzshoz támaszkodva, a közeli bozótból valami mozgolódás nesze ütötte meg fülüket. Ugy rémlett, mintha a bozót sűrűségéből valami nagy állat készülne előtörni.

- Vigyázat! - kiáltott Helloch Jacques, - valami ragadozó lehet!

- Két golyó van a fegyveremben, - felelt Miguel ur.

- Tessék hát lövésre készen állni, míg én töltök, - szólt Helloch Jacques.

A töltés csak pár pillanat műve volt.

A bozót most meg sem rezzent. De ziháló szuszogás meg időnkint valami mordulásféle hang hallatszott.

- Nagy állat lehet, - mondta Paterne Germain s a bozót felé ment.

- Maradj! Itt maradj! - kiáltott rá Helloch Jacques. - Hátha valami jaguár, vagy puma...

- Lassan, lassan csak! - szólalt meg újra Miguel ur, - úgy látom, valami hosszú orrmány nyulik elő a galyak közül.

- Üdvözljük hát az orrmány tulajdonosát, - mondta Helloch s a következő pillanatban kilötte mind a két golyóját.



A bozót sűrűjéből ekkor hatalmas feszüléssel valami igen nagy test nyomult elő s iszonyu üvöltés reszkettette meg a levegőt.

Ujra két lövés dörrent.

Ezuttal Miguel ur üdvözölte az állatot.

Ugyan e pillanatban az állat már ki is bontakozott a galyak közül s egy-két lépésnyire hörögve leroskadt.

- Ejnye, hiszen ez csak egy tapir! - kiáltott Paterne Germain, - kár volt a puskaporért meg a négy golyóért!

És Paternének igaza is volt, ha e jámbor állattól való félelem szerint vesszük a dolgot, de ha a tapir husának értékét tekintjük, bizony nem veszett kárba a négy lövés.

Meglehetősen nagy példány volt ez az otromba állat, testét gyér barna szőr fedte s csak fején és tarkóján sűrűbb, a mi arra vallott, hogy ez a tapir a himnemhez tartozik.

A tapirok inkább csak éjjel kószálnak, nappal az erdők sűrűjébe, lápok rejtekeibe bujnak. Táplálékuk csak növény és gyümölcs. A tapir nem támad, a vadászt legfőljebb az a veszély fenyegeti, hogy a számárnagysága, de annál sokkal vastagabb testű állat a menekülése közben esetleg elgázolja.

A négy lövésért semmiesetre sem volt kár, ha sikerül a tapirt a bárkákhöz szállítani, a hol a legénység majd hasznát veszi.

A mikor az állat összeroskadt, Miguel ur és társai nem hallották azonban azt a kiáltást, a mely egy indiánnak a szájából tört elő, a ki a fák sűrűjéből rájuk lesett s azt sem vették észre, mint rohan ez az indián lélekszakadva a falu felé.

A bizam-disznót és a szarvast megint fölkapván, folytatták utjukat s az volt a szándékuk, hogy a tapirért majd elküldenek néhány indiánt.

A hogy azonban Augustinóba érkeztek, a lakosságot dühödt fölháborodásban találták.

Férfiak és nők lármázva tolongtak Caribal kapitány körül. Caribal ur is csak úgy tüzelt a haragtól.

Mihelyt a bennszülöttek a közeledő vadásztársaságot meglátták, iszonyu orditozással, szitkokkal, a gyűlölet és boszuvágy éktelen kitöréseivel fogadták.

Mi történhetett? Mi idézte elő e változást?... A piaraók tán meg akarják támadni a bárkákat?

A bennszülöttek dűhe nem a bárkák ellen fordult, mert hiszen a bárkákból gyorsan a partra siető Felipe és Varinas urakra meg Jeanra és Martial őrmesterre a piaraok ügyet sem vetettek.

- Mi történt? - kérdezte Jean.

Valdez, a ki kevéssel előbb még a faluban kószált, elmondta, hogy egy indián rohant elő akkor az erdőtől s lihegve jelentette Caribálnak, hogy a vadászok az erdőben...

- Egy bizam-malacot és egy szarvast lőttünk, - vágott szavába Miguel, a ki társaival épp ekkor érkezett barátaihoz.

- No meg egy tapirt is talán? - mondta Valdez.

- Ugy van, egy tapirt is, - felelt Helloch Jacques, - de hát olyan nagy baj az?

- Hamar a bárkákra! - kiáltott Martial őrmester, - vissza, a bárkákra!

A bárkákról ekkor már négy evezős jött a segítségükre, azoknak Miguel ur sugott valamit, mire oldalt kanyarodva hamarosan elosontak az erdő felé...

- Töltsük meg fegyvereinket s várjunk kissé, - szólt Miguel ur, - elküldtem a tapirért. Kár volna ott hagynunk.

A bennszülöttek immár fenyegetően nyomultak a társaság felé. A nemrégiben még oly szelid, jámbor népség most csak úgy tajtékzott a dühtől. Egyesek már nyilat is kaptak a kezökbe, Caribal kapitány, a ki maga is nagyon fölháborodottnak látszott, alig birta föltartóztatni alattvalóit, hogy az idegenekre rá ne rohanjanak, mielőtt meg nem bizonyosodnak sérelmük felől. A veszély pillanatról-pillanatra nőtt.

Csakugyan a tapir okozta volna e nagy felháborodást?

Hát bizony csakis az; - Jean a Chaffanjon könyve alapján figyelmeztethette volna a vadászokat, hogy e vidéken bármiféle vadat lőhetnek, de ha tapirt látnának, azt a világért se bántsák. A piaraók a tapirt szent állatnak tartják s e babonás népnek, a mely még a lélekvándorlásban is hisz, a vallásos érzületét megsérteni bizony halálos veszedelem.

A piaraók nem csak jó és gonosz tapirban hisznek, de azt tartják, hogy egy-egy tapirban egy-egy indián-család ősapjának a szelleme lakozik s e szent állat tisztelete így nemzedékről-nemzedékre száll. S hiszik továbbá, hogy minden piaraónak a lelke a halál után szintén egy-egy tapirba költözik. A ki tapirt öl, egy-egy indián lelket öl meg. Érthető tehát, hogy Augustino lakosságának dühe nem ok nélkül forralt boszút a tapir-gyilkosok ellen.

Utasainknak mindenesetre menekülniök kellett. De sem Miguel ur, sem Helloch ur a bizámsértést és a szarvast nem akarták ott hagyni. Szerencsére a bárkák legénysége fegyvert ragadva sietett a szorongatott társaság segítségére. A zsákmányt két-két ember fölkapta s ugyan ekkor fenn a bárkák közelében előbukkant a fák közül az a négy evezős, a kiket Miguel ur a tapirért küldött. Megtalálták s a bennszülöttek figyelmét elkerülve sikerült az állatot odáig cipelniök.

A társaság most már fogta magát s ugyancsak menekült a bárkák felé.

A bennszülöttek üvöltve utánok! Most már Caribal kapitány sem igyekezett visszatartani őket... sőt ijáival vadul hadonászva élére állt alattvalóinak.

A társaság a zsákmányával még idejekorán elérte a bárkákat, de arról, hogy még a nagy tapirt is bárkára szállítsák, már szó sem lehetett.

A legénység hamarosan elindította a három bárkát s erős evezéssel igyekezett a folyam közepe felé.

Ekkor azonban már az indiánok is elérték a part befásítatlan részét és onnan sűrű nyilzáport zuditottak a menekülőkre.

Még jó, hogy a piaraók csak nyillal lőnek, nincsenek tüzelő fegyvereik.

A nyilak nagy része szerencsére tulrepült a célon, s azok, a melyek a bárkákra csapódtak senkit sem sebesítettek meg.

A piaraók újra lőttek, de emberben most sem esett kár. A helyzet azonban eléggé veszélyes volt, mert a bárkák csak egy-két perc múlva juthattak annyira, hogy a nyilak el ne ériék őket.

Miguel, Helloch, Paterne, Martial őrmester és Jean fölkapták fegyvereiket s rátüzeltek a parton dühöngő csoportra.

A hatás, különösen mikor újra eldőrdült öt lövés, kielégítő volt, a piaraók nem lőttek már vissza, sokan megsebesültek, két piaraó le is rogyott, az egész csapat pedig hanyatt-homlok menekült vissza a falujába.

A bárkák, mivel a szél is belekapott a vitorládba, gyorsan surrantak a tulsó part felé.

Esti hat óra volt, mikor a Maripare, a Gallinetta és a Moriche a balpart közelében kiköthettek, hogy ott töltsék az éjszakát, a mely most már zavartalannak ígérkezett.

Elalvás előtt Paterne Germain még odaszólt barátjához:

- Mit gondolsz Jacques, mit csinálnak majd azok a piaraók a lelőtt tapirral?
- Oh azt bizonyára nagy gyászpompával fogják eltemetni, a hogy az ilyen szent állat azt el is várhatja tisztelőitől.
- Én meg, lásd, azt hiszem, fogadni is mernék, hogy - fölfalatozzák... S igazuk is volna, mert a jól elkészített tapircombnál nincs jobb pecsenye.

#### XIV. A chubasco.

Pitymallatkor, a mikor a nyugati égen még halványan ragyogtak a csillagok, az indulásra készülődés felébresztette utasainkat.

Bizonyosra vették, hogy ez az utolsó nap San Fernandóig, hiszen már csak tizenöt kilométer az ut odáig.

Az a gondolat, hogy este rendes szobában, jól megvetett ágyban pihenhetnek majd, igen kellemesen érintette őket.

Caicarától számítva harmincegy napja utaztak már s éjszakáik a falcák kényelmetlen szűk kosár-házikóiban nem voltak valami kellemesek. Igaz, hogy közben-közben szárazföldön is aludhattak; a la urbánai szállás, a maipuresi és aturesi kunyhók azonban számba sem vehetők ama kényelemhez képest, a mely rájuk San-Fernandó bármelyik, ha még oly egyszerű, de európai berendezésű fogadójában várakozik.

Mikor Miguel ur és társai előbújtak fedelük alól, a falcák már a folyam közepe táján jártak. A szél északkeleti volt, a vitorlák hatalmasan feszültek.

Azonban, sajnos, oly jelek is mutatkoztak, a melyekből a hajósok, a kik az ilyesmiben nem igen szoktak csalódní, azt következtették, hogy ez a kedvező szél nem fog az egész tizenöt kilométernyi uton tartani.

A bárkák most megint oly közel haladtak egymáshoz, hogy Helloch Jacques kényelmesen beszélgethetett a Gallinetta utasaival.

- Remélem, jól van, kedves Jean? - kérdezte, miután jó reggelt kívánt.

- Köszönöm, Helloch ur, semmi bajom, - felelt a fiatal francia.

- Hát ön, őrmester ur?

- Csak úgy, mint rendesen! - felelt Martial.

- Azt mindjárt láthattam volna, - mondta Helloch mosolyogva, - remélem, ma este valamennyien pompás jókedvben szállunk majd partra San-Fernandóban.

- Ma este? - szólalt meg fejét csóválva Valdez kormányos. - Ki tudja?!

Ekkor Miguel ur is közbeszólt, a ki eddig fürkészve nézte volt az eget.

- Rossz időtől tart, Valdez? - kérdezte aggodalmasan.

- Bizony aligha lesz jó időnk, Miguel ur, - felelt a kormányos, - amott dél felől felhők tornyosulnak s az nem jó jel.

- A szél tán szétkergeti még.

- Ha el nem áll... Talán... De ha elgyöngül, vagy a mitől félek, teljesen eláll, hát azok a felhők még nagy galibát okozhatnak.

Helloch Jacques tekintete a déli szemhatáron révedezett.

- Sebaj! - szólt aztán a derék francia, - most még kedvező a szél, igyekezzünk hát mentül előbbre jutni, hátha nem is ér utól a vihar.

- Bizony igyekszünk is! - felelt a Gallinetta kormányosa.

A délelőtti folyamán késedelem nélkül haladhattak a bárkák; vitorláikat pompásan feszítette a szél.

Gyorsan surrantak a nem is csekély áron, a melyet ezen a tájon öt-hat mellékfolyó vize is gyarapított. Ezek a mellékfolyócskák még a legutóbbi esőzéstől voltak oly dus vízűek, később a száraz időszakban egészen ki szoktak apadni.

Körülhajózván a nericaidai szirteket, hála a kedvező szélnek, minden baj nélkül és eléggé könnyen jutottak föl az aji-i zuhogón. Meglehetősen veszélyes hely ez különben, mert ha a víz sodra valamely bárkát ama kiálló szirtek egyikéhez csapott volna, a melyek között a kormányosoknak nagy gyakorlatossággal s ügyességgel kellett átvezetniök a falcákat, bizony az pozdorjává zuzódott volna rajta.

A Moriche majdnem úgy járt. Csak hajszála választotta el, hogy egy ilyen szirthoz hozzá nem vágódott. Ha ez a szerencsétlenség bekövetkezett volna, Helloch Jacques-ot és Paterne Germaint valamint legénységüket a másik két bárkára kellett volna menteni s ez esetben mi sem valószínűbb, mint hogy a két francia a Gallinettára kívánczolt volna s a még hátra lévő két órai utat Jean társaságában tették volna meg, a minek persze csöppet sem örült volna Martial.

Az összeütközés azonban, szerencsére, elmaradt.

Miután az aji-i zuhogón tuljutottak, San-Fernandóig már csak egyetlen ily nehézség várt még rájuk: a castillitói zuhogó, a melyen azonban nemsokára szintén szerencsésen átkeltek.

Reggeli után, déltájban Helloch a Moriche elő részében leült egy padra és szivarra gyujtott.

Nagy sajnálattal be kellett látnia, hogy Valdez nem hiába aggodalmaskodott. A szél lankadóban volt s a vitorlák mindinkább lohadoztak. Csak néha-néha feszültek ki néhány percre, ha egy-egy erősebb szélroham száguldott végig a folyamon. Ilyenkor aztán a bárkák néhány kötélnyire gyors iramodással szökkentek előre.

A különböző légkörök áramlatainak hatása csakhamar meglátszott az égbolton. Délen ólom-szürke felhők gomolyogtak, a melyeknek fakóságát akár csak némely ragadozó állatok bőrét, sötétebb csikok tarkították. Szüntelen szakadozó párafoszlányok suhantak, kavarohtak itt-ott. A napot, a mely éppen delelőre hágott, hirtelen borulat takarta el.

- Sebaj, sőt még jó is! - jegyezte meg Paterne, a kinek a nagy napsütésben már csak úgy gyöngyözött a verejték a homlokán.

- Dehogya is jó, sőt eléggé nagy baj! - felelt Helloch Jacques, - inkább izzadnánk csurgásig, sem hogy itt ezen a vidéken, a hol egyetlen buvóhely sem látható, utolérjen a zivatar.

Felipe ur is a meleg miatt panaszkodott társainak.

- Már most is alig bírok lélekzeni, hátha még ez a kis szél is eláll!

- Tudják-e, uraim, mennyit mutat a hőmérő itt a tető alatt? - szólalt meg Varinas ur, - harminchét fokot! Ha a hőség csak kissé is emelkedik még, elevenen megsülünk.

- Ilyen meleget még sohsem éreztem! - mondta Miguel ur, de azért csak nyugodtan törülgette homlokát.

A kosártetők alatt lehetetlen volt tartózkodni, a falcák elő- és hátsó részén legalább valamennyire enyhébb volt a levegő, ha bár az is olyan, mintha valami izzóvá fűtött kemence torkából áramlanék.

A falcák a szélcsöndben oly lassan haladtak, hogy utasaink még a haladás okozta légáramlástól sem remélhettek enyhülést.

A Gallinetta, a Maripare és a Moriche végül három órájában egy nagyobbacska szigethez érkeztek, a melyet meredek partjától kezdve sűrű bozót és erdőség borított. Ezt a szigetet a Amanameni név jelöli a térképen.

Az Orinoco gyöngébb áramlásu ágán haladva az espilla segítségével még idejekorán sikerült elérniök a sziget déli csucását.

A nap az egymásfelé torlódó párafoszlanysok borulata mögött most már egészen eltűnt. Dél felől hosszantartó dörgés morajlott. A fekete felhőtömböket meghasogatták az első villámok. Észak felől már lehelletnyi szél sem fujt. A zivatar mint valami rettentő madár mindközelebb suhant az égen kelettől nyugatig terjesztvén széjjel fekete szárnyait.

Hogy a természetnek ez a készülődő harcjátéka esetleg nagyobb baj nélkül fog lezajlani, nem volt kizárt dolog ugyan; de még a legkönnyelműbb meteorologus sem mert volna reménykedni ebben.

Elővigyázatból az amugy is használatlan vitorlákat bevonta a legénység. Még az árbócokat is lefektették s oda kötözték a bárkák oldalához.

Óriási erőfeszítéssel és a fullasztó hőségében mind bágyadtabban eveztek el Amanameni szigetétől a valamivel kisebb Guayartivari szigetéig, a melynek mentén megint az espilla segítségével igyekeztek előre, a mi a palankázásnál mindenestre gyorsabb haladás volt.

Igy jutottak a sziget felső csucsaig, a hol a legénység kissé megpihent, hogy aztán ujult erővel fogja kezébe a palancát.

Miguel ur ekkor odafordult a Moriche utasaihoz.

- Mennyire vagyunk San-Fernandótól? - kérdezte.

- Három kilométernyire, - felelt Helloch Jacques, a ki éppen a térképet nézegette.

- Nos ezeket a kilométereket estig le kell győznünk, - mondta Miguel ur nagyon határozott hangon.

Majd a legénységhez fordult.

- Előre, barátaim! - szólt harsány hangon. Még ez az utolsó erőfeszítés kell és célnál vagyunk. Nem lesz okotok megbánni fáradságtokat, busás jutalmat kaptok! Fejenkint két-két piasztert, ha még ma este a san-fernandói kikötőbe jutunk.

Miguel ur társai is megismételték ezt az ígéretet s a másik két falca utasai is hozzájárultak.

S a jutalom reménye föl is villanyozta a legénységet, ugyancsak neki fogtak az evezésnek. Ha estére San-Fernandóba érnek, a két-két piaszternyi jutalmat bizony meg is érdemlik.

A bárkák most a Guaviare torkolata előtt jártak, a melynek torkolata az Orinoco bal partvidékéből messzire beöblösödő részt kanyarít ki, ha ugyan nem az Orinoco vájja azt ki a Guaviare jobboldali partvidékéből, a mennyiben Miguel és Felipe urak ellenében Varinas urnak lenne igaza.

Nem csodálható, hogy a Guaviare védője lázas érdeklődéssel vizsgálta messzelátóján az öbölszerű torkolatot, a melyből az ő kedves folyójának agyagos-sárga vize hömpölygött elő.

Az sem csoda, hogy Felipe ur a legnagyobb foku semmibevevést színelve, bár nagyon is jól tudta miről van szó, kicsinylő hangon kérdezte:

- Ugyan micsoda patak az ott?

Hát biz az olyan patak, a mely a torkolatától még ezer kilométernyire is hajózható; olyan patak, a melynek mellékágai az Andeszek tövéig nyulnak; olyan patak, a mely másodpercenként háromszázkétezer köbméter vizet önt a másik mederbe.

Felipe ur azonban gunyos kérdésére nem kaphatott feleletet, sem Varinasnak, sem a többi utasnak nem jutott ideje ilyesmire, ha csak az az egy szónyi kiáltás nem tekinthető feleletnek, a mely a három falca legénységének ajkáról csaknem egyszerre hangzott el:

- Chubasco!... Chubasco!...

Indián nyelven ez a neve annak a rettentő erejű hirtelen viharnek, a mely a szemhatáron épp ekkor zúdult föl. Lavina módjára csapott bele az Orinoco medrébe a chubasco. Egy pillanattal előbb a levegő még nyugodt volt, nem is nyugodt, hanem valósággal sűrű, nehéz, szinte testszerűen vastag. A villamossággal terhes felhők mindinkább szétterültek és kitört a vihar, de nem délfelől, a honnan a felhők jöttek, hanem éppen az ellenkező irányból.

A zenith közelében belevágódott az ólmos páratömegekbe, egy részét szerteséjjel szórta s más tömegeket zuditott helyükbe, záporral s jéggel terheseket a melyek most zuhogva, harsogva ürültek ki végig a vidéken, a hol hatalmas folyam és két nagy mellékfolyója egyesülnek.

A chubasco első hatása az volt, hogy a falcákat a Guaviare torkolata mellől elsodorta az Orinoco közepére; a második pedig az, hogy nem csak fölöslegessé tette a palancák használatát az ár sodrának ellenében, hanem még nagy gyorsasággal is vitte a három bárkát ferde irányban föl, San-Fernandó felé. Ha föl nem borítja ez a vad szélvész a bárkákat, akkor utasaink még jól is jártak, hiszen oly sebesen haladtak most céljuk felé, hogy öröm volt nézni.

Csakhogy a chubasco szeszélye kiszámíthatatlan. Aki nem tapasztalta még rettenetességeit, annak sejtelve sem lehetett róla. Mindent szerteduló, jégveréssel járó forgatagai tombolva száguldanak ide-oda s ez elől a jeges kartács-zápor elől, mely a tetőket is keresztül lyukasztja, alig van menekülés.

A chubasco! chubasco! kiáltásra utasaink rögtön kosárfedeleik oltalmába bujtak. Szerencse, hogy a vitorlák és az árbócok már biztos helyen voltak. A bárkák tehát kibírták az orkán első rohamát.

Az óvóintézkedések azonban még nem háritottak el minden veszélyt. A tomboló szélvész, az óriási hullámok, amelyek csaknem akkorák voltak, mint a tenger hullámai, úgy dobálták a bárkákat, hogy azok bármely pillanatban egymáshoz vágódhattak volna, vagy a jobbpárt éles szikláikhoz. S ebben az esetben, ha az utasok ki is menekülnek a partra, podgyászuk, műszereik sorsa menthetetlen pusztulás.

A bárkák irányíthatatlanul táncoltak a hullámokon. A kormányrud, a palánkák mit sem értek, bármennyire erőlködött is a legénység. Egyik-másik bárka néha orsómódjára forgott egy helyben. Néha meg belecsapott egy-egy hullám, a bárka megbillent s ha a legénység és az utasok nagygyorsan ki nem merik a vizet belőle, bizony el is merült volna.

A Közép-Orinocon, ahol a chubasco nem ritka jelenség, már sok bárka pusztult el így.

A folyam errefelé nagyon széles; már Guayartivari szigetének déli csucsától kezdve szélesedik s olyan mint valami nagy tó. A partvidéken sem erdő, sem dombláncolat nem állja útját a viharnek; szabadon száguldhat az végig szárazon és vizen.

A szélvész éppen a part szirtesebb része felé ragadta most a bárkákat s a legénység semmit sem tehetván a szétzuzódás veszélye ellen, már-már arra gondolt, hogy az összeütközés elől uszással meneküljön. De a szél most megint irányt változtatott s kedvezőbb partrészlet felé sodorta a bárkákat.

Miguel, Felipe és Varinas urak, minden eshetőségre készen, előbujtak a tető alól s a bárka peremébe fogóztak.

- Hajótörés a kikötőben! - mondotta egyikük.

A Gallinettán Martial őrmester hősie nyugodtsággal igyekezett szemébe nézni a sorsnak. Ha csak ő maga lett volna itt, ez a nyugodtság igazi is lett volna, nyugodtsága az öreg katonának, aki már különb veszedelmeket is látott. De hát itt van vele Jean... az ezredes fia... a gyermek, akit ő e kalandos utra elkísért, akit oltalmaznia kell... vajjon mint fogja megmenteni, ha bárkájuk csakugyan elmerül?

Martial őrmester nem tudott uszni, de még ha tudott volna is, ebben a háborgó, tomboló hullámforgatagban ugyan mit kezdhetne?

Ha kell, azért mégis csak beleugrik majd az árba s ha már nem mentheti meg Jeant, legalább vele hal.

A fiatal ember különben bátran és okosan viselkedett. A tető alól a bárka hátsó részére menekült s ott egy gerendába jó erősen belekapaszkodott. Nyugodtan nézett szembe a veszéllyel, ajkán az édesapja neve lebegett.

Nem is vette észre, hogy miközben a három bárkát csaknem egymáshoz szorítva tereli ugyanegy irányba a szél, a szomszéd bárkáról mint vigyáz rá Helloch.

- Két perc és partot érünk, - mondta Paterne Germain, aki a Moriche elő részén állt.

- Vigyázzunk! - kiáltott Helloch, - menteni is kell, nem csak menekülni!

A part ama része, ahol a Guaviare az Orinocoval egyesül, mintegy kétszáz méternyire lehetett. A jeges zápor szürke sávjain keresztül is látszott, mily fehérlőn tajtékzanak szirtjei a megtörő, szétporzó hullámok.

Néhány pillanat múlva a bárkáknak is oda kell csapódniuk.

A Moriche és a Gallinetta utasai most heves lökést éreztek: a két bárka egymásba ütközött.

A lökés oly erős volt és a Gallinetta annyira oldaltbillent, hogy a víz belecsapott.

De azért a bárka nem borult föl.

A vihar zugását azonban most iszonyu kiáltás ordította tul.

Martial őrmester kiáltása volt az.

Az összeütközés pillanatában Jean a háborgó árba bukott.

- Gyermekem!... Édes gyermekem!... - kiáltott az öreg katona s szinte megbénulva állt helyén.

A következő pillanatban azonban már áthajolt a bárka peremén, hogy Jeannak utánaugorjon. Csakhogy Helloch, aki hirtelen átugrott a Gallinettára, megragadta és visszalóditotta a bárka közepére.

- Mit akar, őrmester ur, hiszen nem tud uszni! - kiáltott rá, - maradjon veszteg, én megmentem Jeant!

Szólt és fejjel előre beleugrott az árba.

Megmentem Jeant! mondotta Helloch. «Jean»-t mondott, pedig abban a pillanatban, amikor meglátván, mi történt kedvencével, átugrott a Gallinettára, határozottan hallotta, hogy Martial őrmester nem ezt a nevet ejti.

Az egész jelenet csak egy-két pillanatba telt.



Helloch erős karral szelte a hullámokat s néhány pillanat múlva elérte Jeant, aki időközben már kétszer is elmerült meg újra felbukkant.

A bátor mentő derékon kapta félkarjával a fiut s a part felé igyekezett, a hová különben a hullámok amugyis sodorták.

Jean hunyt szemmel, félig már eszméletlenül, nem tudta mi történik vele.

A bárkák alig husz méternyire maradtak mögöttük. Miközben Valdez a kétségbeesett őrmesterbe igyekezett lelket önteni, Helloch mindközelebb ért a parthoz.

A három bárkát pedig ekkor óriási hullámhegy ragadta magával s ez volt a szerencsájök, mert a hatalmas víztömeg átcsapott velök a szirteken s a part homokosabb részére csapta le őket. Semmi bajuk sem esett.

Néhány méterrel odább ugyanekkor emelkedett ki a vízből s állt talpra Helloch Jacques és kapta föl másik karjára is Jeant, aki már egészen elvesztette eszméletét.

Biztos helyre cipelte az ifjut, lefektette a fövényre s rögtön hozzálátott eszméletretérítéséhez.

Valóságos Isten csodája, hogy e tomboló viharban egyetlen ember sem veszett el s még a bárkák sem sérültek meg.

Miguel ur és társai rögtön kiugorván a partravetődött Mariparéból, odasiettek a Jean mellett térdelő Helloch Jacqueshoz.

Paterne Germain is csakhamar ott termett teljes épségben, míg a kormányosok és a legénység a bárkákkal bibelődtek.

Martial őrmester épp abban a pillanatban ért az öccse körül sürgölődő csoporthoz, amikor Jean fölnyitotta szemét.

- Gyermekem... Édes gyermekem! - kiáltott az őrmester zokogva.

- Martial... kedves jó Martialom... - suttogta Jean.

És szeme újra lezárult, de előbb még hálás pillantást vetett arra is, aki az ő megmentéseért halálos veszélybe rohant.

Mintegy ötszáz lépésnyiről idelátszottak San-Fernando házai; most hát már oda kell gyalogniok.

Helloch megint karjára akarta venni a fiatalembert, ám Martial őrmester nem engedte.

- Ha uszni nem is tudok, uraim, - mondotta, - de járni tudok s van még annyi erőm, hogy magam vigyem el gyermekemet.

Ez volt a köszönet, a mivel az életmentésért adózott a franciának.

S karjára kapva Jeant, biztos léptekkel indult előre, Miguel ur és társai s Helloch Jacques és Paterne Germain társaságában San-Fernandó felé.

## XV. San-Fernandó.

Az Atabapot a Guaviare-től azon a helyen, a hol e két folyó az Orinocoba ömlik, félsziget-szerű föld-darab választja el. Ezt a félszigetet, a melynek csucsa észak felé irányul, keletről az Atabapó, nyugatról a Guaviare vize mossa.

San-Fernandó a félsziget nyugati és az Atabapo jobb partján fekszik. Hogy az Atabapo közvetlen mellékfolyója-e az Orinocónak, vagy pedig csak a Guaviare mellékága, akkoriban még eldöntetlen kérdés volt, a melyet éppen Miguel, Felipe és Varinas urak vizsgálódásának kellett eldöntenie.

A kis helység, a melyet Solano 1757-ben alapított, kétszázharminchét méternyi magasságban áll a tenger színe felett.

San-Fernandóról méltán hihették már alapításakor, hogy hamarosan föl fog virágozni. Öt hajózható vízi út ágazik el ott: az Atabapo Gavita mellett a Rio Negro és az Amazon-folyam vidékén Braziliába; a felső Orinoco Venezuela keleti tájaira, a Közép-Orinoco a nyugatiakra; az Yrinida a délnyugati forgalom útja, a Guaviare pedig Columbián fut át.

Mindazonáltal San-Fernando egyelőre még nem nagy hasznát látta ennek az előnyös földrajzi helyzetnek. 1887-ben, amikor Chaffanjon az Orinoco forrásvidéke felé utaztában ott járt, a helység még mindig csak nagybacska falu volt. Azóta ugy házainak, mint lakosságának száma valamennyire megnövekedett.

Öt-hatszáz lélek lakhatott San-Fernandóban akkor, a mikor utasaink oda érkeztek. Csónakok készítésével, kaucsuk-, gummi- és gyümölcskereskedelemmel foglalkozó nép.

Innen indult 1882-ben Crevaux dr. Lejeannenál a Guaviare felső vidékei felé ama fölfedező utra, a melyet vértanu-halállal kellett megpecsételnie.

A lakosság kevert: fehérek, négerek, indiánok nagyjából baniva-indiánok lakják San-Fernandót.

A köztársaság elnökének és tanácsának hatalmát itt egy kormányzó képviseli, a kinek azonban csak nagyon csekély számú katonaság áll rendelkezésére. Ez a kis hadsereg inkább csak rendőrségi szolgálatot teljesít s csak időnkint kap segédcsapatokat, a mikor az Orinoco és mellékfolyóinak partvidékén garázdálkodó indián-bandákat kell megfékezni, elriasztani.

A baniva-indiánok, Venezuela őslakói, minden tekintetben kiválnak a többi indiántörzsek közül. Erős, ügyes emberek, értelmes arcuak, nemesebb érzületűek, kissé ferdén álló szemükből lelkes tűz sugárzik. Erkölcsi szempontból is fölülmulják az összes többi fajrokonait; bármivel foglalkoznak is, nagy szorgalmuk, takarékoságuk révén meglehetősen jómóduakká gyarapodnak. Jólelkőségük, becsületességük minden átutazó előtt, a ki szolgálataikat tapasztalta, ismeretes. Halászattal, vadászattal is foglalkoznak s jól értik a kaucsuk-termelést. Ami pedig indiántörzseknél nagy ritkaság, nem is babonások. De azért ősi szokásaikból sem vetkőztek ki még teljesen s bár a katolikus vallásra tértek át, a régi hagyományokat is tisztelik.

A san-fernandói telep ugyan többnyire csak kunyhókból, szalmatető s viskókból áll, de akad néhány kényelmes berendezésű házikó is.

Miguel, Felipe és Varinas urak a kormányzó házában szálltak meg.

San-Fernandó legtekintélyesebb embere nem mondhatott le a szerencséről, hogy Ciudad-Bolivar híres tudósait vendégeiül ne lássa.

Martial őrmester és Kermor Jean egy parti fogadócskában béreltek két szobát arra az időre, míg Kermor ezredes felől egyet-mást megtudniok sikerül.

Helloch és Paterne legjobbnak látták, hogy a bárkájukon maradjanak. Megszokták már ezt a vízi lakást s jobban érezték ott magukat, mint hogyha valami szűk szobába kellett volna szorulniok. A Moriche hozta őket San-Fernandóba, hadd maradhassanak hűséges lakói mindaddig, míg a Moriche vissza nem viszi őket Caicarába.

Mondanunk sem kellene talán, hogy a hajósok, mihelyt a chubasco dühe lecsillapult, a három falcát a san-fernandói kikötőbe szállították. Ez még aznap este lehetséges volt; a chubasco tombolása két-három óránál nem szokott tovább tartani.

Teljesen sértetlenül a bárkák természetesen nem kerülhettek ki a viharból; de sérüléseik oly jelentéktelenek voltak, hogy a hajósok csakhamar kijavíthatták. A Maripare és a Moriche különben ráértek San-Fernandóban vesztegelni. A Gallinetta már nem annyira. Jean egyetlen napot sem akart veszteni s mihelyt valami nyomravezető értesülést kap édesapja felől, azonnal indulni szándékozott.

A fiatal francia utitársai is mindent elkövettek, hogy Kermor ezredesről mielőbb megtudhassanak valamit.

Miguel ur és barátai révén San-Fernandó kormányzójának támogatása is biztosítva volt s ez a férfit mindenestre hathatós segítőnek ígérkezett.

Hellochnak és Paternének is módjában állt, hogy Jeannak kezére járjanak.

Ajánló levelük volt San-Fernandó egyik előkelő, nagy befolyásu bölcspolgárához, Mirabal urhoz, a kiról Chaffanjon is megemlékezik könyvében s mint rendkívül szíves, szolgálatkész támogatóját emlegeti.

Remélhető volt, hogy a két, azaz a négy francia ennek az immár hatvannyolc éves öreg urnak a házában a lehető legjobb fogadtatásra talál.

Miután Jeannak a rémes kalandból szerencsére semmi baja sem támadt, másnap két honfitársával és Martial őrmesterrel már tiszteletét is tehetett Mirabal urnál, a kinek kedves nagyműveltségű családja a legszívesebben látta a négy idegent.

Mirabal ur elolvasván az ajánlólevelet, a legnagyobb örömmel jelentette ki, hogy az uraknak készségesen rendelkezésükre áll s mit sem fog elmulasztani, hogy mennél könnyebben érthessék el céljaikat.

Mikor azonban Kermor ezredesre tért a beszéd sora, az öreg ur gondolkozóba esett. Sok mindenre emlékszik és sok idegenre, a kik itt megfordultak, élénken emlékezetében áll még Crevaux doktor alakja; Chaffanjont is jól ismerte, ám Kermor ezredesről mit sem tud.

Jean arca elborult, köny szökött szemébe.

- Mióta lakik Mirabal ur San-Fernandóban? - kérdezte Helloch.

- Több, mint negyven esztendeje lakom itt, - felelt az öreg ur, - s San-Fernandótól csak néhányszor s mindig nagyon rövid ideig voltam távol. Ha Kermor ezredes csakugyan itt járt volna, bizonyára tudnék róla; ez a mi helységünk nem akkora, nem oly népes, hogy bármily átutazó idegen feltűnést ne keltene itt s hogy én legalább ne hallanék felőle valamit.

- Lehet, hogy Kermor ezredes nem árulta el kilétét, - jegyezte meg Helloch.

- Ebben az esetben csakugyan lehetetlen róla felvilágosítással szolgálnom, - mondta az öreg ur, - de hát volt talán valami oka arra?

- Édes apám, - szólalt meg most újra Jean, - tizenhárom évvel ezelőtt utazott el Franciaországból s még barátai is csak jóval elutazása után tudták meg ezt. Még nagybátyámat, Martial őrmestert sem tájékoztatta terveiről.

- Nem, nem! - mondta sóhajtván a vén katona, - én mindenesetre lebeszéltem volna ilyesmiről.

- De hát ön, kedves fiam? - kérdezte Mirabal ur.

- Én akkor nem voltam az édes apám házában, - felelt Jean, - édesanyám a gyarmatokban volt látogatóban velem, visszautazásunk közben hajótörést szenvedtük s édes anyám a tengerben lelte halálát. Engem kimentettek s mikor aztán évek multán visszakerültem a Bretagne-ba, édes apám már eltűnt Nantes-ból - s azóta nyoma veszett.

A fiatal ember életében kétségtelenül nagy szerepet játszott valami titokzatosság, a melyet ezuttal sem leplezett le. Annyi azonban bizonyos tehát, hogy Kermor ezredes akkor, a mikor fia visszakerült a Bretagne-ba, már elhagyta volt hazáját s Martial őrmester - már akár rokona a Kermor-családnak, akár nem, - egyáltalán nem tudja, hogy az ezredes hova tűnt.

- S mégis, kedves fiam, - szólalt meg újra Mirabal ur, - miből következteti hát, hogy édes apja San-Fernandóban járt? Miféle sejtésre támaszkodik?

- Nem sejtésre, hanem kétségbevonhatatlan bizonyítékra támaszkodom én, igen tisztelt uram, - felelt Jean.

- S mi az?

- Édes apámnak egy San-Fernandóból érkezett sajátkezűleg irt és aláírt levele, a melyet 1879-ben egyik nantesi barátjához intézett.

- Ez mindenesetre oly bizonyíték... igen, ha csak... - meglepetésében ily töredékesen válaszolt az öreg ur, - ha csak a másik San-Fernandóból nem érkezett a levél, mert hiszen Venezuelában meg az Apures mellett is van egy San-Fernandó nevű helység.

- Nem onnan, nem onnan irt édes apám, - felelt Jean, - a levél postabélyegzője is bizonyítja azt: «San-Fernandó de Atabapo 1879. június 5.»

- S mért nem indult el, kedves fiam, akkor mindjárt ezen a nyomon?

- Mert ugy nagybátyám, mint én e levélről csak három hónapja, hogy tudunk. Édes apám ama barátjának senkivel sem volt szabad e levelet közölnie s családja csak legutóbb, miután az illető meghalt, küldte meg nekünk ezt a levelet. Óh hiszen, ha akkor édes anyám elvesztésekor nem kerültem volna oly messze idegenbe... édes apám bizonyára nem bujdosott volna el.

Mirabal urat nagyon meghatotta a fiatal ember balsorsa.

Eltöprengett, mit tehetne érdekében.

Egy körülmény ime bizonyos volt: Kermor ezredes 1879. június 5-én levelet irt és adott postára San-Fernando de Atabapoban s ez a levél rendeltetése helyére érkezett.

- S az én emlékezésem mégis cserben hagy, - szólt Mirabal ur, - nem tudok az ezredesről, pedig abban az időben San-Fernandóban voltam.

- De mégis csak lehetetlen, hogy édes apámról, ha bármi rövid ideig tartózkodott is itt és ha kilétét el sem árulta, valamit meg ne tudhassak!

Nehéz sóhaj szakadt ki melléből, Mirabal urnak lesújtó nyilatkozata után még kétségbeesettebben ragaszkodott utolsó reményéhez.

- Ne csüggedjen, Jean, - szólt Helloch Jacques és most nem nevezte már «kedves Jean»-nak, vagy éppen «kedves Jean-nom»-nak, - Kermor ezredes mindenesetre itt járt San-Fernandóban, ha Mirabal ur nem is tud róla.

Az öreg ur fölkapta fejét.

- Mások talán tudnak róla, - folytatta Helloch, - fürkészni, tudakozódni fogunk. Önnek, Jean, nem szabad kétségbeesnie.

Martial őrmester mélységesen hallgatott; csak nézte, nézte öccsét s ez a nézés mintha azt mondta volna: Meglátod, szegény fiam, hogy egész utazásunk hiábavaló.

- Hát hiszen nincs kizárva, - szólalt meg újra Mirabal ur, - hogy Kermor ezredes elkerülte figyelmemet, azért hát magam is tudakozódni fogok, nyomozást indítok a lakosság legkülönbözőbb köreiben. Csüggedni semmiesetre sem szabad. Hiszen, hogy édes atya itt volt, San-Fernandóban, az bizonyos. De ki tudja mily néven szerepelt? Bizonyára ezredesi rangját sem árulta el!

Az valószínű volt, bár az okot, a mely Kermor ezredest ily titkolózásra indíthatta, senki sem ismerte.

- De hát mért kellett volna ennyire titkolóznia? - kérdezte Mirabal ur.

- Édes apámat nagy csapások érték, - felelt Jean, a kinek a szive mind hevesebben dobogott, - édes anyám halála után, úgy hallottam, valósággal buskomorságba esett, került az embereket s bizonyára teljesen el akart tűnni ismerősei elől, ha már azokat, a kiket legjobban szeretett, el kellett vesztenie...

- De hát ön, kedves fiam?...

- Engem is halottnak gondolt, - felelt Jean, miközben Martial őrmester türelmetlenül mozgolódott.

A vén katonának, úgy látszik, sehogy sem tetszett, hogy öccsét ennyire kivallatják.

Egyébként most már sem Mirabal ur, sem Helloch Jacques nem kérdezősködtek; megállapodván abban, hogy az ezredes hollétének kinyomozására mindent el fognak követni, elbucsuztak egymástól s utasaink visszatértek a szállásaikra.

Martial és Jean aznap ki sem mozdultak fogadójukból.

Másnap el jött Jeanért Miguel ur, hogy a kormányzóhoz vigye s bemutassa a nagytekintélyű férfinak.

Ő excellentiája persze mit sem tudott Kermor ezredesről. Mindössze még csak öt éve lakik San-Fernandóban. De bár semmiféle utbaigazítással nem szolgálhatott, kijelentette, hogy minden erejéből támogatni fogja Jean vállalkozását s részt vesz ő is ama nyomozásban, a melyet Mirabal ur indítani kívánt.

A következő nap minden eredmény nélkül mult el.

Martial őrmester valósággal dühöngött, főként önmaga ellen. Hogy minek is egyezett bele ebbe a nagy utazásba, a mely ime teljesen hiábavalónak bizonyul.

Dühös elbusulását azonban buzgón titkolta Jean előtt. Nem akarta annak már amugy is kétségbeesett lelkét, még elkeseredettebbé szomorítani.

Helloch Jacques eközben mindenfelé kérdezősködött, kutatott. Egyelőre azonban eredménytelenül. A nyugodt lelkű természettudós sehogy sem birta megérteni, mi lelhetette most egyszerre ezt az embert, a ki eddig mindig, még a legnagyobb veszélyek és kellemetlenségek

közepett is oly vidám szokott volt lenni és önként szokta közölni vele legföltettebb gondolatait is. Most még a kérdésére sem felelt.

- Mi bajod? - kérdezte Paterne.

- Óh... semmi.

- Semmi?... Az nagyon sokat jelent. Hát hiszen belátom, hogy annak a szegény fiatal embernek a helyzete nagy részvétre indíthat; de mégis csak azt hiszem, hogy megbízatásod sem lehet egészen közömbös...

- Az én megbízatásom?

- Az. A minister talán csak még sem azért küldött minket az Orinocora, hogy Kermor ezredest keresgessük.

- De mért ne keresnők?

- Kérlek, Jacques, beszéljünk komolyan! Abban a szerencsében részesültél, hogy megmenthetted Kermor ezredes fiát...

- A fiát, - ismételte Helloch, - igaz, a fiát... Nos Germain, talán jobb is lett volna ott vesznie a szegény gyerekek, ha már az édesapját meg nem találhatja...

- Nem értlek, Jacques! -

- Ilyesmihez te nem értesz, nem is érthetsz!

- Köszönöm!

Paterne elhatározta, hogy nem firtatja a dolgot tovább. Titkon azonban egyre izgatta a kérdés, hogy tulajdonképpen mi értelme is van ama folyton növekvő érdeklődésnek, a melylyel barátja a fiatal Kermor iránt viseltetik.

Másnap, a mikor Jean Martiállal meglátogatta Mirabal urat, hogy kérdezősködjék, nem sikerült-e már megtudni valamit édes apja felől, az öreg ur Helloch társaságában éppen hozzájuk készült.

Mirabal ur a lakosság körében puhatolózván megtudta, hogy tizenkét-tizenhárom évvel ezelőtt csakugyan járt San-Fernandóban valami rejtélyes idegen. Csakhogy senki sem tudta, francia volt-e az illető. Annyi bizonyos, hogy volt oka kilétét-milétét el nem árulnia.

Jean nagy örömmel fogadta ezt a hirt, ez volt az első fénysugár a homályban.

Akár lehet, akár nem, sejtelmekre építeni, Jeannak azt sugta szíve, hogy az a rejtélyes idegen csakis az ő édesapja lehetett.

- S merre vette útját az az idegen? - kérdezte izgatottan; - azt nem sikerült megtudnia Mirabal urnak?

- Azt is megtudakoltuk, fiam. Az illető innen az Orinoco felső részének vidékeire ment.

- S azóta semmi hír felőle?

- Semmi.

- Mindenesetre megtudhatnánk egyet-mást, ha ott folytatnók kutatásainkat, a felső Orinoco vidékein.

- Igaz, igaz, de az nagyon veszedelmes vállalkozás volna, - aggodalmaskodott Mirabal ur, - s ily alig számbavehető értesülés alapján... nem ajánlanám...

Martial ur is így vélekedett.

Jean nem válaszolt még. De arcának kifejezése, szemének felcsillanása elárulta elszántságát, hogy nem riad vissza semmiféle nehézségtől s hogy utját, ha még oly veszedelmessé válik is, folytatni fogja míg csak célt nem ér.

- Köszönöm szíves fáradozását, Mirabal ur s az önét is Helloch ur. A dolog tehát úgy áll, hogy abban az időben, a mikor édesapám levele innen San-Fernandóból elment, csakugyan járt itt valaki, a kiről nem tudják, ki volt...

- Igaz, de az még nem jelenti azt, hogy az illető csak is Kermor ezredes lehetett...

- De azt sem jelenti, hogy nem lehetett, - jegyezte meg Helloch.

- Nos, mivel az illető a felső Orinoco vidékeire ment, én is oda megyek! - mondta Jean.

- Jean... Jean! - kiáltott ijedten Martial.

- Oda megyek! - ismételte Jean oly határozott hangon, a melyen megérzett, hogy elhatározása megmásíthatatlan.

S megint az öreg urhoz fordult.

- Vajjon vannak e a felső Orinoco mentén telepek, vagy falvak, Mirabal ur, a hol majd újabb értesüléseket szerezhetnék?

- Hát hiszen van egy-két telep, meg falu; például Guachapana, La Esmeralda s még néhány. De ha valahol, hát leginkább az Orinoco forrásain túl tudhatna meg valamit édesapja felől.

- Hallottunk már egyet-mást erről a telepről, - mondta Helloch Jacques. - Nemde még nem régi telep?

- Már jó néhány éve, hogy megvan, - felelt Mirabal ur, - s úgy tudom, szép fejlődésnek indult.

- Spanyol hittérítők telepe?

- Az. Spanyol ember a feje: Esperante atya.

- Nos hát, mihelyt indulhatunk, egyenest Santa Juanába megyünk! - mondta Jean nagylelkesen.

- Csakhogy, kedves fiam, - szólt Mirabal ur, - meg kell mondanom önnek, hogy a Felső-Orinoco vidékén a legnagyobb veszedelmek várják. Nem is említve ama rendkívüli fáradságokat, nélkülözéseket, amikkel ez az út jár, megeshetik, hogy azoknak az indiánoknak a kezére kerül, akiknek kegyetlenségéről rémes hírek keringenek; a vad quivák kezére, akiket mostanában valami Cayenne-ből megszökött fegyenc vezet.

- Ezek a veszélyek édesapámat is fenyegették a nem riaszthatnak vissza, hogy őt föl ne keressem.

Hiába volt minden lebeszélés. Mirabal ur belátta, hogy a fiatal hőst nem tarthatja vissza. Az bizony, úgy látszik, csakugyan nem pihen addig, míg célt nem ér.

Martial őrmester valósággal kétségbeesett. Csüggedten követte Jeant a Gallinettára.

Mirabal ur Helloch Jacques-kal együtt maradván ismételten nagy aggodással beszélt azokról a veszélyekről, amelyekbe Kermor ezredes fia oly meggondolatlanul rohan bele...

- Ha bír hatni a fiatalemberre, uram, - mondotta Mirabal, - beszélje le erről a vakmerő tervről, amelynek majdnem semmi komoly alapja nincs. Tartsa vissza őt!

- Nem hiszem, hogy bárki, bármi is visszatarthatná, - felelt Helloch Jacques, - legalább amennyire ismerem...

Nemsokára Helloch is elköszönt Mirabal urtól s a Moriche-ra ment.

Most még komorabb volt s Paterne kérdéseire nem is felelt.

Kiült a falca hátsó részére s mozdulatlanul gubbasztva nézegette, hogy Valdez kormányos mint tatarozza két emberével a Gallinettát.

A falcát a hajósok e végből egészen kiürítették, a parton felborították s úgy javígtatták sérüléseit.

Helloch e közben Jeant is megfigyelte, aki ott állt a Gallinetta közelében s a javító munkálatokat nézegette.

A fiatalember talán arra is várt, hogy Helloch majd megszólítja s megkísérli merész tervéről lebeszélni őt.

De Helloch némán, mozdulatlanul ült helyén. Gondolatokba merülten, mintha valami rögeszmén töprengett volna... valamin, ami lelkébe mélyen befészkelődött... s ami leküzdhetetlenül foglalkoztatta őt.

Beesteledett.

Nyolc óratájban Jean menni készült, hogy a fogadóban pihenőre dőljön.

- Jó éjt, Helloch ur! - kiáltotta le a bárkán üldögélő honfitársához.

- Jó éjt, Jean! - köszönt az vissza s fölkelt mintha az volna a szándéka, hogy Jeant elkísérje.

Ám Jean ekkor már elfordult s csakhamar eltűnt a parti kunyhók között.

Martial őrmester még ott ácsorgott a munkások körül. Nagyon gondolkozónak látszott. S egyszerre csak, mintha nagy elhatározás szülemlett volna meg lelkében, fogta magát és a Moriche felé sietett.

- Helloch ur, - kezdte rá tétovázva, - pár szónyi beszédem volna önnel.

Helloch Jacques azonnal kiugrott a bárkából s az őrmesterhez ment.

- Mi tetszik, őrmester ur?...

- Nagy szíven kérem... Unokaöcsém nagyon hallgat önre, sőt talán csakis önre hallgat... Beszélje le arról a céltalan és veszedelmes utról...

Helloch Jacques merően a szemébe nézett Martialnak s pár pillanatnyi gondolkodás után így felelt:

- Meg sem kísérelm, hogy lebeszéljem, mert úgy sem sikerülne... azt különben jól tudhatja ön is... Ellenben más valamit határoztam s ha ön is beleegyezik...

- Mibe?

- Abba, hogy Jeant tovább is elkísérjem...

- Ön?... Hogy ön kísérje az én unokaöcsémet?

- Aki nem is unokaöccse önnek, őrmester ur.

- A Kermor ezredes fiát?

- Aki nem is fia Kermor ezredesnek... hanem... a leánya, Kermor ezredes egyetlen leánya!



## **MÁSODIK RÉSZ.**

## I. Elmult időkből.

Október másodikán reggel nyolc óra tájban a Gallinetta és a Moriche az Atabapo melléki félsziget jobb oldalát érintő folyó-ágon leusztatva s aztán a főfolyamra térve át kedvező északnyugati széllel indultak a felső Orinoco vidékei felé.

Martial őrmester ama beszélgetés után, a melyet akkor este Helloch Jacques-kal folytatott, végre is kénytelen volt beleegyezni, hogy «unokaöccsét» nem csak ő, hanem ez a fránya francia is elkísérje.

Kermor Jeanne titkát tehát most már tudja az, ki őt a halál torkából megmentette s bizonyára megtudja majd nemsokára Paterne Germain is. Bajos lett volna immár tovább titkolózni, Paternét tehát maga Martial világosította fel.

A két franciáról különben föltehetette, hogy a világgal szemben megőrzik e titkot, sem Miguel, Felipe és Varinas uraknak, sem a kormányzónak el nem árulják s Jeanne Jean marad mások számára, míg csak utjuk véget nem ér s ha Kermor ezredest sikerül megtalálniok, leányául hadd mutassa majd be a világnak ő.

Martial, Helloch és Paterne abban is megállapodtak, hogy sem a kormányosoknak, sem a legénységnek el nem árulják a titkot, hiszen nagyon helyes és okos dolog volt, hogy Martial az ezredes leányát unokaöccsével szerepeltette, ezáltal utjukból mindenesetre sok alkalmatlanságot sikerült elhárítania. Ajánlatos volt, hogy megmaradjanak e bölcs óvóintézkedés mellett jövőben is.

De képzelhető, mennyire ámult-bámult, mennyire elkedvetlenedett s aztán mennyire boszankodott a vén katona, midőn Paterne Germain minden különösebb meglepődés nélkül tudomásul vevén a nagy titkot, kijelentette, hogy keresztül látott ő mindjárt eleinte már a szitán s bizonyosra vette az őrmester ur, hogy unokaöccse leány.

S természetesen épp úgy elképzelhető az a zavar is, a mely erőt vett a kisasszonyon, midőn Helloch és Paterne először üdvözölték, mint leányt.

Mindketten nagyrabecsülésükről, szolgálatkészségükről s titoktartásukról igyekeztek biztosítani őt.

Lelkének határozottsága azonban, a mely a nőnem szokásos gyöngéinek fölötté állt, hamarosan legyőzte a zavart.

- Önök is Jeannak tekintsenek... Csak Jeannak! - mondta és kezét szorított honfitársaival.

- Ugy lesz, kisasszony! - felelt mély meghajlással Paterne.

- Igen, Jean marad... az én kedves Jeanom, - mondta Helloch, - mindama napig, a melyen majd Kermor Jeanne kisasszonyt odavezethetjük az édesapja karjaiba.

Magától értetődik, hogy most már Paterne Germainnek sem volt kifogása az Orinoco forrásvidékének fölkeresése ellen. Elvégre ő még jól is járt, legalább több alkalma nyílik növénygyűjteményét gazdagítania.

A mi pedig Kermor Jeanne-t illeti, ő csak hálával fogadhatta a két francia szives készségét, hogy Santa Juanáig elkísérik s szembeszállnak mindazzal a mi ezen a veszedelmes uton akadályul gördülhet az ő terve elé. S hogy hálája különösen Helloch iránt volt nagy és bensőséges, azt még a vén őrmester is természetesnek tarthatta, hiszen ez az ember Jeanne-nak az életét is megmentette s egész útján önfeláldozó védője lesz.

- Kedves, öreg barátom, - szólt Jeanne az őrmesterhez, - legyen meg Isten akarata... Ő tudja, mit cselekszik...

- No, mielőtt hálálkodó imádságot mondanék, - felelt Martial, - előbb az utunk végére vagyok kíváncsi...

És morogva bujt egy szögletbe s mint afféle nagybácsi, bosszankodva restelkedett önmaga előtt.

Helloch egészen természetesnek vélte, hogy így szóljon Paterne-hez:

- Remélem, belátod, hogy Kermor kisasszonyt el kell kísérnünk vakmerő útján?

- Mindent belátok, kedves Jacques, sőt értem azt is, a miről azt mondtad, hogy nem értek hozzá. Elvégre te azt hitted, hogy egy fiut mentesz meg, holott egy ifju leányt ragadtál ki a halál torkából. Nagyon természetes, hogy ily érdekes személyiséget már csak el nem hagyhatunk.

- Nos, én őt, mint Jeant sem hagytam volna el! - mondta Helloch Jacques. - Nem, semmiképen sem engedtem volna, hogy oly veszélyekbe rohanjon, ha nem mehetek vele. Kötelességem volt... mindkettőnk kötelessége Germain, hogy segítségére legyünk.

- Teringettét! - kiáltott föl Paterne Germain, látszólag igen komolyan.

Kermor Jeanne kisasszony utközben az élete történetébe is beavatta aztán a két franciát.

Eléggé különös történet ez.

Kermor ezredes, a ki most már hatvanhárom éves, 1859-ben egy martiniquei kreolnőt vett feleségül.

E házasságból két gyermek születet, de azok már nagyon korán meghaltak. Jeanne nem is ösmerte őket. Kermor urat és feleségét már ez a veszteség is mélységes bánatba döntötte.

Kermor ur kiváló katona volt s bátorsága, ismeretei valamint sok egyéb jeles tulajdonsága révén gyorsan emelkedett a rangsorban. Negyven éves korában már ezredes volt.

Martial már mint közlegény, majd mint káplár s mint őrmester is Kermor ezredes alatt szolgált s rajongott érette, különösen miután az ezredes a solferinoi csatában az életét mentette meg. A németekkel vívott, szerencsétlen végű háborút is együtt küzdötték végig.

Két-három héttel az 1870-i francia-német háboru kitörése előtt Kermorné asszonyt családi ügyek Martinique-ba szőlították. Itt született Jeanne.

Az ezredes, bár a hadjárat balsorsa nagyon nyomasztotta lelkét, szívből örült leánykája születésének. Ha kötelességei nem marasztják, rögtön elutazott volna az Antillákra, hogy nejét s gyermekét haza hozza Franciaországba.

Kermorné asszony nem birta bevárni a háboru végét; férjének közelében akart lenni s 1871 májusában Saint-Pierre-Martinique-ból egy Liverpoolba menő hajón, a «Norton»-on elindult - a halálba.

Kis leánya mellé, a ki akkor csak néhány hónapos volt, kreol nőt vett dajkául, hogy majd a Bretagne-ban, Nantesban, a hol az ezredes állomáshelye volt, hazájabelit lásson maga körül.

Május 23-án éjjel sűrű ködben a Norton összeütközött egy «Vigó» nevű hajóval. Az összeütközés oly erős volt, hogy a «Norton» néhány perc alatt elsüllyedt s utasai közül csak ötöt, legénységéből csak kettőt menthetett meg a másik hajó.

Kermorné asszony már nem juthatott ki kabinjából, amely azon az oldalon volt, ahol a hajó léket kapott; a dajka, bár a kisleánynyal karján kirohant még a földélzetre, szintén belefult a tengerbe. A gyermek igazán csodával határos véletlennek köszönhette megmenekülését.

Ama két matróz egyike, akiknek sikerült a «Vigó»-ra jutniok, megszánta volt a kicsikét, kiragadta a dajka kezéből s szerencsésen járt vele.

A «Vigó» ott maradt a szerencsétlenség színhelyén hajnalig, de csónakai, amelyeket rögtön leeresztett volt a hullámokra, hiába cirkáltak ide-oda, ama hét életnél többet nem tudtak megmenteni.

Világossal aztán a hajó, amelynek előrésze különben szintén eléggé megsérült, de gépei sértetlenek maradtak, tovább indult a legközelebbi sziget felé, ahova nyolc nap múlva ért.

Ennek a hajónak az utasai között volt egy spanyol család is, a Havannából való Eridia-család s ez gondjaiba vette a kis Jeannet.

Van-e a kis leánynak valakije még e világon, senki sem tudhatta. Az egyik megmenekült matróz csak annyit jelentett róla, hogy az édesanyja francia nő volt, de hogy kicsoda és hová való, azt ez a matróz sem tudta megmondani. Majd ki fog derülni, gondolták, a szerencsétlenség ügyében indítandó vizsgálat folyamán, hiszen valószínű, hogy a «Norton» utasai fölszállásuk előtt a hajózási társulat irodájában bejegyezték volt neveiket. Csakhogy ez, mint utóbb kiderült, nem történt meg.

Eridiák tehát leányukká fogadták Jeannét s magukkal Havannába vitték. Ott nevelkedett. A véletlen úgy akarta, hogy nevelőszülei eltalálják a keresztnévét: Juanának nevezték el. Nagyon eszes, tehetséges gyermeknek bizonyult, jól tanult s lelkileg-testileg pompásan fejlődött. Tizennégyéves korában franciául is épp oly tökéletesen beszélt, mint spanyolul. Mivel életének történetét nem titkolták előtte el, valóságos honvágy fejlődött ki benne Franciaország iránt, ahol még él talán az apja s talán siratja őt...

Elképzelhető azonban az is, hogy Kermor ezredest, akit a sors nejtől és gyermekétől fosztott meg, e kettős csapás mily kétségbeejtően sujtotta.

Kislányát nem is ismerte még.

Arról sem volt tudomása, hogy felesége, Martinique-ből elutazott. Az 1871-iki háborus időkben, nem csoda, hogy az ezredesné levele későn jutott a férje kezébe. S mikor Kermor ezredes megtudta, hogy neje a «Norton» hajón szándékozik hazautazni, akkor már a «Norton» elsüllyedésének híre is megérkezett.

Hiába volt minden nyomozás, nejről s gyermekéről sehonnan sem kaphatott megnyugtató hirt, végül is bele kellett törődnie a gondolatba, hogy azok mindketten a hajótörésnek estek áldozatul.

Kermor ezredes fájdalma határtalan volt. Hiszen elvesztette imádott feleségét s a gyermekét, akit még első csókjával sem csókolhatott. A kettős szerencsétlenség hatása oly erős volt, hogy a megőrüléstől kellett rettegnie; súlyosan belebetegedett s bizony, ha öreg örmestere, Martial, nem ápolja oly hűségesen, meg is halt volna s vele kihalt volna a Kermor-család.

A nagy betegségből felépült ugyan, de lábadozása igen lassu volt. Ekkor elhatározta, hogy a katonai pályát, amelyen pedig rajongó szeretettel csüggött s amelyen oly szépen haladt és még szebben haladhatott volna előre, elhagyja. 1873-ban, negyvennégyéves korában beadta lemondását.

Miután a hadseregből kilépett, a Nantes melletti Chantenay-sur Loire-ba vonult vissza. Barátaival is szakított s csak Martial örmestert vitte magával, aki ugyanakkor lépett ki a hadseregből.

Chantenayi házikójában úgy élt, mint valami pusztai szigetre vetődött hajótörött, a világhoz való minden vonatkozása megszűnt.

Két évig élt ott s akkor egyszerre csak eltűnt.

Martial őrmesternek azt mondta volt, hogy néhány napra elutazik, a hű öreg ember várta-várta vissza, de nap nap után múlt és az ezredes még csak hírt sem adott magáról.

A Kermor-család ügyésze utóbb arról értesítette az őrmestert, hogy az ezredes tizezer franciáért jövedelmet biztosított neki. Vagyonának felét tehát hű fegyveres-társára hagyta s a közjegyző pontosan fizette annak ezt az évi járadékot. A vagyon másik felét megtartotta s magával vitte az ezredes. Hova? Az egyelőre földeríthetetlen titok maradt.

Az adománylevél, amelylyel az ezredes Martial őrmesterről oly hálásan gondoskodott, a következő záradékkal végződött:

«És most utolsó istenhozzádát mondom derék katonámnak, akivel ime megosztom javaimat. Keresésemre sohase gondoljon, - hiába fáradsz. Meghaltam rá nézve, meg barátaimra s az egész világra nézve, mint ahogy az én számomra meghaltak azok, akiket a földön legjobban szerettem.»

Igy végződött az írás.

Martial őrmester persze sehogy sem bírta belenyugodni abba, hogy jószágos ezredesét ne lássa már.

Nyomozást indított, hogy megtudja, merre, hol rejtőzött el mérhetetlen bánatával Kermor ezredes.

Ez alatt pedig a kis Jeanne csak nőtt, növekedett nevelő-szülei házában. Majdnem tizenkét év múlt el már a «Norton» elsüllyedése óta, a mikor végre kiderült a leányka származásáról valami. Egészen véletlenül tudomására jutott, hogy a Norton elsüllyedésekor odaveszett francia nő Kermor ezredesné volt, s hogy férje ma is él még Franciaországban.

Tizennégy éves volt Jeanne, a mikor megtudta mindezt, mert hiszen nevelőszülei nem titkolhatták előtte, hogy édes apja él.

Az amugy is komoly leányt, a ki szellemileg és testileg immár szép hajadonná fejlődött s rendkívüli műveltséggel, korához és neméhez képest csodálatraméltó akaraterővel rendelkezett, ez az értesülés rögtön arra az elhatározásra indította, hogy édesapját meg kell találnia.

Ez a gondolat egész lényén elhatalmasodott.

Bármennyire szerette is nevelőszüleit, bármennyire boldog volt a családi körben, a hol valósággal dédelgették, nem volt, nem lehetett most már nyugta, szíve-lelke úgy égett a vágytól, hogy fölkeresse Kermor ezredesét.

A mit az ezredesről hallottak, az mindössze annyi volt, hogy szülővárosa, Nantes közelében visszavonultan él. Irtak tehát Nantesbe, hogy megtudják, ezidőszerint hol tartózkodik Kermor ezredes.

Képzeltető, hogy mennyire lesújtotta Jeannet a Nantesből érkezett válasz, a melyből meg kellett tudnia, hogy édesapja már régen nyomtalanul eltűnt.

Jeanne most még lázasabban csüggött gyermeki vágyán. S addigi kért, könyörgött, míg megengedték neki, hogy Franciaországba utazzék. Nantesben, úgy gondolta, mindenesetre megtud majd egyet-mást, a mi nyomra vezet. A mi idegeneknek nem sikerült, sikerül majd talán neki, a ki gyermeke az eltűntnek.

Az Eridia-család végre beleegyezett Jeanne elutazásába, bár legkevésbé sem reméltek sikert s csak azt kötötték lelkére, hogy mihelyt meggyőződik vállalkozásának céltalanságáról, siessen azonnal vissza.

Kermor kisasszony tehát elutazott Havannából s szerencsésen megérkezett Nantes-be, a hol természetesen Martial őrmesterhez utasították, a ki akkor még épp oly tájékozatlan volt Kermor ezredes holléte felől, mint akár csak Jeanne.

Ki irhatná le az öreg katona ámulatát, mikor a gyermek, akiről azt hitték, hogy a «Norton» elsüllyedésekor édesanyjával együtt a tengerbe veszett, egy napon csak átlépte a chantenay-i kis ház küszöbét.

Martial az első pillanatban nem hitte, hogy ez igaz lehessen; csak nézte, nézte a jelenést, de Jeanne vonásai is meggyőzték. A leány arca határozottan Kermor ezredesre emlékeztette őt, szemének, arcának kifejezése ugyanaz volt, mint az apjáé.

A vén katona úgy tekintett rá, mint valami angyalra, a kit talán a másvilágról küldött ime hozzá az ő ezredese.

Akkoriban ugyanis már semmi reménye sem volt, hogy Kermor ezredest még viszontláthassa; bizonyosra vette, hogy az nem is él már.

Jeanne elhatározta, hogy egyelőre édesapja házában marad. A jövedelem, amelyet az ezredes Martialnak biztosított s a melyről a Jeanne javára rögtön le is akart mondani, elegendő volt arra, hogy most már ketten újabb nyomozást indítsanak.

Eridiák hiába igyekeztek visszatérésre rábirni fogadott leányukat. Jean hálás szívvél köszönte meg jótevőinek mindazt, a mivel csecsemőkora óta elhalmozták, de egyben a leghatározottabban kijelentette, hogy hite szerint az ő édesapja még él, tehát ő nem nyughatik mindaddig, míg meg nem találja.

De kihez forduljon, hogy édesapja felől valami értesítést kapjon? Hiszen Martial őrmester minden módot megkísérelt már, minden lehetőséget kimerített, hogy megtudja, merre van Kermor ezredes.

Annyi bizonyosnak látszott, hogy az ezredes nagyon messze földre vándorolhatott ki, oly helyre, a hol semmiféle ismerősével nem találkozhatik.

Hejh, tudta volna csak, hogy szülőföldje házában az édes leánya várja!

És mult, mult az idő és egyetlen kis fénysugár sem hatolt a homályba.

Végre történt valami: fölbukkant az a levél, amelyet - mint az olvasó tudja már - Kermor ezredes 1879-ben San-Fernando de Atabapoból írt egyik nantesi ügyvédbarátjának. A levél jelentéktelen személyes ügyről szólt, de az ezredes fölkerlte benne barátját, hogy e levélről soha senkinek említést ne tegyen. S az ügyvéd meg is őrizte a titkot. Halála után azonban örökösei a hagyaték rendezésekor megtalálták s mivel akkor már egész Nantes tudott a Kermor ezredes leányának megérkezéséről s terveiről, a levelet az örökösök neki adták át.

Jean ekkor már nagykorúvá is lett.

Képzeltető, mint hatott e levél a lelkére, mily ellenállhatatlanul vonhatta a vágya most már határozottabb irányban az édesapja után!

A levél tanúsága szerint Kermor ezredes tehát 1879-ben San-Fernandóban volt. Jeanne és Martial rögtön írtak San-Fernandóba s megkérdezték, ott él-e még Kermor ezredes? A válasz az volt, hogy ilynevű és rangu személyiségről ott sem a hatóság, sem a lakosság nem tud.

Ily körülmények között Jeanne mi másra határozhatta volna el magát, mint arra, hogy elmegy San-Fernandóba s maga igyekszik kipuhatolni valamit.

Eridiák, akikkel Jeanne állandóan levelezett, hiába igyekeztek lebeszélni e tervéről, Martial is hiába ellenkezett, Jeanne megmaradt szándéka mellett.

- És az én kedves Martiálom végül mégis csak beleegyezett, - mondta Jeanne, életének történetét így föltárván a két honfitársa előtt, - s természetesen nemcsak arra adta rá a fejét, hogy engem erre az utra elengedjen, hanem arra is, hogy elkísérjen. Kellett is, hogy úgy cselekedjék; nemde öregem?!

- Sajnos, elég okom van már, hogy megbánjam, - mordult meg Martial őrmester, - hiszen ime minden óvatosság ellenére is...

- Kiderült ugy-e a titkunk?! - szólt közbe a leány nevetve. - Nos, de csak az igazság derült ki, mert hiszen én csakugyan nem vagyok az unokaöccs és te csakugyan nem vagy a nagybátyám. Helloch ur és Paterne ur azonban nem fogják ezt az igazságot világgá hirdetni, - ugy-e nem, Helloch ur?!

- Tőlünk senki sem tudja meg, kisasszony.

- Semmi kisasszony, Helloch ur, - vágott szavába Jeanne, - a világért sem szabad rászokniok, hogy engem kisasszonynak nevezzenek... Hiszen mindjárt elárulnának... Ne kisasszonynak, hanem Jeannak, csakis Jeannak szólítsanak!

- Csakis Jeannak, - szólt mosolyogva Paterne, - vagy legföljebb a változatosság kedvéért: a mi kedves Jeanunknak...

- Most hát tudják, - folytatta Jeanne, - mért kellett nevet és viseletet cserélnem. Mért lett Martial a nagybátyám s mért lettem én az unokaöccse. Rövid hajjal, fiuruhában Saint-Nazaireből Caracasba hajóztam Martial társaságában. Nagy segítségünkre volt utközben, hogy jól beszélek spanyolul. Ugy jutottunk idáig. Ha édesapámat megtaláljuk, visszafelé Havannának utazunk majd. Mindenesetre meg kell látogatnunk jótevőimet, hogy édesapám is megköszönhesse nekik az ő nagy jóságukat, amelylyel engem fölneveltek.

Köny csillant meg szemében, de gyorsan leküzdötte elérzékenyülését s Martialhoz fordulva így beszélt tovább:

- Nem, nem, kedves bácsikám, amiatt sohase aggodalmaskodjunk, hogy titkunk kiderült. Isten akarata volt az s ő akarta azt is, hogy két ily derék, segítségünkre-kész honfitársunkkal találkozzunk. Édesapám nevében is hálásan köszönöm, uraim, mindazt, amit érettem már eddig tettek s amit még ezután tesznek majd.

A fiatal leány feléjük nyújtotta kezét s Helloch és Paterne meleg barátsággal szorították meg ezt az erélyes leánykezet.

Másnap a franciák, Martial őrmester és Jean is, - akit csak ezen a néven fogunk említeni ezután is, mert hiszen a nagy ut veszélyes körülményeit tekintve, Jeannak kell még maradnia, - elbucsuztak Miguel, Felipe és Varinas uraktól, akik már minden előkészületet megtettek az Atabapo és Guaviare tudományos megvizsgálására.

A három tudós nem csekély aggodalommal kívánt szerencsés utat nekik.

- Lehet, hogy visszajövet még itt találunk minket, - mondta Miguel ur, - ha a vitás kérdést nem sikerülne addig eldöntenünk.

Még San-Fernando kormányzójától, aki néhány ajánlólevelet adott nekik a folyammenti főbb helységek előljáróihoz, és Mirabal urtól is elbucsuzván, a kis társaság utra kelt.

San-Fernando lakosai közül nagyon sokan odagyültek a partra, hogy a két bárka utasainak bucsut kiáltsanak.

A Gallinetta és a Moriche megkerülvén a sziklákat, amelyek az Atabapo és a Guaviare egybeszakadásának helyén meredeznek, kiveztek az Orinocóra s csakhamar eltűntek kelet felé.



## II. Az első nyom.

A Gallinettát és a Moriche-ot San-Fernandótól is Valdez és Parchal kormányosok vezették.

Parchalt Helloch és Paterne úgy szerződtették, hogy bárhová s bármekkora ideig utaznak is, nem kell új föltételekben megállapodniok. A Moriche legénységének tehát mindegy volt, hogy az Orinoco forrásai felé vagy valamelyik mellékfolyóján kell-e utazniok. A bérük ugyanaz maradt.

Valdez-zel azonban Jeannak és Martialnak újra szerződnie kellett. Csak San-Fernandóig fogadták föl, mert hiszen nem tudhatták előre, hogy onnan tovább kell-e menniök. Valdez különben is san-fernandói származású volt, lakást is ott tartott s eredetileg azt tervezte, hogy a mennyiben Jeannak és Martialnak nem lesz szükségük rá, más utasokat, vagy málhát szállít majd visszafelé.

Miután Jean elhatározta, hogy az Orinoco forrásai felé folytatja útját s mivel Valdezt nagyon megkedvelték, nem szeretett volna megválni tőle épp most, mikor az utnak nehezebb és veszélyesebb része következik. Martial és Jean tehát megkérték, vállalná tovább is szállításukat.

Valdez szívesen vállalkozott. Legényéből ugyan csak öt embert tarthatott meg, mert a többi az épp akkor kezdődő kaucsuk-szüret munkáiban kívánt részt venni, a hol jóval nagyobb bért kaphattak, - de a kormányos könnyen szerződtethetett helyökbe másokat, három mariquitárit fogadott föl és egy spanyolt.

A mariquitari indiánok, a kik az Orinoco-vidék keleti részén lakó törzsek egyikéből valók, nagyon ügyes evezősök s az Orinocot San-Fernandótól fölfelé néhány száz kilométernyire jól ismerték.

A spanyol, a kinek Jorres volt a neve s a ki csak két hete, hogy San-Fernandóba érkezett, tulajdonképen csak azért szerződött a Gallinettára, hogy Santa Juanába juthasson, a hol, úgy mond, Esperante atya szolgálatába óhajt szegődni. Hallotta, hogy a Gallinetta és Moriche utasai Santa Juanába igyekeznek s megragadva a kínálkozó alkalmat, evezősnek kínálkozott. Valdez, mivel éppen még egy emberre szüksége volt, felfogadta. A spanyol élénk eszű embernek látszott, de arcának túléles vonásaiban s szemének különös nyugtalanító fényében volt valami, a mi szinte félelmesen hatott. Szükszavu, mogorva ember volt.

A két falca kedvező széllel indult s gyorsan haladt előre.

A vitorlák pompásan duzzadoztak s a legénységnek nem igen kellett megerőltetnie magát. Szép, verőfényes idő volt, csak nyugaton uszkáltak könnyű felhők az égen.

Estefelé a Niává-val szemben fekvő Mina szigetének felső részéig értek. Itt két vizimalacot lőttek a vadászok s így aznap vacsorára nem kellett a San-Fernandóban beszerzett készlethez nyulniok.

Másnap, október negyedikén hasonló körülmények között folytatták útjukat. Körülbelül husz kilométert haladtak nyilegyenes irányban az Orinoco e részén, a melyet az indiánok Canon Nube-nak neveznek.

Este a Gallinetta és a Moriche a Piedra Pintada sziklahegy lábánál vetettek horgonyt.

A vizállás még mindig eléggé magas volt s a mindenféle jelekkel televesett sziklák rajzos részéből is elfödött pár arasnyit a víz.

Az Alto-Orinocon utazók rendszerint a parton töltik az éjszakát. Fák tövében tanyáznak, függőágyakat erősítenek az ágak közé s úgy alszanak a csillagos szabad ég alatt. A venezuelai ég csillagai különösen szépek.

A mi utasaink ellenben jobbnak látták, hogy bárkáikon maradjanak.

E vidéken nagyon gyakori a hirtelen zápor s a szabadban éjszakázókat az ilyen meglepetés nem érintheti épp valami kellemesen.

Valdez és Parchal épp arról beszélgettek.

- Még hagyján, - mondta Valdez, - ha ott a moszkítóktól megmenekülhetnénk, csak hogy ezek a szentelen rovarok a szárazföldön is épp úgy megtalálják az embert, mint a vizen.

- A szárazföldön errefelé, - jegyezte meg Parchal, - még hangyák is zaklatnának. S ezeknek a hangyáknak a csipésétől az embert kileli a hideg.

- Nemde a veinte y cuatro hangyák ezek? - kérdezte Jean, a kit Chaffanjon könyve még ily apróságozokról is tájékoztatót.

- Azok, - felelt Valdez, - aztán meg vannak errefelé más fajták is, például a chipiták, a melyek oly aprók, hogy szabad szemmel nem is láthatók, az embert tetőtől talpig ellepik s összevissza szurkálják; hát még a termiták, a melyek annyira türehetetlenek, hogy az indiánok még a kunyhóikat is oda hagyják miattok.

- S a földi bolhák, - szólt közbe Parchal, - s a vampirok, a melyek áldozatuk vérének az utolsó cseppig kiszívják...

- És a kigyók, - egészítette ki a sort Paterne Germain, - a hat méternyire is megnövő culebra mapanare s más fajták... No, akkor már csak inkább moszkítókkal hadakozunk.

Megállapodtak abban, hogy nem hagyják el bárkáikat, a míg csak valami nagyobb zivatar, esetleg egy újabb chubasco nem kényszeríti őket, hogy a szárazföldön keressenek menedéket.

Másnap délután a Rio Ventuari torkolatáig jutottak el, a mely az Orinoconak egyik jelentékenyebb mellékfolyója.

Öt óra volt s így még két óráig haladhattak volna kellő világosságban fölfelé, de Valdez azt tanácsolta, hogy kössenek ki már, mert a Ventuari torkolatán felül nagyon sziklás az Orinoco medre s eléggé védett kikötőhely sem kínálkozik.

A vacsorát közösen költötték el. Az őrmester urnak most már, miután Jean titka a két francia előtt ismeretes volt, nem lehetett kifogása ez ellen.

Helloch és Paterne egyébként igen tartózkodón viselkedtek Jeannel szemben. Különösen Helloch még a látszatát is kerülni akarta mindennek, ami tolakodásnak tűnhetett volna föl. Szinte kerülte, nem mintha zavarba ejtette volna az új helyzet, hanem részint azért, hogy mennél kevésbé feszélyezze Jeant, részint azért, mert Kermor kisasszony jelenlétében a régi viselkedésük mégis csak módosult s ez könnyen feltűnhetett volna a legénységnek.

Jeanne azonban megmaradt a régi Jeannak. Elfogulatlanul, bizalomteljesen beszélgetett honfitársaival ezután is. Esténként meghívta őket a Gallinettára s akkor a kis társaság barátságosan újra meg újra végigtárgyalta utazásuk eseményeit, a jövő eshetőségeit, meghányták-vetették, mit remélhetnek s célt érnek-e majd amaz értesülések révén, amiket Santa-Juanában szerezni fognak.

- Santa-Juana, - mondotta Helloch Jacques, - ez a név már magában véve is szerencsét jósol nekünk, mert hiszen az ön neve is az, tisztelt kisasszony.

- Jean ur, csak Jean ur! - figyelmeztette az ifju leány ijedten Helloch Jacques-ot, miközben Martial őrmester szigoruan összeráncolta a szemöldökét.

- Nos hát, Jean ur! - szólt Helloch s könnyed kézmozdulattal jelezte, hogy nyelvbotlását idegen fül nem hallhatta meg.

Ez este arról a mellékfolyóról beszélgettek, amelynek torkolata közelében horgonyt vetettek volt, - a Ventuariról.

Ez a mellékfolyó az Orinocóba, annak legerősebb elhajlása táján hét ágba szakad bele. Északkelet felől jön, a guyanai Andeszek kimeríthetetlen forrásaiból táplálkozik s ama területeken folyik végig, amelyeken főként a maco- és mariquitari-indiánok tanyáznak. Ennek a jobboldali mellékfolyónak vízbőrsége jóval fölülmulja az Orinoco jobbparti mellékfolyóit.

- Kár, hogy nincsenek itt Miguel, Felipe és Varinas urak, - jegyezte meg Paterne Germain, - volna vitára okuk! A Ventuari hatalmas versenytársa lehetne az Atabapónak épp úgy, mint a Guaviarenak s ha most azok az urak itt volnának, nyilván egész éjszaka hallgathatnók érveléseiket.

- Valószínű, hogy úgy volna, - jegyezte meg Jean, - mert ez a folyó csakugyan a legjelentékenyebb vizága az egész felső-orinocoi vidéknek.

- Valóban úgy érzem, - mondta Paterne Germaine mosolyogva, - hogy hyrographia démona immár az én lelkemet is megszállja, s föl kell vetnem a kérdést, vajjon mért ne lehetne a Ventuari az igazi Orinoco?

- Hát azt hiszed, hogy én e kérdés bővebb fejtegetésébe bocsátkozom? - kérdezte Helloch gunyosan.

- S vajjon mért ne kelhetnének a Ventuari pártjára? Azt hiszem a Felipe és Varinas urak álláspontja semmivel sem különb...

- Mondd inkább, hogy épp oly hiábavaló...

- Miért?

- Hát csak azért, mert az Orinoco: az Orinoco.

- Remek bizonyítás ez, Jacques!

- Az ön véleménye tehát, Helloch ur, megegyezik a Miguel uréval? - kérdezte Jean.

- Teljesen megegyezik vele, kedves Jean.

- Szegény Ventuari! - kacagott Paterne Germain, - be kell látnom, hogy számodra nem terem babér, ezennel hát elejtelek.

A következő három nap, október 4-ike, 5-ike és 6-ika a hajósoknak kemény munkát adott. A falcák vontatása és az evezés próbára tette itt minden erejüket. A Piedra Pintudán felül a bárkák hét-nyolc kilométernyi uton csupa apró sziget, temérdek szikla és zátony között csak igen nagy bajjal juthattak előre. Bár a szél még mindig kedvező irányu volt, a vitorlákat be kellett vonni, mert különben a bárkák belevágódtak volna valamely torlaszba. Többizben hatalmas zápor is zudult alá, utasainknak órákhosszat a kosárfödelek alatt kellett meghúzódniuk.

Igy jutottak a san-barbarai zuhogóig, amelyen csak nagy erőfeszítéssel, de kirakodás nélkül sikerült átkelniük.

Ezen a vidéken, Chaffanjon jelentése szerint, egy régi falu romjait kellett volna találniuk, de ezeknek a romoknak már hire-hamva sem volt.

A rendes ut csak Cangreo szorosán túl kezdődött megint, onnan már gyorsabban haladhattak fölfelé s október hatodikán délután sikerült elérniök Guachapana falvát, a hol horgonyt vetettek s partra is szálltak.

Valdez és Parchal kormányosok itt különben csak ezért állapodtak meg, hogy a vontatásban és evezésben kifáradt legénységnek pihenője legyen.

Guachapana falva mindössze hat-hét lakatlan kunyhóból áll. Egykori lakóit a termiták üzték el innen, ezek a pusztító kis rovarok, a melyek az egész környéket elárasztották. Az ilyen «fatetvek» ellen lehetetlen a védekezés, mihelyt megjelennek valahol, menekülni kell előlük.

- Ime végtelen hatalma a végtelen kicsinek; - jegyezte meg Paterne Germain, - ezeknek a myriádszám jelentkezői kis bestiáknak nem árthat az ember. Tigris, vagy jaguár támadást könnyű visszaverni, e nagy ragadozókat valamely vidékről teljesen kiirtani is könnyebb, mint efféle mákszem ellenségtől szabadulni. Tigris, oroszlán, jaguár miatt az embernek csak még sem kell a falujából kivándorolnia!...

- Különös, ha az ember nem piarao-indián, - szólt közbe Jean, - mert a hogy olvasom...

- Igen, igen, én is olvastam, hogy a piarao-indiánok főként babonából hagyják ott olyankor tanyáikat, - mondta Paterne Germain, - de hát az ok mellékes, annyi bizonyos, hogy ezek a hangyák, ezek a termiták egész tartományt is el tudnak pusztítani.

Öt óratájban a Moriche embereinek sikerült egy terecaie-teknősbékát fogniok.

Ebből a teknősalatból vacsorára pompás levest és egy «sancoco» nevű igen izletes hus-ételt készített az indián legénység.

Ananászt és banánát lépten-nyomon téphettek utasaink. A levegőben vadkacsák, fehér hasu hocco-tyukok és fekete erdei tyukok csapatai suhantak át fejük fölött. A vízben csak úgy hemzsegték a halak. Annyi itt a hal, hogy az indiánok nyíllal lövik. Egyetlen óra alatt mindkét bárkát meglehetett volna tölteni vele.

Éhségtől tehát a Felső-Orinoco vidékein egyáltalán nem kellett rettegniök.

Az éjszakát nyugodtan tölthették s másnap a legénység, friss erővel indithatta el a két falcát.

Huszonnégy órával később, csunya esős nap után és Camucapi szigetétől kezdve csak keserves palankázással bírván boldogulni, a caridai lagunára értek.

Carida valamikor szép kis indiánfalu volt, de a piarao-indiánok, mivel egy alkalommal tigris pusztított a faluban, otthagyták s a szalmakunyhók pusztulásnak indultak volna, ha egy kevésbé félték baré-indiánus nem telepszik meg ott, a ki nemsokára szép ültetvény-teleppé virágoztatta fel az elhagyott helyet.

A derék ültetvényes meghívta magához utasainkat, a kik ezt a meghívást nem is utasíthatták vissza.

Az indián, alighogy a bárkák kikötöttek, odament s föllátogatott a Gallinettára. Utasaink egy pohárka aquardinte-val kínálták meg, a mit csak akkor fogadott el, mikor megígérték, hogy viszont az ő tafiájából isznak majd nála és elszíznak pár cigarettányit az ő saját termésű táboridohányából.

Utasaink tehát megígérték, hogy ebéd után meglátogatják.

Mikor a baré-indián elbucsuzott a bárkán a franciáktól, a legénység sorában megakadt a tekintete Jorres-en, a spanyolón.

Különös érdeklődéssel nézte a spanyolt s meg is szólította:

- Mondja csak barátom, nem találkoztunk mi már valahol?

Jorres ráncba vonta szemöldökét.

- Itt semmiesetre sem, indián barátom, - felelt a spanyol kelletlenül, - mert biz én a kend rancho-ján még sohasem jártam.

- Sajátságos! Caridában oly kevés idegen fordul meg, hogy az ember jól megjegyezhet minden arcot, ha csak egyszer látta is.

- Talán San-Fernandóban látott engem? - mondta a spanyol.

- Mikor volt ott?

- Ezelőtt... ezelőtt három héttel...

- Akkor hát nem láthattam ott, mert jó két éve már annak, hogy San-Fernandóban utoljára jártam.

- Bizonyára összetéveszt hát valakivel. Engem ugyan sohasem láthatott, - felelt most már durva hangon a spanyol, - a Felső-Orinocón most fordulok meg először életemben.

- Szívesen elhiszem, - mondta a baré-indián, - és mégis...

Ezzel végződött a beszélgetés, amelynek Helloch, bár minden szavát hallotta, különösebb jelentőséget mégsem tulajdonított.

A baré-indián és Jorres beszélgetése csak arra indította Helloch Jacques-ot, hogy megkérdezte a spanyoltól, mért igyekszik éppen Santa-Juanába?

Jean, aki élénken érdeklődött minden iránt, ami a santa-juanai térítő-telepre vonatkozott, feszült kíváncsisággal leste a spanyol választ.

Jorres nyugodtan, a zavar legcsekélyebb jele nélkül így felelt:

- Engem már gyerekkoromban papnak szántak. A cadixi Mercedes-kolostorban kispap is voltam már. De hirtelen megszállt az utazás vágya s állami hajókon álltam szolgálatban évekig. Idővel azonban meguntam ezt az életet, régi pályámra kíváncsoltam vissza s elhatároztam, hogy valamely térítői társaság szolgálatába lépek. Hat hónappal ezelőtt Caracasba vetődtem egy kereskedelmi hajón s ott hallottam a santa-juanai telepről, amelyet több évvel ezelőtt valami Esperante atya alapított. Ekkor támadt az a gondolatom, hogy legjobb lesz oda mennem, azon a viruló telepen bizonyára akad hely számomra is. Caracsból tehát utra keltem, még pedig úgy, hogy egyes falcácon vállaltam evezősszolgálatot. Ugy jutottam San-Fernandóig. Ott megfelelő alkalomra kellett várnom, hogy a Felső-Orinocóra utazhassam és megtakarított pénzem már fogytán volt, amikor az önök falcái ott kikötöttek. San-Fernandóban hamarosan hire kelt, hogy Kermor ezredes fia az édesapja keresésére Santa-Juanába készül. Mivel azt is hallottam, hogy Valdez kormányos evezősöket keres, jelentkeztem és most itt vagyok a Gallinettán. Határozottan állithatom azonban, hogy ama baré-indián engem még sohasem látott, mert Caridában most fordulok meg először.

Helloch Jacques szinte élvezettel hallgatta ezt az egyszerű és határozott beszédet, amelylyel a spanyol a kérdésére megfelelt. Nem csodálkozhatott azonban rajta, hiszen ez az ember fiatal-korában jó nevelésben részesült s magasabbrendű tanulmányokat folytatott.

Elhatározta, hogy felmenti az evezősszolgálat alól, helyére valami indiánt fogadnak s őt az egyik bárkán utitársukul viszik el Santa Juanáig.

Jorres megköszönte ezt a szivességét, de kijelentette, hogy a szolgálatot, amelyre vállalkozott, ezután is teljesíteni kívánja.

- Ha Santa-Juanában Esperante atya nem fogadna föl, - tette hozzá, - kérni fogom az urakat, tartanának meg továbbra is szolgálatukban, legyen szabad önökkel visszatérnem San-Fernandóba - s amit még jobban szeretnék, át Európába is.

A spanyol nyugodt, bár kissé éles hangon beszélt, amelyet különben újra meg újra tompítani igyekezett. Ez a hang azonban egészen megfelelt elszántságot tükröző arc kifejezésének, illeté sötétbőrű, feketehaju, nagyfejű emberhez, a kinek keskeny ajkai közül vakitón fehér fogsor villogott elő.

Helloch Jacques most már élénkebben érdeklődött e különös ember iránt. Elhatározta, hogy állandóan szemmel fogja tartani, mert azt is észrevette, hogy a spanyol sajátságos pillantást vetett néhányszor Jeanra, mintha Kermor Jeanne titkáról megtudott volna valamit, noha arról sem Valdeznek, sem Parchalnak, egyáltalán a bárkák személyzetének még csak sejtelmük sem lehetett.

Ez a gondolat egyszerre nagyon is nyugtalanítani kezdte Helloch Jacques-ot s titokban, mert hiszen sem Jean, sem Martial nem vettek észre semmit, a legéberebb figyelemmel kísérte a spanyolt.

Jean szeretett volna egyet-mást Santa-Juanáról s Esperante atyáról hallani s megkérdezte a spanyoltól, mit tud ama telepről és alapítójáról, talán ismeri is Esperante atyát?

- Ismerem, Kermor ur, - felelt némi tétovázás után a spanyol.

- Láta hát?

- Láttam, Caracasban.

- Mikor?

- 1879-ben, mikor egy teherhajón szolgáltam.

- Esperante atya akkor járt először Caracasban?

- Azt hiszem... először... és onnan indult el fölfelé, hogy megalapítsa telepét...

- Milyen ember ez az Esperante atya, - szólt most közbe Helloch Jacques, - azaz jobban mondva, milyen volt akkor?

- Akkor... mintegy ötvenéves, magas termetű, nagyerejű ember volt, dus körszakálla már deresedett; most bizonyára egészen fehér már. Meglátszott Esperante atyán, hogy határozott, erősakaratu ember, aminthogy olyannak is kell lennie minden hittérítőnek, aki arra vállalkozik, hogy az indiánokat megtérítse, ami elvégre életének kockáztatásával jár...

- Nemes hivatás, - mondta Jean.

- Szebbet nem is tudok, - jegyezte meg a spanyol.

Ezzel véget ért a beszélgetés.

Nemsokára a baré-indiánnak megígért látogatás ideje is elkövetkezett. Martial őrmester és Jean, valamint Helloch Jacques és Paterne Germain partraszálltak és a rizs meg maniok földiken át elsétáltak a kunyhóig, a melyben az indián a feleségével lakott. A baré-indián nagy tisztelettel üdvözölte vendégeit. A felesége nem beszélt spanyolul, csak néhány indián szót makogott. Tulajdonképpen afféle félvad indián nő volt ez s úgy látszott értelmesség dolgában, férjének mélyen alatta áll.

A házigazda, akit mintagazdasága úgy látszott, nagy büszkeséggel tölt el, főként ültetvényeiről s azoknak jövőjéről beszélt. Nagyon sajnálta, hogy utasaink nem érnek rá a rancho-t egész kiterjedésében megsemlélni.

No de ami késik, nem mulik. Meg kellett ígérniök, hogy visszajövet majd nagyobb időt töltenek itt.

Maniok lepényt, pompás ananászt, saját főzetű tafiát, sajáttermésű dohányból készült szivart tett vendégei elé a baré-pár s mindezt meg kellett ízlelni s természetesen dicsérni is.

Csak Jean nem gyujtott rá a szivarból, a melylyel pedig nagyon, de nagyon kínálta a házigazda s a tafia pálinkát is éppen csak hogy megízlelte. Ez a pálinka egyébként még Martial és Helloch torkát is égette, oly erős volt, Paterne Germain pedig már az első kortytól úgy elfintorította az arcát, hogy az Orinoco-vidék bármelyik majma is megirigyelhette volna, amit különben az indián a pálinkája dicséretére magyarázott.

A vendégek tíz órájában aztán fölszedelőzködtek, elbucsuztak.

Az indián néhány munkásával elkísérte őket a falcáig, ahol a legénység már az igazak álmát aludta.

A baré itt megpillantván a spanyolt, megcsóválta fejét s így szólt:

- S én mégis csak azt mondom, hogy ezt az embert itt a ranchom környékén már láttam valaha!

- De hát mért ne vallaná be a spanyol? - kérdezte Jean.

- Bizonyára csak valami feltűnő hasonlatosság téveszti meg, kedves barátom, - jegyezte meg Helloch közömbösen.

### III. Két nap Danacóban.

Caridától idáig három nap alatt kedvező széllel eléggé gyorsan jókora utat futottak meg a bárkák.

Elhaladtunk Luna szigete mellett s minden különösebb nehézség nélkül haladtak a pálma ligetes partok mentén fölfelé, könnyű szerrel keltek át azon a zuhogón is, a melynek «Ördög-ágya» a neve, jóllehet az ördögnek eszeágában sem volt itt a folyamon keresztül fekvőnie.

A balparton, a Yapacana cerro-val szemben Marilla szigeten felül egy venezuelai meszticnek, Assomption Manuel urnak a telepe terült el.

E telepnek, a melyet e nagy családú férfiú, a kinek a felesége is mesztic-vér volt, e helyütt alapított: «Danaco» a neve.

Midőn a két falca már esti szürkületben Danaco felé közeledett, a Gallinettát kis baleset érte, beleütközött egy sziklába s léket kapott. Szerencsére csak csekély sérülés volt s a rést egy csomó szénával sikerült annyira betömni, hogy a víz nem szivárgott be a bárkába. Hogy tovább utazhassanak, természetesen ki kellett javítani a falcát, a mire Danaco igen alkalmas helyül kínálkozott.

Utasaink az éjszakát Mavilla szigetének déli partján töltötték, a telepítvényest csak másnap reggel akarták fölkeresni.

Hajnalban aztán átteveztek Assomption ur birtokához, ahol egy hajóhidszerű alkotmány mellett kötöttek ki.

Danaco most már nem volt az a jelentéktelen kis telep, a minek Chaffanjon leírja, most már viruló falu volt. Assomption Manuel hozzáértése, szorgalma néhány év alatt fölvirágoztatta s bizonyosnak látszott, hogy Danaco ezután még rohamosabban fog fejlődni.

A meszticnek valamikor Guachapanában volt gazdasága, «sitio»-ja, de San-Fernando közelsége azaz a kormányzó zaklatásai miatt ott nem birt boldogulni. Szerencsés gondolat volt, hogy guachapanai gazdálkodását beszüntetvén, távolabbi vidéken telepedett meg. Danacóban szabadon, függetlenül rendezkedhetett be, zavartalanul termelhetett és kereskedhetett, a minek csakhamar meg volt az üdvös hatása: kis telepe jókora községgé növekedett.

A mesztic mindjárt korán reggel értesült a falcák érkezéséről. Néhány emberének társaságában lesietett a partra, hogy üdvözlje a jövevényeket.

Utasaink ekkor már kiszálltak volt s elébe mentek Assomption urnak.

Jean a kölcsönös üdvözlés és bemutatkozás után átnyújtotta azt az ajánló irást, a melyet a felső-orinocoi előljáróságokhoz a san-fernandoi kormányzótól kapott.

Assomption Manuel átvette, végigolvasta az irást s visszaadta.

- Uram, - szólt - ajánló levél nélkül is szívesen fogadtam volna önöket; Danacóban minden utas szívesen látott vendég, különösen, ha francia.

- Fogadja köszönetünket, uram, - felelt Helloch Jacques, - két napig itt kell vesztegelnünk, hogy egyik megsérült falcánkat kijavíthassuk.

- Legyenek vendégeim akár nyolc napig is, - mondta Manuel ur, - a mig csak tetszik önöknek; a francia Truchon honfitársai mindenütt tárt karokkal fogadják a Felső-Orinoco telepítvényesei...



- Előre tudjuk, hogy itt szives fogadtatásban lesz részünk, - jegyezte meg Jean.
- S honnan tudták ezt, fiatal barátom?
- Nos, Manuel ur öt évvel ezelőtt már szintugy bizonyosságát adta nemzetünk iránt való rokonszenvének, midőn egy francia utazót, aki az Orinoco forrásvidékeire igyekezett, hasonló előzékenységgel fogadott.
- Ah, ön Chaffanjonról beszél! - kiáltott föl Manuel ur, - bátor kutató volt az, ő rá, valamint társára Moussot-ra is valóban örömmel gondolok.
- Chaffanjon is hasonló érzelemmel, nagy hálaival emlékszik meg könyvében önről, Manuel ur, valamint szivességeiről, amikkel elhalmozta őt.
- Megvan önnek ez a könyv? - kérdezte Manuel ur élénk érdeklődéssel.
- Megvan, - felelt Jean, - s ha kívánja, szívesen felolvasom s lefordítom önnek a megfelelő részeket.
- Nagy örömöm telnék benne, - mondta Assomption Manuel s ismételten kezét szorított vendégeivel.

Chaffanjon nem csak Assomption urról emlékszik meg nagy elismeréssel, hanem ama bizonyos Truchonról is, a kinek révén a franciák oly nagy rokonszenvnek örvendhetnek a Felső-Orinoco vidékén.

Ez a Truchon ugyanis mintegy negyven évvel ezelőtt a Felső-Orinoco mentén megtelepedvén, nagy szolgálatokat tett ama vidék lakóinak. Az indiánok addig mit sem tudtak kaucsuk-termelésről. Truchon kioktatta a bennszülötteket a gummifák nedvének értékéről, megtanította őket, mint kell e nevezetes kereskedelmi cikket előállítani s a kaucsuk-termelés nemsokára az egész vidék áldásává lett. A francia név varázsa azért oly nagy e vidékeken.

Assomption Manuel hatvan éves volt már. Erőtelmes férfi volt még, barna bőri, élénk szemü, értelmes arcú ember, aki jól értett a parancsoláshoz, de a mellett jólelkü, figyelmes, előzékeny is volt munkásai, a rancho-ján alkalmazott indiánok iránt.

Ezek az indiánok a mariquitari-i törzséből valók voltak, nagyon jóra való népség s Danaco falvának lakossága csaknem teljesen mariquitari volt.

Miután utasaink elfogadták az ültetvényes meghívását, Valdez azonnal intézkedett, hogy a legénység a falca kijavítására tegye az előkészületeket.

Mindent partra szállítottak a Gallinettáról, a bárkát kivontatták a partra, felborították, hogy fenekének sérüléseihez hozzáférközhessenek.

Assomption ur megígérte, hogy néhány munkást bocsát rendelkezésére Valdeznek s így bizonyosnak látszott, hogy a Gallinetta megrongált részeit két nap alatt jól kitatarozhatják.

Reggeli hét óra volt. Az ég felhős, de a magasan lebegő felhők nem fenyegettek esővel. A hőmérséklet is tűrhető volt, huszonhét Celsiusfok.

A társaság vidáman követte a vendéglátó gazdát a pálmaligetek mögött a parttól mintegy ötszáz méternyire fekvő falu felé.

Assomption ur, Helloch és Jean elől haladtak a meglehetősen széles és gondozott gyaloguton, Martial őrmester és Paterne nyomon követték őket.

Már utközben is megcsodálhatták a mesztic maniok, és citrom-ültetvényeit, a gyönyörű banánokat, a cacaotermést, a macanilla pálmákat; a távolból messze kiterjedő rizsföldek, cukor-

nád és dohányültetvények integettek. A legértékesebb része a gazdaságnak az euphorbiaceákhoz tartozó kaucsuk- és sarrapia néven ismert tonka-bab-termelés volt.

Besétálván a faluba, utasaink a lakosságot is megismerhették, sem a nők, sem a gyermekek nem ijedtek meg, nem futottak tova.

A férfinép csupa derék, erős, egészséges szép szál ember volt. Ruházatuk épp úgy mint az asszonyoké is, már közelebb állt az európai, mint az indián-viselethez.

Mintegy száz lépésnyire haladhattak már a faluban, amikor balra kanyarodva, megérkeztek Danaco legnagyobb háza elé.

Tulajdonképpen két egymáshoz ragasztott ház volt ez, meglátszott rajta, hogy nem egyszerre épült. Nagy ablakai, ajtói voltak, kényelmes, jó berendezésű lakásnak látszott. A nagy udvarnak hátsó részén gazdasági épületek emelkedtek, pajták és istállók.

Manuel ur felesége és két fia nagyon szívesen fogadták a vendégeket. Az asszony derék, természetes mesztic nő volt, (brazíliai anyától s indián apától származott), fiai erős, vállas, jól megnőtt legények, az egyik huszonöt, a másik harmincéves lehetett.

A család mindegyik tagja jól beszélt spanyolul s így a társalgás minden nehézség nélkül folyt.

- Az őrmester ur és unokaöccse pedig, - mondta később Manuel ur a feleségének, - éjszakáikat is nálunk fogják tölteni, bárkájuk kijavitása ugyanis két napig is eltart, bocsáss hát rendelkezésükre egy vagy két szobát.

- Kettőt kérnénk, ha szabad, - szólt Martial őrmester.

- Tehát kettőt. Igen szívesen, - felelt a házigazda, - és ha Helloch ur és tisztelt barátja is itt hálanak...

- Köszönjük, uram, - vágott közbe Paterne, - a mi bárkánk, a Moriche, egészen jókarban van, s a világért sem alkalmatlankodunk éjszakára, hanem este visszamegyünk majd falcánkra s ott alszunk.

- Ahogy tetszik, uraim, - felelt Manuel ur, - ámbár legkevésbé sem alkalmatlankodnának, de viszont nem akarjuk korlátozni uraságtokat.

Miután megreggeliztek, Manuel ur a vendégek utazásának célja felől kérdezősködött. A Felső-Orinocót kevés utas járja, a kereskedők nem igen mennek túl Cassiguiarén, azonfelül már nincs is kereskedelmi érintkezés, csak tudós kutatóknak juthat eszökbe, hogy a forrásvidékig elhatoljanak.

Manuel ur tehát nagyot nézett, amikor Jean elmondta neki, mi járatban van s hogy két honfitársa mily nagylelkűen csatlakozott hozzá.

- Tehát az édesatyját keresi?! - szólt szemmel láthatólag elérzékenyülve Manuel ur. Ez a felvilágosítás különben feleségét és két fiát is mélységesen meghatotta.

- Ugy van, uram, - felelt Jean, - s reméljük, hogy Santa-Juanában, Isten segítségével, nyomára jutunk.

- Nem hallott ön esetleg valamit Kermor ezredesről? - kérdezte Helloch.

- Sohasem hallottam még ezt a nevet.

- Tizenkét évvel ezelőtt még nem lakott Assomption ur Danacóban? - kérdezte Paterne.

- Nem. Akkor még Guachapanában laktunk; Kermor ezredes átutazásáról ott senki sem beszélt.

- Pedig hát San-Fernandótól Santa-Juanáig, - szólt bele a társalgásba Martial, aki annyira-mennyire megértette a spanyol beszélgetést, - csak az Orinocón utazhatott az ezredes.

- Minden esetre ez a legkényelmesebb és a legrövidebb út, - mondta Manuel ur, - kevesebb veszélylyel is jár, mint hogyha az indián-lakta felső területeken át utaznék az ember. Ha az ezredes csakugyan a forrásvidék felé vette útját, bizonyára azon mód igyekezett oda, mint ahogy most önök.

Majd a santa-juanai telepre fordult a beszélgetés sora.

- Assomption ur járt már ott valaha? - kérdezte Helloch.

- Nem. Kelet felé, a Cassiguiaren tul sohasem jutottam.

- De hallott a santa-juanai téritőkről?

- Sok dicséretet hallottam már róluk. Főnökük, úgy hallottam, nagyon szépen fölvirágoztatta a telepet.

- Esperante atyát nem ismeri?

- De ismerem... láttam már egyszer... úgy három évvel ezelőtt... A hittéritősége ügyében utazott lefelé az Orinocón s Danacóban akkor egy napig időzött.

- Milyen ember ez a téritő? - kérdezte Martial őrmester.

Assomption épp oly képet rajzolt a hires hittéritőről, mint Jorres. Így hát bizonyosnak látszott, hogy mindketten látták Esperante atyát.

- És azóta nem érintkezett Esperante atyával, Assomption ur?

- Nem. Azóta nem láttam, - felelt a házigazda. - Indiánoktól azonban, akik keletről jöttek, sokszor hallottam, hogy Santa-Juana évről-évre nagyobb. Valóban dicséretes működés az, amit e derék hittéritő azon a vidéken az emberiség javára kifejt.

- Igaza van, uram, - szólt Helloch Jacques, - s dicséretére válik annak az egész nemzetnek is, amely ilyen férfiakat nevel. Erős meggyőződése, hogy Esperante atya szívesen fogad majd bennünket.

- Az bizonyos, - válaszolt Manuel ur, - úgy fogadja majd önöket, mintha honfitársai lennének. Chaffanjon urnak is mennyire örült volna Esperante atya, ha a jeles kutató Santa-Juanába is ellátogatott volna.

- S talán édesatyámról is tud valamit, - sóhajtott föl Jean, - talán nyomába igazit.

Megszemlélvén a kiterjedt gazdaságot, visszatértek a faluba, Assomption ur házához.

Elkövetkezett a vacsora ideje is, a vendégek és a család asztalhoz ültek.

A beszélgetés természetesen a franciák vállalkozása körül forgott, utasaink elmondták, mint jutottak Caicarától Danacóig, beszéltek a teknősbéka-áradatról, a chubascóról, a bárkák és az utasok életének nagy veszedelméről.

- Ezek a chubascók bizony borzalmasak, - mondta Manuel ur, - s még a Felső-Orinocón is végigsöpörnek néha. A teknősbéka-veszedelem már nem fenyegeti a mi vidékeinket, itt ezek az állatok nem találhatnak akkora homokpusztákat, hogy kedvük szerint gondoskodhatnának a tojásaik sorsáról, teknősbéka itt csak egy-kettő ha akad.

- Nem megvetendő állat pedig, - jelentette ki Paterne, - a sancocho pompás eledel. Ezek az állatok, no és - ki hinné? - a majmok szolgáltatják orinocói utazásunk legizesebb lakomáit.

- Hiszen igaz, igaz, - mondta Manuel ur, - élelem dolgában ezután sem lesz okuk panaszra, a Felső-Orinoco vidékein sok a konyhára való vad, - de hogy visszatérjek a chubascóra, figyelmeztetem az urakat, vigyázzanak ám, mert az a felsőbb részeken még rettenetesebb, mint San-Fernandón alul és Helloch urnak önt, kedves Jean, esetleg még egyszer meg kellene mentenie...

- Köszönjük a figyelmeztetést, - szólt közbe Martial őrmester, akinek nem igen tetszett, hogy Jean megmentése is szóba került, - vigyázni fogunk, uram, nem csufol meg bennünket többé a chubascó.

Tíz óra tájban Helloch Jacques és Paterne Germain elbucsuztak az Assomption családtól, jó éjt kívántak Martial őrmesternek és Jeannak s visszatértek bárkáikra.

Önkéntelenül, vagy valami előérzet révén, Hellochnak folyton Jorres járt az eszében.

Kétségtelen, hogy ez a spanyol ismeri Esperante atyát s Caracasban vagy máshol találkozott vele, mivelhogy épp olyannak írta le, mint Manuel ur.

De mi oka van Jorres-nak, hogy a baré-indiánussal való találkozását letagadja. Az indiánus a spanyol minden tagadása ellenére is megmaradt állítása mellett, hogy látta már Jorrest. Jorres arca pedig másokéval nem olyan könnyen téveszthető össze.

Ha Jorres járt már erre, ha Caridáig jutott s így az alább fekvő falvakat és sítiókat is végigjárta, mért tagadja ezt azok előtt, a kikkel Santa Juanába igyekszik?

Talán mégis csak téved a baré?

Helloch azonban sehogy sem birta kivenni fejéből ezt az ügyet.

Nem maga miatt aggódott, de attól félt, hogy e titokzatos ügyből olyasmi fejlődhetik, ami Kermor ezredes leányának útjában valami váratlan akadályt, valami veszedelmet fog gördíteni. Jeanne sorsa sokkal jobban foglalkoztatta, mint ahogy önmagának bevallani merte.

Sokáig nem tudott elaludni s reggel csak Paterne barátságos oldalbalökésére ébredt föl, mikor a nap már a szemhatár fölé emelkedett.

#### IV. Assomption Manuel ur jó tanácsai.

Fölösleges tán szóvá tennünk, hogy ama naptól fogva, a mikor Jean Jeanne-nál változott és Kermor ezredes leánya többé nem rejtőzhetett a két francia előtt, Martial őrmester unoka-öccsének szerepébe, mennyire megváltoztak Helloch Jacques érzelmei.

Nyilván való, hogy ezt a változást Kermor Jeanne is észrevette, hiszen huszonkétéves hajadon volt, noha fiuruhában nem látszott többnek tizenhétévesnél.

Paterne Germain is, akiről pedig Helloch annak idején azt állította, hogy nem ért ilyesmihez, észrevette, hogy barátjának lelkében mily átalakulás esett. Ha a szelid tudós most így szólt volna Helloch-hoz: «Jacques, te szerelmes vagy, még pedig Kermor Jeanne kisasszonyt szereted!» - a derék Jacques bizonyára nem merte volna azt mondani, hogy - «kedves barátom, te nem értesz ilyesmihez.»

Paterne Germain csak kellő alkalomra várt, hogy szóvá tegye ezt, ha másért nem, hát azért hogy legalább saját személyében kitegyen a természetbuvárok, botanikusok és általában a tudósok becsületéért, a kikről oly alaptalanul hiszi a világ, hogy a sziv gyöngédebb érzelmeihez nem értenek.

Hát még Martial őrmester - mennyit is töprengett e fordulaton! Mennyire bántotta, hogy ime a nagy titok fölfedezve, tervei dugába döntve; az az átkozott chubasco, hogy elfujta az ő óvintézkedéseit!

Dühöngött a derék őrmester - dühöngött önmaga és mindenki ellen. Jeannak akkor nem lett volna szabad a folyamba esnie, s ha már beleesett, nem annak a fránya franciának, hanem neki, Martial őrmesternek kellett volna őt kimentenie. Igaz ugyan, hogy ha Helloch nem ugrik utána Jeannak, akkor a szegény leány oda vesz, mert hiszen Martial őrmester nem tud uszni, de hát az úgy mégis csak bosszantó. Ezer szerencse, hogy a franciák nem élnek vissza a helyzettel és el nem árulják a titkot. Helloch Jacques azonfelül annyira tartózkodó, hogy talán mégsem lesz baj a dologból s az ezredesnek, ha majd rátalálnak, még sem lesz oka megpirongatnia hü őrmesterét.

Szegény Martial!

Jean nagyon korán ébresztette föl. Manuel ur és fiai immár künn várakoztak a házak előtt.

Csakhamar Helloch és Paterne is megjelentek s negyedóra mulva együtt volt a társaság.

Jó reggelt kívántak egymásnak; Helloch pedig jelentette, hogy a Gallinetta tatározása gyorsan halad, a falca másnapra rendben lesz.

A társaság tehát elindult az erdő felé, a hol a gomerók már megkezdték a munkát.

Ebben az erdőben egyes fák épp úgy meg voltak jelölve, mint nálunk a kivágásra szántakat szokás megjelölni. E fákat persze nem vágják ki, csak meghasítják a kérgüket, a melyből aztán kiszivárog a kaucsuknedv. Olyanforma eljárás, mint a melylyel Ausztráliában a tejfákat «fejik.»

Vendégeinek társaságában Manuel ur épp akkor érkezett az erdőbe, amikor a gomerók néhány fát már kikezdték.

A legnagyobb érdeklődéssel természetesen Paterne, a botanikus, nézte ezt a munkát. Manuel ur pedig nagy örömmel felelt kérdéseire.

A délelőtt egy részét utasaink azzal töltötték el, hogy keresztül-kasul járták az ültetvényt, miközben a gomerók szorgalmasan «csapolták» a fákat, mint Martial őrmester mondta. Hét-száz fát vetettek alá ily műtétnek, a kaucsukszüret ez idén igen dusnak ígérkezett.

Villásreggelire visszatért a társaság a faluba. Manuel ur fiai időközben vadászni voltak s édesanyjuk az elejtett zsákmányból már pompás lakomát készített.

Hal is került az asztalra, amit két indián nyíllal lőtt; gyönyörű gyümölcs is, nagyrészt ananász, ami rendkívül szép és sok termett ezidén.

Délután aztán pár órai pihenő után a házigazda azt indítványozta, nézzék meg, mennyire haladt a Gallinetta tatarozásának munkája. Személyesen óhajt, ugymond, meggyőződni, alaposan kijavították-e a falcát.

- Elindultak hát a part felé s Manuel ur földein végighaladva, megint hallhatták, mily pusztaság volt ez, mielőtt ő ily dussá művelte. A derék mesztic jogos büszkeséggel dicsekedhetett.

Mikor a parthoz közeledtek, láthatták, hogy a kijavított falcát épp akkor bocsátja vízre a hajós nép.

Valdez és Parchal a legénységükkel és ama munkások segítségével, akiket Assomption állított rendelkezésükre, gyorsan és jól végezték munkájukat. Manuel ur megvizsgálta a falcákat s kijelentette, hogy a nagy utra most már nyugodtan indulhatnak.

Miközben a hajós nép a Gallinettával foglalkozott, Manuel ur a vendégeivel és két fiával ide-oda sétált a part mentén.

A falca körül foglalatoskodó legények sorában egyszerre csak szemet szurt Manuel urnak a spanyol.

- Miféle ember az ott? - kérdezte megállva.

- A Gallinetta legénységéhez tartozik. - felelt Helloch Jacques.

- De hiszen az nem indián...

- Nem. Spanyol.

- Hol vették?

- San-Fernandóban fogadtuk föl.

- Hát ennek az evezősség rendes foglalkozása volna?

- Nem éppen; de mivel nekünk még egy evezős kellett s mivel ez az ember Santa-Juanába igyekeztén, önként ajánlkozott, Valdez kormányos fölfogadta.

Jorres, úgy látszik, észre vette, hogy róla van szó, mert anélkül, hogy munkáját abbahagyná, félfüllel nagyon odafigyelt, mit beszélnek róla.

Helloch halk hangon kérdést intézett Manuel urhoz a spanyol felől:

- Ismeri talán?

- Nem ismerem, - felelt az ültetvényes, - járt már a Felső-Orinoco vidékein?

- Az a baré-indián, akinél legutóbb megfordultunk, azt mondta, hogy Caridában látta már, de Jorres határozottan állítja, hogy sohasem járt még ott.

- Én most látom először, annyi bizonyos, - mondta Manuel ur, - és csak azért kérdezősködtem felőle, mert a bennszülöttektől feltűnően különbözik. Ön azt mondja, hogy ez az ember Santa-Juanába igyekszik!?

- A hittérítőség szolgálatába kíván szegődni. Mert hát ez tulajdonképpen nem is hajósemer, mielőtt hajósszolgálatra adta magát, kispap volt. Azt mondta, ismeri Esperante atyát, tizenkét évvel ezelőtt találkozott vele Caracasban, ami úgy látszik, igaz is, mert a hittérítőt ugyanolyannak írta le mint ön, Assomption ur.

- Kalandor természetűnek látszik, - jegyezte meg Manuel ur, - no de mindegy, ha csak jól teljesíti szolgálatát. Ámbár vigyázni kell az ilyen kalandorfélékre, akikről az ember sohasem tudhatja, honnan, hová, mi szándékkal igyekszenek.

- Köszönöm figyelmeztetését, Manuel ur, - szólt halkán Helloch Jacques, - szemmel fogom tartani a spanyolt.

Kérdés ugyan, meghallotta-e a fülelő Jorres e megjegyzéseket, de bár úgy tett, mintha ügyet sem vetne a parton álló társaságra, szeme, mivel azon nem uralkodhatott, néhányszor különös fényre gyúlt.

Jorres különben még akkor is erősen figyelt minden szóra, amikor Manuel ur és Helloch már egészen másról beszélgettek.

Assomption ur ugyanis arra figyelmeztette most a franciákat, hogy az Orinocón még igen nagy akadályokra fognak bukkanni.

- Annyi bizonyos, - mondta Manuel ur, - hogy szerencsésen csak úgy juthatnak majd céljukhoz, ha a hajósnép nagyon, de nagyon jól ismeri arrafelé a folyamot. No és aztán más veszélyek is leskelődnek ám ott...

- Miféle más veszélyek? - kérdezte Martial őrmester nyugtalanul.

- Nos hát a partvidéken kóborló rabló indiánok támadásai..

- De hiszen a guaharibó indiánok - szólalt meg Jean, - nem szoktak...

- Azok persze, hogy nem szoktak rajtaütöni az utasokon, - egészítette ki Jean mondatát Manuel ur, - azok békés természetű indiánok. Noha valamikor rémhírek keringtek azokról is. Emlékszem, hogy a hetvenes évek vége táján, tehát épp akkoriban, mikor Kermor ezredes az Orinoco forrásai felé igyekezhetett, néhány falu elpusztításával és a lakosok lemészárlásával gyanúsították őket.

- Istenem, hátha az én édes atyám is az ő kezökre került!.. - kiáltott föl Jean.

- Dehogya is került! - sietett Helloch Jacques megnyugtatni Jeant, - hiszen Manuel ur nem is valóságról, csak gyanúsításról beszél.

- E felől nyugodt lehet, kedves fiam, - szólt Manuel ur, - a guaharibók nem szolgáltak rá, legalább tizenöt-husz év óta nem szolgáltak rá ily gyanúsításra.

- Assomption ur érintkezett velök? - kérdezte Paterne Germain.

- Akárhányszor! - felelt Manuel ur, - jól ismerem őket és Chaffanjon urnak igaza volt, a mikor visszatértében elmondta nekem, mennyire nyomoruságos, vézna, gyöngye legények ezek a guaharibók, mennyire félénkek, gyávák s egyáltalán nem veszedelmesek. Én tehát nem is a guaharibóktól félttem önöket. De mondhatom, óvakodjanak azoktól a mindenféle népségből összeverődött kóbor bandáktól, a melyek a szavannákon garázdálkodnak. Valóban itt volna már az ideje, hogy a kormány katonaságot küldjön ellenök s megtisztíttassa e rablóbandáktól ezeket a vidékeket.

- Még valamit kérdeznék, - szólalt meg Paterne Germain, - ahogy az utasokat, nem támadják-e meg azok a bandák az ültetvényesek telepeit is?

- Bizony megeshetnék, - csakhoggy vigyázunk ám. Én, fiaim és munkásaim szüntelen résen állunk. Az a csőcselék nem juthat közelébe a ranchonak. Minden közeledésüket rögtön jelentik őrünk s bizony ha odább nem állnának, fegyvereink alaposan kiadnák az utjukat. Danaco-ra nem mernek rátörni, tudják, hogy a mariquitari-k semmitől, senkitől sem ijednek meg. Ez a vidék nem is veszedelmes, de már Cassiguiare-n tul ugyancsak vigyázzon magára minden utazó.

- Hallottuk, hogy arrafelé quiva-indiánok csapatai garázdálkodnak, - mondta Helloch.

- Sajnos, igaz! - felelt Assomption ur.

- A banda feje állítólag valami megszökött fegyenc.

- Igaz, igaz. Veszedelmes fickó.

- Már több izben is hallottunk erről a fegyencről, - szólalt meg Martial, - aki, ugy mondják, a cayenne-i bagnoból szökött meg...

- Ugy van, Cayenne-ből szökött.

- Francia? - kérdezte Helloch.

- Nem. Spanyol. De Franciaországban itélték el, - mondta Manuel ur.

- Mi a neve?

- Alfonir.

- Alfonir?... Bizonyára álnév ez, - vélekedett Paterne Germain.

- Nem, ez az igazi neve.

Ha Helloch ekkor Jorres-ra nézett volna, bizonyára észreveszi, mint rezzen meg ennek az arca.

A spanyol folyton a beszélgetők közelében talált magának dolgot s folyton leste a szót.

Helloch abban a pillanatban fordult hátra s vette észre Jorres-t, mikor Martial őrmester így kiáltott föl:

- Alfonir? Ön azt mondja, hogy Alfonirnak hívják azt a fickót?

- Ugy van, Alfonir a neve.

- No hát uraim, nem is álnév ám az! Csakugyan igazi neve az annak a nyomorultnak...

- Ön hát ismeri azt az Alfonirt? - kérdezte elámulva Helloch Jacques.

- Hogy ismerem-e?! Kérlek, Jean, mondd el te, mi réven ismerem a gazembert. Az én spanyol tudományom kevés ahhoz, hogy ezt a históriát elmesélhessem. Manuel ur még esetleg félreértene.

Jean elmondta, amit Martial őrmestertől már többizben is hallott, mert hiszen valahányszor csak beszélgettek Kermor ezredes katonai multjáról, szóba került ez a történet is.

1871-ben, kevésel a szerencsétlen hadjárat befejezése előtt, Kermor ezredesnek, aki egy gyalogezred parancsnoka volt, valami árulási és tolvajlási ügyben tanuképpen kellett szerepelnie.

A tolvaj-áruló ez az Alfonir volt. Miközben mint az ellenség kéme működött, egyuttal mindenféle tolvajlást is elkövetett, valami vén élelmezési altisztel szövetkezve, aki a kivégeztetés elől csak öngyilkosság révén menekült.



Alfanir, mikor észrevette, hogy baj van, megszökött és csak két évvel később, mintegy hat hónappal Kermor ezredes eltűnése előtt került kézre véletlenül.

Az alsó-loirevidéki törvényszék Kermor ezredes terhelő tanuvallomása alapján életfogytiglan tartó kényszermunkára ítélte. A gazember attól a naptól fogva halálos ellenségévé vált Kermor ezredesnek s még ott a törvényszék előtt iszonyu dühvel bosszút esküdött ellene.

A spanyolt a cayennei bagnoba szállították, ahonnan tizenkilenc év múlva, 1892-ben harmadmagával megszökött. Minthogy elítéltetésekor huszonhároméves volt, a most már negyvenkétéves gazembert Martial őrmester aligha ösmerte volna meg. A hatóságok mindenfelé köröztették a veszedelmes szökevényt de teljesen eredménytelenül. Alfanirnak sikerült Guyana határán átszöknie s a venezuelai végeláthatatlan ilanókon lehetetlen volt nyomára akadni már.

A hatóságok többet nem is tudtak meg felőle, csak gyanították, hogy a Columbiából kiűzött quiva-indiánok élére állt, akiknek vezére csak nemrégiben halt meg, a hirhedt Sarrapia.

Annyi bizonyos, hogy ez a körülmény, mi jót sem jelentett Martial és Jean vállalkozásának, hiszen az a Alfanir vezérlete alatt garázdálkodó quiva-banda az Orinoco-vidéknek épp ama részein kóborolt, amerre nekik Kermor ezredest kell keresniök.

Kétségtelen, hogy Alfanir, ha Kermor ezredest hatalmába birja ejteni, kegyetlenül megállja rajta bosszuját.

Jeanne sok mindenféle aggodalmához, most még ez a rettegés is csatlakozott s a szegény teremtés szeméből keserves könnyeket fakasztott a gondolat, hogy mért is kellett annak a nyomorult gazembernek épp most megszöknie.

Helloch és Manuel urak igyekeztek megnyugtatni őt. Hiszen csaknem lehetetlen, hogy ami eddig senkinek sem sikerült, éppen Alfanirnak sikerüljön megtudnia, hol tartózkodik Kermor ezredes. Nem, attól, hogy Alfanir a hatalmába ejtse az ezredest, egyelőre nem kell tartaniok.

Minden esetre azonban mindent el kell követniök, hogy tudakozódásaikat folytatva, nyomára akadjanak s nem volt szabad semmiféle akadálytól visszariadniuk.

A két falca, hála Istennek, megint utrakészen állt, hajnalban indulhatnak.

Tíz óra után utasaink elbucsuztak vendéglátóiktól s az Assomption-család lekísérte őket bárkáikhoz.

Ott újra elbucsuztak - viszontlátásra.

## V. A marha-csorda és a villamos halak.

Korán reggel indultak Danacoból; jókedvűen folytatták útjukat az Orinocon fölfelé. Szívük telve volt bizalommal. Csak Santa-Juanában legyenek már s adná Isten, hogy Esperante atya őket utba tudja igazítani, hadd érnék el végre céljukat! S bár csak ne kellene annak az Alfonznak a rablócsapatával találkozniok!

Ezen a reggelen Kermor Jeanne így szólt Helloch Jacques-hoz, mikor indulás előtt a szorosan egymás mellett veszteglő bárkák pereménél kezét fogtak s pár percre egyedül beszélgethettek:

- Helloch ur, ön nem csak hogy az életemet mentette meg, de édesatyám fölkeresésében is segíteni kíván. Szívem telve hálával ön iránt, de nem tudom, miként hálálhatnám meg mindezt valaha...

- Ne beszéljünk háláról, kedves kisasszony, - felelt Helloch Jacques, - honfitársak vagyunk és én csak kötelességet teljesítettem s hogy kötelességemet mindvégig hiven teljesítsem, attól semmi sem fog visszatartani.

- Gondolja meg, micsoda új s az eddigieknél nagyobb veszélyek várnak ránk, Helloch ur!

- Attól én nem félek. Egyébként pedig az csak egy okkal több volna, hogy önt, kisasszony, el ne hagyjam. Avagy hát azt kívánná, hogy... elhagyjam... hogy én önt elhagyjam? - kérdezte a leánytól s szemébe nézett, a melyet az hirtelen lesütött...

- Helloch ur... azt akartam... meg kellett mondanom... hogy... nem élhetek vissza nagylelkűségével... A magam emberségéből akartam célomat elérni... A jó Isten utamba vezette önt... s én szívből áldom őt ezért... de mégis...

- Mégis csak úgy lesz, kedves kisasszony, a hogy én határoztam. Ha csak a veszélyek miatt akar engem visszaküldeni s más oka nincs...

- Mi más okom lehetne, Jacques ur, - vágott közbe élénken Kermor kisasszony.

- Nos hát Jean, kedves Jeanom, mert hiszen még mindig így kell neveznem, - ne beszéljünk többé elválásról, most pedig bátran, előre!

Bizony a «kedves Jean» szivecskéje erősen dobogott. Szerencsére elérkezett az indulás pillanata s Helloch visszavonult barátjához, aki hamis mosollyal fogadta:

- Fogadni mernék, hogy Kermor Jeanne kisasszony megköszönte neked mindazt, amit érette eddig tettél s arra kért, hogy érnéd be ennyivel...

- Én azonban nem engedelmeskedem - felelt Helloch, - és soha, de soha sem fogom elhagyni őt.

- Teringettét! Nagy szó ez barátom! - jegyezte meg Paterne Germain s barátjának a vállára veregetett.

Hogy az ut hátralevő részén utasaink még sok bajjal fognak találkozni, az nem csak lehetségesnek, de fölötte valószínűnek is látszott. Egyelőre azonban nem volt okuk panaszra. A szél tartósan kedvező volt s a falcák eléggé gyorsan vitorlázhattak a meglehetősen erős áramlás ellenében fölfelé.

Számos kisebb-nagyobb sziget mellett suhantak el, nagyobbára erdős szigetek voltak azok s a hatalmas fák koronái a nagy szélben hullámlázó hajbókoltak feléjük. Estére az Orinoco egyik kanyarulata közelében fekvő szigethez, Bayanon-szigetéhez értek.

Minthogy Danacóban Manuel ur jóvoltából jó sok élelmiszerrel gyarapodott készletük, ez este nem kellett vadászniuk. S mivel szép holdvilágos éjszaka volt, Valdez és Parchal abban állapodtak meg, hogy nem kötnek ki, hanem folytatják utjukat éjszaka is.

- Ha bizonyosak benne, hogy a folyam nem zuhatagos errefelé s ha nem félnek, hogy valami sziklába ütközzünk, nem bánom, folytassuk az utat, - mondta Helloch.

- Ismerjük a járást, - felelt Valdez, - mitől sem kell tartanunk s jó lesz, ha a kedvező szelet fölhasználva jókorát haladhatunk reggelig. Ebben az időszakban ritka dolog, hogy a szél ily kedvező legyen.

A falcák tehát gyorsan surrantak tova.

Az éjszaka minden baj nélkül mult el. A kormányosok ügyesen kerülgették ki a sok apró szigetet, a melyek az errefelé amugy is csak háromszázötven méter szélességű folyamat elszűkítik s szerencsésen futottak át a legszűkebb helyen is, az Orinoco egyik jobb parti mellékfolyójának a Guanami-nak torkolata előtt.

Reggel a Moriche és a Gallinetta Tremblador szigeténél állapodtak meg, a hol Chaffanjon annak idején, egy Ricardo nevű, nagyon értelmes és szolgálatra kész néger férfit talált, aki a Cunucunuma és Cassigiare biztosa volt s őt jó tanácsal, támogatással segítette volt.

Ez a néger most már nem lakott a szigeten.

Chaffanjon nagyon törekvő, lelkiismeretes embernek írja le; bizonyára más alkalmasabb helyen, talán a szavannák északi részén alapított azóta telepet.

- Kár, hogy azt a Ricardot nem találjuk itt, - mondta Helloch, - talán megtudhattuk volna tőle, hogy az a gonosz Alfonz nem kóborolt-e erre.

S Helloch ekkor az épp mellette ácsorgó Jorres-hez fordult:

- Mondja csak Jorres, a mikor San-Fernandóban időzött, nem hallott valamit arról a cayennei szökevényről, aki állítólag a quiva-indiánok bandájának élére állt?

- De hallottam, Helloch ur, - felelt a spanyol.

- Hát arról nem hallott, hogy azok a quivák a Felső-Orinoco mely vidékein garázdálkodnak?

- Nem hinném, hogy errefelé járnának... különben csak egyetlen jelentéktelen bandáról hallottam.

- És annak a vezére Alfonz...

- Ezt a nevet most hallom először, nem tudom, ez legyen-e az a cayennei szökevény. De a quivák, úgy tudom, vissza akarnak térni Columbiába, ahonnan kiűzték volt őket s így nem hinném, hogy mi találkozhatnánk velök.

Lehet, hogy Jorres-nek igaza volt, mikor azt jelentette, hogy a quivák Columbia felé vonultak. Mindazonáltal utasaink nem feledték Assomption ur intelmeit s folyton résen álltak.

Huszonnégy órai ut után, a mely bizony nem volt mindig egyenletesen könnyű, mert a szél is gyakran elállt, néhányszor zápor is szakadt, este egy újabb «Piedra Pintada» (képes szikla) lábánál kötöttek ki.

Másnap is szerencsés volt az utjuk, a vizállás még mindig eléggé magas lévén, ami a földolog itt, mert máskülönb a folyam medrének egyenetlenségei nagyban akadályoznák a falcák járását.

Este a Cunucunuma torkolatához értek.

Ez a Cunucunuma az Orinoco egyik jelentékenyebb jobbparti mellékfolyója, de azért Paterne Germain nem igyekezett most ezt is az Atabapo és Guaviare versenytársává avatni.

- Minek is? - mondta, - hiszen Felipe és Varinas urak nincsenek itt, a mi vitánk pedig mindjárt véget érne.

Másnap megint korán reggel indult a két bárka. Dél előtt a Cassiguiare folyóhoz értek. Tudós kutatóink persze ezt a folyót is épp úgy mellőzték, mint a Cunucunumát.

Az Orinoco jobboldali partvidéke innen kezdve igen változatos, majd sík, majd hepehupás, hegyes-völgyes; a baloldali partvidék ellenben végeláthatatlan síkság.

A falcák gyöngye széllel csak lassan haladhattak fölfelé.

Déltájban Jean a baloldali szemhatáron különös felhőt pillantott meg. Figyelmeztette társait. Egészen alantjáró, sűrű, sötét felhő volt az, amely a szavannán egyre csak a földön hömpölyögve mind jobban közeledett a folyam felé.

A Gallinetta elő részén Jorres is merőn nézte a jelenséget s szemében megint valami baljóslatu fény csillogott.

- Porfelhő az! - mondta Valdez.

Parchal is úgy vélekedett.

- De vajjon mi kavarja föl? - kérdezte Martial őrmester.

- Mintha valami lovascsapat száguldana errefelé... - jegyezte meg Parchal.

- Igen nagy csapatnak kellene lennie! - mondta Paterne Germain.

- Persze, hogy nagynak! - vélekedett Valdez.

A porfelhő már csak mintegy kétszáz méternyire lehetett a parttól s most már rohamosan közeledett. Amint itt-ott megszakadozott, a résen keresztül valami vörhenyes barna tömeg mozgása látszott.

- Talán quiva-indiánok! - kiáltott Helloch.

- Ebben az esetben a bárkákat jó lesz a tulsó part felé kormányoznunk, - mondta Valdez.

- Bizony jó lesz, - erősítette Parchal, - még pedig tüstént.

A parancs elhangzott, a legénység bevonta a vitorlákat s a palánkák segítségével átterelték a bárkákat a tulsó part felé.

Jorres nagy érdeklődése ekkor már megcsappant. A spanyol nyugodtan hátat fordított a különös jelenségnek s evezőt véve a kezébe, ő is munkába állt.

De ha Jorres nyugodt volt is, annál izgatottabban várták a fejleményeket utasaink és a legénység.

A mennyiben csakugyan quiva bandák közelednek, esetleg Alfanir csapatai, a helyzet bizony nem volt megnyugtató.

Igaz, hogy az Orinoco eléggé széles itt és a bárkák már a folyam közepe táján voltak, de ha a quivák ennyire közelükbe jutottak, bizonyos, hogy előbb utóbb valami összetűzésre kerül majd a sor.

A bárkák csakhamar átértek a tulsó parthoz. Valdez és Parchal egy-egy fatörzshöz kötötték bárkáikat. Utasaink pedig töltött fegyverrel néztek szembe a veszedelemmel.

Nem kellett sokáig várakozniok.

A porfelhő csaknem a partig hömpölygött s ekkor vad ordítás, vagyis inkább bőgés reszkettette meg a levegőt, a porfellegből pedig előrontott és megtorpant a parton az a vörhenyesbarna tömeg, a melyet az előtt quiva-indiánok csapatának néztek.

- Hohó! - kiáltott Valdez, - hiszen csak marhacsorda az!

- Valóban, - mondta Parchal is, - kár volt megijednünk.

- Micsoda bőgés, bömbölés! - álmélkodott Martial őrmester.

Csakugyan marhacsorda volt. Még pedig nem valami vad csorda, hanem pásztorok s gulyások vezetése mellett uj, dusabb legelő felé vonuló ökör- és tehéncsorda.

A megtorpant csorda élén most már látható volt a vezető is, a cabestero, aki sarkát a lova vékonyába vágva előre száguld s beugrat a folyamba. A gulyások, csordások is vad ordítással biztatva a csordát, beugratnak a vízbe s ekkor aztán a megtorpant birkák, ökrök, tehenek tömege is megmozdul s bele hömpölyög a hullámos árba.

Az Orinoco színén nemsokára ezer meg ezer marhafej hemzsegett, tüszkölő fujással igyekezett a csorda a tulsó part felé.

A száraz időszak beálltával a mikor az ilanérok marhacsordái a rendes legelőjükön már nem találnak elegendő fűvet, gazdáiknak más vidékre kell küldeniök állataikat, a folyammenti völgyekbe, a melyeket az esős időszakban árvíz is szokott elönteni s a melyek aztán annál üdőbbben s dusabban zöldelnek, a mikor a magasabb területeken már kopárok a mezők.

A Moriche és Gallinetta utasai tehát ijedelmükből felocsudva, ritka érdekes látványban gyönyörködhettek s biztos helyről nézték, mint szakad ez az eleven folyam belé az Orinocoba.

Az Orinoco közepéig minden baj nélkül elusztatott már a csorda, a mikor hirtelen vad nyugtalanság, kavarodás támadt az uszó állatok között.

Bőgésük, bömbölésük rémesen panaszossá vált. A cabesteroé s a pásztorok ijedt orditozása is arra vallott, hogy valami veszedelem érte őket, a melyet sehogy sem birtak meglátni, fölismerni utasaink.

- A caribák!... A caribák!... - kiáltoztak ekkor a Moriche és Gallinetta evezősei.

- A caribák? - ismételte Helloch.

- Ugy van, uram, - mondta Parchal, - caribák és parayók támadtak a csordára.

Veszedelmes halak ezek az ángolnafajta caribák és parayók, a melyek Venezuela vizeiben milliószám uszkálnak s a melyeknek villamos ütése embert és állatot egyként megbénít, sőt meg is öl.

A gyanutlanul uszó állatokat ezeknek az eleven «Leyden-palack»-oknak a villamos ütése először csak megrázta, majd elzsibbantotta, végül tehetetlenné bénította úgy, hogy itt is, ott is elmerült néhány, a rend megbomlott, még a vezetők is egy-egy ütéstől megijedve menekülni igyekeztek, az ár elkapta őket s csak jó messze kapaszkodhattak aztán a meredek partra.

A villamos halak telültsége szerencsére nem sokáig tartott s a csorda nagyrésze mégis szerencsésen átusztatott a tulsó partra s vad iramban száguldott tova a szavannák felé.

- No, ilyesmit mégsem láthat ám az ember a Szajrán, vagy a Loire-on, de még a Garonne-on sem, - mondta Paterne Germain, - ezt a színjátékot igazán érdemes volt megtekinteni.

- Ördög és pokol! - szólalt meg dörmögve Martial, - hát hiszen majd elbánnánk mi az ilyen villamoshalakkal!

- Minden bizonynyal, kedves őrmester ur, - mondta Helloch, - hiszen védekezni elvégre még egy villamos batteria ellen is lehet.

- Legjobb ezekbe a vizekbe bele nem esni, - jegyezte meg Parchal, - legalább olyan helyen nem, ahol ilyen állatkák hemzsegek.

- Igaza van, Parchal, igaza van! - mondta Paterne Germain és elmondott egyet-mást a villamos angolnákról.

Ezek a halak sok kárt okoznak ugyan a venezuelai vizekben, de izletességük révén közkedveltségnek örvendenek. A halászok horoggal fogdossák s mielőtt kezökbe vennék a megfogott halat, megvárják, míg céltalan ütéseivel elpazarolja villamos erejét. Akkor aztán elbánnak vele.

Humboldt följegyzései szerint valamikor lovakat, egész méneseket kergettek a venezuelai halászok a folyamba csak azért, hogy a villamos halak azokon töltsék ki boszujukat s ők aztán könnyű szerrel összefogdoshassák a kimerült angolnákat. Reclus Elisée ellenben kétségbe vonja ezt s valószínűleg igaza is van, mert hiszen a ló, még akkoriban is, mikor a méneseknek se szeri, se száma nem volt az ilanókon, mégis csak értékesebb állat lehetett, semhogy oly könnyelműen pusztították volna.

Mire a bárkák újra elindulhattak, nagyon megenyhült a szél s így az eszpillá segítségével kellett a sodró áron fölvergődniök.

Már késő éjszaka volt, mikor Eszmeralda falvához érkeztek.

Ekkor az éjszakában csodálatos látvány tárult a szemük elé. A jobb partvidék szemhatárán, a Duidó hegye fölött piros volt az ég; a kétezernégyszázhetvennégy méternyire a tenger színe fölé emelkedő gula alaku hegyen lángok lobogtak. Ez a tűz azonban nem erdőégés, de még vulkán kitörés tüze sem volt, csak lidérclámgok táncoltak, imbolyogtak a Duidó-hegy sziklás ormán, miközben a bárkák fölött a lángok villanásaitól megzavart denevérek ijedten suhantak ide-oda.

## VI. Sulyos aggodalmak.

Mig a baré baré maradt, a Duidó-hegy bolygó lidérctüzeit mindig rossz jelnek, valami szerencsétlenség előjelének fogja tekinteni.

S mig a mariguitari mariguitari marad, ugyanezt a természeti tüneteményt szerencsés események jóslatául fogja magyarázni.

Ez a két indiántörzs tehát az ő profétahegyének megnyilatkozását homlokegyenest ellenkező hittel értelmezi.

Akármelyiknek van igaza, Eszmeralda falva e hegy közelségét nem tekinthette valami nagy szerencséjének.

Az Orinoco-menti szavannákon alig akad szebb, kiesebb hely ennél; éghajlata egyike a legszerencsésebbnek, dus legelőinek messze földön nincs párja és La Eszmeralda mégis szomorú elhagyottság és siralmas pusztulás helye.

A régi faluból, a melyet még az első spanyol kivándorlók alapítottak, ma már csak egy kis templom és öt-hat szalmaviskó van meg; ezek a kunyhók is csak erre vetődő halászok és vadászok ideig-óráig való menedékhelyei.

Mikor a Gallinetta és a Moriche ideérkeztek, a kis kikötőben egyetlen csónakot sem találtak.

Mi üzte el innen az indiánokat? A moszkító-legyek. E rémes rovarok miriádjai zümmögnek itt a levegőben s ezeket még a Duidó-hegy bolygó tüze sem bírja elriasztani.

A falcákat is annyira ellepték, utasainknak és a legénységnek, bár összes moszkítóhálóikat elővették s arcukra borították, annyit kellett szenvedniök, hogy Valdez és Parchal már jóval hajnalodás előtt elindították a bárkákat s be sem várva a reggeli szelet, gyors evezéssel igyekeztek menekülni a kellemetlen helyről.

Hat óratájban kedvező szél kerekedett s két órával később megérkeztek az Iguapo torkolatához.

Helloch Jacques az Orinoco e jobbparti mellékfolyóját épp oly kevésbé méltatta figyelmére, mint előzőleg a Cunucunumát, vagy a Cassiquiarét; Paterne Germain pedig barátját e kötelességmulasztás miatt egyetlen szóval, még tréfás szóval sem róttá meg.

Martial őrmestert és Helloch Jacquest azonban egészen más valami kezdte nyugtalanítani.

Bármennyire erős, edzett és erélyes leány volt is Kermor Jeanne s az eddigi fáradalmakat bármennyire bírta is, úgy rémlett, végül mégis kénytelen lesz megsínyleni e vidék éghajlatát.

E nagyobbára mocsaras vidék levegője lázat olt a vérbe; ettől itt idegen ember csak ritkán menekül.

Helloch, Paterne és Martial, mivel erősebb szervezetűek voltak, még mit sem éreztek e bajból.

A legénység pedig, mint egyáltalán ennek az éghajlatnak a népe, nem is volt fogékony e baj iránt.

A fiatal leány már néhány nap óta rosszul volt; Paterne Germain rögtön látta, hogy Jeanne-t mocsárláz fenyegeti.

A leány legyöngült; étvágya nem volt, leküzdhetetlen bágyadság verte le lábáról, egész nap a tető alatt feküdt.

Minden erejét összeszedte azonban, hogy megdacoljon a kórsággal; nem akarta aggodalomba ejteni utitársait.

Elvégre hátha csak hamarosan muló gyöngélkedés az egész; lehet, hogy Paterne Germain tévesen állapította a bajt; aztán meg Jeanne szellemi, és testi ellenállóereje révén majd csak segít maga a természet, a melynek gyógyító munkáját a fiatalság is megkönnyíti majd.

Utasaink mégis nagy aggodalomban ültek lassan haladó bárkáikon.

Este a két falca az Orinoco egyik baloldali mellékfolyójának, a Gabirimának a torkolatánál vetett horgonyt.

Baré indiánoknak, a kikről Chaffanjon, mint errefelé lakókról megemlékezik, itt nyomát sem találták.

Alfanir felől tehát itt sem szerezhettek értesülést.

A társaság vadásztagejai partra szállván megelégedtek azzal, hogy néhány szarvast, bizám- és vizimalacot lőttek s ezeknek a husával gyarapíthatták élelmi készletüket.

Másnap reggel innen is elindultak.

Az idő rossz volt. Több ízben is zuhogó zápor szakadt a nyakukba. Kermor kisasszonynak bizony nem vált javára ez. A szegény leány állapota sehogy sem akart javulni. A láz nemcsak hogy nem csökkent, de időnkint még magasabbra nőtt.

Martial kétségbeesve bámult maga elé, nem birta megbocsátani könnyelműségét, hogy erre a szerencsétlen utra ráadta fejét. Mindezt az ő könnyelműsége okozta.

Hogyan szüntessék meg a szegény leány lázát? S ha a láz meg is szűnik, nem fog-e később újra kitörni? Vajon nem volna-e legjobb visszafordulniok? Hiszen az Orinococon lefelé néhány nap alatt San-Fernandóban lehetnének.

Kermor kisasszony meghallotta Martial őrmester és Helloch Jacques illetén tanakodását s bánatos, alig hallható hangon szólt közbe:

- Nem, nem! Ne térjünk vissza San-Fernandóba. Én San Juanába akarok eljutni... Édes apámat akarom megtalálni... Csak Santa Juanában... Santa Juanába...

Nagy megerőltetésbe került a beszéd, s e néhány szó után kimerülve, csaknem ájultan terült el fekvőhelyén.

Helloch nem tudta, mit csináljon. Ha teljesíti Martial kérését, Jeanne állapota hirtelen még rosszabbra fordulhat, ha a leány észreveszi, hogy a falcák visszafelé haladnak, San-Fernandó felé. Legokosabbnak látszott folytatni az utat s mennél előbb Santa Juanába érni, a hol bizonyára épp úgy akad majd megfelelő segítség, mint San Fernandóban.

Helloch Paternével is tanácskozott.

- Te nem tudsz segíteni? - kérdezte csüggedt hangon, - nincs olyan orvosságod, a mi megszüntetné ezt a lázat, a melybe ha még sokáig tart, bele kell pusztulnia? Hát nem látod, hogy a szegény gyermek napról-napra rohamosabban sorvad?

Paterne Germain nem tudta, mit válaszoljon erre. Hiszen a mit tehetett, azt már megtette. A chinin, a miből kézigyógyszertárában nagy mennyiség volt még, nem birta megszüntetni a lázat.



Martial őrmesternek és Hellochnak csak ennyit mondhatott:

- A chinin nem hat, egyéb szerem pedig nincs. Lehet, hogy e vidéken akad olyan növény, vagy gyökér, a melyet az errefelé lakók sikeresen használnak a mocsárláz ellen, de ki mutatja meg e gyógynövényeket nekünk, honnan teremtsük most elő?

Valdez és Parchal, a kiket most megkérdeztek e felől, megerősítették Paterne véleményét. San-Fernandóban szoktak e vidékről való növényeket használni a láz csillapítására...

- Leginkább a cinchora és a coloradito kérgét használják, - mondta Valdez.

- Megismerné ezeket a növényeket?

- Nem. Mi hajósok mindig csak a vizen járunk, nem ösmerjük annyira a szárazföld fáit, füveit... Az illanéróktól kellene megkérdezni, csak hogy persze itt most egyetlen egyet sem láthatunk.

Paterne Germain ismerte a coloradito gyógyító hatását. A mocsárlázat az ily kéregből főtt tea föltétlenül megszünteti. Jeanne attól bizonyára hamarosan meggyógyulna, de hát honnan szerezzenek coloraditot? Paterne bár jeles botanikus volt, nem mert volna e növény keresésére a partmenti szavannáknak nekivágni.

Jeanne határozott kívánsága szerint tehát csak folytatták utjukat Santa Juana felé.

Ott bizonyára kapnak majd coloraditot. Csak hogy odáig még kétszáz kilométer az út.

Másnap már pitymallatkor indult a két bárka. Viharos nap ígérkezett, a távolból menydörgés morajlott.

Egyelőre azonban kedvező volt a szél s Valdez és Parchal minden ügyességükkel igyekeztek kihasználni erejét.

A két kormányos és a legénység is őszinte részvéttel osztották utasaik szomorúságát. Csak Jorres maradt közömbös. Mintha észre sem vette volna a bajt, nem bánta mi történik a bárkákon. Tekintete egyre csak a jobbparti ilanókon révedezett. Egészen külön vonult el a bárka előrérsére, míg a többi evezős az árbóc körül maradt.

Valdeznek fel is tűnt e különösen viselkedés s bizonyára Helloch is gyanusnak találta volna, ha ráér most szemmel tartani a spanyolt. Csak hogy az ő gondolatai most másfelé időztek s míg a falcák szorosan egymás mellett haladtak, Helloch mindig a beteg leány közelében igyekezett maradni, a ki ha tekintetük néha-néha találkozott, hálás mosolylyal köszönte meg figyelmét.

Ma aztán szólt is hozzá:

- Jacques ur, nagyon kérném, ígérjen meg nekem valamit...

- Bármit kíván is, megígérem és megtartom ígéretemet, - mondta Helloch.

- Helloch ur... úgy lehet, nem gyógyulok meg egyhamar annyira, hogy édesapám keresésére indulhassak Santa Juanából... Ha hirt kapnánk fölöle... ha megtudnók merre van... ön ugye-bár...

- Fölkeresném! - szólt közbe Helloch Jacques, - legyen nyugodt... Kermor ezredest én meg fogom találni és elhozom gyermekéhez.

- Köszönöm, Helloch ur, előre is hálás szívvel köszönöm, - felelt a beteg és feje, a melyet néhány pillanatra fölemelt, visszaesett a párnára.

A Padamo, a melynek torkolata sokkal szélesebb magánál a folyónál, nagyon mély medrű folyó és kristálytisza vizével az Orinoco egyik legjelentékenyebb táplálója. Az Atabapoval és a Guaviareval méltán kelhetne versenyre.

A Padamo torkolatán túl igen meredek part mentén erősen sodró ár ellenébe haladtak a bárkák.

Helyenkint vitorla, máshol evezők segítségével jutottak nagy lassan előre. Az Ocamotól kezdve aztán az Orinoco medre mindössze ötven méter szélességüvé szűkült.

Aznap a beteg nagyon rosszul volt. Erős lázroham gyötörte, nagyon legyöngült. Ugy rémlett, itt a vég, ha csak Paterne hamarosan elő nem teremti azt az orvosságot, a mely még segíthetne a betegen.

Lehetetlen leírni azt az izgatottságot, a mely a bárkák utasain erőt vett. Martial kétségbeesése már örülettel volt határos. A Gallinetta legénysége állandóan őrizte, mert attól kellett félni, hogy egy önfeledt pillanatában a folyamba veti magát.

Helloch ott maradt Jeanne mellett, friss vízzel nedvesítette láztól égő száját s leste szavát, lélekzetét.

Hát lehetetlen volna megmenteni a kit ő oly tiszta, oly hatalmas érzéssel szeret s a kiért szívesen föláldozná százszor is életét?!

Már arra is gondolt, hogy Jeanne kívánsága ellenére is vissza, San-Fernandóba kellett volna rendelnie a bárkát.

Szinte lehetetlennek látszott, hogy a nagybeteg leánynyal egészen az Orinoco forrásáig utazzanak. Aztán meg Santa Juana még onnan is jókora út. Ha Santa Juanáig nem vezet valami mellékfolyó, azt az utat ki tudja micsoda vidékeken át, rekkenő hőségben gyalog kellene megtenniök.

A beteg azonban mihelyt kissé fölcusdott kábultságából, ha láza időnkint alábbszállt, nagy nyugtalanul azonnal azt kérdezte:

- Ugy-e, Jacques ur, fölfelé haladunk?

- Fölfelé, Jeanne, fölfelé! - válaszolt Helloch s végtelenül jól esett neki, hogy igaz szívvél így felelhetett.

- Szüntelenül szegény édesapámra gondolok!... Azt álmodtam, hogy megtaláltuk... hogy keblére ölelte leányát... és megköszönte önnek... megköszönte mindazt, a mit ön érettem... és ő érte tett.

Helloch Jacques félrefordította fejét, hogy könnyeit eltitkolja.

Mert könnyezett ez az erős férfi, könnyezett, úgy fájt neki, hogy oly gyámoltalanul áll a szegény betegnek egyre súlyosabb szenvedésével szemben, a halállal szemben; a mely a fiatal leány felé ime már oly fenyegetően nyújtotta ki hideg kezét.

Este a bárkák Port Mapaya mellett kötöttek ki, a honnan másnap reggel megint eléggé korán indultak el. A szél nem volt tartós, vitorláknak nem igen vették hasznát s leginkább csak evezve haladtak előre.

A víz sekély volt, vigyázniok kellett, hogy a bárkák a homokos fenéken el ne akadjanak.

E nagyon fáradalmas napjukon érkeztek a Mora dombláncolat utolsó nyulványáig.

Délután a beteg állapota nagyon rosszra fordult. Láza akkorára nőtt, hogy azt hitték, nem éli túl.

Martial annyira kétségbeesett, hogy zokogását sem bírta elfojtani már. Paterne, hogy a beteg meg ne hallja e zokogást, Martialt a Morichera küldte át, a mely mintegy ötven lépésnyi távolságban követte a Gallinettát.

A chinin, bár a beteg a legnagyobb adagokat kapta, hatástalannak bizonyult.

- Germain... Germain, - suttogta Helloch, miközben barátját a Gallinetta előrszére vonta, - Jeanne-nak meg kell halnia...

- Nem szabad még minden reményről lemondanunk, Jacques, - biztatta Paterne a csüggedőt.

- De én tudom, hogy meg fog halni... ha ez a roham még nem is öli meg... a következőt nem bírja ki már...

Az bizony valószínű volt és Paterne Germain busan horgasztotta le fejét.

- Borzasztó, hogy mit sem tehetünk ellene, - mondta sóhajtva, - de csüggednünk azért még sem szabad!

Délután három óratájban hatalmas zápor kezdett zuhogni s lehütötte kissé a tikkadt, nyomasztó levegőt.

Mindenképen nagyon üdvös volt ez a zápor; nem csak hogy a hőséget csökkentette, de azért is, hogy a vizállás szinte szemmel láthatóan növekedett, a sok mellékfolyócska bőven ontotta a vizet a szűk medrű Orinocoba s a két bárka most már valamivel könnyebben haladhatott.

Négy órakor a balparton feltűnt a Cerro Yaname, a melyet nagy, sűrű erdőség koszorúz.

Aztán az Orinoco egyik leghirtelenebb kanyarulatán túl elérkeztek a Rio Mavaca szűk torkolatához.

Minthogy a szél teljesen elállt, Valdez és Parchal kikötöttek egy kis indián-telep közelében, a melynek öt-hat kunyhóját mariquitari családok laktak.

Helloch Jacques elsőnek ugrott ki a partra.

- Jöjjön velem, Parchal! - kiáltott a Moriche kormányosára...

Vajjon hová sietett? A telep főnökével kívánt beszélni.

Az volt a reménye, hogy az indiánus talán tud valamit, a mivel a haldoklót meg lehet menteni még.

Az indiánfőnök eléggé nagy és tiszta kunyhóban lakott; a mariquitari-k kunyhói különben mind meglehetősen rendesek, csinosak.

A főnök mintegy negyven éves, értelmes és barátságos ember volt, a két idegent igen szívélyesen fogadta.

Helloch kérésére Parchal rögtön megkérdezte, van-e coloraditója?

Valószínűnek látszott, hogy az indiánfőnök ismeri e növényt, a mely bizonyára megterem e vidéken.

- Van, - felelt a mariquitari, - gyakran használjuk, ha lever a láz.

- S megszünteti a lázat?

- Meg. Mindig megszünteti...

E beszélgetés indián nyelven folyt; Helloch Jacques nem érthette.

Mikor Parchal tolmácsolta az indián válaszát, Helloch valósággal lelkendezve szólt a kormányoshoz:

- Adjon nekünk az indián abból a szerből... Kivánjon érte bármit, bármekkora árat, megkapja!... Oda adom neki mindenemet!

A főnök egy kosárkából néhány kéreg darabot vett elő s átadta Parchalnak.

- Ez a szer okvetlenül hatni fog! Biztos gyógyszer!

Néhány pillanat múlva Helloch és a kormányos már megint a Gallinettán voltak.

- Germain! Germain! Itt a coloraditó! A coloraditó!...

- Helyes, barátom! - felelt Paterne Germain, - újabb lázroham, hála Istennek, még nem jelentkezett. Éppen idejében hozod a segélyt... Meg fogjuk menteni Jeanne-t... igenis, meg fogjuk menteni!

Mig Paterne Germain megfőzte a gyógyító italt, Helloch Jacques vigasztalni, megnyugtatóni igyekezett a beteget.

- A mocsárlázat föltétlenül megszünteti a coloradito, - mondta, - a mavacai főnöknek igaza van...

A szegény szenvedőnek, aki nyílt szemmel, viaszsárga arccal feküdt párnáján a nagy lázroham után, a mely negyvenegy fokos hőséggel gyötörte, volt még annyi ereje, hogy mosolyogva kissé fölemelje fejét.

- Máris jobban vagyok, - suttogta, - pedig még nem is ittam belőle...

- Jeanne, édes Jeanne-om! - rebegte Helloch letérdelve a beteg leány mellé.

Paterne Germain néhány perc alatt megfőzte az italt s Helloch kis csészével csakhamar meg-itathatta a beteget.

Jeanne az utolsó cseppig megitta a gyógyító nedvet s hálásan tekintett honfitársaira.

- Köszönöm!

Csak ennyit birt mondani, a következő pillanatban már becsukódott fáradt szeme, elaludt.

Most magára kellett hagyni. Paterne még Helloch Jacques-ot, aki nem akart elmozdulni, eltávolította az alvó mellől.

Mindketten a bárka előrésszére vonultak vissza.

A legénységet már előzőleg partra küldték, hogy a beteg álmát lárma, nesz ne zavarhassa meg.

Nagyon fontos volt, hogy Jeanne az álmából föl ne riadjon.

Martial őrmestert Paterne mindenről értesítette; a megtört vén katona új reményre kapott, mikor hallotta, hogy Hellochnak sikerült coloraditót szereznie s hogy azt Jeanne be is vette már.

Nem birt megmaradni a Moriche-on, kiugrott a partra s a Gallinetta felé sietett.

Paterne Germain intett neki, hogy ne közeledjék.

Az öreg engedelmeskedett s könnyes szemmel csak nekitámaszkodott egy partisziklának.

Paterne véleménye szerint, a mennyiben újabb lázroham nem jelentkezne, a coloradito már elhárította a veszélyt. Két órán belül el kell dőlnie ennek. Két órán belül megtudják, megmenthető-e Jeanne.

Ki vitatná le azt az aggodást, azt az izgalmat, a melylyel e két óra elmulását várták.

Helloch és Paterne lélekzetfojtva lesték, nem nyög, nem sóhajt-e a beteg, nem mond-e valamit... de Jeanne ajkát egyetlen hang sem hagyta el.

Helloch nesztelenül, óvatosan közeledett hozzá, hogy megnézzze.

Jeanne aludt, nyugodtan aludt és egészen rendes volt a lélegzése már.

- Meg van mentve! Meg van mentve! - suttogta Helloch, visszaosonván barátjához.

- Remélem... Hiszem, - mondta Paterne Germain. - A coloraditó kitűnő szer. Kár, hogy a Felső-Orinoco mentén oly ritkaság a patika.

Délután aztán fölébredt Jeanne; kezét nyujtotta Hellochnak s így szólt:

- Jobban vagyok... igazán, sokkal jobban vagyok!

Martial őrmesterhez pedig, a kinek végre szabad volt visszatérnie a Gallinettára, így szólt:

- Semmi baj, kedves bácsikám! - s vézna kezével letörölte a könnyet, a mely a vén katona pilláján remegett.

Egész éjszaka örködtek mellette s ismételten adtak coloraditót. Jeanne nyugodtan aludt s reggel már bizonyos volt, hogy hamarosan felgyógyul.

Mennyire örült mindenki, még a legénység is e szerencsés fordulatnak!

A mavacai indiánfőnököt meghívták a bárkára s kérték válasszon mindenfélét, bármit és bármennyit a Moriche készleteiből a maga és a családja számára.

A derék ember nagyon szerény volt.

Csak néhány kést, egy baltát, egy vég kelmét, néhány tükröt s üvegholmit, meg egy marék szivart fogadott el a coloraditóért.

Kevéssel indulás előtt feltűnt, hogy Jorres nincs a bárkán. Előző este óta senki sem látta a spanyolt.

Épp erről beszélgettek, tanakodtak, a mikor végre megjelent. Helloch kérdőre vonta.

Jorres azzal mentegetődzött, hogy mivel a legénységnek partra kellett szállnia, ő mindjárt az erdőbe ment s ott töltötte az éjszakát is. Fáradt volt s kissé többet aludt.

E fölvilágosítással Hellochnak be kellett érnie, hiszen a dolog elvégre igazi lehetett.

A következő négy napon a bárkák csak nagyon nehezen juthattak előre. Mindössze tiz kilométert haladtak.

Sebaj! Hiszen Jeanne e néhány nap alatt mindgyorsabban gyógyult, erősödött, hála a jó ápolásnak, amiben utitársai részesítették és a megfelelő táplálkozásnak, a melyről Paterne Germain oly lelkiismeretesen gondoskodott.

Helloch most már el sem mozdult mellőle s Martial őrmester ezt már egészen természetesnek találta.

- Hiába, ennek már csak így kellett esnie, - mondogatta magában, - de ördög és pokol, mit szól majd hozzá az én jó ezredesem?!

A betegnek most már déltájban szabad volt kissé fölkelnie. Könnyü takaróba burkolózva, puha szénából készített heverőhelyen pihenhetett a bárka hátsó részében s nagy élvezettel szivta a szavannák felől áradó üde friss levegőt.

Az Orinoco szélessége most már csak harminc-negyven méternyi volt.

A bárkák csak a garapatók, vagy az eszpillák segítségével haladhattak. Itt-ott egy-egy kisebb-szerű zuhogón kellett átkelniük és a víz oly sekély volt helyenkint, hogy már-már a kirakodás kellemetlenségei fenyegettek.

Szerencsére, anélkül is boldogultak. A legénység a vízbe szállt s úgy toltá előre a megkönnyebbült bárkákat.

Igy keltek át a manavichei és a yamaraguini zuhogókon a Bocon-hegy közelében, amely nyolcszáz méter magas.

Esténkint Helloch és Martial vadászni mentek az erdőkbe és mindig hoztak valami zsákmányt, többnyire hoccókat, vagy pávát.

Venezuela déli részén oly dusak mindenféle vadban az erdők, hogy errefelé sohasem okoz gondot az élelmezés.

Jeanne egészsége teljesen helyreállt.

A coloradito oly pompásan hatott, hogy a láz végképp elmaradt.

Visszaeséstől sem kellett félni, hiszen a fiatal teremtés ellentállóereje most már napról-napra növekedett.

Október huszonhetedike és huszonnyolcadika az utazás legrosszabb napjaihoz volt számítható.

A legénység csak a legnagyobb erőfeszítéssel bírta a guaharibók zuhogóján átvontatni a két falcát.

Ez ama hely, amelyen tul 1760-ban Diaz de la Fuente, az Orinoco első ismertetője, nem birt már tovább vergődni.

Paterne Germain méltán jegyezhetette meg:

- Ha a guaharibo-indiánok nem is veszedelmesek, de ez a róluk elnevezett zuhogó annál gonoszabb.

- Bizony csoda volna, ha minden sérülés nélkül tudnánk átvergődni rajta, - mondta Valdez.

- A jó Isten mivel már csodát velünk, amikor a mi kedves Jeannunk életét megmenteni engedte, majd csak megteszi ezt a második csodát is, hogy bárkáink szerencsésen juthassanak tova. Hiszen a jó Istennek elvégre oly könnyű csodát mivelnie, - mondta Paterne, mikor a zuhogóhoz értek s felfoháskodott, - Urunk Istenünk segits!

- Amen! - mordult meg Martial őrmester ünnepélyesen.

S csakugyan csodával határos volt, hogy csak igen jelentéktelen sérüléseket kellett a bárkáknak ez átkelésben szenvedniök.

Ez a zuhogó tulajdonképpen valóságos lépcsőzete volt az egymásfölé sorakozó kisebb-nagyobb folyamrészleteknek, csupa meg-megismétlődő akadály körülbelül tizenkét kilométernyire.

Evezéssel és eszpillá segítségével igyekeztek előre s keserves munkájoknak bizony csak igen lassu foganatja volt.

A száraz időszakban persze sehogy sem kelhettek volna ezen a helyen át, a bárkáknak már itt meg kellett volna állapotodniok.

Chaffanjon például a bárkájával csak idáig birt elvergődni s aztán kis curtiarén haladt tovább a forrásvidék felé.

Másnap korán reggel indultak megint. Az Orinoco szélessége már csak tizenöt és husz méter között váltakozott.

Még néhány zuhogó következett, - többek között a «francia-zuhatag», - de azok már nem okoztak nagyobbajta nehézségeket.

A bárkákat a legénység többnyire csak úgy a vízben gázolva tolta fölfelé s a Moriche és a Gallinetta helyenként barázdát szántottak a meder homokjába.

Este végre Parchal és Valdez a balparthoz kormányozták a bárkákat s kikötöttek.

Szemben a tulsó parton magas hegyfok sötétlett, a Pic Maunoir.

Igy nevezte el Chaffanjon a párisi Földrajzi Társaság főtitkárának, Maunoirnak tiszteletére ezt a hegyfokot.

Az utasokat és a legénységet a nagy fáradalmak aznap annyira elcsigázták, hogy mindenki csakhamar elbóbiskolt s ez éjszaka a szokásos örökódéssel senki sem törődött.

Az éjszaka különben csendben telt el. Az alvókat semmi sem riasztotta fel. Ugy látszik, sem bravo-, sem quiva-indiánok nem kószáltak ezen a vidéken; Alfanir, ki tudja, merre járt.

De a két kormányos, hajnalban felébredvén, mégis nagy bajt földözhetett föl; mindkettő éktelen káromkodásra fakadt.

A vizállás ugyanis este óta félméternyi esett és a bárkák szárazon csücsültek.

Az Orinoco medrének közepetáján is csak egészen sekély vizerecskék folydogáltak.

A bárkázásnak tehát vége szakadt. Beállt a szárazság évszaka.

A kormányosok összehívták a legénységet s ekkor újabb meglepetés érte őket: egy ember hiányzott.

Jorres eltűnt és többé vissza sem tért.

## VII. Pihenő a Maunoir-foknál.

A Maunoir-hegyfok orma ezerötszáz méter magasságban van a szavannák fölött.

A hegylánc, amely e hatalmas hegyfokba kapcsolódik, messze elágazik délkelet felé.

Mintegy huszonnégy kilométernyire innen van a Lesseps-hegyfok, amelyet szintén Chaffanjon nevezett el így térképein.

Itt kezdődik a hegyes vidék, Venezuela hegyrendszerének errefelé vannak a legmagasabb pontjai.

Széles hatalmas hegyhátak huzódnak itt s hosszú hegyláncok ágaznak szét keresztül-kasul.

Nagyszerű látvány ez a vadregényes hegyvidék.

Itt emelkedik a Sierra Parima, amelyből az Orinoco fakad, amott mered égbe a Vörös-hegy, amelynek oldalából számos patak fut alá, indiánok szemében mind különös tiszteletnek örvendő patakok; ez ama Roraima-hegy, amelynek hatalmas tömege három állam határának összeszőgelését őrzi.

Ha lehetséges lett volna, Helloch és társai a Parima-hegységnek egészen ama részéig hatoltak volna, ahol az Orinoco forrásai fakadnak.

Erre most persze nem vállalkozhattak.

Helloch Jacques, Paterne Germain, Jean, aki csaknem teljesen megerősödött már, Martial őrmester és a két kormányos e reggelen tanácskozássra ültek össze, «palaver»-t tartottak, mint az északamerikai indiánok mondanák.

E tanácskozáson minden esetre fontos elhatározásokra kellett jutniuk, amelyektől további utjuk, sőt egész vállalkozásuk sorsa függ.

Az erdő szélén telepedtek le s ezt a helyet «maunoir-foki tábor»-nak nevezték el, noha maga a Maunoir-fok a tulsó parton volt.

Közelükben az Orinoco kiapadt medrében vesztegelt a két bárka egy mellékfolyócska, a Rio Torrida torkolata mellett.

Az idő szép volt, üdítő szél fujt, a szemben levő hegyfok napfényben ragyogott.

A legénység a bárkák közelében reggeli-főzéssel foglalkozott.

Sem az innenső, sem a tulsó parton egyetlen indián sem mutatkozott.

Kunyhónak nyoma sem volt a környéken. Igaz, hogy ennek a vidéknek a népe csupa kóbor-indián, nem szokott hajlékot építeni.

Kereskedők nem szoktak idáig elhatolni, hiszen nem is érdemes.

A kis gyülekezetben Helloch Jacques vitte a szót.

- Valdez, maga még sohasem járt ennél feljebb, a Felső-Orinoco vidékén? - kérdezte a kormányostól.

- Soha, - felelt a kérdezett.

- Maga sem, Parchal?

- Én sem, - mondta a Moriche kormányosa.



- Embereink közül egyik sem ismeri az Orinoco-mentét a Maunoir-fokon túl?
  - Bizony egyik sem.
  - Amelyik bizonyára ismeri, az már eltűnt, - jegyezte meg Paterne Germain, - Erős a gyanum, hogy Jorres már bejárta ezt a vidéket, akárhogy tagadta is.
  - Vajjon hová tűnhetett? - kérdezte Martial őrmester.
  - Oda, ahol őt bizonyára várták már, - mondta Helloch.
  - Várták?...
  - Ugy van, őrmester ur. Már jó ideje gyanakodva néztem azt az embert.
  - Én is, - jegyezte meg Valdez. - Multkor, mikor a Rio Mavacánál kérdőre vontam elmaradása miatt, oly kitérően felelt, hogy gyanut fogtam ellene.
  - Hiszen, amikor San-Fernandóban hozzánk szegődött, azt mondta, hogy Santa Juanába szeretne eljutni, - mondta Jean.
  - Esperante atyát minden esetre ismeri, - jegyezte meg Paterne Germain.
  - Az bizonyos, - szólt Martial őrmester, - igazán érthetetlen, hogy miért tűnt el tőlünk épp most, amikor Santa-Juanától már csak néhány napi járásnyira vagyunk.
- A legutóbbi napokon Helloch lelkében mindinkább megerősödött az a gondolat, hogy Jorrest nem gyanúsítja alaptalanul. Szóvá csak azért nem tette a dolgot, hogy utitársait ne kelljen nyugtalanítani. A spanyol eltűnése őt nem is lepte meg nagyon, noha nem tagadhatta önmaga előtt, hogy ez a fordulat nagy aggodalommal tölti el.
- Épp most tűnt el, amikor leginkább lehetett volna érdeke, hogy a társasággal együtt maradjon. Ki tudja, nem kapott-e valami titkos jeladást a partról; ki tudja, hogy a quivák és Alfanir nem leskelődnek-e itt a szomszédos szavannákon s nem hozzájuk szökött-e Jorres az éjszaka?
- Helloch Jacques-ot ily balsejtelmek gyötörték, de társai előtt eltitkolta aggodalmait.
- Valdeznek is, aki hasonló gyanut táplált, éppen csak egy-két szóval árulta el föltevéseit.
- Miután Martial őrmesternek a kérdésére megfelelt, nem is akarta tovább feszegetni ezt az ügyet s igyekezett más irányba terelni a beszélgetést.
- Ne törődjünk Jorres-szel, - mondta, - elvégre vagy visszatér még, vagy végképp elmarad. Nekünk most a magunk dolgára kell gondolnunk s azon tanakodnunk, hogyan érhetünk legjobban célunkhoz. Az Orinocon immár nem haladhatunk följebb, ez bizonyos és eléggé sajnálatos...
  - Egy-két nap múltán amugy is elakadtak volna bárkáink, - szólt közbe Jean, - de még, ha egészen a forrásokig is juthattunk volna bárkainkkal, azokat ott kellett volna hagynunk s onnan gyalog igyekeznünk Santa-Juanáig.
  - Igaza van, kedves Jean, - felelt Helloch Jacques, - előbb-utóbb, holnap vagy holnapután minden esetre el kellett volna hagynunk falcáinkat. De ha még legalább csak negyven kilométernyire bárkázhattunk volna fölfelé, ami az esős időszakban nem is lehetetlenség, sok fáradalomtól menekültünk volna meg, ami, az ön állapotát tekintve, kedves Jean, nagyon kívánatos lett volna.
  - Óh, én már eléggé erős vagyok, - jelentette ki Jean, - miattam akár mindjárt is indulhatunk.

- Pompás! - kiáltott Paterne Germain. - Ha az ember önt hallja, egészen felfrissül s felbátorodik. De azért jó lesz mindent jól megfontolnunk, mielőtt elindulunk. Meg tudnád-e mondani, Jacques, mennyire vagyunk most az Orinoco forrásaitól és mennyire Santa-Juanától?

- A térképen már kiszámítottam pontosan, - felelt Helloch Jacques. - A Sierra Parimától legföljebb ötven kilométernyire lehetünk. Nem hiszem azonban, hogy az Orinoco forrásai felé kellene haladnunk.

- S miért nem? - kérdezte Martial őrmester.

- Mert Santa Juanának, mint már San-Fernandóban is hallottuk s mint Manuel ur is megerősítette, a Rio Torrido mentén, mostani pihenőnktől, a Maunoir-foktól északnyugatra kell valahol lennie. Azt hiszem, legjobb tehát torony irányában, egyenest északnyugatnak haladnunk.

- Helyes! - mondta Jean, - egyedül ez a helyes út. Csak induljunk minél előbb.

- Igen ám, de hogyan? - kérdezte Martial őrmester.

- Csak úgy, ahogy az Orinoco forrásaitól indultunk volna, gyalog.

- Gyalog?

- Természetesen! - mondta Helloch Jacques, - hiszen ezen az Isten háta mögötti vidéken se falu, se telep, ahol kocsit, lovat bérelhetnénk.

- S a podgyászunk? - kérdezte Paterne Germain, - azt itt kell hagynunk a bárkáinkon?

- Azt bizony itt kell hagynunk, - felelt Helloch Jacques, - és nyugodtan hagyhatjuk itt, derék megbízható embereink jól fogják őrizni. Málhát nem cipelhetünk.

- Hm! - töprengött Paterne Germain, aki nem is az ingei és harisnyái, de annál inkább a növény-gyűjteménye miatt aggódott.

- És ki tudja, nem kell-e még Santa-Juanán is tul mennünk, - mondta Jean, - mert hiszen lehet, hogy ott olyan értesüléseket kapunk...

- Ebben az esetben, - vette át a szót Helloch, - föltéve, hogy Santa-Juanában nem szerezhető be, amire szükségünk lesz, kénytelenek leszünk podgyászunkat, vagy annak legalább egy részét elhozatni. A bárkák minden esetre itt ezen a helyen maradnak. Parchal és Valdez, vagy legalább egyikük itt őrködik majd a legénységgel. Santa-Juana nincs oly nagyon messze, hogy aztán, ha kell, egy lovas huszonnégy óra alatt onnan ide ne érhetne.

- Most hát az ön véleménye szerint, Helloch ur, - mondta Jean, - csak a legszükségesebb holmit kell magunkkal vinnünk, ami nélkül négy-öt napi utunkon el nem lehetünk?

- Ugy van, kedves Jean, csakis úgy cselekedhetünk. S akár mindjárt is indulhatnánk, ha nem kellene előbb itt, a Rio Torrida torkolatánál a bárkáinkat kis erőddé alakítanunk, mert ne feledjük, hogy szükségünk lesz rájuk, ha San-Fernandóba visszamegyünk.

- Az én jó ezredesemmel! - kiáltott Martial őrmester.

- Édesapámmal! - suttogta Jean.

Helloch homlokán a kétség felhője suhant át. Ugy érezte, hogy sok nehézséget, sok akadályt kell még legyőzniök, mielőtt célt érnének. Ki tudja, mit hallanak majd Santa-Juanában Kermor ezredes felől, ki tudja merre kell majd nyomába menniök?!

Elhatározták, hogy csak másnap indulnak. S hozzáfogtak négy-öt napra való holmijuk kiválogatásához.

Valdez maga vállalkozott arra, hogy két emberével elkíséri a franciákat egészen Santa-Juanáig.

Parchal és a tizenhat főnyi legénység a bárkák őrizetére helyben marad, míg a társaság vissza nem tér.

Nagy baj volt, hogy a Felső-Orinocónak ez a vidéke teljesen lakatlan. Mily jó lett volna egyes indiánfalvakban tájékoztatást, utbaigazítást szerezniök. Bizonyára megtudták volna, merre kell menniök, hogy a legrövidebb uton jussanak Santa-Juanába.

Helloch Jacques azonkívül kipuhatolhatta volna, járt-e ott s merre tartózkodik Alfanir a quiva-bandájával; mert hiszen, ha Jorres csakugyan azért ugrott meg, hogy gaz honfitársához csatlakozzék, nyilvánvaló, hogy a rablócsöcseléknek valahol a közelben kell lappangnia.

És minden esetre kaptak volna vezetőt, aki az őserdőn, amelyben csak alig észrevehető ösvények, valószínűleg vadállatok és egyes indiánok lábanyomai találhatók, keresztülvezette volna őket.

Mikor Helloch fölemlítette ezt, Valdez közbeszólt:

- Lehet, hogy egy-két puskalövésnyire találunk is valami indiánfészket, hiszen errefelé kell hogy legyenek még guaharibók...

- S miből következteti ezt?

- Legalább is egy embernek kell itt a közelben lennie, mert ahogy az imént az erdő szélén, a parttól körülbelül kétszáz lépésnyire jártam, tűz nyomára bukkantam ott.

- A tűz már kialudt?

- Ki, de a hamu még meleg volt.

- Bárcsak ne csalódnék, Valdez! De ha guaharibók jártak a közelben, mért ne jöttek volna a bárkáinkhoz? Hiszen az kíváncsi nép; felénk szaladtak volna.

- Felénk? Inkább messze tőlünk, Helloch ur!

- De miért? Hiszen a guaharibók örülni szoktak, ha utasokkal találkozhatnak és alkalmuk nyílik holmi cserebere üzletet kötniök.

- Gyávák azok, szegények. Első gondjuk, hogy az erdőbe meneküljenek, ahonnan csak akkor bujnak elő, ha biztosra veszik, hogy nincs veszedelem.

- No ha ők el is szaladtak, - mondta Helloch, - a kunyhóik csak nem tarthattak velök s ha csakugyan laknak errefelé indiánok, legalább egy-két üres viskót kell találnunk itt valahol.

- Arról hamarosan meggyőződhetünk. Csak két-háromszáz lépésnyire kell behatolnunk az erdőbe. Az indiánok sohasem tanyáznak messze a parttól. Ha van itt a közelben valami telep, vagy legalább egyetlen kunyhó, félóra alatt ráakadhatunk.

- Gyerünk hát, Valdez, vegyük nyakunkba az erdőt. Előbb azonban reggelizünk meg, mert hátha kirándulásunk soká tartana!

A két kormányos intézkedése szerint a legénység a bárkák körül már tábort ütött.

A reggelit pompás étvágygyal költötték el.

Mikor Helloch indulni készült, Jean is felugrott.

- Ugy szeretném elkísérni, Helloch ur!

- Csakhogy én nem engedlek ám el, kis öcsém, - szólalt meg Martial őrmester. - Gyalogolhatsz majd eleget Santa-Juanáig. Ma pihened kell még... Orvosi rendeletre!

Helloch bármennyire boldog is lett volna, ha Jeanne elkísérheti, helyeselte az őrmester ur tilalmát. Jeannera csakugyan hosszú, fáradalmas ut várt még, most legalább egy napig okvetlenül pihennie kell.

- Kedves Jean, - szólt a leányhoz, - az ön nagybátyjának igaza van. Ma még erőt kell önnek gyűjtenie... Valdez meg én már csak ön nélkül nézünk körül.

- Botanikusra nincs szükség? - kérdezte Paterne Germain.

- Bennszülötteket keresünk, nem növényeket, - felelt Helloch, - maradj te csak itt s ha úgy tetszik botanizálj a parton vagy az erdő szélén.

- Akkor hát önt kísérem el, Paterne ur, - mondta Jean, - hátha találunk valami különös növényt.

Helloch, miután Parchalnak még néhány utasítást adott, elbucsuzott társaitól.

- Legfölből két órát járunk, - mondta, - s nem távolodunk nagyon messzire.

S azzal vállára vetette fegyverét s tova sietett Valdezzel, aki meg egyszerűen csak baltát dugott övébe fegyverül.

Csakhamar eltűntek az erdő fái közt.

Reggeli kilenc óra volt. A nap izzón tüzött az erdőre. A fák dus lombozata szerencsére enyhítette a meleget.

Helloch és Valdez mindbeljebb hatoltak a sűrűségbe.

A rengeteg, úgy rémlett, egészen elhagyatott. Ám Valdez éles szeme itt-ott néhány megkonyult fűszálon, néhol egy-egy letörött galyon csakhamar észrevette, hogy járt erre valaki.

Óvatosan, csendesen haladtak egymás mellett s nemsokára határozottabb nyomokra is bukkantak: ösvényszerűen volt letaposva a fű, meglátszott, hogy többször, vagy többen is lépkedtek e csapáson.

Helloch és Valdez rögtön rátértek a csapásra, amely kanyargósan vitte, vezette őket mindbeljebb a rengetegbe.

Majdnem egy órai bolyongás után valami tisztáshoz közeledtek, Valdez előre szaladt s diadalmasan kiáltott hátra Hellochnak:

- Kunyhó!

Körülbelül száz lépésnyire kerek, gombaalku viskó állt. Meglehetősen rozoga már. Néhány pálmafa vetett rá árnyékot, nagy, otromba teteje csaknem a földig ért s e tető alatt nyílt a bejárat, szűk szabálytalan lyuk; ajtónak hire-hamva sem volt.

Helloch és Valdez némi leskelődés után a kunyhó felé tartottak s belenéztek.

A kunyhó üres volt.

Ugyanekkor azonban meglehetősen közelből, észak felől dörrenés hallatszott, lövés dörrent valahol.

## VIII. A fiatal indiánus.

- Mi az?!... Lőttek!... - kiáltott Helloch Jacques.
- Még pedig aligha messzebb háromszáz lépésnyinél innen. - Jegyezte meg Valdez.
- Talán Martial lőtt, - mondta Helloch - a mi távozásunk után bizonyára vadászni ment.
- Nem igen hiszem.
- Vagy talán az az indiánus, a kié ez a kunyhó itt?!
- Nézzük meg, lakják-e ezt a kunyhót mostanában, - szólt a Gallinetta kormányosa.

Mindketten beléptek a kunyhóba.

A kunyhó belseje épp oly nyomoruságos volt, a milyen a külsője.

Butorról persze szó sem lehetett. Leghátul egy szögletben szénából való alom, a melyen csak nemrég feketett valaki. A bejárat közelében néhány üres lopó-tök s a gerendán valami husmaradék. Odább a földön két-három maréknyi mandulaalakú gavilladió s egy tüzhelyül szolgáló kőlapon kis hamurakás, a melyben még pár szem parázs csillogott.

- A kunyhó gazdája, - mondta Valdez, - úgy látszik, kevéssel a mi érkezésünk előtt még itt volt.

- S nem lehet messze, mert bizonyára ő lőtt az imént, - mondta Helloch.

Valdez tagadólag mozgatta fejét.

- Ezeknek az indiánusoknak nincs puskájuk, sem pisztolyuk. Csak ijjuk és nyiluk van, no meg sarbacanójuk, ami nem egyéb, mint egy cső, a melyből mérgezett hegyben végződő pamacsokat fujnak az áldozatukra...

- Mégis csak meg kell bizonyosodnunk a lövés felől, - mondta Helloch, a kit mindjobban nyugtalanított a gondolat, hogy hátha Alfani quivái kóborolnak itt a közelben.

A Maunoir-foknál veszteglő társaság, bizony nagy veszedelembe forogna, ha csakugyan úgy áll a dolog. S mily összeütközésektől kellene rettegniök, ha vezető nélkül kell végig tévelyegniök ezen a rengetegen.

Fegyverét lövésre készen tartva jött ki a kunyhóból Helloch s nyomába Valdez; óvatosan mindig fák és bokrok mögött osonva abba az irányba surrantak, a honnan a dörrenés hangzott.

A kunyhó környékén semmi sem volt, a miből arra lehetett volna következtetni, hogy gazdája akár földműveléssel, akár gyümölcstermeléssel vagy állattenyésztéssel foglalkoznék.

Helloch és Valdez fürkészve, lassan haladtak előre. Köröskörül csönd volt és csak néha-néha hangzott egy-egy hocco-madár vagy páva kiáltása, olykor pedig száraz galy zörrent, bizonyára valami menekülő vadnak a lába alatt.

Mintegy husz perce bolyongtak s már azon tanakodtak, nem volna-e legjobb a kunyhóhoz és onnan a bárkákhoz visszatérniök, midőn a közelből halk zokogás hangja ütötte meg fülüket.

Valdez leguggolt és intett Hellochnak, hogy kövesse példáját. Nem azért, hogy ekképen jobban hallgatózhassanak, hanem, hogy ne tűnjenek mindjárt szembe s rejtve maradjanak mindaddig, a míg a kellő pillanat el nem érkezik.

Előttünk a bozóton túl kis tisztás terült el, amelyre ragyogón hintette fényét a nap.

A zokogás onnan hallatszott.

Valdez széjjel hajtotta az ágakat s így végigláthatott a tisztáson.

Helloch is, akinek ujja állandóan a fegyvere ravaszán volt, kikukkantott a résen.

- Ott, ott!... - suttogta Valdez.

Tulajdonképpen fölösleges volt a nagy óvatosság, amelylyel idáig jutottak.

A tisztás tulsó zugában egy pálmafa tövében két indiánalak volt; idősebb férfi az egyik, ez a földön feküdt mozdulatlanul, mintha aludnék, vagy meghalt volna már; a másik még gyermeknek látszott s a földön fekvőnek a fejét kissé fölemelve, fájdalmasan zokogott.

Ezek tehát legkevésbé sem lehettek veszedelmesek. Helloch és Valdez nyugodtan léphettek elő buvóhelyükről, sőt felebaráti kötelességük is volt a két indiánus baját megtudniok s nekik esetleg segílyt nyújtani.

A két rézbőrű nem tartozott a Felső-Orinoco vidékén otthonos bravo-indiánok fajtájához, sem az egy-helyütt lakó, sem a kóbor bravokhoz, hanem inkább baniva-indiánoknak látszottak, mint Valdez mondta, aki maga is baniva volt.

A földön fekvő mozdulatlan alak mintegy ötvenéves ember lehetett, a másik mintegy tizenhárom-tizennégyéves fiu.

Helloch és Valdez megkerülték a bokrokat s csak akkor léptek ki a tisztásra, mikor az indiánusoktól már csak mintegy tiz lépésnyire voltak.

A fiatal indiánus, mihelyt megpillantotta az idegeneket, talpra ugrott.

Arcán rémület tükröződött s pár pillanatnyi tétovázás után, miközben még egyszer lehajolt a földön fekvőhöz és annak arcát megcsókolta, hirtelen sarkon fordult s Valdez minden megnyugtató szava ellenére is elszaladt.

Helloch és Valdez oda siettek a földön fekvőhöz, megkísérlették fölültetni s mikor visszahanyatlott, megvizsgálták, lélezkzik-e még s dobog-e a szíve.

Bizony az már nem dobogott és a vértelen száját lélekzet nem hagyta el.

Az indiánus meghalt... Alig egy negyedórával ezelőtt halhatott meg.

Teste még nem hült ki s nem merevedett.

Guayacója véres volt s alatta, mellén volt a seb; golyó furta keresztül tüdejét.

Valdez körülnézett s a véres füben megtalálta a golyót.

Hetedfél miliméteres revolvernek a golyója volt az.

- Ugyanekkorá nyilásuak a Gallinettán levő revolverek, - mondta Helloch, - a Moriche-on levők nyolc miliméteres nyilásuak. Mit jelentsen ez? Mit csináljunk?

Rögtön Jorresre gondolt.

- Mindenekelőtt az indiángyereket kell visszacsalogatnunk, - mondta, - egyedül az mondhatja meg mi történt itt, mért és ki lőtte le ezt az indiánust.

- Igaz, - felelt Valdez, - de hogyan csalogassuk vissza, mikor annyira fél.

- Hátha a kunyhóba szaladt?

- Nem hiszem.

Ez alig is lehetett valószínű és a fiu csakugyan nem menekült oda.

A fiatal indiánus csak mintegy száz lépésnyire szaladt, elbujt egy fa mögé s onnan figyelte az idegeneket.

Amint látta, hogy azoktól nem kell félnie s hogy azok mint bánnak az ő halottjával, előjött a fatörzs mögül s néhány lépésnyire feléjük közeledett.

Valdez észrevette s fölállt, de a fiu ekkor megint mintha el akart volna futni.

- Szólítsa, Valdez! - mondta Helloch.

A Gallinetta kormányosa indiánnnyelven néhány szót kiáltott a fiu felé, amitől az, ugy látszott, meg is nyugszik.

Valdez most már felszólította, jöjjön hozzájuk, hadd vigyék együtt a kunyhóba a halottat.

A fiu még mindig félt és tétovázott.

De félelmét csakhamar legyőzte szívének fájdalma, könnyezni kezdett s odasietett.

Mikor a halotthoz jutott zokogva borult rá.

Derék, erős termetű fiu volt, de rendkívül sovány; ugy látszik, a nyomoruság viselte meg ennyire.

Nyakába akasztva kis keresztet viselt, amilyennel a hittérítők szokták a keresztény vallásra tért bennszülötteket megajándékozni.

Értelmes fiúnak látszott s tanult is valamit, mert amikor Jacques spanyolul szólt Valdezhez, mindjárt megmondta, hogy ő is beszél spanyolul.

Kikérdezték tehát:

- Mi a neved?

- Gomo.

- Ki ez a megölt indiánus?

- Apám.

- Szegény fiu! - sajnálkozott Helloch. - Az apját ölték meg tehát.

A fiu most még hevesebb zokogásra fakadt, Helloch részvevőn fogta kézen, megsimogatta arcát s ugy vigasztalta.

Valdez aztán folytatta a kérdezősködést:

- Ki lötte le apádat?

- Valami idegen ember... Éjjel jött és berontott kunyhónkba.

- Abba a kunyhóba, amelyik arrafelé van? - kérdezte Valdez s a megfelelő irányba mutatott.

- Abba. Más kunyhó nincs is ezen a vidéken.

- Honnan jöhetett az az idegen?

- Nem tudom.

- Indiánus volt?

- Nem. Spanyol.

- Spanyol! - kiáltott Helloch.

- Az. S mi szépen feleltünk neki spanyolul, mikor megszólított.

- S mit akart tőletek?
  - Kérdezte, hogy megjöttek-e már a quivák a Parima erdőibe...
  - Miféle quivák? - tudakozódott Valdez épp oly élénk érdeklődéssel, hogy maga Helloch sem kérdezhetne volna ezt másképp.
  - Azok a rabló-quivák, akiknek Alfanir a vezérük, - felelt Gomo.
  - A megszökött gonosztevőnek a bandája!
- Helloch rögtön tetézte is a kérdést:
- Hát itt voltak már?
  - Nem tudom.
  - Nem is hallottad, hogy a környéken mutatkoztak volna?
  - Nem.
  - De valamikor már láttad őket, nemde?
  - Láttam őket egyszer...

És a fiu szeme, miközben arcára újra rémület és aggodalom ült ki, megint megtelt könnyel.

Valdez további kérdezősködésére elmondta, hogy a quivák egyszer rátörtek a Parima északi részén fekvő, San-Salvador telepre, ahol ő akkor szüleivel lakott s felkoncolták a lakosság nagy részét, megölték az ő édesanyját is, apjának s neki még sikerült elmenekülniök. Akkor jöttek ők ketten ide az erdő szélére s építették ezt a kunyhót, amelyben mintegy tiz hónapja laktak.

Arról semmit sem tudott Gomo, hogy a quivák most errefelé kóborolnak-e, sem ő, sem apja nem hallott felőlük.

- A spanyol pedig, aki éjjel betört a kunyhótokba, nemde azt kívánta, hogy hirt adjatok a quivákról neki?
- Azt... és nagyon felbőszült, hogy a quivákról semmit sem tudtunk mondani.
- Nálatok maradt aztán?
- Nálunk maradt reggelig.
- S reggel?
- Reggel ráparancsolt apámra, hogy vezesse el a Sierra oldalába.
- Apád engedelmeskedett?
- Nem. Nem akarta vezetni.
- Miért nem?
- Mert attól félt, hogy a quivák kezére jut.
- S a spanyol?
- Mikor látta, hogy nem akarunk vezetői lenni, egyedül indult el.
- Aztán pedig visszajött?
- Visszajött, három vagy négy óra múlva visszajött...
- Négy óra múlva!... És miért?



- Eltévedt az erdőben, nem tudott kijutni a Sierra felé. Most már elővette a revolverét s azzal fenyegetett minket, hogy lelő, ha nem mutatjuk meg neki az utat.

- S apád ekkor engedelmeskedett?

- Engedelmeskedett... szegény apám... édes jó apám! - szólt zokogva a fiu, - hiszen a spanyol karon ragadta, kihurcolta a kunyhóból s úgy kényszerítette, hogy előtte menjen. Én követtem őket. Körülbelül egy órát jártunk már, édes apám; mivel semmikép sem akarta elvezetni a spanyolt a Sierrába, kerülő utakon vitte úgy, hogy mindig csak ezen a vidéken maradtunk. Ezt én mindjárt észrevettem, hiszen jól ismerem az erdőt. Csakhogy nemsokára a spanyol is észrevette... iszonyuan megharagudott, szidni, átkozni kezdte apámat s újra lelövéléssel fenyegette. Ekkor apám szinte feldühödött s rávetette magát. Dulakodtak egy ideig, de nem soká. Édes apámnak nem volt fegyvere és én már hiába siettem segítségére. Lövés dörrent, apám össze-roskadt és az idegen tovarohant. Fölemeltem szegény apámat... Melléből csurgott a vér... Nem birt már beszélni. Tántorogva és rámtámaszkodva elindult még a kunyhónk felé... De csak idáig juthattunk... És itt meghalt szegény...

A fiut újra elfogta a sirás, zokogva borult a halottra.

Helloch és Valdez vigasztalgatták, igyekeztek megnyugtatni őt, azt mondván neki, hogy édesapját meg fogják boszulni.

A gyilkost majd kézrekerítik, méltó büntetését az el nem kerüli.

Gomo, amint e szavakat hallotta, fölemelte fejét s könnyein keresztül a boszu vágyának tüze villogott.

Helloch Jacques új kérdést intézett ekkor hozzá:

- Azt a spanyolt, nemde jól megnézted?

- Jól megnéztem és arcát sohasem fogom elfelejteni.

- Megtudnád-e nekünk mondani, milyen volt a ruhája? Emlékszel-e, mekkora volt az az ember, milyen színű a haja, milyenek az arcvonásai?

- Olyan kabátja és nadrágja volt, a melyet a hajósok viselnek...

- Helyes.

- Valamivel magasabb termetű volt, mint ön, - folytatta Gomo Valdezhez fordulva.

- Lám.

- Fekete a haja és a szakálla is koromfekete...

- Jorres volt! - kiáltott fel Helloch.

- Bizonyos, hogy ő! - erősítette Valdez.

Mindketten azt ajánlották Gomonak, hogy tartson velük.

- Hová? - kérdezte a baniva-fiu.

- A folyóhoz, a Rio Torrida torkolatához, ahol a bárkáink várnak.

- Bárkák? - álmélkodott a fiu.

- Hát te meg édesapád nem is vettétek észre, hogy a Torrida torkolatához tegnap este két bárka érkezett?

- Nem. De ha a spanyol nem hurcolt volna az erdőbe, reggel, a mikor halászni szoktunk, mindenesetre megláttuk volna a bárkákat.

- Nos, fiam, még egyszer kérdelek, velünk jöss-e? - kérdezte Helloch nyájasan.
- Ha megigérik, hogy üldözni fogjuk azt az embert, aki apámat megölte...
- Megigérem, hogy apád halálát meg fogjuk torolni.
- Óh akkor szívesen megyek!
- Gyerünk, hát!

S a fiatal Gomóval elindultak az Orinoco felé.

A szegény fiut Helloch mindjárt a felől is megnyugtatta, hogy édesapja tetemét nem hagyják majd itt a vadállatok zsákmányául. A halott a keresztény vallásra tért banivatörzshöz tartozott, keresztény imádsággal fogják eltemetni. Délután néhány emberükkel visszatérnek majd a halotthoz, ásót, kapát hoznak s rendes sirba teszik.

Gomo a legrövidebb uton vezette Helloch Jacquest és Valdezt az Orinoco felé. A kunyhót nem is kellett utba ejteniök, félóra alatt lenn voltak a parton.

Helloch elegendőnek tartotta, hogy csak nagyjában mondják el a történeteket. A spanyol szökése közben találkozott az indiánnal, felszólította, hogy vezesse Santa Juanába, az indián megtagadta ezt, összevesztek, dulakodni kezdtek és Jorres megölte az indiánt.

Gomót megkérték, hogy ő se áruljon el a történetekből többet s a fiu megértette, mit kívánnak tőle. Megigérte, hogy Alfanirról és a quivákról egyetlen szót sem ejt.

Bezzeg nagyot nézett Martial őrmester, de meg Jean és Paterne is elámultak, a mikor Helloch bemutatta nekik Gomót s a megbeszélt módon elmondta, mi történt.

A fiatal indiánust mindnyájan a legszivesebb érzelmekkel fogadták; Jean maga mellé ültette s úgy vigasztalta a szegény árva fiut.

- Nem, semmiesetre sem hagyhatjuk el... föl kell karolniok szegényt.

És mintha a Gondviselés intézkedése lett volna, hogy Gomo az utjukba vetődött.

Mikor Jean megkérdezte tőle, tud-e valamit Santa Juanáról, az indián fiu szeme felcsillant.

- Oh hogyan tudnék!! - felelt lelkesen, - édesapámmal nem egyszer jártam ott.
- Elvezetnél-e minket oda?
- El, nagyon szívesen!...

Közben Gomo megtudta Jeantól, hogy mi célból igyekeznek Santa Juanába.

A szegény fiu arca fájdalmas kifejezést öltött.

- Édesapját keresi! - suttogta bánatosan.

- Ugy van, fiam!

- Meg is fogja találni... de én... az én édesapámat én nem fogom látni már... soha, soha sem fogom látni már!

Délután Helloch, Paterne és a Moriche emberei közül néhányan az erdőbe indultak.

Gomo vezette őket és Jean is csatlakozott.

Fél óra alatt elértek a tisztásra, ahol a halott indiánus a pálmafa tövében feküdt.

A legények, akik ásót, kapát hoztak magukkal, mély sirt ástak és bele fektették a halottat.

Gomo iszonyu fájdalommal bucsuzott el apjától, alig birták a halottól elválasztani.

A sir fölthantolása után letérdeltek s Jean buzgó imádságot mondott a halott lelkének üdvösségéért.

És visszatértek a táborszállásra.

Jeant nem fárasztotta el a gyaloglás. Már megint a régi élénk és fürgé fiatalember volt.

Martial őrmester és Helloch ugyan aggódva kérdezték, bírja-e majd a nagy ut fáradalmait, de ő megnyugtatta őket:

- A legjobb reménységgel indulok. Miattam nem szabad aggódniok!

Éjszakára utasaink a bárkáik földött helyére vonultak aludni; a légénység fölváltva őrködött.

Gomonak a Gallinettán adtak fekvőhelyet. A szegény fiu azonban alig egy órát aludt. Álmából zokogva riadt föl minduntalan.

## IX. A Sierra erdőin keresztül.

Délelőtt tíz órakor Helloch és társai elindultak a Maunoir-foki táborszállásról, a melyet Parchalra biztak, a kinek a Moriche és a Gallinetta legénységéből tizenöt embere maradt.

Két embert magukkal vittek utasaink; ezek cipelték a legszükségesebb utravalót.

Összesen nyolcan voltak. Helloch és Valdez a csapat élén haladtak a merre Gomo, aki Jeannal a nyomukban lépkedett, irányította őket. Utánuk a növénygyűjtő Paterne és a derék őrmester mentek, végül a két hajóslegény, a kik a legszükségesebb holmit, éjszakára való takarókat, néhány napra való eleséget cipeltek. Egy-egy üvegecske aquardientét, vagy tafiát ki-ki maga vitt magával.

A rengetegben ugyan bőven akadt volna mindenféle pecsenyének való vad, de nagyon is ajánlatosnak látszott csöndben maradniok, egy-egy lövéssel esetleg magukra irányíthaták volna a netán közelben lappangó quivák figyelmét.

Helloch, Martial és Valdez különben jól fölfegyverkeztek az utra, mindegyiknek puska volt a vállán s azonkívül néhány revolvért, bőséges lövészert s egy-egy vadászkést is hoztak magukkal.

Még Paternenek is volt fegyvere, de persze nagy növénygyűjtő dobozát sem hagyta a táborban.

Jó idő volt, úgy látszott nem lesz sem eső, sem vihar.

A nap hevét magasan vonuló felhők enyhítették. Hűs szellő lengedezett s behatolt a dus lombon keresztül a fák törzsei közé is és néha megzörgette az avart.

Az út nem volt éppen a legkényelmesebb, mert hiszen sok helyen igen sűrű bozóton kellett keresztül törniök s itt-ott a vastag süppedékes avarrétegen, gallytörmeléken is, a mit a chabaco szélviharok halmoztak föl, csak nagy bajjal juthattak előre.

Helloch töletelhetőleg igyekezett Jean utjából a kisebb-nagyobb akadályokat elhárítani, hogy kedves utitársa mennél kevésbé fáradjon el.

S ha Jean ilyenkor szóvá tette a dolgot, az udvarias francia csak így felelt:

- Sietnünk kell és nagyon fontos, hogy ön tul ne erőltesse magát, mert akkor aztán elakadunk.
- De hiszen én már teljesen megerősödtem, Helloch ur, - felelt Jean, - ne féljen attól, hogy miattam vesztegelnünk kell majd.
- S mégis kérem, engedje meg kedves Jean, - mondta Helloch, - hogy a mennyire csak lehet, gondoskodjam a könnyebbségéről.

Gomo tájékoztatott annyira, hogy Santa Juana fekvését eléggé pontosan meg tudom állapítani. Nos, nincs is nagy utunk odáig s ha csak valami kellemetlen, akadályra nem bukkanunk, nem is fogunk belefáradni; de azért jó, ha minden eshetőségre számítva kiméljük erőnket... Nem hiszem ugyan, hogy valami ellenséges támadás utunkat állná, de ha mégis megtörténnék, ami ellen különben nagyon jól fölfegyverkeztünk, jó lesz, ha különösen ön, kedves Jean, friss erővel rendelkezik. Kár, hogy nem olyan vidéken visz utunk, a merre kocsin utazhatnánk... Önnek épp most a gyaloglástól kimélnie kellene magát.

- Köszönöm jószágát Helloch ur, - felelt Kermor Jeanne, - egyelőre csak köszönő szóval hálálhatom meg szívevégeit, a mikkel engem minduntalan elhalmoz. Ha elgondolom, mi mindent tett már érettem, mekkora bajokon segített már át, igazán nem birom elképzelni, hogy pusztán

nagybátyám segítségével hogyan juthattam volna csak idáig is. Valóban a jó Isten küldte önt nekünk... Ej... és ha meggondolom, hogy ön San Fernandón túl csak miattunk jön velünk...

- Csak kötelességem, hogy oda menjek, a hová Kermor Jeanne kisasszony megy, - felelt Helloch, - napnál világosabb. Hogy a mikor az orinocoi utra rászántam magamat, a sors könyvében meg volt írva már, hogy önnel találkozom. Igen, igen, a csillagokban volt megírva ez; ugyanott azonban az is meg van írva, hogy önnek ezen az úton az én intézkedéseimbe szépen bele kell nyugodnia, rám kell bíznia magát...

- Óh szívesen, Helloch ur, hiszen ki lehetne jobb, vajjon kire bizhatnám rá nyugodtabban magamat?! - felelt Jeanne.

Déltájban a Torrida partján telepedtek pihenőre.

A sziklás mederben tajtékzón kavargott a víz és bár csak mintegy ötven láb széles volt itt a kis Rio, átmenni rajta mégis nagyon bajos lett volna.

Vadkacsák rebbentek fel s Gomo lenyilazott néhányat.

A vadkacsákat vacsorának szánták, ebédre hideg hust és cassava-kenyeret ettek.

Egy-órás pihenő után újra utra keltek. A talaj mindinkább emelkedett, az erdő pedig még mindig egyformán sűrű volt mindenfelé. Mindenütt ugyan egyfajta fa, bokor, bozót.

A kis csapat a Torrida partja mentén haladván, mégis könnyebben s gyorsabban jutott előre, mint hogyha az ilaneraipálmák sűrűjében, az erdő más részén próbálkozott volna.

Helloch számítása szerint huszonöt kilométernyi utat kell vala aznap megtenniök s úgy látszott, hogy estig meg is teszik ezt az utat.

Eddig semmi baj sem állta útjukat. Sem ragadozó állatok, sem rablóbandák - a fenevadaknál is nagyobb veszedelem - nem mutatkoztak.

A mennyire a Rio Torrida mentén lehetséges volt, utasaink szorosan egymás mellett lépkedve mindig a parton haladtak.

Jean és Gomo a part mentén haladtak szorosan egymás mellett.

A santa-juanai hittérítősegről beszélgettek. A fiatal indiánus sok mindenfélét tudott a telep alapításáról és alapítójáról, Esperante atyáról.

Jeant szerfölött érdekelte mindez, ami e híres hittérítőre vonatkozott.

Gomo minden kérdésre okosan és határozottan felelt.

A spanyol hittérítőt magas termetű és hatvan éves kora dacára is hatalmas erejű férfiúnak festette.

- Szép, nagyon szép ember, - mondta ismételten, - fehér a szakála és tüzesen ragyogó a szeme.

Assomption Manuel ur és a nyomorult Jorres is ilyennek írták le Esperante atyát.

Képzeletében Jeanne már ott járt Santa Juana telepén... Esperante atya szívesen fogadta...

Este hat órakor Helloch megállította a csapatot; e napra elég volt a gyaloglásból.

Az indiánusok pihenőhelyet kerestek. A meredek parton jókora sziklabarlang kínálkozott e célra. A barlang nyílását alálógó dúslomb fődte el. Belsejében még egy fülkeszerű üreg volt, éppen Jeanne-nak való.

Mikor besötétedett, Jeannak a fülkéjébe kellett vonulnia. A fiatal indiánus a barlang bejáratába feküdt. Az örökös dolgában pedig elhatározták, hogy éjjél Valdez marad ébren egyik emberével, éjjél után pedig Helloch örökös.

Martial őrmester is ki akarta venni részét a virrasztásból, de Helloch nem engedte. Majd a következő éjszakán kerül rá és Paternére a sor. Most csak hadd pihenjenek zavartalanul.

Az öreg katona tehát a Jean fülkéje közelében szintén pihenőre dőlt.

Mihelyt sötétség borult az erdőre, hangos lett a vadon. Ragadozó vadak ordítása, majmok bőgése verte föl a csendet. S ez a láрма meg sem szűnt hajnalig.

A vadállatok távoltartására legjobb lett volna lobogó tüzet gyújtaniok, de attól féltek, hogy ez még a fenevadak támadásánál is nagyobb veszedelmet zúdithatna nyakukba: esetleg a quivákat csalhatná ide, ha ez a rabló-csőcselék tán már a közelben ólálkodnék.

Főgondjuk épp ez összeütközés elkerülése volt.

Valdezen és emberén kívül nemsokára mindenki aludt.

Éjjél után Helloch és a másik ember vették át az őrseget.

Valdez elmondta, hogy sem nem hallott, sem nem látott semmi gyanusát. Hallania lehetetlen is lett volna, a sziklás medrü Torrida zugásába beleveszett volna holmi osonó léptek nesze.

Helloch pihenőre küldvén Valdezt, a Rio partjára ült.

Helyéről végigláthatott mindkét parton.

Hatalmas pálmafa tövében huzódott meg, elgondolkozva nézett bele az éjszakába, de bármennyire ostromolták is gondolatai, érzelmei, ébersége, figyelme pillanatra sem lankadott.

Egyszerre csak megrezzent. Az első pillanatban azt gondolta, káprázik a szeme. Négyóra volt már, a sötétség sápadni kezdett s ekkor Hellochnak úgy rémlett, hogy a tulsó parton, amely nem volt annyira meredek, mint az innenső, valami mozgolódás támadt a bokrok és fák között.

Mintha néhány alak suhanna ide-oda.

A homályban nem láthatta, állatok-e, vagy emberek.

Óvatosan elmászott egészen a part szegélyéig s meglapulva a fűben izgatottan figyelt.

Valami határozottan innen sem láthatott. Annyiről azonban megbizonyosodott, hogy a tulsó parton valami nyugtalanság uralkodik.

Fölriassza tán az alvókat? Vagy csak Valdezt ébressze föl, aki a közelben aludt.

Odakuszott a kormányoshoz s felköltötte.

- Csöndesen, Valdez! - sugta fülébe az ébredőnek, - ne ugorjék föl, csak nézzen a tulsó partra át.

Valdez néhány pillanatig fürkészve nézett a kijelölt irányba, majd így szólt halkán:

- Három-négy ember ólálkodik ott a fák között. Nem csalódom.

- Mit csináljunk?

- Semmi esetre se riasszuk föl az alvókat. A tulsó partról úgy sem jöhetnek át azok az emberek... Legalább itt nem... S ha följebb találnak is valami gázlót -

- De hátha ezen a parton is...

Valdez visszafordította fejét s végigvizsgálta ezt a partot is.

- Itt azelőtt sem láttam, most sem látok semmi gyanusat, - mondta, - lehet, hogy odaát is csak néhány bravo-indiánus leselkedik.

- Mit keresnének azok itt éjnek idején? Nem, nem. Bizonyos, hogy ellenség ólálkodik ránk... Nézzen csak oda, Valdez, az egyik alak most egészen a Rio vizéig ereszkedik alá...

- Csakugyan, - szólt Valdez, - és az nem is indiánus; a járásán látszik...

Most már a Torrida völgye is világosodni kezdett. Jobban láthatták az alakokat.

- Bizonyára Alfanir valamelyik cinkostársa; - mondta Helloch, - csakis annak a rablóbandának áll érdekében, hogy utánunk ólálkodjék s kifürkéssze, magunkkal hoztuk-e az egész legénységet, vagy sem...

- Persze jó volna, ha most sokan volnánk, - felelt a Gallinetta kormányosa.

- Bizony-bizony, Valdez! Sajnos nem küldhetünk segítségért. Ha már fölfedeztek minket, ugyanis megtámadnak, mielőtt még segítséget kaphatnánk bárkainkról. Maradjunk hát legalább ennyien.

Valdez e pillanatban karon ragadta Helloch Jacques-ot, aki rögtön elhallgatott.

A Torrido tulsó partja most már meglehetősen világos volt; az innenső is, de a barlang, a melyben Jean, Martial, Paterne s az egyik málhás ember aludtak, jól rejtette vendégeit.

- Ugy rémlik, - sugta Valdez, - sőt határozottan... nem csal szemem... lehetetlen, hogy csalódjam... az az ember ott... az a mi spanyolunk.

- Jorres!

- Az!

- No hát nem is menekül most innen a gazember! - szólt Helloch s vállához kapta fegyverét...

- Ne! Ne! - kérte Valdez, - csak egy emberrel lennének kevesebben s ki tudja hány százan rejtőznek a fák mögött... Itt elvégre lehetetlen átkelniük...

- Itt lehetetlen, de odább valahol...

Helloch azonban szót fogadott s nem sütötte el fegyverét. Valdez tanácsainak eddig még sohasem vallották kárát, a baniva óvatossága, okos előrelátása mindig hasznosnak bizonyult.

Jorres egyébként, - ha csak ugyan ő volt az, - bizonyára attól tartván, hogy fölismerhetik, ha az utasok kikémlelése végett annyira előre merészkedik, hirtelen visszaosont a fák közé; ugyanekkor az őrt álló legény is észrevette őt s a barlang felől Helloch és Valdez felé sietett.

A tulsó parton azonban most már egyetlen lélek sem mutatkozott.

Az erdő szélén előmlött a reggeli világosság, de semmiféle gyanus jelenség nem volt látható.

Az is bizonyos azonban, hogy a spanyolnak sikerült kifürkésznie a társaságot s valószínűleg azt is, hogy csak kis kísérettel indultak neki a rengetegnek.

Most már vége minden biztonságnak, a haramia mindenesetre nyomukba tör.

Helloch lelkét komor aggodalom töltötte el. Hiszen ha Jorres már nincs egyedül, bizonyos, hogy rá akadt a quiva-bandára, a melynek vezére Alfanir.

## X. A frascaes-i gázló.

Öt órákor mozgolódni kezdtek a barlangban. Elsőnek Jean ébredt. Ő már jó ideje lenn sétált a Torrida partján, a mikor Martial őrmester, Paterne Germain és Gomo még nyugodtan aludtak.

Az evezős legény, aki a barlang előtt őrködött, jelentette Hellochnak, mit látott. A tulsó parton felbukkant alakban ő is Jorres-ra ismert.

Helloch Valdeznak is, az evezőslegénynek is megparancsolta, hogy a látottakról ne beszéljenek. Fölöslegesnek vélte, hogy a társaságot az esetleges veszélyek bejelentésével izgalomba ejtse. Elég lesz, ha akkor tájékoztatja majd barátait, a mikor a veszély már el nem kerülhető.

Kellő megfontolás után Helloch és Valdez elhatározták, hogy az utat folytatni kell.

Helloch a barlang felé indult, hogy intézkedjék s ekkor Jeannel találkozott.

- Még valamennyien alszanak, - mondta mosolyogva a leány.

- Ejnye hát ön az első! - szólt Helloch üdvözlővén a kisasszonyt, - no de föl kell ébreszteniünk a többieket is, hogy azonnal indulhassunk.

- Nem láttak valami gyanusat?

- Nem... semmit, éppenséggel semmit sem láttunk. De azért jó lesz sietniünk. Kiszámítottam, hogy még ma, ha nem is estére, de legalább éjszakára Santa Juanában lehetünk, föltéve, hogy kissé meggyorsítjuk a gyaloglásunkat.

- Óh, Helloch ur, hiszen ugy szeretnék ott lenni már!

- Hol van Gomo? - kérdezte Helloch nem is ügyelve Jeanne szavaira.

- Még most is ott alszik a barlang bejáratánál s oly édesen alszik szegény fiu.

- Beszélnem kell vele; mielőtt elindulnánk, ki kell kérdeznem az ut felől.

- Én majd felébresztem, - mondta Jeanne és előrement.

Közben azonban hátrafordult a nyomába siető Helloch Jacques-hoz s megkérdezte:

- Mért oly nyugtalan ma, Helloch ur? Történt valami?

- Semmi... semmi sem történt... higgye el, kisasszony...

Jeannet ugyan nem nyugtatta meg ez a kijelentés, de nem akarta faggatni barátját. Oda sietett hát Gomohoz s gyöngéden felébresztette.

Martial őrmester épp akkor nagyot nyújtózott, hűmmögött valamit s talpra ugrott.

Jean felébresztvén Gomot, odavezette Helloch elé, aki térképét egy sziklatömbre terítette s a Sierra Parima és a Roraima-hegység között elterülő rész tanulmányozásába merült.

- Gomo, aki a hittérítőktől megtanult olvasni és irni, bizonyára eligazodik a térképen is, - gondolta Helloch.

- Nemde láttál már ilyen rajzokat, - kérdezte a fiatal indiántól, - a melyek egy-egy darab földet, egy-egy országot ábrázolnak, hegyestül, folyóstul, tengerestül?

- Láttam én már sok ilyen térképet, - felelt Gomo, - a santa juanai iskolában eleget láttam.

- Nos hát nézz ide erre a térképre, - mondta Helloch, - ez a görbe vonal itt a ti nagy folyótok, az Orinoco. Hiszen ismered?



- Nem csak ismerem, hanem szeretem is!
- Helyes. Derék fiu vagy... Szeretted ezt a szép folyamat... Nos nézz ide, a végében itt ez a nagy hegy, amelyből az Orinoco ered -
- Ez a Sierra Parima, Helloch ur, ismerem azt a vidéket, jártam ott édesapámmal... Van ott egy zuhogó...
- A salvaju-i zuhogó, nemde?
- Aztán meg itt egy hegyfok...
- A Lesseps-fok...

Jean kíváncsian szólt közbe:

- Miért intéz ilyen kérdéseket Gomohoz, Helloch ur?
- A Torridáról szeretnék egyet-mást megtudni, - felelt Helloch, - s Gomo talán föl fog világosítani.

Jeanne fűrkésző tekintettel nézett Hellochra, aki most megint a térkép felé hajolt, hogy ne kelljen Jeanne-nak a szemébe néznie s folytatta kérdezősködését.

- Nos, Gomo, nézd, ez itt az a hely, ahol bárkáinkat hagytuk... itt az erdő, a melyben édesapád kunyhója áll... és itt a Torrida torkolata.

- Itt... itt, - ismételte suttogva Gomo, miközben ujját a térkép megfelelő helyein végig csuszattatta.

- Ugy van, Gomo, - folytatta Helloch - de most jól figyelj ide; ujjammal végig megyek a Rio Torrida vonalán így, ni, s arra felé megyek, ahol Santa Juanát gondolom... Jól megyek-e?...

- Jól.

- Nos itt lenne Santa Juana? - kérdezte s ceruzával keresztet rajzolt a térképre.

- Ott, ott!

- És a Rio Torrida csakugyan ott ered, ahol e térkép mutatja?

- Ott, éppen ott, ahol a térkép mutatja!

- Nincs-e valamivel feljebb a forrása?

- Nincs feljebb. Jártam én ott eleget, ismerem.

- Santa Juana tehát a Torrida balpartján fekszik?

- Ott.

- Akkor hát még át is kell majd kelniünk a Rion, mert most a jobbpartján vagyunk.

- Át kell majd kelniünk, ide az nem lesz nehéz.

- Hogyan kelhetünk majd át?

- Csak úgy, hogy a felsőbb részén van egy hely, ahol nagy lapos kövek állnak ki a vízből s azokon, ha nem magas a víz, kényelmesen átsétálhat az ember... nagyon jó gázló az... Frascaesi-gázló a neve...

- Messze van még innen?

- Mire a nap delelőre hág, ott leszünk.

A fiatal indiánus minden kérdésre oly határozottan felelt, hogy Hellochnak nem volt oka bizonytalankodnia. A Frascaesi-gázlót minden esetre jól ismerhette Gomo, hiszen sokszor kelt rajta át.

- Azt hiszed hát, - kérdezte végül Helloch Gomótól, - hogy délig elérjük azt a gázlót?

- Elérjük, ha most indulunk.

Az ut odáig mintegy tizenkét kilométer lehetett. S ha amugy is gyorsabban akartak haladni, hogy éjszakára Santa-Juanába érkezzenek, nem látszott lehetetlennek, hogy délre a gázlón átkelhessenek.

Most hát az volt a fő, hogy haladéktalanul elinduljanak. A kis csapat különben már utra készen állt.

Az evezőslegények már vállukra kapták a zsákokat, a takarók begöngyölve az utasok hátán, Paterne Germain is nyakába akasztotta már a növényesdobozát; a fegyverek is rendben voltak.

- Helloch ur tehát azt hiszi, - szólalt meg Martial őrmester, - hogy tiz-tizenkét óra alatt eljuthatunk Santa-Juanába?

- Hiszem, - felelt Helloch Jacques, - ha őrmester ur kissé megerőlteti a lábát, amely után aztán ott alaposan kipihenheti fáradságait.

- Hát hiszen, ami engem illet, - mondta Martial, - én kiteszek magamért, de - Jean...

- Az ön unokaöccse, kedves őrmester ur, - szólt közbe Paterne Germain, - az tulatesz valamennyiünkön. Látszik, hogy katona a nagybátyja, úgy tud menetelni, hogy gyönyörűség!

Az idő meglehetősen borus volt.

Északkeleti szél fújt s záporral terhes felhők usztak az égen.

Helloch aggódva nézett az ég ama tája felé, ahonnan a szél fújt. Napfölkelte óta az eget mind-sűrűbb páratömegek lepték el, úgy látszott, zápor szakad majd a nyakukba.

Ha pedig csakugyan kitör a vihar, ami a déli szavannákon nem ritkaság, akkor a társaság minden esetre csak lassan juthat majd előre s Santa Juanába csak másnap érkezhetik.

Megint a Torrida partján, az erdő szegélyén haladtak, úgy mint előző napon. Ugyanoly sorrendben is ballagtak egymás után, legelől Valdez és Helloch!

Mindnyájan abban reménykedtek, hogy még éjfél előtt Santa-Juanában lesznek.

Ez persze csak úgy látszott lehetségesnek, ha délben is csak igen rövid pihenőt tartanak.

Meg kellett szaporázniok lépéseiket s azt meg is cselekedték zugolódás nélkül.

Mivel az ég mindjobban beborult, a hőség sem volt nagy s a kis csapat eléggé üdén, fürgén törtethetett előre.

Helloch olykor hátra fordult:

- Nem sietünk-e tulságosan? Nem fáradt még el, kedves Jean?

- Nem, nem, Helloch ur, - felelt ilyenkor Jean - csöppet sem fáradtam el. Ne aggódjék miattam. Épp oly kevésbé fáradok el, mint Gomo barátom, aki pedig úgy jár, mint az őz.

- Jean urfi, - szólalt meg Gomo, - ha kellene, én még estére, el tudnék jutni Santa-Juanába.

- Teringettét! micsoda lábad van hát neked? - álmélkodott Paterne, aki bizony máris elfáradt s időnkint el is maradozott.

Helloch persze nem sokat törődött vele, legföljebb rákiáltott:

- Hajhé, Germain, előre, csak előre! Sereghajtó, el ne maradj!

Paterne sértődötten felelt:

- Hát hiszen egy órával több, vagy kevesebb, igazán mindegy lehetne már!

- Mit tudod te azt?!

S mivel Paterne csakugyan nem tudta a sietség okát, bele kellett törödnie a gyorsabb gyaloglásba.

Gomonak ama kijelentése, hogy estig Santa-Juanába tudna jutni, pillanatra gondolkodóba ejtette Hellochot.

A fiatal indiánus tehát azt az utat hat-hét óra alatt is megfutná. Vajjon nem volna-e jó a fiut segítségért előre küldeni.

Szólta Valdeznek a dolog felől.

- Hat-hét óra multán tehát értesülhetne Esperante atya társaságunk sorsa felől. Bizonyára rögtön küldene segítőcsapatot, sőt esetleg segítségünkre sietne ő maga is.

- Valószínűleg, - felelt Valdez; - csak hogy nem volna tanácsos ezt a fiut elküldenünk, mert hiszen akkor vezető nélkül maradunk. Ugy mint Gomo, egyikünk sem ismerheti ezt a vidéket itt.

- Igaza van, Valdez, - mondta Helloch, - Gomot nem nélkülözhetjük, ő vezet majd a Frascaesi-gázlón túl tova.

- Oda déltájban érkezünk s ki tudja mi vár ott.

- Majd meglátjuk. Az a pont lesz bizony a legveszélyesebb.

Különben, ki tudhatta volna azt előre, hogy még a Frascaesi-gázlón innen nem fenyegeti-e már a társaságot a quivák támadása? Hátha Jorres, kikémlelvén a jobbparti állapotokat, mindjárt hajnalban elindult quiváival, esetleg Alfonzral is a balparton föl a gázló felé? Hátha nemsokára át is kel már azon s a jobbparton elébe siet utasainknak?

Ez bizony nem volt lehetetlen.

Valdez kilencórátajban előre sietett, hogy kikémlelje a vidéket.

Nemsokára azonban visszatért s jelentette, hogy az út teljesen szabad.

Helloch e helyen pihenőt kívánt tartani.

- Messze vagyunk-e még a gázlótól? - kérdezte.

- Talán két óra járásnyira, - felelt Gomo, - ha úgy megyünk, ahogy idáig jöttünk.

- Akkor hát pihenjünk most kissé, - szólt Helloch, - s együnk valamit. Tüzet nem kell gyujtanunk.

Veszélyes is lett volna a tűz füstjével elámulniok magokat. Helloch, Valdez és az egyik evezőslegény jól tudták, mennyire óvatosoknak kell most lenniök.

- De negyedóránál nagyobb időt nem szánhatunk ám pihenésre! - jegyezte még meg Helloch.

Jeanne belelátott a Helloch lelkébe. Csak azt nem tudta, mi az oka annak a nyugtalanságnak, amelyet Helloch oly ügyesen leplez, hogy a többiek észre sem vesznek.

A villásreggelit hamarosan elfogyasztották s folytatták útjukat.

Negyedtízkor már javában gyalogoltak megint.

A jobbparton, amerre utasaink haladtak, még mindig sűrű erdőség huzódott, a balpart képe azonban errefelé egészen megváltozott: erdő helyett már csak egyes facsoportok álltak a sűrű fűvel benőtt lejtőn.

Helloch és Valdez lankadatlan figyelemmel vigyáztak jobbra-balra, de semmi gyanusat nem láttak.

A quivák talán mégis csak a Frascaesi-gázlónál lesik őket?

Délután egy óra lehetett, amikor a Torrida egyik kanyarulatánál Gomo nagy örömmel kiáltott föl:

- Ott a gázló!

- Ott? - kérdezte Helloch s intett a kis csapatnak, hogy megálljanak.

Ő maga előre ment, hogy végig nézzen a gázló környékén.

A Torrida medrében itt csakugyan kő-kő mellett, igen kényelmes átjárás látszott egyik parttól a másikig.

- Hadd megyek előre én, - szólt Valdez, - s hadd fürkészsem ki a környéket a tulsó parton is.

- Helyes, menjen hát, Valdez, - mondta Helloch, - de ne hatoljon messzire ugy egyedül és siessen vissza...

Valdez a fák közt leszaladt a partra, Helloch pedig visszatért társaihoz.

Ő, Jean, Martial őrmester, Gomo és a két evezőslegény csoportba állva, türelmetlenül várták vissza Valdezt a kanyarulat mögül.

Paterne Germain nagy fáradtan a fübe ült.

Helloch bármennyire birt is uralkodni magán, mégis nagyon izgatottnak látszott.

Ekkor megszólalt Gomo:

- Miért nem megyünk előre?

- Igazán, mért is állunk itt, - kérdezte Jean, - és miért ment előre Valdez?

Helloch nem felelt.

Néhány lépésnyire eltávolodott a csoporttól a folyó felé, hogy az erdő széléről végig-fürkészhesse a tulsó partot.

Öt perc mult el már... mindegyik perc mintha egy-egy óra lett volna.

Hellochnak sikerült rábírnia még öt percnyi várakozásra társait. De tovább már csakugyan nem várakozhattak. Elvégre a gázlón, vagy itt: egy a veszedelem. Ha az ellenség rajtok akar ütni, akár itt, akár ott megteheti.

- Előre hát! - mondta ki a jelszót Helloch és előrement a gázló felé.

Szótlanul haladt nyomába a kis csapat. Mintegy háromszáz lépésnyire mentek a meredek parton, mig a folyó kanyarulatának ama részéhez értek, ahol a gázlóhoz kell aláereszkedni.

Gomo előreszökött s leugrott a gázló első kövére.

Ekkor hirtelen iszonyu ordítás, üvöltözés támadt a tulsó parton, a melyre Helloch és társai épp át akartak kelni. Mintegy száz quiva-indián rohant a gázló felé; vadul hadonáztak fegyvereikkel s dühödten törtettek előre a köveken.

Helloch rá sem ért, de nem is akarta rájuk sütni fegyverét. Társainak is odaszólt, hogy ne tüzeljenek. Mit ért volna az ő néhány golyójuk ekkora had ellen. Csak még kegyetlenebb dühre bősztette volna e vadakat.

Néhány pillanat alatt körülfogták a kis társaságot. Helloch látta, hogy itt minden ellentállás hiábavaló.

Ugyanekkor Valdez is felbukkant rikácsoló quivák csoportja közepett.

- Valdez! - kiáltott rá Helloch.

- A gazemberek elfogtak ott a mélyedésben! - kiáltott vissza a Gallinetta kormányosa.

- Mifélék tulajdonképen? - kérdezte Paterne. - Kicsodákhoz legyen szerencsénk?

- Quivákhoz! - felelt Valdez.

- És a vezérükhöz! - hangzott közbe fenyegetően.

A part közelében állt az az ember, aki közbeszólt s mellette még három alak. Egyikük sem indiánus.

- Jorres! - kiáltott föl Helloch.

- Az igazi nevemen nevezzetek. Alfanir vagyok.

- Alfanir! - ismételte rémülten Martial őrmester.

Helloch és Martial döbbenve néztek Kermor ezredes leányára...

-----

Jorres volt tehát az az Alfanir, aki három rabtársával, mostani cinkosaival, megszökött a cayennei bagnóból.

Hogy San-Fernandóban mikép került a Gallinettára, ismeretes. Mihelyt aztán elérkeztek arra a vidékre, ahol quiváira már könnyen ráakadhatott, megugrott a bárkáról, hogy megkezdje munkáját rég áhitott boszujának, a melyet Kermor ezredes ellen esküdött.

Hiszen már San-Fernandóban értesült arról, hogy a Gallinetta miért indul a Felső-Orinocora. Hallotta, hogy Kermor ezredes fia az apjának fölkeresésére utazik. Nyomára jutott tehát egykori főlebbvalójának, akinek terhelő vallomása alapján őt az alsó-loiz-vidéki törvényszék annak idején elítélte s aki miatt a cayennei bagnóban kellett raboskodnia.

Ha az ezredest nem is, de fiát és Martiált, úgy gondolta Alfanir, mindenesetre kézrekeritheti.

Megölvén Gomonak az apját, a Torrida mentén fölment egészen a Frascaesi-gázlóig s a tulsó parton találkozott quiváival.

Most, hogy Hellochot és társait elfogta, már a bárkák megostromlására is gondolhatott. Főöröme azonban az volt, hogy kézrekerithette Kermor ezredes gyermekét.

## XI. Santa Juana.

Tizenhárom évvel ezelőtt a Rio Torrida mentén sem falu, sem telep, sem tanya nem volt még. Csak néha-néha jöttek oda indiánok a nyájaikat legeltetni, a mikor már másfelé már elasztak a mezők.

Terjedelmes, termékeny, de miveletlen ilanók terültek el itt, meg nagy erdők és posványos völgyek.

Sok felé szakadozott föld ez, folyók és hegyek barázdálják keresztül-kasul. Északfelé az Orinoco, délfelé a Rio Blanco hasítja. Égbe nyúló ormok büszkélkednek rajta, ott meredezik a hatalmas Roraima, a melynek szüz csucsát Thurn Im és Perkin csak néhány évvel később mászták meg.

Ily kihasználatlan, ismeretlen volt Venezuela e része mindaddig, míg tizenhárom évvel ezelőtt egy idegen hittérítő föl nem földözte szépségeit. Ez a férfiú elhatározta, hogy itt más életet terem.

Esperante atya a guaharibók megtérítését és sorsuk javítását tűzte volt ki céljául. Azért letelepedett a Sierra Parima szavannáinak legbelsőbb részére.

Mikor Esperante ebbe a pusztaságba jött, csak egyetlen kísérője volt, egy Angelos nevű huszonöt éves novicius, a kinek lelkét épp oly apostoli buzgóság és lelkesedés töltötte el, mint az övét.

S e két ember lelkes munkája az elmaradottság e vidékein valósággal csodát művelt.

Ők ketten alapították és szervezték Santa Juanát s hogy mekkora nehézségekkel s micsoda veszélyekkel kellett megküzdeniök, annak csak Isten a megmondhatója. De vállalkozásuk fényesen sikerült; egy egész indiántörzs nekik köszönheti szellemi újjászületését s most hiveik serege, a szomszédos ilanókon tanyázó bennszülötteket is számítva, mintegy ezer főnyi már.

Az Orinoco forrásaitól és a Rio Torrida torkolatától ötven kilométernyire volt az a hely, a melyet Esperante atya a jövődöbéli község területéül kiszemelt. Jól választott. Pompás föld volt az.

E csodásan termékeny talajban a leghasznosabb növények, fák, cserjék csak úgy maguktól termettek. Volt ott marima-fa, a melynek hánca olyan, mint a posztó; banán-, platán- és kávé-fa, meg cserje, bukaré, kaucuk- és cacao-fa. Cukornád és sassaparilla egész mezősegeket borított, szintugy a dohány is, a melynek «cura nigra» nevű fajtáját a bennszülöttek szívják, a «cura seca» pedig kiviteli cikk. Volt ott aztán tonka-fa (Dypterix), a melynek hüvelyes gyümölcse közkedveltségnek örvend és sarrapia, ami füszerül használatos.

Csekély munkával itt csodásan dus termés nyerhető. Manioc-gyökér és cukornád óriási táblákon termett és a kukorica évenként négyszer is beérett. Egyetlen szeméből tehát egy évben négyszáz szár is terem.

Santa Juana falva egy a Sierra Parimától független hegység lábánál feküdt, kies, egészséges helyen.

Kis magaslaton, pálmafák árnyékában állt az egyszerű kis templom, a melynek köveit a Sierra Parima szikláiból tördelték s hozták ide.

Ez a kis templom ma már szűknek bizonyul, annyira megszorodott a hivek serege. Esperante atya szent beszédei és a katolikus vallás lelket-szívet megbüvölő szertartásai mindig nagy számmal vonzzák ide a guaharibókat, akik hamarosan megtanultak spanyolul.

Évről-évre mindjobban fejlődött a telep. Az Orinocon mindent, a mire az új lakosságnak szüksége volt, fölszállítottak San-Fernandóig, majd Ciudad-Bolivarig és Caracasig is csakhamar elterjedt az új telep híre.

A kormány is méltányló érdeklődést tanúsított Esperante atya áldásos működése iránt, az embermentő és műveltségterjesztő vállalkozás, a mely eddig parlagon hevert óriási területek gyümölcsözővé tételével, pusztulásnak indult néptörzsek polgárosításával az állam érdekeit szolgálta, elismerésre méltán számíthatott.

Valahányszor a santa-juanai kis toronyban megcsendült a harang, megható látvány volt, mily áhitatos buzgalommal sereglettek istentiszteletre az immár viruló jólétnek örvendő, tisztességes ruházatu guaharibók.

Férfiak és nők, aggok és gyermekek mind egyforma lelkesedéssel rajongták körül Esperante atyát.

Nemcsak a templomban, hanem még a valamivel odább, néhány pálmafa árnyékában álló paplak körül is szívesen letérdeltek volna.

Boldogok voltak, szükségét, gondot nem ismertek, a hány család, mind gyönyörűen gyarapodott.

Senki se higgye azonban, hogy a telep lakóinak nem kellett nagy nehézségekkel, sok mindenféle veszedelemmel is megküzdeniök.

Különösen eleinte a környéken fel-felbukkanó rablóbandák ellen volt nehéz védekezniök. De Esperante atya nemcsak jó hittérítő, nemcsak jeles szervező volt, hanem mint községének fegyveres erővel is oltalmazója, mint a személyes bátorság embere is derekasan megállotta helyét.

Minden fegyverbíró guaharibónak valóságos katonai fegyelemre kellett szoknia. A legújabb tüzelőfegyverekkel felszerelve s bőséges lőszerrel ellátva egész század pompásan begyakorlott őrség állt készen, hogy Santa Juanát bármikor, bármiféle rablótámadás ellen megvédelmezze.

Rablóbandák nem is mertek már Santa Juana felé közeledni.

Esperante atya csakugyan egészen olyan volt, a milyennek Mirabal ur a fiatal Gomo és a gaz Jorres is festették.

Arcvonásai, testtartása, mozdulatai, a tettek erősakaratu és akaratát érvényesíteni tudó emberre vallottak. Vezér volt, parancsoláshoz szokott. Csupa méltányosság és csupa erély.

Lelkének jósága kisugárzott tiszta nyugodt szeméből s megérezett azon a szelid mosolygáson is, a mely hőszi szakállal kerített arcán néha megjelent. Bátor és nagylelkű volt.

Bár meghaladta már a hatvanat, délceg tartása, széles válla, domboru melle, egész hatalmas termete mind arra vallott, hogy e munkabíró edzett férfit még a leghőbb életteljesség hatja át.

Hogy mi volt Esperante atya, mielőtt a térítés nehéz munkájára adta magát, arról senki semmit sem tudott.

Arról ő maga is mélységesen hallgatott.

Csak abból az elborulásból, a mely szép férfias arcát elkomorította olykor, sejthette a figyelmesebb szemlélő, hogy bizonyára multjának emlékei gyötrik.

November elsején, tehát ama napon, mikor Helloch és társai Alfanir kezére kerültek, délután öt óra tájban mégis nagy izgalom szállta meg Santa Juanát.

A szavannák felől ugyanis lélekzetszakadva, mintha üldöznék, egy fiatal indiánus rohant be a faluba.

A guaharibók közül néhányan kijöttek a házaikból s ámulva nézték a rohanót, aki megpillantván őket, nagylihegve csak ezt kiáltotta:

- Esperante atya! Hol van Esperante atya?!

Angelos testvér épp künn járt a téren s rögtön bevezette Esperante atyához az indiánt.

Esperante atya első pillantásra megismerte a fiut, hiszen az ott járt iskolába nem régiben.

- Te vagy az Gomo?

A fiatal indián szóhoz sem birt jutni, annyira lihegett.

- Honnan jöttél? - kérdezte némi várakozási után, mialatt Gomo magához tért, Esperante atya.

- Megszöktem... ma reggel... és úgy rohantam, ahogy csak birtam, hogy mielőbb itt legyek.

Megint elakadt a lélekzete.

- Pihenj kissé, fiam, - mondta Esperante atya, - bizonyára éhség, szomjuság is gyötör... egyél, igyál előbb.

- Nem addig, míg el nem mondtam, miért vagyok itt. Sürgős segítség kell.

- Segítség?...

- Ott lenn a quivák... három órányira innen... a Sierrában... a folyó közelében...

- Micsoda? A quivák? - rémüldözött Angelos testvér.

- És a vezérük is, - tette hozzá Gomo.

- A vezérük, - ismételte Esperante atya, - az a megszökött fegyenc, a gaz Alfanir?!...

- Az, az!... tegnapelőtt déltájban megtámadtak és elfogtak egy utas-csapatot, a melyet én vezettem Santa-Juana felé...

- Utasokat, akik hozzánk igyekeztek?

- Igen, főtisztelendő atyám, francia utasok azok.

- Franciák!

A téritő arca hirtelen elhalványodott. Pillanatra behunyta szemét.

A téritő nagy figyelemmel hallgatta a fiatal indiánt, ki mindent, eddigi élményeiket, valamint atya szerencsétlen halálát elbeszélte. Szemének föl-fölvillanása elárulta, mint ég lelkében a harag.

- Azt mondd, fiam, hogy azok az utasok franciák?

- Franciák, főtisztelendő atyám.

- S hányan vannak?

- Négyen.

- Kik voltak még velök?

- Az egyik bárka kormányosa, aki baniva-indián, a neve Valdez. S még két evezőslegény is, akik a podgyászt cipelték.



- Honnan jöttek?

- Bolíviából, ahonnan ezelőtt két hónappal utaztak el, hogy San-Fernandóba jussanak és San-Fernandóból az Orinocón fölbárákazzanak Santa-Juana felé.

Gondolataiba merülve Esperante néhány pillanatig komoran hallgatott. Aztán így szólt:

- Valami vezériükről beszéltél. Ki az?

- Az egyik utas.

- Mi a neve?

- Helloch.

- A többinek a nevét is tudod?

- Helloch urnak a társa valami növénygyűjtő-tudós; annak Paterne a neve.

- S még két utas van? Kik azok?

- Fiatalember az egyik, az nagyon szives volt irántam, nagyon szeretem.

Gomo arcán hála tükröződött.

- Azt a fiatalembert Kermor Jeannak hívják.

Esperante atya, amint ezt a nevet hallotta, felugrott ültéből. Egész valóján izgalmas meglepetés vett erőt.

- Kermor Jeannak hívják?! Csakugyan ez volna a neve?

- Ugy van. Kermor Jean a neve.

- S ez a fiatalember, azt mondod, Helloch és Paterne urakkal Franciaországból érkezett?

- Nem együtt jöttek Franciaországból, főtisztelendő atyám. Jean barátomtól úgy tudom, hogy csak itt Amerikában találkoztak... az Orinocón... La Urbána közelében... egészen véletlenül.

- San-Fernandóban voltak tehát?

- S onnan Santa-Juana felé vették utjukat.

- S mi a célja itt annak a fiatalembernek?

- Az édesapját keresi.

- Az édesapját? Azt mondod, hogy az édesapját keresi errefelé?

- Az édesapját, Kermor ezredest.

- Kermor ezredest! - kiáltott föl rendkívül izgatott hangon Esperante atya.

A meglepetés, melyet már az imént is elárult, szinte lázas izgalommá fokozódott lelkén. Bármily erőselelkű férfi is volt Esperante atya, bármennyire tudott is uralkodni magán, most elvesztette önuralmát s tétova léptekkel járt szobájában föl s alá.

Nagy megerőltetésébe került, hogy megint nyugodtan kérdezősködhessék.

- S miért keresi Kermor Jean az apját éppen Santa-Juanában?

- Nekem azt mondta, hogy itt okvetlenül kap majd valami tájékoztatást, mert apjának meg kellett itt fordulnia.

- Nem tudja hát, hogy apja hová tűnt?

- Nem. Tizennégy éve már annak, hogy Kermor ezredes eltűnt Franciaországból s Venezuelába jött. De hogy most hol van, arról fia semmit sem tud.

- A fia! - ismételte halkán Esperante atya s végigsimított kezével a homlokán, mintha régi emlékeket simítana ki ott, majd ismét Gomohoz fordult:

- És egyedül utazott el Franciaországból... az a fiatalember, egyedül mert neki vágni a nagy világnak?

- Nem.

- Ki van vele?

- Egy kiszolgált katona.

- Kiszolgált katona?

- Igen, Martial őrmester.

- Martial őrmester! - ismételte Esperante atya.

S ha Angelos nincs ott és föl nem fogja, Esperante atya mint villámtól sujtott, úgy hanyatlott volna el.

## XII. A mentőcsapat.

Az Alfonz hatalmába került franciákat haladéktalanul meg kellett menteni.

A nap éppen fölkel, amikor Esperante atya elindult Santa-Juanából.

Száz főnyi guaharibo-csapat kísérte. Valamennyien a legujabb rendszerű fegyverekkel voltak felszerelve s fegyverével kitűnően tudott bánni mindegyik.

Esperante atya katonái tudták, miről van szó. A quivákat, régi ellenségeiket most nem csak szétverniök, de az utolsó szálig kiirtaniök volt a cél.

Husz lovas is volt a csapatban; ezek ama szekerek mellett ügettek, amelyeken néhány napra való élelmet vitt magával Esperante atya. A község Angelos gondjaira maradt.

Esperante atya most, hogy lóra ült, megszokott ruháját mással cserélte föl. Fején fehér vászonsisak volt, lábán magasszáru csizma. Kétsövű puska és egy revolver volt a fegyverzete. Szótlanul, elgondolkozva ügetett csapata élén. Lelkében nagy izgalom dult, de arca mit sem árult el abból.

Santa-Juanától délkelet felé vonultak.

Gyorsan haladtak a Sierra Parima irányába. A mélyedéseken, amelyek az esős időszakban mocsarasak, most száraz lábbal mehettek át. Nem kellett kerülniök.

Utjuk csaknem derékszőget vágott azzal az iránynyal, amelyben Gomo Hellochot és társait vezette volt néhány nap előtt. A legrövidebb uton igyekeztek a Parima felé.

Itt-ott kétségtelenül megállapíthatták, hogy csak nemrégiben nagyobb csapat vonulhatott előttük erre át.

Esperante atya tehát eltávolodott a Rio Torridától, amely délnyugatnak folyik.

A Torrida jobboldalán számos patak fut a folyócskába, ám ezeknek a medre mind száraz volt most, a kis hadsereg akadálytalanul haladhatott előre.

Öt óra felé már a Parima lábához érkeztek s ama hely közelébe, ahol már látható a hegyfok, amelyet Chaffanjon Lesseps Ferdinándról nevezett el.

Itt határozott nyomaira találtak a quivák táborozásának.

Tüzek hamuja, ételmaradék, lehevert fű mindarra vallott, hogy a quivák itt tanyáztak. Bizonyára a legutóbbi éjszakát töltötték e helyen.

Alfonz tehát csakugyan az Orinoco felé vonult s bizonyára magával hurcolta foglyait is oda.

Egyőrai pihenés után ujult erővel folytatták útjukat.

Már sötétedett, amikor a csapat a Le Crespo-gázlóhoz ért, amelyet Chaffanjon a venezuelai köztársaság akkori elnökének tiszteletére nevezett el így.

Felhőtlen tiszta volt az ég, a mikor a nap leáldozott. Gyönyörűen ragyogtak a csillagok, de fényük csakhamar elsápadt, mert fölkel a teli hold.

Az éjszaka világosságában könnyen siethettek céljuk felé a guaharibók.

Hajnali öt órakor már csak tizenkét kilométernyire voltak a Rio Torrida torkolatától.

Még három órai gyaloglás és megtudják, mi sors érte a bárkákat és a legénységet.

Délnyugaton, az Orinoco tulsó partján piros hajnali fényben ragyogott a Maunoir-fok csucsa.

A csapat most már még nagyobb kedvvel törtetett előre. Senkinek sem jutott eszébe, hogy pihenőt tartsanak.

Esperante atya és a csapata már jó egy órája haladtak teljes reggeli fényben és nem is állapodtak volna meg, ha úgy hat óratájban egyszerre csak váratlan és szomorú meglepetés nem éri őket.

Gomo mintegy ötven lépésnyire előtte szaladt a csapatnak - hiszen jól ismerte ezt a partvidéket, a melyen édesapjával annyiszor járhatott, - s éles szemmel fürkészte a quivák nyomát.

Egyszerre csak megállt lehajolt és nagyot kiáltott.

Ott ahol Gomo így megtorpant, egy fa tövében mozdulatlanul feküdt valaki és vagy aludt, vagy halott volt.

- Ő az... ő az! - kiáltott a fiú zokogva.

- Ő? Kicsoda? - kérdezte Esperante atya és leszállván lováról a földön fekvő alakhoz közeledett.

- Az őrmester!... Martial őrmester! - rémüldözött Gomo.

Az öreg katona ott feküdt kinyújtózva a földön, a melyet vére áztatott.

Golyó furta keresztül a mellét... talán már nem is élt.

- Martial!... Martial! - Szólongatta Esperante atya, miközben szeméből könnyek peregtek alá.

Letérdelt a sebesült mellé, fejét kissé fölemelte, leste, lélekzik-e s néhány pillanat múlva csaknem ujjongva kiáltott föl:

- Él!... Hála Istennek, él!

Martial őrmester csakugyan mindhallhatóbban kezdett lélekzeni; jobb karját kissé megemelte, az persze erőtlenül hanyatlott vissza. Pillanatra fölnyílt a szeme, ránézett Esperante atyára.

- Ezredes ur!... - suttogta elhalón... - az én kedves jó ezredesem! - És hirtelen hozzá tette: - ott... ott lenn Alfánir...

Alig, hogy e néhány szót nagy megerőltetéssel kimondta, újra elvesztette eszméletét.

Esperante atya fölkelte mellőle.

Fejében zavaros, érthetetlenül kusza gondolatok kavargtak s gyötörték kimondhatatlanul.

Az őrmester, Martial őrmester itt... Venezuela legelhagyatottabb vidékén félholtan... és az ifjú, aki apját keresi és akit ő kísért... az vajjon merre van?... És kicsoda magyarázhatná meg a dolgok e titokzatos alakulását, ha Martial őrmester meghal, a nélkül, hogy elmondhatna mindent?... De nem! Nem szabad meghalnia! Az ő ezredese meg fogja menteni még egyszer, mint egykor a csatatéren megmentette már.

Esperante atya intésére odahúzták az egyik kétkerekű taligát, falevéllal, fűvel megtöltötték s föltették rá Martiált.

A sebesült sem a szemét, sem a száját nem nyitotta föl.

De bármennyire alétan feküdt is, lélekzése el nem akadt.

Most már lassabban folytatták útjukat.

Esperante atya ott lovagolt a taliga mellett s aggódva nézte az ő régi katonabajtársát, akit oly soká nem látott... de a kire mindjárt az első pillanatban ráismert... meghatottan nézte az ő ör-

mesterét, a kitől ezelőtt tizennégy évvel bucsuzástalan, a soha viszont nem látás gondolatával oly hirtelen elhagyott... Ime most mégis viszontlátta... távoli, Isten háta mögötti világban... itt a hü cimbora, átlótt mellel fekszik előtte... s bizonyára a gaz Alfanir golyója terítette le.

Gomo tehát mégsem tévedt, gondolta magában Esperante atya, mikor Martialról beszélt... Ám valami fiatalembert is említett, aki magát Kermor ezredes fiának nevezi... De hiszen Kermor ezredesnek nem volt fia...

Ujra megszólította Gomot:

- Azt mondtad, hogy ez az öregkatona valami fiatalembernek a kísérője volt...
- Ugy van, főtisztelendő atyám... Az én jószágos barátomnak Jeannak kísérője...
- És az a Jean azt mondta neked, hogy Santa-Juanában akar tudakozódni az apja felől?...
- Igen, határozottan állította, hogy ott tudni fog valaki Kermor ezredes felől.
- És az a fiatalember a fia volna annak az ezredesnek?
- A fia.

E határozott feleletek hallatán úgy megdobogott Esperante atya szive, mintha mindjárt ki akarna melléből ugrani.

A szekereket és a taligákat kellő védelemmel hátra hagyván, Esperante atya csapata most már futólépésben törtetett előre.

Az egykori ezredes, bár nagy idő óta csak hittérítő volt, bizonyosra vehette, hogy vitéz guaharibói élén győzelmet fog aratni s a rablóbandát megsemmisítheti.

- Nyolc óra tájban megállította csapatát, mert a folyamnak egy újabb kanyarulatához érkeztek, amelynek környékét ki kellett kémleltetnie.

A folyam hajlásának legalsó része táján füst szállt a magasba. Szélcsönd volt és a füstoszlop merőlegesen emelkedett.

Azon a részen tehát, mintegy ötven méternyi távolságban a Rio Torrida balpartján minden esetre emberek táboroznak.

Bizonyára a quivák táboroznak ott, de Esperante atya meg akart előbb győződni e felől.

Néhány guaharibó nagy-óvatosan előre mászott a bokrok között s már három perc multán jelenthették, hogy csakugyan Alfanir tartózkodik ott quiváival.

Esperante atya csapata most hát zárt rendbe sorakozott a tisztáson.

Néhány perc multán irtózatos ordítás verte föl a vidék csöndjét s nyomban megkezdődött a puskaropogás.

A guaharibók rátörtek Alfanir csapatára, mielőtt a rablók védekezésre gondolhattak volna...

Számra a két csapat egyforma erős volt ugyan, de a guaharibók jobban voltak fölfegyverkezve és tervszerűen támadtak.

A harc nem tarthatott sokáig s valóban csakhamar véget is ért.

A rablócsapat a megtámadtatása percében már vereséget is szenvedett.

A quivák nagy része nem is gondolt ellentállásra, hanem menekülni igyekezett. Egy részük az erdőfelé rohant, sokan az Orinoco sekély vizén törekedtek át a szavannák felé - legnagyobb részük azonban már holtan, vagy haldokolva feküdt.

Helloch, Paterne, Valdez, Parchal és a bárkák legénysége mindjárt az első sortüz eldördültekor rávetették magukat őrzőikre.

Gomo «Santa-Juana! Santa-Juana!» kiáltással rohant feléjük.

Néhány pillanat alatt el volt döntve a harc, csak a táborszállás közepetáján tartott még a viaskodás.

Alfanir és három cayennei társa meg néhány quiva védekeztek ott még revolverekkel.

Szerencsére nem sok guaharibó sebesült meg lövéseiktől s azoknak a sebe sem volt jelentékeny.

Esperante atya ekkor maga is oda vágatott a küzdő csoport felé.

Alfanir, aki látta mily hirtelen semmisült meg csapata s akinek most cimboráit is leterítette egy-egy golyó, eszeveszetten védekezett.

Esperante atya szemtől-szembe állott Alfanirral s intett a guaharibóknak, akik már körülzárták Alfanirt, hogy hagyják abba a viaskodást.

Egyszerre csönd lett; csak Esperante atya hatalmas hangja hallatszott:

- Alfanir! Ide nézz! Én vagyok!

- A santa-junai pap, tudom!

S már ráfogta revolverét, el is sütötte; de mivel Helloch még a kellő pillanatban félreütötte a rablógyilkos karját, a golyó nem talált.

- Ugy van, Alfanir; a santa-junai pap vagyok... de egyben Kermor ezredes is!

Alfanir ekkor megpillantván Jeant, aki most már nem birván magával, előre törtetett s akit a rablóvezér Kermor ezredes fiának gondolt, arra célzott, de mielőtt még tüzelhetett volna, más lövés dördült el és a gazember az Esperante atya golyójától szíven találva, holtan rogyott a többi hulla közé.

Kermor ezredes leszállt lováról, Jeanne pedig odarohant hozzá s mellére borult.

- Édes apám!

Esperante atya, aki elvégre e fiatal emberben nem ismerhetett rá leányára, akit rég holtnak hit s akit soha sem is látott, remegő hangon csak ennyit birt mondani:

- Nekem nincs fiam.

Ekkor azonban mögöttük megszólalt valaki, Martial őrmester, aki a csetepaté alatt eszméletre tért és a quivák leveretése után taligáján oda tolatta magát; nagy megerőltetéssel ugyan, de boldogan mondta:

- Fia nincs, ezredes ur, csak leánya van s ime - ez az itt!

### **XIII. Befejezés.**

Martial fölvilágosító szavai után Kermor ezredes a szívéhez szorította leányát, szeméből könny-könnyre pergett, alágyöngyözött a Jeanne fejére, Esperante atya ime örömkönnyek keresztezővizeivel avatta a magáévá még sohasem látott gyermekét.

Jeanne röviden elmondta élete történetét, mint mentették meg, mint fogadta a magáévá az Eridia-család a Vigó földéjén, mint nevelkedett nálok Havannában, mint utazott Franciaországba s onnan ama san-fernandói levél fölfedezésekor, mint jött Martiállal az új világba. Aztán elmesélte orinocoi utazásuk eseményeit is.

És mindezt élénkebb figyelemmel és egyre csillogóbb szemmel pillantva, hol a mesélő Jeannera, hol Kermor ezredesre, akik ott álltak a sebesült őrmester taligája mellett, végighallgatta Martial is.

Ugy érezte, mintha újjászületett volna. Arca ragyogott a boldogságtól és szeméből könnyek peregtek alá.

- Ezredes ur... ezredes ur! - mondta halkan, - most, hogy Jeanne már megtalálta az édesapját, akár mindjárt is meghalhatok.

- Ohó, katonapajtás! Azt megtiltom ám!

- Akkor hát nem szabad meghalnom ezredes ur.

- Már hogy halnál meg? Ápolni fogunk, talpra állítunk.

- Akkor hát nem is halhatok meg, nem bizony.

- Mindenekelőtt föltétlen nyugalom kell neked!

- Nyugalom... igen... már alhatnám is megint... és ez az alvás, érzem, jó lesz, erősíteni fog...

- Aludjál csak, aludjál, jó öreg barátom... Elviszünk Santa-Juanába. Az ut nem fog fárasztani és néhány nap múlva semmi bajod!

Kermor ezredes föléje hajolt a sebesültnek, homlokra csókolt és Martial őrmester mosolygó arccal elaludt.

- Édes jó apám, - szólt Jeanne, - ugy-e hogy meg fogjuk menteni?!

- Isten segítségével, meg, édes leányom, - felelt Esperante atya.

Germain és az ezredes már előbb alaposan megvizsgálták volt az őrmester sebeit s az volt a véleményük, hogy a seb nem halálos.

Utóbb kitudódott, hogy az a gaz Alfanir lőtt rá Martial őrmesterre, amikor ez haragjában rá akart rontani.

Esperante atya aztán így szólt:

- Ma pihenünk. Derék guaharibóim épp úgy, mint az ön emberei is, Helloch ur, rászolgáltak a pihenésre. Valamennyiünknek jól esik majd a nyugalom. Holnap aztán a legrövidebb úton visszamegyünk Santa-Juanába. Gomo lesz a vezetőnk.

- Ennek a derék fiúnak köszönhetjük tulajdonképpen a megmentésünket is, - mondta Jeanne.

- Ugy van, - jegyezte meg Esperante atya.

S magához szorította Gomot.

Miután az ezredes kezét szorította Hellochhal, Paternével, Parchallal és Valdezzel, akiknek köszönetet mondott leányáról való gondoskodásukért, Jeanne vette át a szót:

- Kedves atyám, el kell mondanom neked, mekkora hálával tartozom e két honfitársunknak, Helloch és Paterne uraknak... Annyi mindent tettek értettem, hogy azt meghálálni soha nem is tudom.

- Kérem kisasszony, - szólt közbe Helloch, - hiszen én semmi különöset sem tettem önért...

- Hadd mondjam el, amit mondani akarok, Helloch ur, - szólt Jeanne.

- De akkor csak Jacques-ról beszéljen kisasszony, - jegyezte meg mosolyogva Paterne, - mert én bizony egészen érdemetlen vagyok...

- Mindkettőjüknek hálával tartozom, kedves utitársaim, - felelt Jeanne, - igen is mindkettőjüknek, édes jó apám. Helloch ur megmentette az életemet -

- Ön megmentette a leányom életét?! - kiáltott ámulva Kermor ezredes.

Hellochnak bele kellett törödnie sorsába s végig hallgatnia, mint mondja el Jeanne a bárkák hanyattatását San-Fernandó közelében s hogy a halál torkából ott miképpen menekült.

- Bizony, édes atyám, - mondta Jeanne, - Helloch ur megmentette az életemet, de még egyebet is tett értettem, hiszen elkísért minket, Martialt és engem, barátjával Paterne urral részt vett ami kutatásainkban...

- Kérem, kérem, kérem kisasszony, - szabadkozott Paterne, - hiszen hátha mi már eleve is azt terveztük, hogy az Orinoco forrásvidékéig utazzunk. A miniszter, aki minket tanulmányutra küldött az Orinoco vidékét jelölte ki utunkul...

- Nem, nem, Paterne ur, - ellenkezett Jeanne, - tudom, hogy csak San-Fernandóig szándékoztak. És hogy aztán mégis Santa Juana felé vették útjukat, az -

- Nos, az csak kötelességünk volt! - vágott közbe Helloch.

Kermor ezredes később természetesen részletesebben is megismerkedett leánya utazásának egyes eseményeivel; de már most is, noha Helloch igen tartózkodón igyekezett viselkedni, észrevette Jeanne elbeszélésének bensőséges hangján, hogy leánya szívét mily érzés tölti el.

A társaságnak Esperante atyával Santa-Juanába kellett mennie. Helloch és Paterne nem utasíthatták vissza a szíves meghívást.

- Hiszen csak nem is térhetünk úgy vissza Európába, hogy Santa-Juanát meg ne látogattuk volna, - jegyezte meg Hellochhoz fordulva Paterne, - nem is mernék a miniszter szeme elé kerülni s azt hiszem te sem mernél kedves Jacques barátom...

- Nem, Germain, én sem!

- Teringettét! Hadd örüljön hát a miniszter!

Jeanne még aznap ruhát cserélt. A Gallinettán felöltözött leányruhájába, amely eddig ott az egyik láda rejtekében pihent.

Germain odaszólt a barátjának:

- Csinos volt fiúnak, de leánynak még csinosabb. Valóban, most már én is kezdek érteni az ilyesmihez...

Másnap elbucsuzván Parchaltól és Valdeztől, meg a Gallinetta és Moriche legénységétől, Esperante atya és vendégei a guaharibókkal elindultak a Maunoir-fok mellől Santa-Juana felé.



Nem arrafelé mentek vissza, a merre idejöttek volt, hanem ama legrövidebb uton, a melyen Gomo már Hellochot és társait vezette, a Rio Torrida jobb partján fölfelé.

A csapat oly gyorsan haladt, hogy déltájban már elérkeztek a Frascaesi-gázlóhoz.

A gázlótól a falu már csak néhány órányira volt s még a délután folyamán szerencsésen odaérkeztek.

A lelkes örömből, a melylyel Esperante atyát a lakosság fogadta, Helloch és társai mindjárt láthatták, mily rajongva tisztelik, szeretik ezt az érdekes férfit az ő hűséges guaharibói.

Jeanne és Martial a paplakban szálltak meg, Helloch és Paterne a szomszédházban, ahol Angelos látta őket vendégeiül.

Másnap Esperante atya hálaadó istentiszteletet tartott. A kis templom harangja egybegyűjtötte a község összes lakóit.

Mit érezhetett Jeanne, midőn édes atyját a szent mise ünnepélyességében az oltár előtt láthatta.

S mit érzett volna az öreg Martial, ha részt vehet az istentiszteletben, a melyet az ő ezredese tart.

A sebesült állapota egyébként napról-napra javult. A hét végén már szabad volt puha bőrkarosszékekben künn üldögelnie a pálmalugasba.

Esperante atya Martiállal is beszélt e kérdés felől. És megköszönvén öreg katonabajtársának mindazt, amit Jeanne érdekében tett s főként, hogy annak utitervébe beleegyezett, inkább csak úgy mellesleg azt is megkérdezte Martiáltól, milyen embernek ismeri Helloch Jacquest és megfigyelte-e Jeanne-nak és a fiatal tudósnek egymáshoz való érzületét.

- Higyje el, ezredes ur, - felelt Martial, - hogy én a legszigorubb óvatossággal éltem. Csak Jean volt ő a világ számára, bretagnei fiu, unokaöcsém, a kinek nagybátyja, én, ha nem is szívesen, de beleegyeztem abba az utazásba. Ugy látszik, meg volt írva a sors könyvében, hogy Helloch és a mi kedves leánykánk ezen az uton megismerkedjenek egymással. Én ugyan mindent elkövettem, hogy megakadályozzam ezt az ismerkedést... de hát nem sikerült. Ugy akarta az ördög...

- Nem az, hanem a jó Isten, - szólt közbe Esperante atya, - nyugodjunk bele jó öreg barátom...

Nap-napra mult, de Jeanne és Helloch dolga nem haladt. Vajjon mi tarthatta vissza Hellochot a nyilatkozástól? Talán kétség fogta el?... Nem. - Sem a saját, sem a Jeanne érzelmeiben nem kételkedett. Inkább csak bizonyos tiszteletreméltó tartózkodás volt az oka hallgatásának. Nem akarta, hogy oly színben tűnjék fel, mintha szolgálatai jutalmául kívánná a Jeanne kezét.

Végre aztán Paterne megsokallván a hosszas késlekedést, elhatározta, hogy megtöri a jeget s egy napon így szólt barátjához:

- Nos, mikor utazunk haza?

- A mikor neked tetszik, Germain.

- Szép, szép, csakhogy amikor neked tetszik, neked nem fog tetszeni.

- Miért nem?

- Mert akkor Kermor Jeanne kisasszony férjhez megy.

- Férjhez megy?

- Férjhez... mert én megkérem a kezét.

- Micsoda? - kiáltott Helloch, még pedig ugyancsak hevesen.

- No, no, csak nyugodtan! Megkérem a kezét, de a - te számodra!

És Paterne ezt meg is cselekedte, nem hallgatott barátja ellenvetéseire, hanem kivivta, hogy Helloch és Jeanne a Martial őrmester és az ő jelenlétében odajárultak Esperante atya elé és megvallották érzelmeiket.

Kermor ezredes keblére vonta gyermekeit s áldását adta rájuk.

Az esküvőt két hét múltán, november 25-én kívánták megtartani, még pedig természetesen Santa-Juanában.

Tervük az volt, hogy az esküvő után még néhány hetet töltenek Santa-Juanában s aztán Havannát érintve, ahol az Eridia-családot kívánták meglátogatni, Európába utaznak, Franciaországba, ott rendezik dolgaikat s végül visszatérnek Santa-Juanába Kermor ezredeshez és az öreg Martialhoz.

November 25-én meg volt az esküvő. A lakosság diszbe öltözötten ünnepelte az ifju párt. A derék guaharibók kitettek magukért.

(Vége.)